

JOSEP M. VALLÈS MARTÍ

LA CONCA DE BARBERÀ EN ELS TEMPS DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1911-1923)

[publicacions] urv

Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Col·lecció Aires de la Conca 11

Josep M. Vallès i Martí (L'Espluga de Francolí, 1945) Gerent empresarial. Ha dedicat el seu oci en la promoció cultural de la seva vila. Fundà l'Escola de Música del Casal (1978) ocupà la presidència del Casal de l'Espluga (1981-1985), promogué la reaparició de la revista *El Francolí*, el premi de recerca Bernat Morgades i fou fundador del Centre d'Estudis Local del Casal (1983). És membre del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà i del Centre d'Estudis de les Garrigues i del Vilosell. Fou alcalde de l'Espluga (1989). Autor de diversos treballs i articles, ha donat conferències i a publicat llibres: *De l'idealisme a l'oblit: poesia i teatre de Pere Antoni Torres Jordi* (2007), *L'Espluga de Francolí en els setmanaris de Montblanc, 1903-1923* (2008), *Josep Cabeza i Coll* (2009), *Rafael Battestini i Galup (1886-1939) Catalanista. Víctima de la repressió franquista* (2009), *Judici a un poble. La mort del cobrador a l'Espluga de Francolí, 1899,* (2013) *Albert Talavera i Sabater. Un lideratge ambiciós malaguanyat* (2013). *El Celler de baix. Visió històrica d'una obra col·lectiva (1913-2013),* (2014) i *Relats i cròniques. L'Espluga de Francolí, 1900-1923.* (2017).

JOSEP M. VALLÈS MARTÍ

LA CONCA DE BARBERÀ EN ELS TEMPS DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1911-1923)

[publicacions]
urv

Consell Comarcal
de la Conca de Barberà

Montblanc, Tarragona, 2018

Aquest treball ha estat guardonat amb l'XIIè Premi Aires de la Conca, de recerca comarcal sobre la Conca de Barberà, convocat pel Consell Comarcal de la Conca de Barberà en col·laboració amb l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. El jurat estava presidit pel conseller comarcal de Cultura, Enric Capdevila, i format pels historiadors i estudiosos relacionats amb la comarca Jaume Felip Sánchez, Josep M. Sans Travé, Jordi Travé Travé i Valentí Gual i Vilà; actuà com a secretari el director de l'Arxiu Comarcal, Josep M. Porta i Balanyà.

EDITA:

Consell Comarcal de la Conca de Barbera
C/ Sant Josep, 18 - 43400 Montblanc

Publicacions Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona

1a edició en paper: 2017
1a edició digital: juliol de 2018

Assessorament lingüístic: Servei Comarcal de Català
Fotografia portada: Col. Roisin / Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya
El pont de la Font Baixa i el Celler Cooperatiu al fons Autor: Desconegut
L'Espluga de Francolí , 191- 192- 193-
Compost i compaginat per: Publicitat Tafaner, S.L.

ISBN en paper: 978-84-697-3279-3 (Consell Comarcal Conca de Barberà)
ISBN digital: 978-84-8424-698-5 (Universitat Rovira i Virgili)
Dipòsit Legal: T-604-2017

ÍNDEX

Els premis Aires de la Conca han fet possible que a la nostra comarca disposem avui d'una col·lecció de publicacions de treballs de recerca de primer nivell sobre aspectes molt diversos de la Conca de Barberà. Per altra banda, la col·laboració entre administracions i de les administracions amb el món associatiu cultural de la Conca han permès celebrar els quinze anys de premis amb una desena de títols publicats.

Per tant, és just agrair a l'Arxiu Comarcal la tasca realitzada, sovint sorda i desconeguda, en pro de la recuperació del passat de la nostra comarca. I, al costat de l'Arxiu, la de les entitats, que com els centres d'estudi, en aquest cas, fan també una feina imprescindible en el terreny cultural dels seus municipis i de la Conca.

Aquest any commemorem a nivell de país l'Any Puig i Cadafalch amb motiu del 150è aniversari del seu naixement i dels 100 anys com a president de la Mancomunitat de Catalunya. Des del Consell Comarcal de la Conca de Barberà farem la nostra aportació a aquest aniversari amb la publicació del llibre que teniu entre les mans. Val a dir que no és una aportació buscada. És una coincidència afortunada. Però ens alegrem que així hagi estat.

El seu autor, Josep M. Vallès, és un home de la terra. Bon coneixedor de la Conca, de la seva història i de la seva gent. Una gent a la qual empeny constantment a conèixer el seu passat. Per això, volem aprofitar aquesta ocasió per felicitar-lo no només pel premi assolit i pel llibre publicat, sinó també per la tasca tan meritòria que porta a terme des de fa un grapat d'anys i que esperem que, tant el premi com el llibre, el motivaran a continuar desenvolupant.

Del llibre només unes curtes línies. Impressiona la feina que hi ha al seu darrere. La recopilació de tantes i tantes notícies sobre tots els pobles de la comarca. I destaco això darrer: tots els pobles de la comarca. Impressionant! Llibre de consulta obligada per conèixer una terra, la Conca de Barberà, i un temps, els anys de la Mancomunitat.

Una aportació més que fem des de la Conca de Barberà per construir la gran història nacional de Catalunya.

Francesc Benet
President del Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Juny de 2017

El fet de convocar un premi i, el seu resultat es vegi reflectit en una publicació, com en el present treball, és conseqüència de la voluntat d'avançar en la recerca o coneixement de tots aquells aspectes que identifiquen la nostra comarca i la seva gent. Però a la vegada, aquesta voluntat ha arrelat de tal manera que ens ha portat a la seva XII edició dels premis, de la qual cosa es compliren 25 anys el passat 22 de desembre, i a la vegada ara celebrem els 25 anys de la publicació del primer volum del premi Aires de la Conca.

Un dels objectius bàsics de la política cultural comarcal ha estat promoure els estudis d'investigació en l'àmbit comarcal, i s'han complert. S'ha donat una continuïtat al premi des del primer dia fins arribar al dia d'avui i, podem afirmar de forma contundent que aquell objectiu cultural, ha esdevingut un corpus bibliogràfic imprescindible per endinsar-nos en el coneixement de la història de la nostra comarca.

Ara, en aquesta doble celebració dels 25 anys de la convocatòria del premi i de la primera publicació del treball d'investigació, ho celebrem amb el present treball de Josep M. Vallès, que ens introdueix en el coneixement de la petjada que va suposar la Mancomunitat de Catalunya en els pobles de la Conca.

Finalment agrair a Institucions, Organismes, membres del jurat, tècnics del Consell Comarcal i de l'Arxiu Comarcal, participants als premis, i a quantes persones han vetllat per fer realitat aquest premi al llarg de la seva existència. A la vegada, aprofitar el moment per travar noves complicitats i nous objectius per garantir encara més la seva presència, continuïtat i expansió que invitin a fer noves aportacions enriquidores en el context comarcal del nostre patrimoni escrit i documental.

Enric Capdevila i Torres
Conseller Comarcal de Cultura

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Objectiu

L'objectiu d'aquest treball és fer un recorregut pels pobles de la Conca de Barberà en temps de la Mancomunitat. En alguns aspectes reculem fins a 1911, quan Enric Prat de la Riba es proposà dotar Catalunya d'un ens autònom que li pogués garantir el progrés social, cultural i econòmic.

La Mancomunitat de Catalunya es posà en funcionament a partir del 6 d'abril de 1914. Des de la Diputació de Barcelona, Enric Prat de la Riba anà creant institucions i organismes amb sentit d'Estat que s'hi integrarien quan fos operativa legalment.

Com visqué la Conca de Barberà aquell període?

1.2. Metodologia del treball

S'ha procedit a un buidatge de premsa i de les fonts que s'indiquen, amb la finalitat de trobar les referències sobre la Conca de Barberà i la Mancomunitat durant els anys que abasta el treball.

Hem realitzat un buidatge de la correspondència municipal dels pobles de la Conca que es guarda a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, dels anys 1911 al 1925. D'aquesta font s'han obtingut dues classes de dades: documents de la Mancomunitat i documents d'altres corresponsals que aportaren informació local sobre la vida del poble corresponent durant el període estudiat.

Les actes municipals, siguin del Ple o de la Comissió de Govern, o com s'anomeni en cada moment i en cada municipi, són bastant anodines. S'hi pot trobar un contracte transcrit, sigui de subministrament elèctric o d'una obra determinada, però no sempre reflecteixen la història de la vida local.

S'han revisat els expedients dels pressupostos anuals per obtenir les xifres que tabulem oportunament. El problema sorgeix en els canvis operats per la legislació municipal. La confecció i aprovació dels pressupostos la feia la corporació i la Junta

d'Associats. Els períodes eren anys naturals fins a 1919-1920, quan passaren a redactar-se per exercicis, cosa que obligà a fer alguns pressupostos extraordinaris per adaptar-se a les noves normatives.

Els capítols que presentaven els pressupostos no variaren massa, però en abolir-se els Consums i crear-se les Utilitats, canviaren també alguns dels conceptes i, per tant, fan dificultosa la comparació.

1.3. Fonts de la Mancomunitat

S'han examinat expedients, *Crònica Oficial, Obra realitzada 1914-1923,* tot allò que ens podia aportar alguna dada sobre les obres públiques i l'Acció Social Agrària. Hem tingut cura de no ometre la resta de serveis tècnics de la Mancomunitat i de manera especial aquells que tingueren alguna relació amb la Conca de Barberà. Posem per cas l'Escola Superior d'Agricultura.

De la *Crònica Oficial* n'hem extret tota la informació relativa a la Conca, però lamentablement, a causa del canvi de règim, només es va publicar entre l'octubre de 1920 i el setembre de 1923.

Pel que fa a l'*Obra realitzada 1914-1923,* la síntesi a què està obligada una publicació d'aquella mena, fa que la informació que s'hi presenta s'hagi de recollir d'altres fonts, sempre que s'ha pogut.

Hi ha nombroses publicacions sorgides dels diferents departaments de la Mancomunitat, però moltes tenen poc a veure amb la Conca de Barberà, on els temes agrícoles eren els que dominaven la realitat quotidiana dels seus ciutadans.

Poca cosa podem extreure de les publicacions del Museu Social, com l'*Anuari d'Estadística Social de Catalunya.* Tampoc tenim informació publicada referida a la nostra comarca en el *Butlletí de mestres.* Això no vol dir que els nostres mestres i mestresses no tinguessin cura de llegir-lo, de seguir els articles d'Alexandre Galí, de Salvador Maluquer i de tants altres, més encara si tenim present que a la Conca es van organitzar mítings pedagògics amb molt de ressò i s'hi constituí una associació de mestres.

A part de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, ja esmentat, s'han consultat altres fonts, com el d'Hisenda de l'Arxiu Històric de Tarragona o el de la Mancomunitat de l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

2. LA MANCOMUNITAT. ASPIRACIÓ I OBJECTIUS

2.1. Els orígens

Els polítics i els dirigents de la Conca de Barberà de començament del segle XX estigueren amatents al ressorgiment nacionalista de Catalunya, mitjançant els setmanaris que es publicaven a Montblanc, entre 1903 i 1923, que es feren ressò del naixement de la Mancomunitat de Catalunya.

La primera notícia que trobem és a l'edició de la *Gazeta de la Conca*, el 10 de juny de 1911[1]: «La corporació provincial de Barcelona ha concretat en solemnial sessió, l'aspiració de reconstruir la unitat de Catalunya donantli un organisme que representi y encarni la seua personalitat nacional...».

El *Setmanari social y agrícola de la Conca de Barbarà* que s'editava amb la capçalera de *Gazeta de la Conca* apareixia el 8 d'abril de 1911.[2] Redactaven el setmanari joves d'ideologia catalanista i conservadora. Entre els seus objectius destacaven: propagar l'educació, el progrés i l'ordre social i agrícola. Coincidents, a grans trets, amb els que definien la Mancomunitat de Catalunya.

Enric Prat de la Riba (1870-1917) presidia la Diputació de Barcelona des de 1907. Quan el cap del govern espanyol Antoni Maura, el 1909, plantejà la reforma de la Llei d'administració local,[3] Prat veié l'oportunitat de conformar un instrument que pogués desenvolupar la nació catalana, tant en els aspectes culturals com econòmics. Des de la Diputació ja s'havien emprès iniciatives encaminades a estructurar el país.

S'havia convocat a Barcelona una reunió per plantejar el projecte i s'hi prengueren dos acords substancials: l'afirmació de la personalitat de Catalunya i instar les altres Diputacions a formular les bases d'un projecte d'organisme comú.

[1] *Gazeta de la Conca.* (GC) Montblanc, 10-6-1911, núm. 10, p. 1.

[2] PUIG et altri, 1995:48 i ss. VALLÈS, 2008:95.

[3] De fet, la reforma del Règim de l'Administració Local, Antoni Maura ja l'havia proposada el 1907, però no prosperà.

Un tercer acord es referia a la comunicació del projecte i les decisions preses al govern espanyol i a tots els representants a les Corts –diputats i senadors– per Catalunya. *La Gazeta de la Conca* s'adheria a la proposta i manifestava el seu anhel que la constitució de la Mancomunitat Catalana fos aviat una realitat, amb el convenciment que seria positiu per a la Conca de Barberà.[4]

Els orígens de la Mancomunitat cal cercar-los en el moviment de Solidaritat Catalana, el 1907. La majoria de diputats a les Corts i senadors catalans, elegits en representació de la Lliga Regionalista, Republicans Federals, etc., formaren una mena de coalició, adreçada a defensar els interessos de Catalunya, davant el constant menyspreu dels governs espanyols de la Restauració borbònica envers Catalunya.

El maltractament, l'explotació, el menyspreu, per part del poder central, envers les inversions públiques a Catalunya, el dèficit en les comunicacions, el necessari desenvolupament agrari, tot plegat, portava a un distanciament del poble i la classe dirigent. El sistema electoral afavoria, per una banda, la representativitat i, per l'altra, cal recordar que només votaven una minoria de ciutadans.

Els diputats i senadors que pertanyien al districte que els havia donat els vots, s'hi sentien vinculats i responsables. Canalitzaven les peticions tant d'alcaldes com de la mateixa societat, que en el cas concret de la Conca, s'havia dotat d'uns mitjans de premsa setmanal o quinzenal que ajudaven a crear els corrents d'opinió generalitzada a favor dels interessos que defensaven.

El govern espanyol, presidit per Antonio Maura, un mallorquí líder del partit conservador, plantejà un projecte de reforma de la Llei d'administració local. S'intuí la possibilitat de presentar-hi esmenes i propostes encaminades a intentar aconseguir millores en el tracte hostil que es rebia des de Madrid, feia dos segles.

Naturalment, sorgiren els adversaris o potser, deixant-nos d'eufemismes, podríem titllar-los d'enemics, tant des de Madrid com des de casa mateix. Posarem com exemple l'actitud del Partit Republicà Radical que, fins a final de la primera dècada del segle, havia liderat Alexandre Lerroux, però que en aquell moment s'havia vist obligat a exiliar-se a l'Argentina. Els intents de mancomunar-se, argumentaven, no eren altra cosa que una estafa de l'autonomia, comparant-ho amb el que representava el vot corporatiu enfront del sufragi universal.[5]

El govern conservador d'Antonio Maura i Montaner caigué el 21 d'octubre de 1909. El seguí el gabinet ministerial presidit per Segismundo Moret, amb una durada que no arribà a quatre mesos. José Canalejas es féu càrrec del Consell de Ministres el febrer de 1910. El seu mandat durà fins a 12 de novembre de 1912 quan fou assassinat. Durant el govern liberal de José Canalejas fou quan Catalunya plantejà el projecte de Mancomunitat.

La Lliga Regionalista, liderada per Francesc Cambó, havia pres la iniciativa política, secundada per la resta de partits catalans presents a les diputacions. Els

[4] *GC.* 10-6-1911, núm. 10, p. 1.
[5] CULLA, 1986:250.

regionalistes conformaven una certa hegemonia en les corporacions provincials. Els republicans nacionalistes anhelaven l'autonomia integral. Els radicals aspiraven a una autonomia administrativa basada en els municipis i no en les províncies.[6]

El fracàs i l'esterilitat de Solidaritat Catalana i els fets de la Setmana Tràgica havien *produït un retrocés del moviment nacional català*.[7] Els partits catalans, republicans o conservadors, es necessitaven mútuament i, pressentint l'abast de la consciència nacional catalana del moment, veien en el projecte de mancomunar les diputacions, l'alternativa que podria recuperar la unitat, si més no administrativa, de Catalunya.

El 20 de juliol de 1911, Enric Prat de la Riba reuneix a Barcelona els representants de les quatre diputacions.[8] Ell mateix s'encarregà de redactar unes bases que foren presentades al govern central.

Els darrers dies del mes d'agost, a la redacció del setmanari *Gazeta de la Conca,* a Montblanc, es feren un seguit de lectures sobre el «método social, sos procediments y ses aplicacions», tal com es publicaven en el *Bulletin de la Société International de Science Sociale.* L'objectiu era elaborar un estudi seriós de la Conca de Barberà que pogués ajudar a la propagació i difusió de la cultura que es derivaria de l'acció de la Mancomunitat Catalana. Es formulà una invitació extensiva a «tots els qui se sentin interessats per aquesta mena d'estudis».[9]

El 16 i 17 d'octubre es reuniren al Palau de la Generalitat els representants de les quatre diputacions catalanes per tal d'aprovar aquelles bases: la carta de navegació de la futura Mancomunitat. Els joves redactors de *Gazeta de la Conca* recolliren la notícia amb satisfacció. S'adheriren a l'obra que es començava i felicitava els «hómens ilustres que de tots los partits politichs» que havien treballat per fer realitat aquell projecte.[10] «La Mancomunitat ha de ser un organisme propulsor de cultura y riquesa. Les bases redactades ne són una revelació. Lo que cal es que tots hi aportem lo nostre esforç y entusiasme trevallant perquè l'èxit d'una esponerosa realitat les hi dongui alé de vida.»

Tot i la celeritat en la redacció de l'esborrany, per qüestions polítiques, no es pogué presentar a Madrid fins al desembre. La tarda del dia 8 els diputats comissionats lliuraven a Canalejas el text d'aquelles bases. El cap del govern els va fer notar que el projecte presentava dificultats de procediment.

---

[6] PEREZ BASTARDAS, 1987:202 i ss.

[7] BALCELLS, et altri, 1996:13.

[8] La Diputació de Tarragona s'adherí per unanimitat a les bases de la Mancomunitat de Catalunya el 21 de novembre de 1911. Els redactors de *Gazeta de la Conca* trameteren a l'ens provincial un missatge de felicitació signat per tots ells. *GC.* 25-11-1911, núm. 34, p. 2.

[9] *GC.* 26-8-1911, núm. 21, p. 1 i 2. A la primera pàgina d'aquesta edició hi ha un article signat per F. Foguet (Fèlix Foguet i March) titulat "La Mancomunitat y la Cultura. Instrucció secundaria o professional."

[10] *GC.* 21-10-1911, núm. 29, p. 2.

José Canalejas rebé la Comissió catalana formada pels quatre presidents de les diputacions: Enric Prat de la Riba, Josep Mestres (Tarragona), Josep M. España (Lleida) i Agustí Riera (Girona). Els acompanyaven els diputats i senadors catalans. La premsa madrilenya, sarcàsticament, els anomenà *"embajadores de Catalunya",* i féu constar expressament que no havien pogut fer ús dels esplèndids carruatges emprats a Madrid pels ambaixadors de països estrangers.[11]

La premsa d'àmbit estatal recollia el discurs de Prat de la Riba on plantejava al president del Consell de Ministres, les bases i la justificació de la demanda catalana. Per altra banda, es publicava el discurs de Canalejas, circumstancial i contundent. Espanya és Espanya i Catalunya li pertany.

Des de les pàgines de *Gazeta de la Conca* es valorava positivament la rebuda que Canalejas havia dispensat al projecte de la Mancomunitat[12]: «La gran empresa ha entrada en vies de realisació. En Canalejas ha rebut amb simpatia –real o fingida, no volem esbrinar-ho– a la Ambaixada Catalana que representant tots los partits, conservador, lliberal, republicans, tradicionalistes, regionalista y nacionalista, fora com es natural, los del Lerroux, ha anat a presentarli les bases del projecte, prometent estudiarles y, en llur esencia, fer-les seves...»

La visió que es transmetia als lectors era tan optimista que s'assegurava que el rei l'havia volgut conèixer. S'escrivia que la premsa de Madrid, «en sa majoria», l'havia lloat. Els líders de les majories havien promès donar-los suport. Semblava, a ulls del cronista, que el projecte estava ben encaminat, i servava l'esperança que ben aviat una llei concediria les aspiracions de Catalunya.

Era imprescindible mostrar la unitat de Catalunya. El projecte comptava amb el suport de tots els partits polítics catalans "honrats." Per als catalanistes, la idea de Mancomunitat era el camí per arribar a l'autonomia integral i per a aquells que no sentien el catalanisme com la base de la seva ideologia, era l'inici de la descentralització administrativa.

Les dotze bases que emmotllaven el projecte de reglament pel qual es regiria la nova institució, constituïen una declaració del fet nacional català: l'aspiració a un parlament i un govern propi, aplicació del sufragi universal per elegir els diputats d'aquella cambra legislativa, assumir les competències i els recursos de les diputacions en Beneficència, Cultura i Obres Públiques.

S'anirien rebent competències de l'Estat d'aquells serveis dels quals aleshores tenia cura. Es crearia un patrimoni com a base d'una hisenda "regional" que s'emmirallaria en Alemanya. S'explotarien els recursos naturals i industrials. Es mantenia la confiança que l'Estat destinaria a Catalunya aquells recursos econòmics dels serveis que no prestés directament i anessin a càrrec de la Mancomunitat.

La base 12a establia que en cas que una Diputació volgués separar-se de la Mancomunitat, s'haurien de convocar unes eleccions que permetessin constituir les noves diputacions d'acord amb el programa de separació. Que fos el poble qui mani-

[11] *La Vanguardia (LV)* Barcelona. 9-12-1911, p. 9. *El Restaurador* de Tortosa, 11-12-1911, p. 1.
[12] *GC*. 16-12-1911, núm. 37, p. 1.

festés la voluntat de separar-se de la Mancomunitat. «Es, donchs, una escola de polítics y d'administradors, fent que acabi això de que a Catalunya sempre's faci política d'aficionats, que si bé es millor que la política d'explotadors, que es la general...».

L'autor del text publicat a la *Gazeta* centra en dues opcions el camí per obtenir l'autonomia de Catalunya: o una revolució o l'evolució. «La primera no pot ferse exclusivament catalana; en cambi, una evolució catalana pot realisarse dintre de casa, començant per «omplir de substancia autonomista la actual constitució espanyola, fer tot lo que ella permet, y aquest ha estat lo punt de coincidència de tots los partits.»

2.2. La conscienciació

El mateixos diputats es convertiren en els propagadors del projecte arreu del territori. Presentades les bases a Madrid, calia divulgar la proposta per conscienciar el poble de la necessitat de donar suport a la creació de la Mancomunitat, des de tots els àmbits de la societat.

El gener de 1912, Josep Mestres i Miquel, president de la Diputació de Tarragona (Vilallonga del Camp, 1868-1949) pronunciava dues conferències a Sarral per explicar què era la Mancomunitat. Una al local del Sindicat Agrícola sobre els adobs i l'altra al cafè del Centre. Als pobles era necessari explicar el projecte de Mancomunitat a les diferents tendències polítiques.

A Montblanc, Josep Mestres parlava de la Mancomunitat el dia 25 de març. Explicà la gran transcendència del projecte. Segons ell, marcava una fita en el "pervindre de Catalunya i en la política general d'Espanya".

> "En lo decurs de la història, la política catalana va ser millorista, en constant labor de progrés, en l'època de sa grandesa nacional; protestatària després de sa unió amb Castella; pèsima més tard, en perdre la fe en les protestes, fins armades; després nasquè l'individualisme fatal que encara avui sentim.
>
> Mes tard la renaixença literària i històrica i els atacs centralistes a la llengua i el dret feren reviure l'esperit de protesta que va encarnar en la Solidaritat; però ara retornem amb aquest projecte de política positiva, la qual, amb la unió de tots en un procediment comú representa la afirmació general de la existència de la nacionalitat".[13]

Posteriorment, el conferenciant detallà les bases i les comparà amb els programes dels partits. No es podia fer un referèndum directe, calia elaborar un projecte, la informació pública, l'aprovació per les quatre Diputacions i una activa campanya de propaganda i difusió entre el poble, per tal de donar-lo a conèixer.

Una per una, anà desglossant les bases, justificant-ne el contingut i allò que representava cadascuna per al desenvolupament de la nació catalana: el reconeixement de la personalitat catalana, els òrgans de govern de la nova institució: assemblea, con-

[13] *GC.* 6-4-1912, núm. 53, p. 2.

sell i la manera d'elegir-los. Finalment, assenyalava les funcions de la futura Mancomunitat: «... construcció i conservació de carreteres, ferrocarrils d'interès regional, obres hidràuliques, ports, línies telegràfiques i telèfons, formació del cadastre, repoblació de boscos, servei de bojos pobres, ensenyança no universitària, conservació i restauració de monuments històrics, institucions de cultura superior...»

Per acabar, es reservà l'explicació de la procedència dels cabals per finançar la Mancomunitat: transferències de l'Estat, traspassos de les diputacions, gravamen sobre l'augment de valor de les propietats particulars, el tribut que resultés del nou cadastre, etc.

Un concepte innovador: es plantejava la necessitat de fer emprèstits, per tal que les generacions futures ajudessin a pagar les obres que fes la Mancomunitat i que ells gaudirien. «Lo veurem realitzat aquest projecte hermosíssim? Catalunya ha estat una nacionalitat i ho tornarà a ser...».

Tot i que a Madrid, tant la Llei de règim local proposada per Antonio Maura com la discussió del projecte de Mancomunitat per a Catalunya, no avançava ni un borrall a les Corts, gairebé a cada sessió se'n parlava en un moment o altre. Tothom era conscient de la importància de resoldre un tema com el "problema" català.

A final d'abril de 1912 tothom estava esperançat que les Corts espanyoles aprovarien amb celeritat un projecte de Mancomunitats. Francesc Cambó i Batlle (Verges, 1876 – Buenos Aires, 1947) havia parlat amb Canalejas i Maura aprofitant uns actes de l'Orfeó Català a Madrid. «Sembla hi ha motiu pera estar ben impresíonats y que, un cop aprobat, Catalunya podrà entrar en funcions pera recabar del Estat la major suma de facultats que la lley explica y podrem empendre obres considerables, ja que la nostra solvencia podem acreditarla degudament, aixís en l'ordre mora! com en el material, y tot seguit desenrotllar les grans iniciatives qu'alentan a Catalunya».[14]

El govern espanyol s'afanyà a convertir el projecte de la Mancomunitat en un cos legal al qual es poguessin acollir la resta d'administracions provincials de l'Estat.[15]

L'estiu de 1912, abans que les Corts es tanquessin pel període estiuenc, en una sessió en què sortí a debat el tema, Julià Nougués i Subirà (1867-1928) diputat republicà federal pel districte de Tarragona-Reus-Falset afirmava que la majoria de la Cambra era partidària d'aprovar el projecte català i possibilitar que a la resta de l'Estat es poguessin mancomunar municipis i diputacions prèvia sol·licitud.[16]

Aprovat al Congrés cap a finals de juliol, el projecte passava al Senat. Julià Nougués denuncià que estava aturat en aquesta institució. De fet, l'aspiració de Catalunya, de moment, no era compartida per altres regions. «*No ignoro que el gobierno da ahora preferencia a los presupuestos y al tratado con Francia, pero debo*

[14] *GC.* 27-4-1912, núm. 56, p. 1.

[15] Vegeu a *GC.* 1-6-1912, núm. 61, p. 1, l'article titulat *"*Les Mancomunitats*"* segons el qual encara es tenia esperança d'aconseguir alguna cosa positiva, després d'haver-se llegit al Congrés de Diputats el projecte de Llei. En l'edició de la setmana següent ja es començava a detectar un cert desencantament.

[16] *LV.* 4-7-1912, p. 10.

recordar el ofrecimiento que hizo el señor Canalejas cuando los representantes de Cataluña le presentamos las bases del proyecto. No quiero agobiar al gobierno, pero sí pedir, que aprobados los presupuestos, se simultanee el proyecto con el tratado. Estoy seguro de que si todos los catalanes hubiesen leído lo que SS. dijo en el Senado, no se hubiera llegado a la excitación de ánimo ni a recelos en Cataluña, y menos aun se pensara en mítines, como el que se prepara para mañana».[17]

A causa de l'assassinat, feia dues setmanes, de José Canalejas, presidia el govern Álvaro de Figueroa, comte de Romanones, que havia dit al Senat que l'actual ministeri mantenia tots els projectes pendents.

Res d'això es va complir durant l'any 1913 que governaren els liberals romanonistes. El gabinet ministerial caigué el 27 d'octubre de 1913. El rei encomanà el nou ministeri a Eduardo Dato. El líder conservador, amb les Corts tancades, publicà un Reial decret el 18 de desembre que autoritzava els municipis i diputacions a mancomunar-se.

El període inicial del segle XX fou convuls. L'endarreriment d'Espanya en termes econòmics, els drets socials, l'escàs o nul desenvolupament industrial, la modernització de les estructures de comunicació: carreteres, ferrocarril, telèfon, eren un llast que impedia el progrés present a la resta de pobles europeus, en que Catalunya s'emmirallava.

El 6 d'abril de 1914 es constituïa formalment la Mancomunitat de Catalunya. La premsa de la Conca de Barberà publicà, el dissabte 18 d'abril, el text complet de l'Estatut de la Mancomunitat.[18] Arribava a bon port l'obra d'un home amb visió d'Estat, un treballador de la cosa pública, honest, eficaç, capaç d'entusiasmar a aquells que l'havien d'ajudar a fer que aquest país deixés endarrere la nefasta memòria de la derrota de 1714 i, des d'aquí, emprendre la recuperació, que de manera romàntica s'havia intentat durant el segle XIX amb la Renaixença, una recuperació encaminada a fer de Catalunya un model. Era l'obra d'Enric Prat de la Riba: seny ordenador de la nació catalana.

Hi ha dades que avui són sorprenents. Al 50 % dels municipis de Catalunya (518 dels 1087) no hi arribava ni un camí veïnal i amb prou feines un camí de bast. El 48% dels habitants del Principat eren analfabets.

La conscienciació de la necessitat de comptar amb un organisme capaç d'ordenar el país i posar-lo a la via del progrés, resultà relativament fàcil. Els catalans «havien pres consciència de la distància que els separava de la major part dels països de l'Europa occidental.»[19]

[17] *LV*. 24-11-1912, p. 9.
[18] *La Conca de Barbarà. (LCdB)* 18-4-1914, núm. 10, p. 2.
[19] Ib. Ídem.

2.3. Constitució i desenvolupament

El decret promulgat per Eduardo Dato era molt mal vist en les esferes madrilenyes. Es censurava a Dato que hagués disposat per decret el que no havia fet la fèrria voluntat de Maura ni l'autoritat de Canalejas, ni l'habilitat "*ladina*" de Romanones. Dato havia patit un atemptat a Barcelona del qual s'acusava els catalanistes.[20]

El mes de juliol de 1914 esclatava el conflicte europeu. A Catalunya la societat es dividí, però amb una majoria aliadòfila. L'Estat espanyol manifestava la seva neutralitat, però mai la va oficialitzar. La divisió entre germanòfils –conservadors– i aliadòfils –progressistes– ho feia impossible.

El país patí, doncs, un devessall de problemes que retardaren l'inici de les actuacions de la Mancomunitat. S'hi afegia la dificultat de subministrament de matèries imprescindibles com l'escassetat de blat, per exemple. Es donava la culpa a Catalunya de l'encariment i de la lliure introducció al mercat nacional. El capital espanyol s'invertia en empreses estrangeres, borsa, usura, tot, menys en treball. La Mancomunitat intentava prendre acords per millorar la situació, però el govern central o les vetava o senzillament no feia res.[21]

El 8 de març s'havien fet les eleccions a Corts. La Conca de Barberà estava dividida en dues circumscripcions: Valls-Montblanc per una banda i Tarragona-Reus-Falset per l'altra. En aquesta darrera foren proclamats diputats Josep Nicolau, Julià Nougués i Antoni Veciana. Pel districte de Valls-Montblanc, fou proclamat Albert Dasca. Al Vendrell, districte al qual pertanyia Sarral, Jaume Carner.[22]

Un jove Jaume Foraster Aldomar (Montblanc, 1881- Tarragona, 1962) l'endemà mateix de les eleccions enviava quatre ratlles a Julià Nouguès, al seu periòdic *Tarragona Federal: «Con gran satisfacción acabo de enterarme del brillante triunfo que acaba de obtener su candidatura, en la circunscripción; engrandece este triunfo la infamante campaña que contra usted hacían, los enemigos a quienes la voluntad popular ha dado su merecido correspondiente; por todo ello le doy mi enhorabuena a la par que me repito de usted como siempre amigo servidor y correligionario, Jaime Forasté. Montblanch 9 Marzo 1914.*»[23]

Els nous diputats per Catalunya tenien molt presents els objectius de la Mancomunitat i intentaven de manera dissimulada fer-los presents a la Cambra de Madrid. En una de les seves primeres intervencions, Marcel·lí Domingo manifestava: «*...en España no podemos prestar fidelidad a una monarquía donde hay un 70 por 100 de ciudadanos incultos*».

[20] SOLDEVILLA, F. *El año político. El de 1913.* Madrid, 1914, p. 526.
[21] *LV.* 7-11-1914, p. 9.
[22] *Tarragona Federal. (TF)* Tarragona, 13-3-1914, p. 3 i *LV.* 13-3-1914, p. 11.
[23] *TF.* 13-3-1914, núm. 221, p. 2.

El diputat Julià Nougués cridà l'atenció del govern sobre el que passava a la província de Tarragona, on en el darrer quadrimestre –gener-abril– hi havia processats per malversació de fons públics 50 persones, entre alcaldes, regidors i dipositaris. També parlà dels embargs als ajuntaments per deutes a Hisenda.

El periodista Luis Marsillach, corresponsal a Barcelona de la premsa de la caverna madrilenya, en les seves cròniques, deixava malparada la Mancomunitat. Soldevilla, el diputat i autor d'*El año político* aprofitava aquelles cròniques per llençar tota mena d'invectives contra la Mancomunitat: «*...nosotros lo que hacemos es consignarlo aquí para que las generaciones venideras no dejen de regalarse con la lectura de estos ejemplos de libertad, de patriotismo i de desinterés, por parte de los corifeos del mancomunismo...*»[24] (no de comunisme, sinó de mancomunitat). El desembre de 1914 ja havia manifestat: *"Día señalado y nefasto fue éste para la nacionalidad española*." El de la publicació del decret.

El mes de maig de 1914, l'Ajuntament de Montblanc contestava el requeriment de la Mancomunitat per expressar les necessitats dels municipis, amb una Memòria de la qual es féu ressò *La Conca de Barbarà*.[25] Després d'una introducció de caire autonomista, destinada a posar de relleu la personalitat de Catalunya i l'esperança posada en la Mancomunitat, es fa inventari de diferents aspectes: carreteres, ferrocarrils i telèfons. L'Ajuntament de Montblanc inclou una queixa reiterada d'anys endarrere sobre els serveis de la Companyia del Nord de ferrocarrils.

L'estiu de 1914 seria una temporada molt moguda a la província de Tarragona i a la Conca de Barberà en particular. Feia setmanes que es detectava un enrariment del mercat francès respecte als vins procedents de Catalunya. Malgrat el tractat de comerç amb el país veí, no es podien exportar vins, perquè França, per una o altra raó, no els acceptava. O era pel grau o per l'acidesa o senzillament per estar en mal estat, deien els importadors francesos.

Pronuncià el crit d'alarma contra aquella situació, a la premsa de Montblanc, Josep Serret amb un article titulat "Els nostres vins a França" en l'edició del 13 de juny de 1914 a *La Conca de Barbarà*.[26] Sindicats i entitats agrícoles es van mobilitzar i crearen les Juntes de Defensa Vitivinícola. Se'n crearen a cada poble i una de comarcal presidida per Josep Cabeza i Coll.[27]

---

[24] SOLDEVILLA, Op. Cit., 1914, p. 281.

[25] *LCdB*. 23-5-1914, núm. 15, p. 2. És un text que considerem molt important, però no el podem incloure com a annex per les limitacions de les bases del premi "Aires de la Conca".

[26] *LCdB*. 13-6-1914, núm. 18, p. 2.

[27] VALLÈS i MARTÍ, (2008 (*L'Espluga*...) (2009 a *Cabeza*...), (2013 *Talavera*...), (2014 a *El Celler de Baix*).

Es posaren en contacte amb els diputats i senadors. Es protestà de la situació davant el ministre d'Estat, marquès de Lema. La resposta fou que ja havia donat ordres a través de l'ambaixador a París, per esclarir què passava amb les anàlisis de vins que s'exportaven a França. Diputats i senadors es van involucrar en la lluita, que menà a una assemblea multitudinària a Montblanc el 12 de juliol d'aquell any.[28]

L'organització, conduïda per la Junta de Defensa Vinícola de la comarca amb la intenció que l'acte tingués més relleu, en cedia el protagonisme a la Unió de Vinyaters de Catalunya.[29]

El periodista Marsillach en les seves cròniques per a la premsa madrilenya continuava la seva labor de propagar la difamació del poble català. En fou exemple un article del 6 de setembre: *"El odio de los catalanes*".[30]

La Federació Agrícola Catalano-Balear, representada en la Junta Econòmica de la Mancomunitat, nomenà tres delegats per exposar al govern les solucions pertinents de cara a millorar la crisi agrícola. Josep de Zulueta, diputat a les Corts; Josep M. Rendé en representació del cooperativisme i de la Conca de Barberà i Josep M. Bernadas.

Al principi d'octubre de 1914 una comissió composta per Zulueta, Rendé i Maspons, viatjà a Madrid i presentà un document amb les conclusions a la Junta d'Iniciatives que presidia Juan de la Cierva.[31]

Marsillach, el 30 de desembre publicava la seva crònica a *El Liberal*. Resulta interessant en la totalitat, però anirem a la frase final: "*Por ahora, lo que necesitamos es mucha vigilancia de parte del Gobierno, y mucha Guardia civil.*"[32] Per si no havia quedat clar continuava l'endemà amb la mateixa tònica i amb el títol *Infamias catalanistas.*

Fou en aquest ambient que la Mancomunitat de Catalunya hagué de fer els primers passos després de la seva constitució l'abril de 1914. França havia tancat les fronteres als nostres vins, fins i tot abans de l'esclat de la guerra europea. Espanya es debatia entre la neutralitat i la misèria per l'encariment i l'escassetat de les primeres matèries, imprescindibles per al sosteniment de la ciutadania. A la Conca de Barberà mentrestant hi hagué un estiu revoltós, un míting o assemblea multitudinària a Montblanc. Els ajuntaments preparaven, de passada, què demanarien a la nova entitat en matèria d'infraestructures viàries, d'escoles, etc.

---

[28] Sobre la campanya a la premsa de Montblanc, vegeu VALLÈS i MARTÍ (2008), p. 165 i ss.

[29] *LCdB.* 10-7-1914, núm. 22, p. 1 i 3, Suplement de la mateixa data pàgina 1. Sobre aquesta assemblea a Montblanc i la campanya que la va precedir, podeu veure també VALLÈS i MARTÍ (2008) p. 166 i ss. i VALLÈS i MARTÍ (2013) p. 19-23. Es conserva un exemplar del document a l'arxiu de la Cooperativa Agrícola de l'Espluga de Francolí. També: *LCdB.* 18-7-1914, núm. 23, p. 1 i 2. Vegeu "La crisis vinícola" a *La Època,* Madrid, 13-7-1914, any LXVI, núm. 22.887, p.1.

[30] SOLDEVILLA, *El año político. El de 1914*. Madrid, 1915, p. 406.

[31] Sobre aquesta qüestió podeu veure: *LCdB.* Montblanc, 17-10-1914, núm. 36, p. 2., *LV.* 7-11-1914, p. 9. *LV.* 21-11-1914, p. 11. També ACCB. Fons municipal de Barberà de la Conca. Correspondència, 1914.

[32] SOLDEVILLA, *El año político. El de 1914*. Madrid, 1915, pp. 521 a 523.

De les negociacions entre Francesc Cambó i Eduardo Dato i d'un atemptat que Dato pateix a Barcelona (n'hi hauria un altre el 1921 que li causaria la mort) en surt la promulgació d'un decret el desembre de 1913. Volem incidir que el decret no creava la Mancomunitat de Catalunya, tal com s'ha escrit manta vegades. El decret autoritzava les províncies i els municipis a mancomunar-se. El que no s'havia pogut fer des de 1911 per la via parlamentària, ‒com que el govern espanyol, en aquella època, quan tenia problemes tancava les Corts i governava per decret‒, Dato ho solucionà promulgant-ne un. A part de Catalunya, ningú s'acollí a aquell dret.

Prat de la Riba havia deixat dit: «Som en una girada fonamental, decisiva, de la vida catalana: la Mancomunitat clou un període i n'obre un altre. Cloem el període que comença amb la caiguda de Barcelona, amb el decret de Nova Planta, amb la supressió del Consell de Cent i de la Generalitat, i n'iniciem un altre, que és el demà».

Una de les seves màximes que millor defineixen la Mancomunitat fou: «Que no hi hagi un sol Ajuntament de Catalunya que deixi de tenir, a part dels serveis de policia, la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera».

3. INFRAESTRUCTURES A LA CONCA

3.1. Carreteres

La Catalunya rural patia un dèficit d'infraestructures de transport −carreteres i camins veïnals− que impedia l'equilibri, en conseqüència, el seu progrés. El 1910 hi havia a Catalunya 518 municipis que es podien considerar aïllats, tot i que la carretera o el camí més proper passava a més de 500 metres.[33] A la província de Tarragona se n'hi comptaven 72 i a la Conca de Barberà superaven la dotzena. Només se'n salvaven els nuclis més poblats. El 1919, a Tarragona quedaven 34 nuclis de població aïllats.

Si indaguem l'estadística podrem trobar xifres molt enganyoses. Posem pel cas els quilòmetres de carreteres i camins veïnals per habitant en les demarcacions provincials. Barcelona disposava d'1,4 km per cada mil habitants i 203,9 km de vies per cada 1.000 km² de superfície. Per tant, en vies de comunicació relacionades amb els habitants, està molt per sota de les altres tres províncies i gairebé a la meitat de la mitjana espanyola. L'explicació cal trobar-la en la concentració urbana de la capital que modifica ostensiblement la mitjana: molts habitants residents a la ciutat sense necessitat de carreteres. En canvi, si ho comparem amb la superfície de l'àmbit territorial que abasta, aquesta demarcació duplica la mitjana espanyola i supera les altres tres províncies.[34] No disposem de dades fiables de la Conca de Barberà, però estimem que no superava els 50 quilòmetres de camins o carreteres per cada 1.000 km².

Fruit del concepte radial en la xarxa estatal de carreteres, la Conca disposava de l'única via important que la travessava d'oest a est: Lleida-Tarragona. "Aquesta orientació radial havia dominat, en perjudici de la comunicació directa entre comarques veïnes".[35] Si les comarques veïnes pertanyien a diferent demarcació provincial, o els pobles a distint partit judicial, calia anar fins a les respectives capitals per arribar a localitats molt properes en línia recta o per camins de ferradura. Això, com-

[33] BALCELLS, 1996:345 i ss.
[34] Tarragona, 148,9; Girona, 130,8; Lleida, 60,9.
[35] BALCELLS, 1996:347.

plicava extraordinàriament els fluxos de comunicació i el transport de productes, especialment els d'origen agrícola.

En el cas de la Conca de Barberà, des de Montblanc per anar a Mollerussa calia tombar per les Borges Blanques. Des de Montblanc a Falset s'havia de passar per Reus, de Montblanc a Igualada era com anar a un altre món. Tampoc ha canviat massa, val a dir-ho, però la Mancomunitat amb els seus projectes intentà vertebrar una xarxa viària pròpia que tendís a l'equilibri racional del territori. Intentà, per altra banda, solucionar la deficiència que patien els nuclis amb poc pes demogràfic, desemparats totalment.

És veritat que la Conca també disposava de ferrocarril. Quatre estacions de la línia Reus-Lleida: Vilaverd, Montblanc, l'Espluga i Vimbodí. L'ús de l'automòbil i, per tant, els camions, en substitució de carruatges, obligaren a serioses modificacions en els antics camins de carro. Centrant-nos en la Conca, des d'on el vi sortia habitualment per ferrocarril direcció Reus i Tarragona, tenim el cas de Sarral que, en estar separat de la via del tren, optà per fer el transport de bocois directament en carro fins a l'estació de Montblanc o el port de Tarragona.[36]

Els camins per on circulaven els carros amb llantes de ferro eren impracticables per als nous vehicles a motor i les corresponents rodes pneumàtiques. En començar la segona dècada del segle XX, anaren desapareixent les velles diligències per al transport de viatgers i aparegueren els cotxes de línia amb servei regular. A la Conca de Barberà *La Sarralenca* i la *Hispano Igualadina* de seguida canviaren el mitjà de transport de viatgers entre Santa Coloma, Montblanc i Valls. A l'Espluga de Francolí continuà encara uns anys el transport de tracció animal entre l'estació del ferrocarril i el Balneari, però hi ha nombroses al·lusions al mal estat del "camí de les aigües."

En començar el 1916 es publicaven les dades referides als Serveis Públics a la Conca de Barberà.[37] A part dels horaris del servei de telègraf i dels pobles amb els quals es podia connectar, des de l'estació telegràfica de Montblanc, a través de conferències, o dels mitjans de telefonia, es relacionaven els carruatges i els seus horaris d'arribada i sortida de Montblanc i la seva procedència. Tots arribaven a Montblanc a les 8 del matí.

Poble	Preu	Sortida	Lloc de parada
Blancafort	1 ral	10 matí i 12.30	Fonda de l'Estació i Fonda del Centre
Barberà	5 rals[38]	10.30 del matí	Fonda del Centre
Sarral	1 pesseta	10 matí	Fonda de l'Estació
Solivella	1 pesseta	10.30 del matí	Fonda del Centre (Campirra)
Rocafort	10 rals	10.30 del matí	Fonda de l'Estació

[36] MAYAYO, (Dr.) 2008:76-77. Carro de quatre bocois construït el 1926.
[37] *LCdB.* 1-1-1916, núm. 98, p. 10.
[38] Preu d'anar i tornar

A més, trobem els serveis, proporcionats pel carruatge de Rocafort, que anaven fins a Santa Coloma de Queralt, amb un cost de 10 cèntims. Cap a Belltall i Tàrrega sortia a les 10 del matí de la Fonda de l'Estació i valia dues i tres pessetes, respectivament.

De fet, aquesta disquisició la fem per mor de veure les vies per on transitaven aquests carruatges amb transport de persones i petits encàrrecs. El transport de particulars o dels professionals que es movien per la comarca: metges, notaris o potser fins i tot capellans, en aquell moment encara es desplaçaven en tartana. Posem com exemple els tècnics del Servei d'Agricultura de la Mancomunitat que arribaven en tren a Montblanc o l'Espluga i eren acompanyats als pobles on havien fer alguna xerrada o participar en algun acte.[39]

Les carreteres –si es poden anomenar així– i els camins de la Conca de Barberà, en la majoria dels trajectes no disposaven de ponts per traspassar el curs dels rius o torrents, secs molts mesos de l'any, és clar. A part d'algun d'origen romà o medieval, la construcció de ponts avançà entre els anys 1915 i 1920. A l'Espluga de Francolí el pont del Camí Clos es va construir el 1916. El del camí de Prenafeta a Montblanc sobre el riu Anguera es construí cap al 1917.

El 1911 l'Estat promulgà una llei per a la construcció de camins veïnals. Curiosament disposava que tindrien prioritat aquells camins en els quals els ajuntaments es fessin càrrec del percentatge més elevat del cost de l'obra.

Tan bon punt fou constituïda la Mancomunitat el 1914, les quatre Diputacions li traspassaren la conservació de carreteres i la construcció de camins veïnals.[40] De fet, aquest traspàs no fou efectiu del tot fins al 1918 per qüestions administratives i contractes vigents amb empreses que tenien concedides determinades obres. La manca de competències sobre les carreteres de l'Estat impedí a la Mancomunitat fer un veritable Pla General d'Obres Públiques.

A la Conca de Barberà es pretenia unir Sarral amb Ciutadilla (Urgell). La distància no era molta, però estalviaria força quilòmetres, especialment per al transport de blat. L'any 1910 es començaren els tràmits per dur a terme la carretera que uniria la Conca de Barberà amb el Priorat: l'Espluga de Francolí a Flix. La seva realització durà prop de tres dècades.

El mes de setembre de 1914 la Mancomunitat havia demanat als ajuntaments de Catalunya una mena d'inventari d'aquelles vies que més podien influir en el seu desenvolupament. Seguint aquella tesi de Prat de la Riba que a cap poble de Catalunya hi manqués la carretera per arribar-hi, els alcaldes i els diputats provincials dels districtes facilitaren les dades i la Mancomunitat endegà un pla que en el cas de la Conca es concretava en el projecte de les següents carreteres i camins, tal com havia estat sol·licitat:[41]

---

[39] ACCB. Fons municipal de Montblanc i altres pobles. Correspondència. Diversos anys.

[40] BALCELLS, 1996:348.

[41] *CdB*. 12-9-1914, núm. 31, p. 6. En el fons municipal de Pira conservat a l'ACCB hi ha un document sense data amb algunes diferències respecte del que anotem. També en algun altre fons

1. Carretera de l'estació de Bellpuig al Coll del Tallat, per Belianes, Maldà, Llorens, Vallbona de les Monges i Rocallaura.
2. Camí veïnal de Barberà a Ollers.
3. Carretera d' Artesa a Montblanc (km 38 i 39) a Belltall, per Ciutadilla, Passanant, la Sala i Forès.
4. Camí veïnal de Forès a la carretera que passa per Conesa,
5. Camí de Montblanc a Rojals.
6. Camí de Montblanc a Prenafeta.
7. Pont a la carretera de Montblanc a Reus.
8. Camí veïnal de Blancafort als Omells de na Gaia, per Montblanquet.
9. Camí veïnal de Biure a la carretera de Montblanc a Santa Coloma de Queralt.
10. Camí veïnal de Vimbodí a la carretera de l'Estat de l'Espluga de Francolí a Flix.
11. Camí veïnal de Santa Coloma de Queralt a la carretera que uneix Valls amb Igualada en el terme de Querol, per Pontils i Santa Perpètua.
12. Camí veïnal de Santa Coloma de Queralt a Conesa.
13. Carretera de Santa Coloma de Queralt a la Llacuna.
14. Camí veïnal de la carretera de Valls a Igualada, terme de Querol, a Santa Coloma de Queralt, per Santa Perpètua.
15. Camí que del lloc de Vallespinosa vagi al de Pontils.
16. Camí veïnal que uneixi la carretera de Cervera a Rocafort amb la de Guimerà a Santa Coloma de Queralt, per Savallà del Comtat.
17. Carretera o camí veïnal de Senan a l'estació de l'Espluga.
18. Camí veïnal de Vimbodí a Ulldemolins, per Vallclara i Vilanova de Prades.
19. Camí veïnal de Vallclara al Vilosell.
20. Camí veïnal de Vallfogona a Passanant.
21. Camí veïnal d'Ametlla a Vallfogona.
22. Camí veïnal de Vilaverd a Rojals.

Aquestes 22 vies de comunicació projectades en el partit judicial de Montblanc, afectaven un total de 13 municipis de la comarca i en algun terme municipal n'hi havia més d'una: Barberà (l'enumerada amb el núm. 2); Blancafort, 1 i 8; Conesa, 4, 12 i 16; l'Espluga de Francolí, 10 i 17; Forès, 3 i 4; Montblanc, 1, 3, 5, 6, 7, 8 i 9; Passanant, 3 i 20; Les Piles, 9; Rojals, 5 i 22; Santa Coloma de Queralt, 4, 9, 11, 12, 13, 14, 15 i 16; Santa Perpètua de Gaià, 11, 14 i 15; Savallà del Comtat, 16; Senan, 17; Vallclara, 18 i 19; Vallfogona de Riucorb, 20 i 21; Vilaverd, 22; i Vimbodí, 10 i 18.

Cent anys després, els traçats són gairebé els mateixos. Pocs se n'hi han afegit i, en tot cas, s'han convertit en carreteres, exceptuant algun tram que en la divisió comarcal de 1932 restà fora de la demarcació de la Conca de Barberà.[42]

municipal hi ha una o les dues llistes. S'hi relacionen 6 carreteres i 25 camins veïnals. També podeu veure referències a aquesta qüestió pel que afecta globalment a Catalunya i a la Mancomunitat a BALCELLS, 1996:349. A l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona (AHDB) hi ha infinitat de documentació relacionada amb Obres Públiques, però la majoria està relacionada amb l'àmbit provincial barceloní.

[42] Per entendre la complexitat de les divisions comarcals de Catalunya des del segle XVII és de gran utilitat el treball de Jesús Burgueño *Història de la Divisió Comarcal.* Dalmau Editor, Barcelona, 2003. A efectes d'aquest treball s'agafen els municipis actuals de la Conca de Barberà: Barberà, Blancafort, Passanant, Pira, Pontils, Rocafort de Queralt, Santa Coloma de Queralt, Senan,

No tot el que contenia el projecte de la Mancomunitat de 1914 s'executà d'una manera immediata i algunes d'aquestes vies van haver d'esperar la II República per veure's realitzades.

Amb tot, sabem que temps després es redactava una nova relació amb 31 punts i dues anotacions a mà, sense data i que pertanyia al Partit Judicial de Montblanc.[43] Pel que feia a carreteres, hi havia alguna modificació, i dels camins se n'hi afegia algun.

A part de les que constaven en la relació anterior, hi trobem les que comuniquen la Conca amb les comarques properes: Priorat, Alt Camp, Baix Camp, etc. Els nuclis més petits de la Conca de Barberà no disposaven fins aquell moment de cap camí.

Davant la inoperància de les Obres Públiques de l'Estat a Catalunya, la Mancomunitat signà un conveni amb la Direcció General d'Obres Públiques, per realitzar un bon gruix de camins veïnals. Així, podia accedir al concurs de subvencions que l'Estat havia propiciat. A Catalunya es feia un pla propi de camins i carreteres, al qual la Mancomunitat destinava 7 milions de pessetes del primer emprèstit que havia posat en circulació.[44]

Com que la totalitat del pla no es podia afrontar de cop, s'establiren prioritats: comunicar les províncies catalanes entre elles, les comunicacions amb França, amb les terres aragoneses i valencianes. Les que comuniquessin comarques naturals que no ho estiguessin encara, els camins o carreteres en els quals els respectius ajuntaments participessin en el seu finançament o aquells que es poguessin fer amb participació de particulars o d'empreses interessades que hi aportessin sumes en metàl·lic, terrenys, etc.

En aquest cas es trobava la carretera que havia de comunicar l'Espluga de Francolí amb la de Tarragona a Lleida al molí de Poca. En la construcció del pont que havia de travessar el riu, hi col·laborà amb un préstec a l'Ajuntament de l'Espluga, Salvador Roca i Ballber, propietari de Vil·la Engràcia, el balneari de les aigües ferruginoses de l'Espluga.

Els criteris emprats per la selecció que féu la Mancomunitat responien de manera concreta a l'interès general. Durant la primera setmana del mes de febrer de 1915, els enginyers de la Mancomunitat que viatjaren a les terres de Tarragona, visitaren també els indrets per on havien de transcórrer les vies que es consideraven més necessàries a la Conca: Montbrió de la Marca a la carretera de Montblanc a Santa Coloma de Queralt, i de Savallà a la carretera de Rocafort de Queralt a Cervera.[45]

Solivella, Vallclara, Vallfogona de Riucorb, Vilanova de Prades, Vilaverd i Vimbodí. En temps de la Mancomunitat existien altres nuclis amb municipi independent que avui pertanyen a alguns dels citats. (Dec aquesta cita a Vicenç Aguado i Cudolà)

[43] ACCB. Fons municipal de Pira. Correspondència. 1914.

[44] *LCdB*. 23-1-1915, núm. 50, p. 2.

[45] *LCdB*. 30-1-1915, núm. 51, p. 3.

Algunes de les realitzacions es retardaven, o senzillament no s'executaven amb la rapidesa que els respectius ajuntaments desitjaven. El gener de 1916 l'alcalde de Blancafort, en funció d'un acord municipal, enviava un ofici per demanar que la Mancomunitat arreglés al més "prompte" possible la carretera que l'enllaçava amb la carretera general de Montblanc a Artesa de Segre.[46]

Per aquelles mateixes dates el Consell de la Mancomunitat aprovava el pressupost per tal de realitzar l'estudi i el projecte del camí veïnal de Savallà del Comtat a la carretera que per Rocafort de Queralt va de Montblanc a Cervera, per Santa Coloma de Queralt.

En els llogarets petits les coses costaven una mica més. L'agost de 1916, Anselm Guasch, membre del Consell Permanent de la Mancomunitat, escrivia a l'alcalde de Llorac –en castellà– per demanar-li la relació de les obres més urgents i necessàries per a la seva localitat. L'acord del Consell donava de termini tot el mes d'agost per fer ofertes o presentar al·legacions a particulars i entitats. Els municipis que aspiressin a alguna obra calia que facilitessin: «*satisfacer los gastos de peones, material y caballerías que sean necesarias para el estudio de la obra, así como la cesión gratuita de todos los terrenos que deben ocupar...*». Segons aquella carta, el que li semblava a Guasch més eficaç per concretar l'acord de la Mancomunitat era que Llorac oferís una quantitat en efectiu per quilòmetre o un nombre de jornals de carro o peó.[47]

En la darrera assemblea de la Mancomunitat s'havia aprovat la realització del camí veïnal de Llorac a la carretera que es construïa de Santa Coloma a Guimerà. El setembre de 1916 des del Negociat de Carreteres, en configuració, es comunicava a l'Ajuntament de Llorac que d'acord amb la instància presentada pels municipis de Guimerà, Vallfogona de Riucorb, Llorac, Santa Coloma de Queralt i els propietaris del Balneari de Vallfogona, sol·licitant que fossin acceptats els trams que ja estiguessin enllestits de la carretera de Guimerà a Santa Coloma, la Direcció General acceptà la demanda.[48]

El gener de 1916 l'alcalde de Cabra havia aconseguit l'autorització de la Mancomunitat per plantar 25 plàtans i 10 acàcies a banda i banda de la carretera de Vilarodona a Solivella, en el tram de Pla de Cabra a Sarral.

El gener de 1917 el montblanquí Macià Guarro, diputat provincial i conseller de la Mancomunitat redactava un informe sobre les vies de comunicació necessàries a la província de Tarragona i especialment en el seu districte. Destacava per damunt de tot el camí de Montblanc a Prenafeta que seria objecte de molta atenció durant anys i d'una tramitació llarga fins a la seva consecució.

Guarro, finalment, proposava la construcció d'un camí pel bosc de Poblet: «... es de necessitat la construcció d'un camí que d'aquesta, vila es dirigeixi al nomenat bosc de Poblet, passant per al Santuari o ermita de S. Joan; a buscar l'unió

[46] *L'Escut. (LE)*. 9-1-1916, núm. 2, p. 2.
[47] ACCB. Fons municipal de Llorac. Correspondència. 1917.
[48] ACCB. Fons municipal de Llorac. Correspondència. 1917.

amb les carreteres o camins forestals que s'estan acabant de fer i que desde la Pena i son barranc arriben al llindà del bosc de l'Estat amb aquest terme municipal. Lo llarc d'aquest camí es d'uns 5 o 6 Kilòmetres, que seria un camí de molta utilitat per l'abundant riquesa que tanca aquell bosc, al ensems que constituiria una hermosíssima via de excursió desde quina, passant pels boscos de l'Espluga i Poblet, per al lloc o casa forestal de la Pena es daría accés al balneari d'aigües ferroses de l'Espluga de Francolí i al admirable i admirat cenobi de Poblet».[49]

El president de la Mancomunitat contestava Guarro anunciant-li l'acord del Consell Permanent en la reunió del 4 de gener de 1917, segons el qual es declaraven obres urgents en el Partit Judicial de Montblanc els camins de Rojals a Montblanc, de Santa Perpètua a Santa Coloma de Queralt per Pontils, de Lilla a la carretera de Tarragona a Lleida en el quilòmetre 58-59, de Blancafort als Omells de na Gaia per Montblanquet i el pont damunt el riu Anguera del camí de Montblanc a Prenafeta.

Josep Nicolau i Sabater (Tortosa, 1862 – 1950) havia estat diputat liberal a les Corts pel districte de Tarragona-Reus-Falset des de 1910. Era enginyer de camins i a la darreria de desembre de 1916 fou nomenat director general de Comerç. El març de 1917 visitava la Conca per parlar en pro de la Mancomunitat, però no fou massa ben rebut. La seva Direcció General no s'ocupava de fer obres i així se li retreia: «Catalunya prefereix los fets a les paraules».[50]

La mort de Prat de la Riba l'agost de 1917 representà un desgavell considerable per al país. De moment, es paralitzaren molts projectes i la societat civil, que en diem ara, va quedar aclaparada per la pèrdua del gran artífex propulsor de les estructures que ell veia com a imprescindibles per assolir un Estat.

El setmanari *La Conca de Barberà* dedicà, en les edicions del 4 i de l'11 d'agost, diverses pàgines a manifestar el dol de Catalunya i dels col·laboradors del periòdic, per la mort d'aquell «obrer d'una obra quieta, silenciosa i alhora formidable».[51]

Des del setmanari més esquerrà *L'Escut,* també dedicaren una munió de textos al traspàs de Prat de la Riba: «La redacció de L'Escut, amb aquests moments de fondíssima pena per la mort del català il·lustre, del guiador de la Nacionalitat Catalana, del seny de la nostra rassa, ...»

L'activitat de la Mancomunitat en els diferents àmbits que afectaven als ciutadans de Catalunya movia l'Estat, a través de les seves delegacions, a prendre decisions. Es valia, si era el cas, de les cambres oficials. Veiem, en el cas de Barberà, com el juny de 1916 la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Reus demanava als alcaldes que: «... *habiéndose propuesto esta Cámara laborar activamente en cuantas oportunidades se ofrezcan en pro de la construcción de toda clase de vías de comunicación (carreteras, caminos o ferrocarriles) necesarias a los intereses de las poblaciones enclavadas en el territorio de su jurisdicción, ha creído debía*

[49] *LE*. 20-1-1917, núm. 58, p. 8
[50] *LE*. 17-3-1917, núm. 66, p. 2
[51] *LCdB*. 4-8-1917 núm. 181, i *LCdB*. 11-8-1917, núm. 182,. Diverses pàgines.

comenzar por conocer perfectamente bien, con todo detalla, cuales eran las indicadas necesidades». [52]

Si la Mancomunitat havia fet aquella gestió feia dos anys, no es podia perdre el pas i que l'Estat quedés més en evidència, encara. Tot i que anirem veient que l'acció de la Mancomunitat es fa efectiva, mentrestant l'Estat, romancejant, passa el temps sense cap mena d'execució.

El diputat a les Corts Albert Dasca comunicava a l'alcalde de Barberà, el novembre de 1916, que ja s'havia aprovat el projecte de la carretera que donava accés al poble des de la carretera de Montblanc a Santa Coloma. El pressupost ascendia a 10.573 pessetes i les obres podrien començar a principi de l'any següent, si les cessions de terrenys s'agilitzaven.[53]

El març de 1918, des del Govern Civil de Tarragona, a la vista de l'informe favorable emès per la Jefatura d'Obras Públicas, s'aprovaven els documents necessaris per procedir a l'expropiació forçosa dels terrenys per on havia de passar la carretera de Cervera a Rocafort de Queralt. Se n'ocupava l'enginyer agrònom Claudi Oliveras[54] molt conegut a la Conca de Barberà per la seva vinculació a l'agricultura i a la direcció de l'Estació Enològica de Reus.

El gener de 1916 s'havien inclòs en el pla de subhastes les carreteres de Passanant i Forès i les de Valls a Igualada.[55] La Diputació de Tarragona destinà a Montblanc i a l'Espluga de Francolí la quantitat de 19.000 pessetes per a cadascuna de les viles, per obres de camins i carreteres. Per obtenir aquella subvenció, els respectius ajuntaments havien d'estar al corrent del pagament dels impostos que recaptava la Diputació. Es tardà força temps a poder resoldre el tema i rebre aquells diners.

Els problemes pel finançament de la Casa de Beneficència provincial, les qüestions relatives a les carreteres i camins i la hisenda provincial obligaven a reclamar als municipis rigor i constància per atendre els pagaments tributaris a l'ens provincial. D'aquell finançament també en depenia la caixa de la Mancomunitat. Es reclamava des del territori que la Diputació a partir de la primeria de gener de 1919 es fes càrrec de l'hospitalització dels malalts pobres.[56]

---

[52] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1916.

[53] Ib. Ídem.

[54] Claudi Oliveras i Massó (Vilafranca del Penedès, 1870 – Barcelona, 1947). Enginyer agrònom i enòleg. Tingué cura de la Càtedra ambulant d'agricultura. Donà moltes conferències a la Conca i la Federació Agrícola de la Conca de Barberà publicà alguna de les seves obres sobre vinicultura i viticultura. Vegeu VALLÈS i MARTÍ, 2014a:75. En aquesta mateixa obra podeu veure una referència al concurs convocat per la Càtedra Ambulant per premiar els cellers ja existents a la província. El qüestionari manuscrit es conserva a l'Arxiu de la Cooperativa de l'Espluga de Francolí. Constava d'onze punts on s'havia de respondre sobre algunes característiques de l'edifici i del vi elaborat.

[55] *LCdB.* 8-1-1916, núm. 99, p. 6.

[56] Dels ajuntaments que es conserva correspondència a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB), abunden les cartes de la Diputació que reclamen els deutes, especialment durant la presidència de Pere Lloret i Ordeix (1917-1919).

Un exemple el tenim a Vallclara. L'agost de 1917 el seu deute sumava més de setze mil pessetes i es remuntava a pagaments no efectuats des de 1886. La reclamació degué tenir els seus efectes i com que pel mig hi havia la realització del camí d'Ulldemolins a Vimbodí, es va poder resoldre. Un any després, només es devien diners corresponents a 1917 i 1918.

La *Crònica Oficial* de la Mancomunitat (1920-1923) publicava nombroses referències als acords del Consell Permanent relatius a la conservació i a la construcció de camins i carreteres, dels quals n'assumí la responsabilitat. Per exemple, un exhaustiu inventari d'aquelles infraestructures fet a la primeria de gener de 1922, on queden inclosos tots els camins i carreteres de Catalunya, dels quals havia de tenir cura.

Pel que afectava a la nostra comarca, en la reunió del Consell del 9 de febrer de 1922 relacionaven aquelles obres –carreteres, camins i ponts– incloses en el pla - selecció de la Mancomunitat: carretera de Biure a la de Montblanc a Santa Coloma; pont sobre la riera de Biure; carretera de Blancafort als Omells de na Gaia per Montblanquet; carretera de Santa Coloma a Querol per Pontils i Santa Perpètua; i carretera de Pla de Cabra a Sarral a la de Valls a Igualada.[57]

3.1.1. El camí de Montblanc a Prenafeta

El nucli de Prenafeta situat a l'oest de la serra de Miramar, a poc més de cinc quilòmetres de Montblanc, disposava d'un antic camí que, sortint de l'estació del tren, travessava el riu Francolí mitjançant una passera, a tocar del Molí del Pas. Passats els Molins de la Vila es travessava l'Anguera, per una palanca de fusta. Després del Mas de la Sabatera i l'ermita de Santa Ana, s'arribava a les primeres cases del poble.[58]

Prenafeta seria un dels nuclis poblats més antics de la Conca. Anterior a la reconquesta, segons Palau i Dulcet. El segle XVIII formava part de les Baronies de Poblet[59] i el 1878 fou agregat a Lilla.[60] Aquell any, entre els dos nuclis, reunien 858 habitants i la Llei municipal de l' època disposava que per sota de 1.000 calia agregar-los al cap de partit o el municipi més gran i més proper.[61] Posteriorment, la Guàrdia dels Prats seria annexionat a Montblanc.

Tenim, doncs, nou segles de comunicació per terra entre Montblanc i Prenafeta, a través d'un camí de bast o de carro, però amb pas sobre els dos rius del sud de la Conca. No sabem en quin estat podia romandre el suposat pont, ordenat construir pel rei el 1282.

---

57 *La Nova Conca, (LNC)* 8-4-1922, núm. 176, p. 4.
58 PALAU i DULCET, 1932:22 i ss.
59 ACCB. Fons notarial. Sig. 3411.2 Llibre de Cort de les Baronies de Poblet (1782-1785).
60 PORTA i BALAÑÁ, 1985:39-41.
61 Ib. ídem.

En començar el curs de 1911, a l'escola de Prenafeta, que regentava la mestra Tecla Marrasé, hi havia encara 28 alumnes.[62] El mes de juny l'Ajuntament de Montblanc acordà arranjar la palanca sobre el riu Anguera.[63]

L'agost de 1911, Obres Públiques de Tarragona, arran de la promulgació de la Llei de carreteres i camins veïnals, confeccionà una relació de carreteres que s'inclourien en els 140 quilòmetres que corresponien a la província de Tarragona, del total de 7.000 que contemplava aquella llei que calia construir (2%).

Des del Negociat de Camins Veïnals el 26 d'agost de 1911, l'enginyer encarregat per redactar un pressupost per a l'arranjament d'aquell camí, Jaime Lahuerta, dictaminà que el cost dels 6 quilòmetres aproximadament, seria de 45.000 pessetes. Era el pas previ, tal com assenyalava aquella llei de 1911, per iniciar la feina.

Amb el títol "Lo camí de Prenafeta" en l'edició de *Gazeta de la Conca* de l'onze de novembre de 1911, es feia la primera reflexió sobre aquella via i la importància que tenia per a molts terratinents i per als veïns d'aquell nucli agregat a Montblanc. Alguns anys hi havia veritables dificultats per treure la verema a causa del mal estat del camí, en temps de pluges. «Lo Ministre's veu que té gran interès en que s'enllesteixi depressa la tramitació per comensar aviat les obres». Els estudis preparatoris, el projecte i el pressupost havien de ser al ministeri abans d'acabar el mes. Enginyers, polítics i funcionaris es posaren immediatament en marxa. Quan feren el recorregut amb carro fins a Prenafeta s'adonaren que era força més complicat. El traçat passava per on s'escolaven les aigües de la pluja. S'havia fet així «per no perdre terreno de conreu». El camí passava pel llit del barranc i, per tant, es malmetia cada dos per tres. Calia, doncs, estudiar un nou traçat que afectaria les finques contigües.[64]

Començaren les dificultats amb la cessió dels terrenys. Els petits propietaris afectats, amb la finca partida en dues o bé perdent arbres, se sentien molt perjudicats. Alguns reclamaren que se'ls pagués la totalitat de la terra. Es va nomenar una junta per mirar de resoldre la qüestió sense anar a l'expropiació. Un primer pressupost era de 30.995,38 pessetes, de les quals l'Estat en pagaria prop de 14.000 i la resta aniria a càrrec del poble. Segons la nova Llei, el ministre Gasset havia previst que s'encarregués de la construcció l'Ajuntament, i l'Estat hi aportaria una subvenció. Però les subvencions del govern han estat i són, fonament i objecte de «*tarugos*» i es temia no cobrar.

Al llarg de 1912 la premsa es féu ressò de les dificultats. Es queixava que la tossuderia d'alguns propietaris a cedir els terrenys, impedís la realització de l'obra. Es pregunten si Montblanc es deixarà perdre els ajuts. S'havia completat el projecte i el març de 1912 el Ministeri engegà l'expedient d'expropiació forçosa.

---

62 ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència, 1911.

63 *GC*. 24-6-1911, núm. 12, p.2. No continuarem posant les cites dels setmanaris de Montblanc sobre el camí de Prenafeta a excepció d'alguna que sigui molt rellevant. Entre 1911 i 1913 n'hi ha una dotzena. El 1914 apareixen a *La Conca de Barbará.* El 1915 hi ha molt poques referències i a partir de 1916, entre *L'Escut* i *La Conca de Barberà* n'hi ha una vuitantena.

64 *GC*. 11-11-1911, núm. 32, p. 1.

Passarien dos anys des de 1911. El gener de 1914 es tornà a remoure el tema. El diputat Macià Guarro, el regidor Josep Poblet i Calderó i l'hisendat Lluís Julià i Roura viatjaren a Tarragona per interessar-s'hi. Josep Poblet escrivia *El darrer esforç*, un text on feia memòria del que havia anat succeint i de com l'Estat, el desembre anterior, deixà desestimat el projecte. Després es constituiria una nova junta amb regidors, propietaris i veïns de Prenafeta. Tenien un nou termini per activar la possibilitat de recuperar-lo. El mes d'abril, Poblet Calderó tornava a escriure unes ratlles: "Lo del camí de Prenafeta". Fou derogada la RO que anul·lava aquella iniciativa gràcies a les gestions de tothom junt amb les del diputat a Corts Albert Dasca.

El juliol de 1914 l'enginyer en cap d'Obres Públiques de Tarragona Juan Alonso Soriano comunicava a l'alcalde de Montblanc: «*el camino vecinal de Montblanch a Prenafeta hace ya tiempo que fue declarado de utilidad pública*». El juny, l'Ajuntament de Montblanc procurava que no es tornés a perdre l'oportunitat.

A finals d'agost de 1914, semblava que tot anava com una seda. «*Se empezaran enseguida las obras*» deia un telegrama de Tarragona. La corporació montblanquina dotava un pressupost de 6.070 pessetes. Un any més sense haver resolt res o ben poca cosa.

I encara passaria el 1915. Montblanc tenia tres projectes: el camí de Sant Joan, l'obertura del portal de Barcelona i el camí que ens ocupa. Aquest any es començarien les obres. Era el desembre de 1915 quan l'Ajuntament optà per demanar una subvenció a la Diputació per sumar-la a la de l'Estat i començar la feina.

El Poble, un setmanari de brevíssima vida, només publicat a Montblanc de cara a les eleccions municipals, s'ocupava del camí: «*Hace cerca de dos años, pareció reemprenderse la construcción del camino de Prenafeta...*» Era l'octubre de 1915. Feia una denúncia clara d'aquella qüestió, al costat d'altres no menys importants per al poble.[65] El 1915 fou un any molt desgraciat per a l'agricultura de la Conca. El setmanari polític reivindicava que amb tanta misèria, es procurés un mitjà de guanyar-se la vida als jornalers, fent l'obra de la via cap a Prenafeta.

Res canviaria durant l'any 1916, pel que fa a realització de les obres. Entre 1916 i 1918 conviuen dos setmanaris a Montblanc. Les notícies relatives al camí de Prenafeta, són bo i les mateixes, explicades des de diferent òptica. Les sessions de ca la Vila, en funció de les simpaties, s'expliquen per agradar als seus lectors.

El camí de Prenafeta patiria ara una altra competència: l'Estat *versus* Mancomunitat. O sigui, que durant tres anys tindríem problemes interns i externs. Deixarem de seguir la premsa local, perquè ja es veu el rumb que porta i continuarem amb les novetats que ens facilita la correspondència rebuda a ca la Vila.

El desembre de 1916, el sobreestant de la Mancomunitat, José Adalid, enviava la relació valorada de les obres. No s'hi incloïa la pedra acumulada «*en los paseos, por seguir en estos caminos el criterio de no abonarse piedra alguna que no esté extendida en la caja*». El mateix desembre, el diputat Anselm Guasch escrivia a l'alcalde

[65] *El Poble.* Montblanc, 30-10-1915, núm. 3, p. 3.

de Montblanc dient que el camí havia estat inclòs en la relació de vies necessàries i urgents.

El problema subsistia per la construcció d'un pont sobre el riu Anguera. El març de 1917 es tornà a anunciar una nova visita de l'enginyer Ramon Tarridas Castells per certificar els treballs que s'hi feien, a petició de l'Ajuntament que encara havia de cobrar la subvenció de la Diputació per aquell concepte. Seguia, però, el problema més important: l'Ajuntament no estava al corrent del pagament amb la Mancomunitat, o sigui la Diputació.[66]

L'abril de 1918 havia estat elegit diputat a Corts pel districte de Valls-Montblanc, el republicà Joan Esplugas i Moncusí, de Barberà. Tan bon punt prengué possessió s'oferí als municipis de la seva demarcació per fer les gestions necessàries. Montblanc li demanà agilitzar les obres del camí de Prenafeta. El novembre de 1918 li havia contestat el ministre Garcia Prieto dient que encara no havia arribat al seu departament la instància sol·licitant, per fer el camí. «*... oportunamente tendré en cuenta sus deseos a fin de hacer cuanto esté de mi parte para complacerle*».

A l'agost de 1919, l'Ajuntament de Montblanc s'adonà que el camí no estava acabat. La solució provisional fou demanar una pròrroga i la intervenció de senadors i diputats del districte davant el director general d'Obres Públiques del govern, per tal que els fos concedida. Finalment, arribaria la pròrroga fins a 30 de juny de 1920. Mentrestant, els preus dels materials i tot allò referent a obres anava en augment.[67]

Moltes de les obres dels camins estaven paralitzades per una o altra causa. Ni els esforços de la Mancomunitat havien resolt el problema. El novembre de 1920 es publicà una R.O. on es disposava que els camins afectats per causes dependents dels ajuntaments, havien de reprendre la seva construcció abans del 31 de desembre o es consideraria que es renunciava a la petició de fer aquell camí. Si les causes de l'aturada eren d'altra índole ho havien de comunicar immediatament.

La Jefatura d'Obres Públiques de Tarragona ho comunicava a l'Ajuntament de Montblanc «*deseando esta Jefatura que no se irrogue perjuicio alguno a esa localidad por ignorancia de la disposición*». Calia donar-se manya per no perdre la subvenció que l'Estat tenia assignada per al camí de Montblanc a Prenafeta. S'optava per aconsellar el compliment dels compromisos municipals per tal de poder tenir acabat aquell camí.

Una nova pròrroga s'autoritzaria l'agost de 1921, a partir d'un informe del mes de maig en el qual es qualificava «*de un caso muy especial que debe ser sometido a un detenido estudio*». La justificació de la darrera aturada de les obres la trobem en l'ofici de març de 1921 de l'enginyer de Tarragona: «*todo el personal ha estado muy ocupado para ultimar proyectos urgentes que había que remitir a Madrid*».

[66] ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència. 1917.

[67] ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència. 1918-1920.

Hi havia, però, un altre inconvenient que resta amagat entre els documents que van amunt i avall de Montblanc a Tarragona i Barcelona. La construcció del pont sobre el riu Anguera que l'havia de fer o subvencionar la Mancomunitat.

El desembre de 1921 s'anunciava l'arribada, en pocs dies, del "cilindro" que havia de "consolidar" el camí. A fi de no perdre temps es demanava a l'Ajuntament que tingués pedra "machacada" on se n'hagués de fer servir i, mentrestant, també es tragués el fang i la pols del camí.

Un any després es tornaven a trobar amb l'augment dels costos. Per fer les revisions i donar-hi conformitat hi havia unes llargues tramitacions que retardaven el cobrament de les subvencions. El darrer dia de juliol de 1923 obres públiques de Tarragona donava per enllestida la revisió de preus amb una diferència de 8.050 pessetes i demanava a l'alcalde que hi donés conformitat.

Aquell estiu quedava finalitzada l'obra, a l'efecte de l'Estat. S'aprovava la liquidació i la Direcció General redactava l'acta de recepció definitiva del camí conegut amb el número 107 de Montblanc a Prenafeta[68]: «La carretera de Prenafeta. Ja està terminada aquesta obra en la realització de la qual, durant anys, s'hi ha esmerçat molts esforços, que la burocràcia espanyola fa sovint infructuosos o desesperançadors. El nostre jove alcalde no ha reparat en abocar-hi tota la seva energia i tots els cabals del Municipi, no planyent rés, fins dur la caixa municipal a una crisi fortíssima. Això ha estat causa, d'altra part, de que no pogués emprendre la construcció dels rentadors públics, idea vivament acariciada per l'alcalde i l'ajuntament. Mes, cal per això un període d'espera: el que l'Estat accepti la carretera construïda i es pugui l'Ajuntament reintegrar la part dels diners bestrets per la carretera i que li pertoquen. Un fort aplaudiment al nostre alcalde i sos companys de Consistori. Endavant!».[69]

El gener de 1922 encara no s'havia resolt. El desembre es donaven per acabats 3 quilòmetres. A mitjans d'octubre, i pagada per l'Ajuntament de Montblanc, s'hi ha col·locat una palanca al pas sobre el riu Anguera.

---

[68] De tot el que acabem de referir sobre el camí de Prenafeta, n'hi ha sobrada informació a la premsa local de Montblanc entre 1911 i 1923. Les ressenyes de les sessions municipals, les cròniques periodístiques, la informació sobre el desenvolupament del projecte, els entrebancs; tot plegat va quedar àmpliament reflectit en el setmanaris montblanquins.

[69] *LNC.* 30-7-1921, núm. 140, p. 5.

3.2. Ferrocarril

Tot i que la línia de ferrocarril de Reus a Montblanc funcionava des de 1863 i travessava la Conca de Barberà des de l'estret de la Riba, per Vilaverd, Montblanc, l'Espluga de Francolí i Vimbodí des de 1867, les aspiracions de la comarca, des de finals del segle xix, s'adreçaven vers la construcció de dues línies més: Valls-Cervera i un ramal fins a Balaguer.

Pere Antoni Torres Jordi,[70] a finals del segle xix defensava a les Corts el projecte d'un ferrocarril des del Port de Tarragona a Puigcerdà. Al tombant del segle i fins a la dictadura de Primo de Rivera els projectes –utòpics si voleu– que haurien posat Catalunya en la modernitat pel que feia a transport públic, van ser nombrosos.

El maig de 1912 la vila de Montblanc s'alarmà en conèixer la notícia d'un projecte de ferrocarril que no passava pel poble. Hi havia en estudi dos traçats entre Cervera i Tarragona, per Santa Coloma i Valls, l'un passava pel Pont d'Armentera i entre Valls i Alió i l'altre per Rocafort de Queralt, Sarral, a uns 3 quilometres de Barberà, el coll de Cabra, el Pla i Valls. El primer era part d'aquell vell projecte del port de Tarragona a Puigcerdà i França "de grans velocitats." El segon estava més pensat per aprofitar el trànsit local.[71]

Montblanc reclamava un enllaç des de Barberà. Ells hi veien tots els avantatges. La línia retornaria pel coll de Cabra cap al Pla i Valls. «Lo que ara cal és no deixar de petja la marxa de l'assumpte y això sabem del cert que no ho faran les dignes persones que hi intervenen en bé de la nostra Vila y de la Conca en general».[72]

El setembre de 1918 tenia lloc una reunió a Valls presidida per l'alcalde de la ciutat i el diputat a Corts Joan Esplugas i Moncusí, amb assistència de representants de pobles de l'Alt Camp i de la Conca que en aquell moment estaven inclosos en el trajecte del projectat ferrocarril de Tarragona a la Seu d'Urgell. En definitiva, era el mateix traçat que abans citàvem del segle xix. El trajecte a partir de Valls passava per Cabra i entrava a la Conca recorrent Sarral, Rocafort i fins a Santa Coloma, des d'on continuaria en direcció nord.[73]

Sota l'epígraf "Estrangulació" el setmanari montblanquí *La Conca de Barbarà* publicava la notícia de la reunió a Valls, i afegia: «La Mancomunitat de Catalunya es qui va a realitzar dit projecte. Es diu que aquest serà el primer d'altres que vindran. Aquest ferrocarril es l'estrangulació, per a Montblanch, [i] de més de mitja Conca.

[70] Vegeu VALLÈS, 2007. A finals del segle XIX –Torres Jordi moria el 1901– intervingué a les Corts,com a diputat, en diferents legislatures, en la presentació de projectes o formant part de comissions de ferrocarrils: Tarragona-Valls, per exemple que estava projectat fins a Puigcerdà i fins a Roses. (*Diario de Sesiones,* núm. 82 de 1895)

[71] Sobre aquest ferrocarril vegeu SANTESMASES i OLLÉ, 1997:49-96. Centre d'Estudis del Gaià. A RACÓ. http://www.raco.cat/index.php/Resclosa/article/view/27217 (18-4-2015)

[72] *GC.* 25-5-1912, núm. 60, p. 2.

[73] *LCdB.* 2-9-1918, núm. 38. També AHDB: Sig. 3.201, 3.203, 3.217 i 3.195. ACCB. Fons municipals de Montblanc, Blancafort, Pira, Solivella. Hi ha correspondència relativa a les gestions que es feren per tal que des de Barberà es construís un ramal fins a Montblanc.

Embornal. Terme de Vila-rodona. Línia fèrria projectada. (Foto: Josep Santesmases)

Amb ell, la nostra comarca quedarà bipartida, en detriment indubtable de la vida econòmica montblanquina. Què fa, en tant, Montblanch? Què fa el nostre Municipi? Què fan certes entitats i personalitats? Que sapiguem res».[74]

Es feien gestions extraoficials per aconseguir que el tren projectat des de Martorell, per Igualada, Santa Coloma, Sarral, Barberà, Cabra, Valls i Tarragona tingués estació a Montblanc. «...puix la nostra Vila privada de tal via de comunicació, quedaria aïllada de bona part de la Conca».

Des de Sarral, el setembre de 1918, es trameté un document a la Mancomunitat intentant convèncer els tècnics que el millor traçat de Valls a Santa Coloma era per la Conca de Barberà, en lloc de la vall del Gaià.

El projecte s'acollia a la Llei de ferrocarrils secundaris promulgada pel govern central el 1908. El 1914 la Mancomunitat havia iniciat la gestació del seu propi projecte de ferrocarrils secundaris, però mai s'arribà a realitzar. Els secundaris o estratègics pretenien donar resposta a la necessària comunicació entre llocs que no formaven part de l'interès de l'Estat. Eren de via estreta ─un metre─ i a part de viatgers estaven pensats per a les indústries que els necessitaven.

La Mancomunitat fundà la seva secció de ferrocarrils d'acord amb unes bases redactades el 1907. Encarregà la direcció d'aquella Secció a Esteve Terradas.[75]

[74] *LCdB.* 7-9-1918, núm. 238, p. 3.

[75] Esteve Terradas i Illa. (Barcelona, 1883 – Madrid, 1950) Doctor en Ciències exactes, enginyer de camins, canals i corts i enginyer industrial. Catedràtic en diferents Universitats de 1907 a 1914. El 1916 va guanyar el concurs per ocupar la Direcció de la Secció de Telèfons de la Mancomunitat de Catalunya. El 1918 era escollit per dirigir la Secció de Ferrocarrils secundaris. https://ca.wikipedia.org/wiki/Esteve_Terradas_i_Illa (21-4-2015). També BALCELLS, 1996:360.

Seguint aquella idea, el 1919 es constituí la Companyia General dels Ferrocarrils Catalans.

Tornant al document que havíem anunciat, es va redactar un report que justificava el mateix objecte de l'escrit i se'n feia una breu història. S'aporten un seguit de detalls sobre els pobles afectats, les produccions de diferents matèries i el trànsit que la sortida i arribada d'aquells aliments o altres, produïen.

Es definien els pobles que tindrien estació a partir de Valls: Pla de Cabra, Figuerola, Cabra del Camp, Barberà, Sarral, Rocafort de Queralt, Vallverd, Biure i les Piles per arribar a Santa Coloma de Queralt.

D'altra banda s'enumeraven els pobles "afluents" o sigui pròxims i pels quals no passava el ferrocarril. En total es tractava de 25 nuclis, dels quals quedaven dins la Conca de Barberà: Ollers, Solivella, Forès, Conesa, Savallà, Montbrió de la Marca, Biure i Guialmons.

Pira i Blancafort es considerava que utilitzaven l'estació de Montblanc. El report que seguim destaca les distàncies entre els diferents pobles i l'estació més propera a la qual havien d'acudir en aquell moment: Montblanc.

Pobles	Quilòmetres	Pobles	Quilòmetres
Albió	29	Forès	18
Guialmons	28	Montbrió de la Marca	16
Vallfogona	28	Rocafort de Queralt	16
Biure	26	Sarral	15
Les Piles	25	Solivella	10
Savallà	23	Barberà de la Conca	9
Passanant	22	Ollers	8
Conesa	21	Pira	6
Vallverd	19		

No es contempla Blancafort ni s'anomena Santa Coloma de Queralt que havien d'anar a Montblanc, Tàrrega o Cervera per agafar el tren o expedir mercaderies. Segons el projecte, amb les noves estacions de Barberà, Sarral, Rocafort, Vallverd i les Piles els pobles dels voltants veien reduïdes ostensiblement aquelles distàncies.

Després s'estudiaven les comunicacions per carretera o camí que ja existien entre els pobles i les estacions projectades. De passada se citaven aquelles vies que eren encara defectuoses, ni tan sols camí veïnal, només un camí de bast.

Es feia la comparació amb el traçat per la vall del Gaià. Esdevenia uns 7 quilòmetres més curt. El pobles del Gaià es negaren a facilitar cap dada per a l'enquesta que s'havia promogut des de la Conca i que els municipis feren en una declaració datada el 31 de juliol de 1918. Hi havia més població d'influència en el traçat de la Conca i generava un estalvi de dos milions de pessetes en els 45 quilòmetres des de Valls a Santa Coloma.

Tot plegat es guarnia amb literatura paisatgística: «Atravessant sempre terrenys intensament cultivats d'un cap a l'altre. Arreu interminables i esponerosos vinyars, plens d'ufania, produeixen enormíssims stocs de vins de taula i per coupages, propis per l'exportació a mercats extrangers.»

Com a mostra ja en tenim prou. En canvi, el trajecte alternatiu pel Gaià, discorria la meitat per espesses boscúries. «El trajecte s'enfila a un país selvàtic, entre afraus i alteroses muntanyes, arribant als volts de Querol a una alçària de més de 1.000 metres...»

Estudiava la població i l'activitat econòmica dels pobles afectats. En total, sobrepassava els 17.000 habitants (entre els que nosaltres citem i els que no, perquè no afecten la Conca). D'aquests, prop de nou mil residien en pobles per on estava projectada una estació.

Pel que feia a la capacitat productiva de la Conca de Barberà, xifrada en tones i seguint unes detallades declaracions fetes pels pobles respectius, s'anotaven:

Producció agrícola.. 65.425 tones
Producció industrial .... 17.365 tones
Producció forestal... 22.701 tones

Aquestes xifres transportades a la part que anava als mercats, el document la detalla de la següent manera:

Productes agrícoles..45.211 tones
Productes industrials i minerals..................... 19.008 tones
Productes forestals... 18.595 tones

En l'estudi del trànsit ferroviari estimat es calculava que els pobles rebrien:

Productes agrícoles.. 1.673 tones
Productes industrials i minerals....................... 8.674 tones
Productes forestals... 283 tones
Productes d'altres conceptes............................. 6.847 tones

S'estimava el possible transport en 100.000 tones i escaig anuals que podrien fluir per la nova via en el seu traçat per la Conca de Barberà.[76]

Hi ha un altre apartat que considerem de força interès: Valor dels transports fet per carros. S'entén en aquell moment, és clar. Els municipis, en les seves declaracions, manifestaven el preu de cost del transport per 100 quilos. S'estimava que allò que anomenen *exportació* o sortida al mercat podia ascendir a 931.799 pessetes. I el cost del transport de la *importació* o productes adquirits pels pobles, a 152.370 pessetes. Estem parlant de 1918 quan el preu d'un jornal de peó rondava les 5 pessetes; per tant, es calculava aquell cost com l'equivalent a uns 204.000 jornals.

[76] El document aclareix que les xifres relatives a sulfats i sofres o altres articles en general no havien estat obtingudes de les fulles declaratòries. "El càlcul és racional i fàcil de fer tenint en compte que és coneguda la producció de vi i que és pràctica corrent gastar mig kilo de cada ú d'aquells insecticides per hectolitre de vi produït."

El report s'ocupa després de la producció industrial i mineral. La indústria i la mineria estaven en tendència creixent. Fàbriques de teixits, bòbiles d'obra cuita, moltura de cereals, olis, ciments i guixos. Són dades que fan de bon estudiar per obtenir una aproximació radiogràfica de la situació de la Conca de Barberà durant el temps de la Mancomunitat de Catalunya.

A la Conca de Barberà se citaven les dues farineres: Barberà i Sarral. A part, hi havia petits molins. Pel que feia a guixos i ciment, se'n produïen a Vallverd, Pira, Ollers i Sarral, on també s'hi comptaven forns de ciment, dues fàbriques i diversos molins. Al terme de Segura s'hi començaven a explotar pedreres o mines de lignit.

Tot aquest reguitzell de dades servia per argumentar la necessitat que tenien aquells pobles de poder disposar del ferrocarril i com en sortirien de beneficiades les indústries radicades. Poder disposar de via fèrria, tenint en compte el pes dels materials, significava poder accedir a mercats llunyans.

Especial menció mereixia el marbre i alabastre de Sarral: «Al nordest de la vila, i a una distància d'uns 1.500 metres aproximadament, existeixen, agafant un grapat d'hectàreas de superfície, i a una capa exterior de terreny, arribant a una profunditat inagotable, unes inacabables pedreres de riquíssim marbre i alabastre. Encara que mai s'ha explotat aqueixa déu fecondíssima de riquesa en forma que tragués de les entranyes de la natura l'imponderable tresor que guarda per ofrenar a la ambició dels homes, no's cregui per això que la existència del ric vener hagi estat desconeguda. Alguns sigles enrera era ja apreciada la excel·lent naturalesa del mineral. Del alabastre d'aqueixes mines se feu l'altar major del Reial Monestir de Poblet.[77] El cèlebre esculptor Lluís Bonifàs, amb alabastre de les mateixes mines construí els 8 preciosos quadres que, representant en figures d'alt relleu tota la passió de N. S. Jesucrist, estan avui encara a la vista a la església parroquial de Valls i, per no citar-ne d'altres, de mineral de la mateixa pedrera està fet l'altar de S. Josep de l'església parroquial de Sarral, lo mateix de la pila baptismal de la referida església.»

Després, detalla les característiques d'aquell material i la seva distribució arreu. El francès Rauel (sic) Maurice va muntar a Sarral un taller d'escultura, on feia treballs en columnes i altres objectes que arribaven a prestigiosos comerços de Barcelona i Madrid. De moment, l'alabastre que s'extreia era molt superficial i els explotadors tenien l'esperança que a més profunditat hi hauria mineral més pur i preciós. No cal dir que el temps va frustrar les seves esperances i la indústria de l'alabastre, amb els anys, s'hagué d'assortir d'altres indrets, amb material menys valuós però més assequible i fàcil de treballar.

L'informe també analitzava els centres d'estiueig que es podien veure beneficiats amb l'arribada del ferrocarril que es projectava: Vallfogona de Riucorb. Parlava de Rocallaura i de les aigües ferruginoses de Cabra del Camp. No es feia cap referència

[77] Obra de Damià Forment. Vegeu entre altres:
http://www.raco.cat/index.php/UNICUM/article/viewFile/287919/376034 i
http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4602103

a les aigües minerals de l'Espluga de Francolí i Vimbodí, al vessant nord de les muntanyes de Prades, donant per entès que ja disposaven del ferrocarril de la Companyia del Nord de la línia de Tarragona a Lleida.

Per reblar encara més el clau dels arguments en favor de la Conca, es dedicaven unes ratlles d'aquella informació a *La vitalitat de la Conca de Barbarà. Els cellers cooperatius*. Es considerava l'*exemple guiador de les demés comarques vitícoles de Catalunya*. Es donava per completament articulada l'organització de la pagesia amb la construcció dels cellers cooperatius, els locals on es podia elaborar el vi amb els "avensos científics més moderns."

Unes dades sobre els cellers extretes d'aquell informe:

Poble	Elaboració anual en hectòlitres	Arquitecte	Cost construcció
Pla de Cabra	12.000	Claudi Duran i Ventosa	
Cabra del Camp	6.000		
Sarral[78]	18.000	Pere Domènech i Roura.	190.000
Rocafort de Queralt	11.000	[Cèsar Martinell]	125.000
Barberà[79]	17.000		120.000

Aquelles institucions agrícoles es posaven com exemple del "signe revelador i evidentíssim de l'exuberància de vida que bull al sí de l'exemplar comarca." I acabava aquell argumentari: «Que de fer-se el ferrocarril Puigcerdà-Tarragona no és vacilable atorgar el trassat per aquesta comarca puix que, sols considerant-ho en hipòtesi, fora cosa dolorosa el fet de que la Conca de Barbará quedés postergada, en canvi de que's donés preferència a la comarca del Gaià, sense caràcter i esborradissa, d'una vida col·lectiva, social i econòmica feble i pàl·lida».

Un breu resum de les produccions dels diferents articles, declarades pels municipis afectats per aquell ferrocarril, en el projectat pas per la Conca de Barberà ens dóna el següent resultat expressat en tones:

[78] "Conegut i nomenat pels seus nombrosos visitants, amb el sobrenom de catedral del vi" Una vegada més trobem aquesta qualificació de Catedral del vi, anys abans que fes fortuna quan se li va atribuir a Àngel Guimerà en la visita al Celler de l'Espluga el 1921. Vegeu ROCA, 2005:170.

[79] És el poble que ofereix el cas únic de un celler bastit per l'esforç de les classes proletàries.

Producte	Exportació o venda	Importació o compra
Blat	2.849	1.000
Ordi	1.944	63
Civada	633	27
Sègol	41	
Palla	8.369	92
Guixes	262	
Cigrons	26	
Vesses	469	
Erp	432	
Fessols	47	39
Llobins	2	
Patates[80]	2.363	20
Remolatxa	78	
Vi[81]	16.246	254
Baixos	946	
Brises	2.493	
Avellanes[82]	347	
Ametlles	474	
Oli d'oliva[83]	5.029	126
Pinyol d'oliva	1.968	49
Llenya de pí	12.670	
Llenya d'alzina	1.382	
Llenya de roure	2.274	
Carbó vegetal	1.210	283
Escorces	1.058	
Brossa i ramatges	960	
Terra negra[84]	1.000	
Farines	1.173	1.289[85]
Ciments	9.600	4.053
Guixos comuns[86]	1.355	1.464
Marbre i alabastre	3.050	
Lignit[87]		1.500
Teixit	260	294[88]
Carbó mineral		73
Escultures	60	
Bestiar	189	
Obra cuita	1.550	
Adobs químics	2.574	
Sulfats i sofres	139	
Objectes d'ús i consum[89]	4.132	

Cost estimat del transport en carros d'aquells productes que anaven o venien d'altres mercats. Ho circumscrivim només als pobles de la Conca de Barberà, malgrat que les dades existents a la font, abasten els 33 pobles afectats.

Poble	Exportació[90]	Importació	Tones mogudes
Albió	35.069	1.090	2.417
Barberà	28.368	14.841	8.730
Savallà	24.633	4.147	1.540
Conesa	25.669	4.565	1.597
Cabra del Camp	40.599	5.562	4.811
Forès	17.524	2.735	2.015
Fonoll	2.741	350	3.091
Guialmons	649	249	45
Montbrió de la Marca	22.756	5.782	1.822
Ollers	14.014	465	2.548
Les Piles	15.924	1.428	988
Passanant	38.199	7.127	2.585
Rocafort de Queralt	57.512	4.728	4.407
Sarral	190.070	36.316	22.563
Solivella	19.927	2.790	3.527
Biure	9.319	750	1.059
Vallverd	17.501	13.479	1.572
Vallfogona	17.070	13.479	2.917

Si ens atenim a les dades facilitades, ens adonarem que hi ha moltes xifres que no encaixen, la qual cosa ens fa pensar que eren dades facilitades molt a l'atzar.

[80] Pel que coneixem per altres fonts i d'altres pobles de la comarca, malgrat que no estiguessin afectats per aquell ferrocarril, la xifra de tones de patates comprades per sembrar ens sembla extremadament minsa. Com totes les dades que extraiem d'aquesta informació, les hem de posar en quarantena, tot i que ens puguin servir d'orientació.

[81] Malgrat el que es diu, segurament que els productes vitícoles eren expressats en cargues de 121,6 quilos.

[82] Produïdes en els municipis de l'Alt Camp afectats pel traçat.

[83] D'aquesta xifra, 4.839 es produïen a Maldà; per tant, fora de la Conca, però era considerat un poble que utilitzaria aquell ferrocarril per donar sortida a la seva producció oleícola.

[84] Producció atribuïda a Cabra del Camp.

[85] Xifra adquirida per la farinera de Sarral per produir farines de primera.

[86] Pel que fa a farines, ciments i guixos, pràcticament la totalitat de la producció s'atribueix a Sarral, així com el marbre i alabastre originari de Sarral i Ollers.

[87] Comprat per Sarral.

[88] Referit a primera matèria per manufacturar a Cabra del Camp i Pla de Cabra.

[89] La xifra d'aquest apartat corresponent a Barberà de 2.000 tones és una flagrant exageració que ens mostra com algunes xifres estaven inflades per mor de justificar la petició de la via del tren.

[90] Exportació i importació, o sigui vendes i compres, estan expressades en pessetes.

Desmunt. Vila-rodona. Conegut com la via del tren. (Foto: Josep Santesmases)

El promig de cost per tona transportada està sobre les 10,22 pessetes. Aquesta xifra es rebaixa considerablement a Solivella, Ollers, Barberà i, sobretot, al Fonoll, que ja ens sembla un error. Biure, Cabra del Camp, Sarral, Forès i Vallfogona s'acosten al promig general tot i les diferents distàncies als mercats de les ciutats importants d'afluència: Valls o Montblanc.

A la resta de nuclis: Rocafort de Queralt, Albió, Montbrió de la Marca, Passanant, les Piles, Savallà, Conesa, Vallverd i Guialmons, els costos del transport en carros oscil·len entre les 14,12 pessetes per tona de Rocafort i les 19,96 de Guialmons. Tots aquests nuclis estan ubicats a la part nord de la comarca i, per tant, els més allunyats de Sarral i, naturalment, de Montblanc i els mercats de més al sud.

La crònica de Sarral de l'edició de *La Nova Conca* del 9 d'agost de 1919 feia referència a una xerrada que es féu al local del Sindicat. Presidí l'alcalde que obrí l'acte amb «sentides paraules d'amor a la vila i plenes d'interès per conquerir ben aviat una millora tan important com és aquest camí de ferro». Intervingueren l'enginyer Esteve Terrades, el senador Mallol i Joan Esplugas, president de la Comissió de Ferrocarrils.

El novembre es revifava la polèmica sobre si "La Ferrovia de la Conca" havia de passar per Montblanc. L'enginyer Antoni Fortuny i Clavé, cap del grup de telèfons de la Mancomunitat i oficial de telègraf a Montblanc, manté diferències amb el mestre de Rocafort de Queralt, Albert Sans Fargas sobre el tema. Si un i altre escrit no fossin tan primaris en faríem algun resum, però optem per aconsellar els interessats que acudeixin a l'edició del setmanari *La Nova Conca*.[91]

Es promogué obertament la "Campanya pro-ferrocarril." S'hi involucraren els ajuntaments de Blancafort, Solivella i Pira. Hi intervingué el jutge de Montblanc

[91] Per seguir la totalitat de la polèmica vegeu les dues edicions de *La Nova Conca:* 15 i 22 de novembre de 1919, núm. 49 i 50. Vegeu també SANTESMASES i OLLÉ, 1997:49-96. Consultable a http://raco.cat/index.php/Resclosa/article/view/27217/27051

Jaume Pàmies que, sense embuts, va dir que si el tren de Tarragona a Ponts no incloïa en el traçat els pobles de Blancafort, Solivella i Pira, se'ls condemnava per sempre a no disposar de ferrocarril. Es defensava la derivació de Sarral a Montblanc, procurant ajuntar interessos de la Mancomunitat i la Companyia del Nord.

Es nomenà una comissió per parlar amb la Mancomunitat i una altra per entrevistar-se amb l'Ajuntament de Reus. A cada poble es faria una reunió de veïns i una Comissió local "pro-ferrocarril." A Blancafort, l'alcalde Josep Pons i Saumell complí la promesa i convocà el veïnat. Es comprometeren en la campanya, a més dels regidors i majors contribuents, les dues societats agrícoles: Sindicat de Vinyaters i Centre Agrícola. El rocafortí Albert Sans i Fargas encara continuà pel seu compte la controvèrsia amb l'enginyer Antoni Fortuny.[92]

L'alcalde de Sarral empenyia la campanya des de feia un any. El juliol de 1918 havia intentat convèncer els caps de les corporacions locals de llocs com Albió. Li trametia uns fulls per tal que els omplís i li recomanava que s'aconsellés "de persones experimentades."

El gener de 1920 es van conèixer les xifres que els pobles de la Conca de Barberà oferien per tal que aquella via circulés pel seu territori:

Santa Coloma de Queralt	400.000 pessetes
Les Piles	30.000
Conesa	45.000
Savallà	15.000
Vallfogona	50.000

També s'hi han de sumar les 170.000 pessetes del valor dels terrenys que ocupava el traçat, del quals es feien càrrec els municipis.

Desmunt. Terme del Pont d'Armentera. Línia fèrria projectada. (Foto: Josep Santesmases)

[92] *LNC.* 29-11-1919, núm. 51, p. 1-5

4. ELS TELÈFONS

4.1. Primeres notícies a la Conca

L'altra gran obra de la Mancomunitat fou la xarxa telefònica. El telèfon s'havia desenvolupat arreu dels països moderns a finals del segle XIX. Des que Thomas Edison assajà el micròfon el 1876, fins al 1892, quan Almon Strowger desenvolupava el disc de marcació automàtica, s'havien succeït nombroses modificacions i invents arreu del món.

«De totes les obres realitzades per la Mancomunitat, la construcció d'una xarxa telefònica fou la més reeixida i la més indiscutible, fins al punt que ni els detractors més irreductibles de la tasca mancomunal pogueren negar-li l'elogi en aquest punt».[93]

A Catalunya la primera comunicació entre dos punts s'establí el dia de Sant Esteve de 1877 entre Barcelona i Girona, propiciada per l'enginyer Narcís Xifra i Masmitjà. El govern espanyol no mostrava massa interès en l'artefacte i, al començament del segle XX, fou la iniciativa privada qui anà desenvolupant la xarxa. Amb tot, el 1884 ja s'establí per decret el monopoli del servei a favor de l'Estat que adjudicaria les concessions als particulars.

A casa nostra s'hi establiren dues companyies: Companyia Peninsular de Telèfons −operava a Barcelona des de 1894− i Companyia Telefònica del Vallès, fundada el 1913 per inversors catalans i capital britànic.[94]

Van passar uns quants anys abans que les xarxes no es poguessin coordinar i enllaçar. Les grans ciutats disposaven d'operadors locals. El 1895 s'inaugurava la línia telefònica Barcelona-Saragossa-Madrid. També hi havia telèfon interurbà a Bilbao

[93] BALCELLS, 1996:358

[94] Per a més detalls sobre aquesta companyia i les seves concessions vegeu l'obra citada en la nota anterior. Balcells segueix i cita *L'actuació de la Mancomunitat de Catalunya* de Vallès i Pujals, conferència al Centre de Lectura de Reus de 1922 i els treballs de Bahamonde, Martínez i Otero publicats el 1993. (*Historia de las telecomunicaciones.* Ministerio de Obras Públicas. Madrid, 1993)

i a Santander; a Catalunya a Sabadell-Terrassa i Mataró. El 1897 només hi havia 12.000 mil aparells a l'Estat espanyol.

En crear-se la Mancomunitat, aconseguí que l'Estat li concedís la possibilitat d'estendre's pel territori català. Polítics i empresaris maldaven per instal·lar el nou invent, convençuts dels avantatges que aportaria al progrés econòmic.

L'Estat espanyol, que seguia en molts aspectes el model centralista francès, no ho féu en matèria d'expansió telefònica. A més, la Mancomunitat hagué d'iniciar la seva activitat en aquesta qüestió en plena guerra europea i, per tant, tindria veritables dificultats per obtenir els materials necessaris per construir les seves xarxes. La Mancomunitat, per tal de prosseguir la seva tasca, utilitzà fil de ferro, no tan eficaç, però resolia provisionalment l'aïllament de molts nuclis poblats.[95]

Quan l'Ajuntament de Montblanc redactava la seva Memòria per atendre la demanda del president de la Mancomunitat, l'abril de 1914, parlava de les comunicacions elèctriques circumscrites a una «estació telegràfica limitada de l'Estat» i una telefònica de la xarxa interurbana de la Companyia Peninsular. Es podia parlar des de Montblanc amb els centres importants de fora de la comarca, però no amb la resta de pobles de la Conca de Barberà. Feia esment a Santa Coloma de Queralt que, encara que pertanyia al Partit Judicial de Montblanc, no hi estava enllaçada telefònicament.

La premsa montblanquina va anar oferint als seus lectors les notícies que es produïen a la comarca relatives a la instal·lació de les línies i les centrals telefòniques. La capital de la comarca ja feia anys que disposava d'una estació telegràfica.

El 1911 amb el suport del diputat a Corts Julià Nougués i Subirà (Reus, 1867 – Calatayud, 1928)[96] i del propietari del Balneari de Vil·la Engràcia Salvador Roca i Ballber (Barcelona, 1862 – 1941) s'iniciaren gestions amb la Companyia Peninsular de Telèfons per tal que s'instal·lés una central a l'Espluga.

La *Gazeta de la Conca* anunciava el novembre de 1911: «Nos hem enterat que gracies als diputats senyors Nicolau y Nougués, serà aviat un fet l'instalació en aquesta vila d'una estació telefónica municipal que comuniqui ab la telegráfica de Montblanch. Com recordarán los nostres llegidors, dita millora la va solicitar l'actual Ajuntament en sessió del 14 d'octubre derrer, y no podém menys d'aplaudirla, dats los inmensos beneficis qu'al poble y al Municipi ella representa».[97]

L'Ajuntament de l'Espluga de Francolí que presidia Josep Calbet i Dalmau, en un acord del 14 d'octubre de 1911, va demanar la connexió telefònica amb l'estació municipal de Montblanc. La millora es veia com un pas important en el desenvolupament turístic i comercial.[98]

---

[95] BALCELLS, 1996:359-360.

[96] Alguna font cita a Julià Nougués com a advocat de la Compañia de Teléfonos Interurbana. En la seva biografia no hem pogut constatar aquest punt.

[97] *GC.* 25-11-1911, núm. 34, p. 2. ROCA i ARMENGOL, 2005. Es dóna com a data de la instal·lació del primer telèfon el 1912. Probablement només era la centraleta i poc a poc es van anar concedint les línies i números als abonats.

[98] *GC.* 25-11-1911, núm. 34, p. 3

La *Gazeta de la Conca,* en la seva edició del 6 d'abril de 1912, sota el títol "El telèfon a l'Espluga" publicava que s'estaven avançant els treballs per fer arribar la línia telefònica de Montblanc a l'Espluga amb una ramificació fins a les Masies, Poblet i Vimbodí: «Sabem per conducte autoritzat que van molt endavant los trevalls per instal·lar una línia telefònica desdé la estació telegràfica de la nostra Vila [Montblanc] a l'Espluga de Francolí, hont s'instalará una central, ab ramificació a les Masies, Poblet i Vimbodí. Aquesta millora afavorirà d'allò més la comunicació ab dits punts, que ara no tenen altre medi que'l telègraf de la estació del ferrocarril de la Espluga, …»[99]

En aquell moment no hi havia encara estació telefònica a Montblanc, només telegràfica. Però quan la Mancomunitat instal·lava la central telefònica en un poble on hi havia ja estació telegràfica, se n'encarregava el mateix personal, i rebia part dels honoraris de la Mancomunitat.

El president de la Cambra de Comerç de Valls i l'alcalde de l'Espluga de Francolí, Josep Cabeza i Coll,[100] amb Albert Dasca, diputat a Corts, es reuniren amb l'alcalde de Valls, per demanar a l'Estat que facilités la instal·lació a la ciutat del telèfon interurbà.[101] Se sumaren a aquelles gestions els alcaldes de Montblanc i les Borges Blanques. Es reclamava al Director General de Comunicacions que l'Estat obligués a la Companyia Peninsular de Telèfons a construir la línia de Valls a Lleida, amb derivacions a Montblanc, l'Espluga de Francolí i les Borges Blanques. Comptaven amb el suport de Nougués, Dasca i Francesc Macià.[102]

La companyia supeditava aquella instal·lació al nombre d'abonats que aconseguís. Pel que feia a l'Espluga de Francolí, el març de 1914 es donava per pràcticament enllestida la instal·lació de la central. El contracte de l'arrendament de la casa on s'havia d'instal·lar s'havia signat el 21 de febrer.[103] Sembla ser que la primera persona encarregada de la central fou Cecília Cantons.

El 23 de maig de 1914 es va celebrar una reunió a l'ajuntament de l'Espluga de Francolí, per tal de preparar l'acte d'inauguració de la línia telefònica recent instal·lada. L'acte oficial d'inauguració es féu a finals de juny o principis de juliol. El telèfon va arribar a les Masies aquell mateix any. El Balneari de Vil·la Engràcia, el 1918, encara anunciava *Central telefònica interurbana* com un atractiu i un valor propagandístic.

El 1914, del més d'un miler de municipis que hi havia a Catalunya, només 38 disposaven de telèfon. El 30 de juny d'aquell any es publicà el reglament segons el qual les diputacions provincials estaven autoritzades a la construcció i explotació de xarxes.[104]

---

[99] *GC.* 6-4-1912, núm. 53, pp. 1 i 2.

[100] Sobre Josep Cabeza i Coll, vegeu VALLÈS MARTÍ, 2009a.

[101] *La Veritat*, Valls, 14-8-1912, núm. 290, p. 3. També *GC.* 9-11-1912, núm. 84, p. 3 i *La Crónica*, Valls, 16-11-1912, núm. 388, p. 3 per la solució del tema.

[102] *GC.* 17-8-1912, núm. 72, p. 3

[103] *GC.* 7-3-1914, núm. 4, p. 2

[104] BALCELLS, 1996:358.

El setembre de 1915 la Mancomunitat obtingué la llicència per desenvolupar el servei telefònic, però amb la mateixa oportunitat naixien també les reticències. Si bé la Mancomunitat tenia com a objectiu tots els nuclis urbans del Principat, aviat les empreses amb capital privat veieren la competència que representava aquella explotació per part d'una institució pública. Cal dir, però, que aquelles línies que no prometien un benefici no eren cobejades pel capital.

L'Estat determinà una condició en el contracte de concessió que els degué semblar una clàusula de domini: l'Estat portaria el telèfon als pobles on la Mancomunitat no ho hagués fet durant els primers cinc anys de vigència d'aquell compromís. Vana quimera. L'entusiasme i l'eficàcia de l'obra de la Mancomunitat arribaria als llocs més apartats. Malgrat el cost poc rendible, el servei telefònic s'entenia com això: un servei per al progrés del país.

Amb la intervenció de la Mancomunitat, el gener de 1917, es treballava en la instal·lació de la xarxa telefònica entre Montblanc i els pobles de la rodalia. Dirigia les obres l'enginyer senyor Marín (en alguna font se'l cita com a Martín).[105]

Cal dir que des del moment que la Mancomunitat de Catalunya va començar a ser operativa i es va plantejar que el telèfon arribés a tots els pobles del Principat, el Ministeri de Foment del govern central va intentar segar-li l'herba sota els peus. Un exemple el tenim en la carta del «*Cuerpo de Telégrafos. Dirección de Sección de Tarragona*» datada el 29 de novembre de 1914: «*El Ilmo. Sr. Director general por acuerdo de 17 del actual, ha concedido una estación telefónica municipal al Ayuntamiento de Barbar*á *(Tarragona) con enlace en la telegr*á*fica de Montblanc. Para que pueda llevarse a termino la construcción de la línea es necesario que el Ayuntamiento costee los postes de toda la línea a boca de hoyo por no disponer de ellos la Administración y si se consigue este resultado con remisión del certificado de la Sesión en que se tome el acuerdo remitirá V.S. el proyecto y presupuesto para las obras dando en caso contrario conocimiento a este Centro Directivo, negociado 7º del resultado de sus gestiones con el citado Ayuntamiento*».[106]

L'Ajuntament de Barberà es degué posar en marxa, però el març de 1915, en no rebre cap resposta, reclamaren la intervenció d'Albert Dasca, el diputat per Valls-Montblanc, que els respongué que a Tarragona havien perdut els papers que s'havien enviat des de Barberà.

El diputat a Corts pel Vendrell Jaume Carner, districte al qual pertanyien electoralment Santa Coloma de Queralt, Rocafort de Queralt i Sarral, s'havia entrevistat amb el director general de Correus i Telègrafs, i el 12 de novembre de 1915 escrivia a l'alcalde Barberà informant-lo i detallant que els pals havien de ser 15 per quilòmetre. Els ajuntaments s'havien de fer càrrec del manteniment de la línia dins el seu terme.

---

[105] *LE.* 27-1-1917, núm. 59, p. 2. Manuel Marín el 8 de gener de 1917 escriu a Josep Cabestany alcalde de Barberà, anunciant que en pocs dies viatjarà a la Conca per iniciar la construcció de la línia telefònica. ACCB. Fons municipal de Barberà. Correspondència. 1917.

[106] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1917.

El 10 de març de 1915, la presidència de la Cámara Oficial de Comercio e Industria de Valls, veient que els ajuntaments no havien respost a la primera crida per tal que presentessin els projectes pretesos en relació amb la xarxa de telefonia, els comunicava que la «*Compañía haciendo un gran esfuerzo e inmenso servicio extendería, no solo a los pueblos del partido, sino a sus caseríos, fincas y fábricas, siempre que la realidad fuese compatible con el servicio...*» No cal dir que era la intervenció de la Mancomunitat que esperonava les institucions. El xocant del cas és que el president de la Cambra era Josep Monserrat i Cuadrada, home de conducta catalanista gens dubtosa, però qui paga mana, i es degué veure obligat a cedir a les pressions.[107]

Una de les dificultats tècniques amb què es topà la Mancomunitat era la poca capacitat de les centrals existents en localitats grans ‒a la nostra zona Tarragona, Reus i Valls‒ que impedien poder-hi connectar xarxes comunicant poblacions properes. Però també això es va solucionar establint convenis amb les companyies privades concessionàries. La Mancomunitat va adquirir algunes xarxes existents per tal de poder-les expandir.[108]

El 22 de juny de 1916 es comunicava a l'alcalde de Barberà que la Dirección General de Correos y Telégrafos havia disposat el muntatge d'una estació telefònica municipal en aquell poble. «*El material que corresponde pagar al Estado, ya está en mi poder y solo falta para empezar los trabajos, que ese Ayuntamiento tenga dispuestos los postes de acuerdo con lo prometido al formular la solicitud...*» Fixem-nos en el temps transcorregut.

En un acte que sembla més de propaganda que altra cosa, els diu que aprofitin l'ocasió que passa i que amb la instal·lació que se'ls farà podran comunicar-se amb els abonats de Montblanc, Valls, Reus i Tarragona i «*además con Pla de Cabra, Vilarrodona, Alió, Santas Creus, Albi, Vilosell y más adelante probablemente con Barcelona*». El servei també incorporava poder-se comunicar telegràficament amb la resta del món, els diu, i «*la tasa de los telegramas para el interior de España y la de las conferencias telefónicas quedará para ese Ayuntamiento, debiendo pagar al Estado solo 5 céntimos por cada despacho*».[109]

Antonio Fortuny Clavé, cap de Telègrafs a Montblanc proposava a l'alcalde de Barberà alguna millora. L'Ajuntament hi devia estar d'acord i ara Fortuny argumentava que si no s'havia fet *encara* «*débese a los manejos de las entidades explotadoras de este negocio en frente del Estado*». Aquell estiu de 1916, Barberà de la Conca veié aprovat pel Consell de la Mancomunitat el plec de condicions per a la subhasta i posterior construcció de la línia telefònica que passaria pel poble.[110]

---

[107] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1917.
[108] BALCELLS, 1996:361.
[109] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1917.
[110] *LE*. 12-8-1916, núm. 35, p. 3.

El dia de Sant Jaume de 1916, es podien començar els treballs de la línia si es facilitaven els pals. Fins a finals de gener de 1917 no apareixerà la notícia que es treballava en la xarxa entre Montblanc i els pobles de la rodalia.

El 20 de gener de 1917 l'alcalde de Barberà Josep Cabestany rebia una carta de Joan Esplugas. Li explicava que tal com li havia demanat havia visitat Terradas per parlar-li del tema dels telèfons. Barberà pertanyia a la zona de Valls, concedida a "La Peninsular"; per tant, era indispensable acceptar la condició proposada per l'enginyer Marín per a començar les obres «*pues de lo contrario no se nos permitiría establecer el teléfono en esta*».

Joan Esplugas havia mediat davant la companyia per accelerar la instal·lació del telèfon a Barberà. Segons ell, Barberà no havia de pertànyer a Valls que estava a més de 15 quilòmetres. Esplugas acabava la carta a l'alcalde de Barberà: «*El que tengamos que ir a Sarreal en lugar de Montblanc tampoco es ningún inconveniente y a ellos les conviene más por ser una central de la Mancomunidad solamente*».

Marín era a la Conca per iniciar els treballs d'instal·lació de la línia telefònica de Montblanc a Barberà, Sarral, Rocafort de Queralt, Les Piles i Santa Coloma. L'obra significava un avenç important a la comarca i un pas per enllestir la xarxa a la Conca i part de la Segarra. La comarca veïna de les Garrigues veia com el dia 8 de febrer d'aquell any 1917 s'inaugurava la centraleta telefònica de l'Albi.

El 29 d'abril s'inaugurava el servei telefònic a Santa Coloma de Queralt i Sarral. Comunicava Pira, Sarral, Rocafort i les Piles, amb una central interurbana a cadascun. El cost de les conferències entre aquells pobles era de dos rals i els telefonemes fins a 15 paraules costaven 0,55 pessetes.

Per acabar de comprendre la situació dels telèfons a Espanya, aprofitarem una circular que va enviar als ajuntaments la companyia americana International Telephone and Telegraph Corporation.[111] Expedida des de Madrid el 7 de maig de 1923, s'enviava a les diputacions, corporacions municipals, cambres de Comerç, de la Propietat, associacions agràries, societats econòmiques d'amics del país, cercles mercantils, i altres agrupacions.

Naturalment és una circular publicitària, però amb alguns trets que ens aporten informació de com anaven les coses. Per començar, parlen d'establir un modern i complet sistema telefònic que permeti tota mena de comunicacions arreu del país. A continuació, manifesta que la companyia ha seguit l'evolució de la telefonia a Espanya i per això havien obert despatx a Madrid.

Realitzat l'estudi, comptaven amb el suport financer de la banca, tot i que no s'especifiqui. Estaven per constituir una companyia espanyola titulada Red Telefònica Nacional de España que contractaria amb el govern la construcció, en el termini de 8 anys, d'aquell complet i modern sistema de comunicació.

El govern de l'Estat li havia de lliurar totes les instal·lacions i propietats. La companyia en faria la reconstrucció. Pagaria al govern un percentatge dels seus ingres-

[111] ACCB. Fons Municipal de Llorach. Correspondència. 1923.

sos. El text respon sobretot a la necessitat de connectar amb els ciutadans per mirar d'aconseguir els seus objectius.

Adjunt hi anaven uns altres fulls dels quals ens interessen les dades. A finals de 1921 el nombre d'instal·lacions telefòniques a Espanya rondava les 70.000. Resultava una instal·lació per cada 314 habitants, a França per cada 80, a Anglaterra per cada 45, a Alemanya per cada 32 i a EEUU una instal·lació per cada 8 habitants.

El 31 de desembre de 1921 a Madrid s'hi calculaven 10.300 telèfons i a Barcelona 10.400, sempre, és clar, de línies urbanes. A Los Àngeles (Califòrnia) amb una població similar hi havia 162.100 telèfons. Encara facilita els números de telèfons que hi havia en bona part de les capitals de província espanyoles i les xifres són tan minses que avergonyeix la seva lectura. Bilbao sobrepassava poc els 4.000 i Valencia no hi arribava.

El document és molt extens i la seva lectura il·lustra de la situació, tot anticipant que cap companyia privada podria complir les disposicions del Reglament de 1920 aprovat pel govern espanyol, que posava com a topall de l'ajut governamental el 30 per cent de la inversió. Molts ajuntaments, com el de Llorac, no degueren contestar. Els quedava tan lluny això de la modernitat...

4.1.1. Lluita per les concessions

> «Des de Madrid, precisament, s'ha iniciat una campanya a fi de que'l servei de telèfons de Barcelona que ha passat a mans de l'Estat, ho fos a mans de la Mancomunitat de Catalunya.
>
> D'altres, van més lluny, demanen que passi a aquesta, no sols el telèfon barceloní, sinó, tota la xarxa telefònica de Catalunya.
>
> Algunes corporacions de caràcter econòmic de Barcelona, s'han interessat, també, pel traspàs referit de l'Estat a la Mancomunitat.
>
> Raó d'això? Els fets . Els fets diuen en pro d'aquesta en lo del servei telefònic, que es mereixedora de que servei tan important estigui a ses mans. La Mancomunitat ha propagat el servei telefònic amb una activitat que admira. Malgrat la desventatge d'establir-ho en pobles petits i poc remuneradors, ha persistit amb tenacitat pasmosa portant tan útil servei a les comarques més isolades, per tal –aquest és el seu ideal– que no hi hagi poble ni poblet de Catalunya on no hi sia.
>
> Per ço, es lo que diu tothom, si la Mancomunitat ha hagut de fer-se-les amb instal·lacions telefòniques de poc o nul rendiment, que es lo que faria si comptava amb el de les grans ciutats, en les quals els rendiments son crescuts?
>
> Indubtablement, si la xarxa urbana de Barcelona estés en mans de la Mancomunitat, s'aniria a l'unificació de tota la xarxa telefònica de Catalunya, amb avantatges insospitats en pro de l'utilitat i propagació del servei telefònic, un dels més necessaris per la vida econòmica i mercantil del país».[112]

[112] *LNC.* 31-12-1921, núm. 162, p. 2. Sobre aquest conflicte podeu seguir BALCELLS, 1996: 363 i ss. Vegeu també el següent epígraf d'aquest treball.

Amb aquestes paraules s'ocupava el setmanari de Montblanc *La Nova Conca,* del debat que es generà a les Corts espanyoles sobre aquell afer. Continuava argüint que Catalunya ocupava el segon lloc en el món, segons les estadístiques, d'aquell servei, darrere d'EEUU, i davant d'Anglaterra.

Amb data 28 de maig de 1922, l'Ajuntament de Llorac que presidia Antonio Mena Segura prenia el següent acord en relació amb el contenciós que mantenien el govern de l'Estat i la Mancomunitat sobre la qüestió dels telèfons urbans de Barcelona:

«*... que por los gobiernos de S.M. que se vienen sucediendo, después de haber creado la Mancomunidad de Cataluña, que tantos beneficios viene aportando a las comarcas catalanas, luego de no darle los medios necesarios para su desenvolvimiento y* [...] *se le niegue los que por Ministerio de la ley le corresponden; por ello cree urgente e indispensable se otorgue a la Mancomunidad de Cataluña una Hacienda propia para con ella poder extender por todo el Principado de Cataluña los servicios que sean necesarios sin tener que recurrir al aumento del Contingente provincial ya que ello constituye una carga desproporcionada e insostenible para los Municipios, que con el fin de asegurar un buen servicio de comunicaciones telefónicas y con una red organice y dependiente de una sola dirección sea concedida a la Mancomunidad de Cataluña el grupo telefónico urbano de Barcelona para su desvertido (sic) al estado, al igual que las otras concesiones existentes en Cataluña a medida que vayan caducando y que quede ratificado una vez más todos los acuerdos tomados hasta el presente en pro de la Autonomía,* único *medio de poder satisfacer los deseos y necesidades de Cataluña*».[113]

És prou significatiu que una corporació d'un lloc tan petit com Llorac es vegi amb cor de manifestar sense embuts allò que està succeint. Encara més si es té en compte que el 1922 el telèfon encara no arribava a aquesta població. S'havia pogut llegir a les pàgines de *La Nova Conca: «*Els catalans renegats de l'U.M.N. s'oposen a que'ls telèfons de la Peninsular de Barcelona passin a la Mancomunitat de Catalunya. Els voldrien en mans de l'Estat espanyol. Axís, serien mes cars i mes dolents encara. Està vist que'ls de l'U.M.N. tiren camí del Marroc. I... ¡Biba España!».[114]

[113] ACCB. Fons municipal de Llorac. Correspondència, 1922.
[114] *LNC.* 29-4-1922, núm. 179, p. 4.

4.1.2. L'actuació de l'Estat

El tema dels telèfons a nivell de l'Estat espanyol féu córrer molta tinta i ocupà moltes hores dels diputats a Corts en les sessions del Congrés a partir de 1904, quan se'n començà a ocupar el republicà federal fill de Reus, Julià Nougués i Subirà. [115]

El 29 d'abril de 1917 Julià Nougués participava en l'acte organitzat a Santa Coloma de Queralt pel Centre Republicà local, junt amb Marcel·lí Domingo i els diputats provincials Macià Guarro i Josep Mestres, on s'havia d'inaugurar el servei telefònic i els republicans ho aprofitaren per fer política.[116]

El 1922 es destapà un veritable conflicte polític entre l'Estat i la Mancomunitat, ja presidida per Josep Puig i Cadafalch. Val la pena també tenir present que ja s'havia produït la campanya autonòmica de 1918-1919, en la qual el govern central va frustrar les aspiracions de Catalunya vers una major taxa d'autogovern i un parlament propi, denegant el que hauria estat el primer Estatut d'Autonomia, fallit per la manca de sensibilitat cap a Catalunya dels polítics espanyols: liberals i conservadors, socialistes o totalitaris, tant li fa.

Doncs bé. La Mancomunitat era la concessionària de l'explotació de les xarxes telefòniques a Catalunya. Bàsicament es tractava que li deixaven fer actuacions que no perjudiquessin la Companyia Peninsular de Teléfonos que, de fet, ja tenia també competència a la ciutat de Barcelona amb la xarxa que administrava l'Ajuntament.

El 1922 es tramitava la renovació de la concessió a la Mancomunitat. En la sessió del 21 d'abril al Congrés de Diputats es parlava d'un titular a la premsa: "*Contra una audaz maniobra de la Mancomunidad*." Observem que es parla de la "Mancomunidat" i no de la Mancomunitat de Catalunya. A Madrid, la Mancomunitat era la Catalana.

Aquell titular el proporcionaven els telegrafistes que havien tingut coneixement que estava redactat el Reial decret que renovava la concessió feta el 1915 a la Mancomunitat. Ho consideraren un acte atemptatori als drets del Cos de Telègrafs. Abandonaren els seus llocs de treball i s'adreçaren al despatx del director general, Jorge Silvela[117] per comprovar la notícia.

El ministre de la Governació,[118] a primera hora de la tarda visitava les noves instal·lacions del Palau de Comunicacions de Madrid a la plaça de la Cibeles.

[115] VALLÈS i MARTÍ, J.M. *Ciutadà republicà. Julià Nougués i Subirà.* (Inèdit) Per la biografia de Julià Nougués es van buidar i transcriure totes les seves intervencions a la Cambra, a través del *Diario de Sesiones.* A més es va resseguir la premsa que ell fundà o dirigí i la de caire nacional i local: Barcelona, Madrid, Tarragona, Reus i Montblanc. Julià Nougués i Subirà fou diputat a Corts per la circumscripció Tarragona-Reus-Falset entre 1903 i 1923, sempre pels republicans, federals o fusionistes.

[116] *LE.* 21-4-1917, núm. 71, p. 3

[117] Jorge Silvela i Loring. (Madrid, 1881-1936) Fou diputat a Corts per Piedrahita (Avila) des de 1905 a 1923. Director general de Correus i Telègrafs, subsecretari del Ministeri d'Instrucció Pública. Alguna font diu que era enginyer, altres advocat.

[118] Pio Vicente de Piniés. (Osca, 1875-1943) Diputat a Corts per Osca. Ministre de Gràcia i Justícia el 1921 i de Governació el 1922.

Els empleats plantejaren a Piniés els seus temors i aquest els tranquil·litzà assegurant-los que es resoldria oportunament sense perjudici dels drets de la corporació telegràfica. Però no els convencé en absolut.

A la tarda, els telegrafistes anaren al Congrés a parlar amb diversos diputats per tal que fessin una pregunta al govern en relació amb l'afer. S'hi avingueren ràpidament els diputats d'Unión Monàrquica, els quals presentaren una proposició de llei per a la reversió dels telèfons de Barcelona a l'Estat. La defensà el comte d'Egara,[119] dient que el monopoli dels telèfons no se cediria mai a ningú. Alfons Sala va fer història de la implantació dels telèfons a España el 1884. Com es va arribar a la fusió de les companyies particulars. En aquell moment, 1922, hi havia 130 centrals a tot l'Estat i 14 eren en capitals de província.

La xarxa de Barcelona produïa un benefici anual de 2.900.000 pessetes, diners que s'assignaven a millorar el sistema de comunicació espanyol. Després de molta estona de debat i que es prengués en consideració cadascun dels termes de la proposició, en la mateixa línia contrària a la cessió de l'explotació, Nougués atacà la proposició per creure que amagava un temor infundat contra la Mancomunitat.[120] Segons el seu parer «*Cataluña no va agradecer al marqués de Olérdola su proposición, porque los catalanes saben que el único modo de tener buen servicio telefónico, es encargándose de ello la Mancomunidad*».

Durant el temps de la guerra europea (1914-1918) la Mancomunitat havia implantat a Catalunya 373 línies telefòniques. «*Si se aprueba esta proposición será con mengua del poder ejecutivo, pues la ley ordena que los servicios telefónicos que vayan caducando puedan concederse a nuevas empresas por concurso, por lo cual la Mancomunidad tienen derecho a ser licitante*».

Tenim a mà un altre document que ens il·lustra del sentiment de la gent de la Conca de Barberà sobre el mateix tema. Lluís Carulla i Canals (l'Espluga de Francolí, 1904 – Barcelona, 1990) signant amb el pseudònim Jacobi, publicava al periòdic quinzenal de l'Espluga de Francolí un article amb el títol "Els Teléfons i la Mancomunitat de Catalunya. Acció". Sota el mateix títol i amb el subtítol "Decepció" se n'hi publicava un altre de Pere Mialet i Rabadà (Valls, 1900 – Barcelona, 1968). Lluís Carulla escrivia: «La Mancomunitat, el veritable Govern de Catalunya que vetlla per l'engrandiment de la nostra terra, difundint la cultura entre'l poble, fomentant l'agricultura que es la principal font de riquesa catalana, establint vies de comunicació que uneixen els més insignificants pobles amb les més importants ciutats, que crea biblioteques i escoles com no ha fet jamai l'Estat espanyol per Espanya, ha demanat al Govern d'aquesta que li sigui revertida la xarxa de teléfons urbans de Barcelona, quin plaç d'explotació per una companyia particular, ha terminat ja.

---

[119] Alfons Sala i Argemi (Terrassa, 1863–Barcelona, 1945) Advocat i industrial. Diputat a Corts ultra conservador, per la seva ciutat de 1893 a 1920. Primer comte d'Egara. Presidí la Mancomunitat de Catalunya fins a la seva dissolució després del cop d'Estat de Primo de Rivera el 1923, nomenat pel dictador.

[120] *LV*. 28-4-1922, p. 11

La Mancomunitat ha fonamentat la demanda, en el gran aventatge que reportaria a Catalunya l'unió de tots els telèfons de la terra catalana en una sola xarxa completa i articulada. Ultra això, una altra raó apoia el nostre Govern en tant justa petició. En 1915 es conferí a la Mancomunitat el dret d'establir teléfons a Catalunya. Aquestes explotacions havien de ser rurals exclusivament, car altres empreses mogudes tant sols pel lucre, ja tenien estacions telefòniques (i les tenien unicament) als grans nuclis de població.

Es natural que essent doncs, aquelles explotacions de caràcter rural, la Mancomunitat no perseguia ni podia encara que ho vulgués, perseguir cap benefici material. Ara doncs, amb la reversió de la xarxa de Barcelona a la Mancomunitat, aquesta podrá rescabalar-se amb el benefici que s'obté a Barcelona, dels gastos de l'explotació de centenars de telèfons rurals. La següent estadística donarà idea de l'acció de la Mancomunitat, respecte els telèfons: Espanya de 10.000 pobles amb Ajuntament, sols tenen telèfon 800; no arriben a 1.000 les poblacions que tinguin telèfon i encara d'aquests 800, 400 son de Catalunya: de la resta d'Espanya de 9.000 pobles n'hi ha 400 amb telèfon; a Catalunya de 1.072 pobles que té n'hi ha 400 amb telèfon i aquests 400, prompte arribaran a 500 que tindran telèfon de la Mancomunitat, el desits de la qual es que tots els pobles de Catalunya tinguin tant gran mitjà de comunicació.

Altres dades podríem donar si l'espai ho permetés, les quals demostren la grandiosa obra de la Mancomunitat, que ha rebut de Madrid un nou desengany, una trava més que li posen els enemics de Catalunya per la prosperitat del nostre govern, que no demana gratuïtament una xarxa, sinó que hi hauria d'emplear 30.000.000 de pessetes, per a fer-la completament nova amb capacitat de 300.000 abonats, en lloc dels 10.000 que serveix actualment».

Tot i les batusses al Congrés de diputats, els Lerroux o el marqués d'Olèrdola, entre d'altres, s'anaren sortint amb la seva. Només volien que la Mancomunitat explotés les xarxes rurals que naturalment provocaven un dèficit important. Fins i tot, se li negava la connexió a la xarxa que paral·lelament estava construint l'Estat a Catalunya. Tot plegat, tenia els dies comptats. El 13 de setembre de 1923 s'acostava.

5. L'ELECTRICITAT

5.1. Les fàbriques locals

Avui ens pot semblar inversemblant que els pobles de la Conca de Barberà no disposessin de fluid elèctric a començaments del segle XX. Montblanc va tenir una central productora propietat de l'enginyer elèctric August Escandé i a l'Espluga de Francolí es produïa electricitat a la fàbrica que Manuel Arimany Balcells i Albert Carreras Anglès havien posat en funcionament al Molí de Poca.

El 1910 els dos socis vengueren les instal·lacions i la cartera d'usuaris a August Escandé. Aquest, a finals de 1912, ho traspassà a la Companyia SA Energia Elèctrica de Catalunya. Poc temps després, a mitjan 1913, aquella companyia era absorbida per Riegos y Fuerzas del Ebro que acabaria acaparada per Fuerzas Eléctricas de Catalunya, SA.

La indústria de l'energia elèctrica en el seu desenvolupament accelerat concentraria la producció i distribució. Les petites centrals productores locals anaren desapareixent i les companyies augmentaren els seus actius i la cartera de clients.

El 1912 un breu del setmanari *Gazeta de la Conca* parlava que s'estaven col·locant els pals que havien de conduir l'electricitat que procedia de la central de Montblanc a les Masies:«Aquesta iluminació embellirá molt aquêt punt d'estiueig, un dels més sanitosos y útils de Catalunya. Després l'instalació se durá cap al Monastir de Poblet y desde aquí al vehí poble de Vimbodí».[121]

En l'edició del 20 d'abril publicava que a Sarral es donava per fet que en poc temps hi arribaria l'electricitat.[122] A Blancafort, es reuní els veïns a l'escola de noies per parlar-ne. August Escandé havia visitat l'alcalde per veure les obres que calien fer. «Un veí només, no vol llum eléctrica...». De moment es tractava d'il·luminar els carrers. «Endavant senyor batlle, que aixís Blancafort serà model de la Conca y vos sereu mereixedor de tota mena d'aplausos y lloances». A Vimbodí també

[121] *GC*. 28-6-1912, núm. 65, p. 3.
[122] *GC*. 20-4-1912, núm. 55, p. 3.

s'havien rebut proposicions. El cronista es mostrava esperançat que alcalde i regidors resoldrien de manera satisfactòria el tema i portarien l'electricitat al poble.[123]

Santa Coloma de Queralt disposava d'il·luminació pública amb gas acetilè des de 1903.[124] El 1908 se n'hagué de fer càrrec l'Ajuntament a causa dels mals resultats del negoci. El 1910 el municipi optà per l'energia elèctrica. S'acordà cedir la concessió per deu anys a Josep Breu i Gassó que generava el corrent amb un motor de gas pobre. S'instal·laren 100 bombetes de 16 bugies als carrers. Quatre anys més tard, el 1914, l'Ajuntament s'hagué de tornar a fer càrrec del servei per desavinences entre el concessionari i alguns veïns. La companyia Riegos y Fuerza del Ebro havia instal·lat una línia d'Igualada a Santa Coloma. De fet, el 1912, s'autoritzà August Escandé a subministrar llum als particulars de la vila.

A Santa Coloma la concessió de Cucurull i Cañellas, propietaris de la fàbrica d'electricitat que abastia Tàrrega, també passà a August Escandé Barthés el 1910.[125]

A Montblanc, les deficiències en el subministrament continuaren. A les pàgines de *Gazeta de la Conca*[126] s'encetà una nova polèmica a partir del mes d'abril de 1911. La premsa no publica un text del metge Josep Murtró justificant-ho perquè que el problema és degut al personal de l'empresa del senyor Escandé. Expressen el desig que l'autor de l'escrit i l'empresari mirin de conciliar els seus interessos.

El novembre de 1911, Escandé reclamava a l'Ajuntament de Montblanc el deute pel subministrament de llum: «Es llegida una comunicació dirigida al Senyor Alcalde i suscrita per D. August Escandé concessionari de la Central elèctrica d'aquesta Vila, demanant mil pesetes pel cap baix, a compte de lo que se li deu pel fluit eléctrich suministrat a dita corporació, fent-hi constar que si ans del 3, de desembre no son satisfetes, tallara la corrent y manifestant qu'al meteix temps també's dirigeix, dit Sr. al Governado Civil en instancia, posant el fet en coneixement de dita autoritat expressantse en los mateixos termes ab l'agravant de dir-hi que no havia cobrat res del Ajuntament».[127]

Els canvis en la titularitat de l'empresa subministradora a la comarca, en pobles com l'Espluga de Francolí, per exemple, propiciaven errors que quedaven escrits sigui a la premsa, sigui a les actes municipals.[128]

---

[123] *GC.* 27-4-1912, núm. 56, p. 3.

[124] SEGURA i VALLS, 1971:440 i ss.

[125] http://www.aladrell.org/descoberta/canal/salts.swf (vist el 2-12-2015) De l'antic salt, encara en podem observar els diferents nivells, així com les antigues comportes, avui en desús. També trobem la casa on hi havia la primitiva turbina.

[126] *GC.* 15/04/1911, núm. 2, p. 3.

[127] *GC.* 25/11/1911, núm. 34, p. 2.

[128] *El Francolí,* l'Espluga de Francolí, 1ª època, 15-1-1926, núm. 110, p. 6. El desembre de 1910 es redactaren les bases per les quals s'atorgava la concessió del subministrament de la il·luminació pública i particular de l'Espluga a August Escandé. El canvi de nom es féu efectiu el primer de gener de 1911. (AME. Llibre d'actes 1910-1911. Foli 25r.)

La companyia elèctrica que, el juliol de 1912, representava August Escandé topava amb dificultats per fer arribar el fluït elèctric a Vimbodí. Hi havia propietaris que es negaven a autoritzar la instal·lació de pals a les seves finques.[129]

El 27 d'agost de 1911, el BOP anunciava la petició d'August J. Escandé per creuar la línia fèrria de Tarragona a Lleida, les carreteres també de Tarragona a Lleida i la de Barberà «ab cables d'energia eléctrica» per fer arribar la llum a Barberà de la Conca. L'anunci es publicava perquè si algú es considerava perjudicat, pogués, en el termini de 30 dies, presentar al·legacions davant l'Ajuntament d'aquell poble.[130]

A l'abril de 1912 es donava per fet que la llum arribaria a Sarral ràpidament. Es féu una reunió a ca la Vila, on Escandé va presentar les condicions amb les quals es podia fer càrrec de la instal·lació al poble. En aquella reunió, Escandé explicà als sarralencs els avantatges que suposaria comptar amb l'energia elèctrica. «...hi concorregueren molts caps de casa, sortint-ne tothom molt ben impressionat».[131]

El juliol d'aquell any August Escandé demanava a l'Ajuntament de Montblanc que autoritzés el canvi de nom a favor de l'empresa Energia Elèctrica de Catalunya, a qui ell havia traspassat el negoci.[132]

Quan el maig de 1914 es desmantellà la fàbrica de Montblanc, sabem que s'hi van treure dos motors bessons de 80 cavalls de força cadascun «dels nomenats de gas pobre» que foren venuts i traslladats a un poble de la província d'Alacant.[133] La família d'Escandé ja s'havia traslladat a viure a Barcelona.

El projecte de fer arribar llum a tots els pobles de la Conca s'anava desenvolupant poc a poc.[134] Els promotors locals del telèfon apuntaven: «Si fos possible que'ls mateixos pals de la línia d'il·luminació conduíssin la telefónica, sería feta amb poc esfors una millora que contribuiria força al desenrotllo mercantil de Blancafort, Solivella, Barbará, Sarreal i Rocafort de Queralt i afavoriría de debó lo de que gaudeix Santa Coloma».

[129] *GC.* 6-7-1912, núm. 66, p. 3.

[130] *GC.* 16-09-1911, núm. 24, p. 3.

[131] *GC.* 20-04-1912, núm. 55, p. 3.

[132] *GC.* 20-07-1912, núm. 68, p. 2.

[133] *LCdB.* 9-5-1914, núm. 13, p. 3.

[134] Escudé erròniament en algunes fonts. A Montblanc hi havia subministrament de llum des de la nit de Sant Pere de 1901, produït a la fàbrica de Manuel Arimany i Balcells. Vegeu *La Veu de Catalunya,* 3-7-1901.

5.2. Subministrament i preus

Els ajuntaments sovint tenen problemes amb els subministrament. L'electricitat que produeixen aquestes petites centrals té constants oscil·lacions. Són habituals els talls per deficiències en la maquinària de producció. Segons els contractes establerts amb els ajuntaments, les avaries s'havien de comunicar, però això no era més que un formulisme. El problema esdevenia amb la manca de continuïtat i de confiança.

Faltaven bombetes als carrers en relació amb les que l'empresa estava obligada a instal·lar en l'enllumenat públic. Pel que feia als particulars, molts no podien posar només una bombeta a casa, en funció de l'energia contractada. Però allò que causava veritables problemes era el constant augment de preu del subministrament que la companyia aspirava a cobrar. Els ajuntaments de la Conca de Barberà no atenien els pagaments, i com a conseqüència de tot plegat, el conflicte arribava al Govern Civil [135].

Des que s'havia fet càrrec del subministrament d'electricitat a molts pobles de la comarca la companyia "canadenca", no pararen els conflictes sobre els preus. La correspondència dels municipis va plena de reclamacions al governador, que sovint ni contesta, però sempre hi ha una gota que fa sobreeixir el got[136]: «Els anys 1913 i 1914 féu uns contractes als seus abonats de 50 cts. kilowat sense haver de pagar res del comptador. Aquest contractes eren per 5 anys... Posteriorment la Companyia ha fet altres contractes. L'any 1915 el feu a 50 cts. k., 50 de lloguer i per cinc anys... Després els féu a 50 cts. lloguer i 60 kilowat i per un any... Doncs bé, la Companyia com si no hagués fet cap contracte, ni firmat cap compromís ho trenca tot i vol imposar als seus abonats contractats, *una renovació de contracte* de 80 cts. kilowat i una pesseta de lloguer de comptador».

Podríem relatar diversos incidents al llarg del temps. A Vimbodí, posem pel cas. La companyia Riegos y Fuerza del Ebro era la concessionària el 1921 de subministrar el fluid elèctric públic i a particulars. Les interrupcions sovintejaven exageradament i l'alcalde Josep Pascual s'adreçava el 13 de maig al de Montblanc, per a *"levantar la voz"* en contra de la companyia.

Els contractes signats preveien que si les interrupcions no arribaven a unes determinades hores o eren per causa major, els clients o abonats no tenien dret a indemnitzacions. Però a Vimbodí el *"clamoreo general en este vecindario*" va fer actuar l'alcalde en defensa del servei:«*Es sabido que cuando despide humedad la niebla quedamos sin luz; cuando llueven cuatro gotas de agua nos quedamos sin luz; cuando sopla algo de viento nos quedamos sin luz y cuando otro pequeño efecto cualquiera nos quedamos sin luz. Esto no puede ser y no puede continuar*».[137]

La companyia argumentava que calia una subestació a Montblanc, des d'on par-

[135] Un exemple molt documentat el tenim en la correspondència municipal de Montblanc conservada a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà.

[136] *LNC*. 26-6-1920, núm. 80, p. 4 i 5.

[137] ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència, 1921.

tissin les derivacions. L'opinió dels vimbodinecs era que les interrupcions no es devien a força major i, per tant, eren *"un abandono y mal servicio"*. Segons el seu criteri, això perjudicava els pobles més petits, que no disposaven de gas per a l'enllumenat públic i els feia estar lligats totalment a la companyia *"en cuerpo y alma*": «*Al dirigirme a V. como Alcalde y representante de esa población, Cabeza de Partido y Centro comarcal, es con el fin de interesar-le el estudio de las consideraciones expuestas, las cuales si encuentra en razón, tomar la iniciativa, previa consulta a las demás poblaciones de la Comarca y mancomunadamente elevar la reclamación – protesta a donde quiera que sea necesario, hasta conseguir lo que es de justicia y de razón*».

La companyia, en canvi, estava per un altre tema. En els contractes hi havia establerta una forma de pagament del subministres que, a més a més, havia modificat unilateralment. Els ajuntaments no complien. Argumentava l'empresa que sempre havia donat facilitat *"en todos aquellos asuntos para los que ha debido establecerse una relación con Montblanc."* En la carta dirigida a l'alcalde de Montblanc i datada a Barcelona el 18 de maig, anunciava la visita del cap del departament comercial per aclarir la situació i *"renovar nuestras constantes y cordiales relaciones*."

De fet, la problemàtica fou concurrent. El 12 de març de 1922, se celebrava a Tarragona una reunió amb tots els alcaldes de la província per prendre acords en protesta pels preus del fluid elèctric que pretenia imposar la companyia Canadenca.[138]

[138] *LNC.* 11-3-1922, núm. 172, p. 6 i l'edició següent, 18-3-1922, núm. 173, p. 4.

6. L'AGRICULTURA I EL MOVIMENT COOPERATIU

6.1. Política agrària

La Diputació de Barcelona presidida per Prat de la Riba va crear el 1911 l'Escola Superior d'Agricultura. D'aquí en sortirien, amb els anys, gran quantitat de publicacions i consells que donaren profit a la nostra comarca. Els seus dirigents estigueren sempre a la disposició de les organitzacions pageses del país, i fins i tot la figura clau de Josep M. Rendé i Ventosa hi exerciria de professor.

> "Aquesta naixent Escola de l'Art del Pagés, que'n podríem dir, esta organisada al estil de les grans ensenyanses agrícoles, del extranger y confiem que, ab la Mancomunitat, pendrá gran volada, essent un planter d'inteligents agricultors catalans, que faran progressar y enriquirán lo nostre país".[139]

Des del gener de 1898 existia a Barcelona l'Escola Provincial d'Agricultura. No hi havia, però, cap estudi sobre l'estat de l'agricultura i la ramaderia a Catalunya. Quan Enric Prat de la Riba fou elegit per segona vegada president de la Diputació de Barcelona, el 1911, convertí aquella escola en l'Escola Superior d'Agricultura.[140]

Es feia imprescindible la modernització del camp català. L'augment de la productivitat i, malgrat l'existència d'una agricultura intensiva dedicada a l'exportació, la "gairebé nul·la acció agrària de l'Estat central", obligava a actuar en favor de la pagesia i la ramaderia de manera decidida.[141]

La política a l'entorn del canvi de segle afavorí el creixement industrial, i va atraure molta mà d'obra de les zones rurals, que malvivien amb el producte agropecuari «... l'intent de superar les contradiccions entre l'agricultura i la indústria no es faria a Catalunya des de postulats ideològics agraristes, ressentits pels efectes del procés d'industrialització, sinó des de l'òptica industrial, com si es tractés de transformar la producció agropecuària en una branca de la indústria».[142]

[139] *GC*. 27-7-1912, núm. 69, p. 2.

[140] ARTÍS i MERCADER, 1995.

[141] BALCELLS, 1996:385

[142] BALCELLS, 1996:385. Sobre aquests canvis polítics i socials vegeu: MUIÑOS VILLAVERDE, 1987.

Una vegada creada l'Escola, s'encomanaren estudis socials i econòmics sobre agricultura i ramaderia als especialistes més experts. A Catalunya dominava la petita propietat i els pagesos s'aferraven a la tradició, deixant de banda els avenços científics. La informació obtinguda en aquells treballs va permetre a la Mancomunitat, organitzar la seva política agrària i ramadera utilitzant com a pal de paller aquella institució docent. La Mancomunitat s'annexionà l'Escola Superior d'Agricultura a partir de 1914. «La Mancomunitat assumí la via reformista: aprofitar la mitjana explotació, font d'estabilitat social, per a integrar l'agricultura en el capitalisme».

L'afirmació és un pèl severa, però és evident que on els propietaris dominaven grans explotacions i tenien les terres en parceria o rabassa morta, aquesta orientació de la producció fou la que s'estimulà. A la Conca de Barberà per via reformista hi entenem allò que pretenia millorar el benestar dels pagesos, facilitant-los l'adquisició, tant de petits préstecs a partir de les caixes rurals, com dels adobs o les llavors per als seus cultius, sense la subjecció ideològica o la militància catòlica o anticatòlica. Sense pretendre condicionar l'actitud del pagès a partir del seu control com a persona. Ben al contrari, el que es pretenia era la formació de la pagesia. Després hi hauria de més i de menys. Hi hagueren pobles on l'associacionisme agrari es mouria a cavall de l'Església o bé de l'esquerra republicana.

El 1912, des de l'Escola, s'emprengué la tasca de publicacions. El primer *Fullet d'Informació* explicava el perquè de la seva fundació i els objectius que es proposava. S'encarregà la direcció de l'escola a Manuel Raventós (1862-1930), director de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. En el segon full de propaganda, es donava compte dels ensenyaments que s'hi oferien i la composició del patronat que la regiria.

El 1914 es nomenava director a Josep M. Valls. Els Sindicats i Societats Agrícoles podien sol·licitar els cursets que oferia el Servei de Difusió i Propaganda. La Mancomunitat es feia càrrec de les despeses i de facilitar el professorat. Josep M. Valls va fer modificacions en els plans d'estudi i durant els cinc anys que la va dirigir va desenvolupar una ingent tasca de divulgació dels ensenyaments agrícoles per tot el Principat. Deixava el càrrec l'octubre de 1919.

A partir de 1915 es crearen els Serveis Tècnics d'Agricultura que entraren en contacte amb la pagesia. Es conformà una Comissió d'Interessos Agrícoles. El 1917 s'endegà una campanya per crear camps d'experimentació agrícola arreu del país. S'hi presentaren 305 sol·licitants. Se n'adjudicaren 50: 19 per a terra campa, 6 per a prats i farratges, deu de vinyes –un s'adjudicà al Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Espluga de Francolí–[143] 6 del cultiu de l'olivera, sis d'avellaners i 3 de fruiters.

L'Escola Superior d'Agricultura fou traspassada a la Mancomunitat el desembre de 1918. Immediatament, el president Josep Puig i Cadafalch va crear el Laboratori General d'Anàlisis i el Servei d'Acció Social Agrària que encomanà a l'espluguí Josep M. Rendé i Ventosa (1877-1925).[144] Aquest servei propicià la realització de

[143] VALLÈS i MARTÍ, 2014a.
[144] GAVALDÀ i TORRENT, 2005 i 2007.

80 conferències amb un total de tretze mil pagesos i ramaders. Promogué la creació d'una setantena de sindicats en diferents localitats.[145] i Josep M. Rendé redactà el seu *Pla d'organització comarcal de Catalunya.*

Balcells aporta algunes xifres referides a tot Catalunya. Al llarg d'aquestes pàgines veurem el que anava succeint a la Conca de Barberà: «Es calcula que els participants en els cursets dels anys 1915 a 1918 arribaren a 8.403 pagesos, en grups de 22 a 268 persones cada curset. I als cursets s'hi afegiran les campanyes monogràfiques pels pobles, la publicació de 13 fullets pensats per el futur ensenyament per correspondència i la revista *Agricultura*».[146]

L'actitud dels funcionaris de la Mancomunitat envers la pagesia era la millor propaganda de la Mancomunitat al camp. És clar que no sempre s'aconseguia l'èxit. Amb els anys, la Mancomunitat entrà en alguna dinàmica burocràtica i la pagesia la veia com un destorb, però per a les explotacions d'una certa envergadura resultava profitós l'assessorament que facilitaven els funcionaris dels serveis tècnics.

Aquestes petites escletxes eren aprofitades pels funcionaris estatals per desacreditar la política agrària de la Mancomunitat, quan no per entorpir-la descaradament, amb prohibicions o obligacions paral·leles, amb censos, amb organismes que havien de fer feines que no es feien abans de la Mancomunitat, etc.

La Conselleria d'Agricultura de la Mancomunitat s'encarregà primer (1914-1919) a Josep Mestres i Miquel, el metge i propietari de Vilallonga del Camp (Tarragona) de qui parlem bastament en aquest treball. Puig i Cadafalch el 1919 nomenà per al càrrec a Pere Mias i Codina.[147] Pel que interpreta Albert Balcells, el fet d'encomanar la conselleria a republicans com els dos mencionats, responia al criteri que els dirigents agraris no fossin de zones més o menys conflictives com les de producció vitícola del Penedès, el Vallès, el Bages o el Maresme, on els contractes de rabassa morta, després de la plaga de la fil·loxera, provocaren aldarulls per les diferents posicions de propietaris i rabassaires o parcers.

Les comarques del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà, les Garrigues i la resta de comarques lleidatanes del sud de la província, en tenir com a cultius pre-

[145] MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. *Obra realitzada: anys 1914-1923 (OR)*. Barcelona, Mancomunitat de Catalunya, 1923. 3 v. [Conté: Vol. 1: Organització i administració general de la Mancomunitat. Cultura i instrucció. Agricultura. Vol. 2: Beneficència i sanitat. Política social. Hisenda. Vol. 3: Telèfons. Ferrocarrils. Carreteres, Camins i Ponts. Obres hidràuliques.] Hi ha la llista dels cursets monogràfics impartits des de 1919 a 1922. Vegeu http://www.parlament.cat/document/recursos/46947.pdf (vist 12-2-2016). Vegeu també ARTÍS i MERCADER, 1995.

[146] BALCELLS, 1996:389. Fa un comentari que val la pena tenir present: "Els funcionaris de la Mancomunitat havien de tenir una voluntat alhora divulgadora i estudiosa en comptes de limitar-se a una gestió inspectora i fiscalitzadora com els funcionaris de l'administració perifèrica de l'Estat"

[147] Pere Mias i Codina (Lleida, 1880 – Montpeller, 1941) Advocat i polític republicà. De jove participà en la fundació de la Joventut Republicana a la capital del Segrià. Fou diputat provincial per les Borges Blanques. Fou un dels impulsors del Canal d'Urgell. En la II República fou diputat al Parlament de Catalunya, director general d'Agricultura i conseller. Més endavant ocupà el càrrec de sotssecretari del Ministeri de Treball en el govern de l'Estat.

ferents la vinya en petites explotacions i l'olivera, l'ametller, l'avellaner, etc., i amb poca parceria i pràcticament nul·la l'existència de rabassaires, eren zones on s'havia desenvolupat el cooperativisme "interclassista"[148] on els petits pagesos, propietaris o parcers, o els mitjans propietaris no estaven sotmesos a les mateixes condicions de treball com els de les zones més cap a l'est i la Catalunya Central que hem citat abans.

Quan l'enginyer Josep M. Valls i Massana deixà la direcció de l'Escola se'n féu càrrec Carles Pi-Sunyer (1888-1971) fins al 1924. Pi-Sunyer, enginyer industrial, en el seu projecte posava èmfasi en la contribució de l'Escola a les tasques de difusió de la cultura agrícola amb la creació d'escoles pràctiques, de caràcter ambulant, ensenyaments per correspondència, etc.[149]

Si parlem de ramaderia, tot i que sembli que a la Conca de Barberà no es donava una producció important, sí que es veié afectada per la política desenvolupada per la Mancomunitat, amb accions com el cens que s'encarregà de fer el veterinari i professor de zootècnia de l'Escola Superior d'Agricultura Pere Màrtir Rossell i Vilar[150]. A la seva iniciativa es deuen els concursos de bestiar. A la Conca se'n celebrava un a Santa Coloma de Queralt. Aquests certàmens, destinats a la selecció de sementals i dels millors exemplars de cada raça i varietats animals, es convertiren en un terreny adobat per als funcionaris estatals, que ultra impedir en moltes ocasions que es poguessin celebrar amb normalitat, o bé pretenien formar part dels jurats per mirar d'influir en les decisions, feren tota mena de martingales per boicotejar-los. La Mancomunitat cercava aconseguir una millora substancial en la ramaderia catalana i això no agradava l'autoritat central. «La pedagogia feta per mitjà dels concursos fou doble, de caràcter estrictament ramader, en fer participar els pagesos en la selecció i millora del bestiar enlloc de confiar la tasca exclusivament a una estació oficial, i també de caràcter polític, en mantenir el principi de competència i capacitat de la Mancomunitat per a dur ella sola la direcció escollida».[151]

En tots els àmbits de l'agricultura es pensava que Josep M. Rendé i Ventosa havia aportat molt a la política de la Mancomunitat. No és d'estranyar, doncs, que tan bon punt com es va poder es promogués l'associacionisme agrari i es creés aquell Servei

---

[148] BALCELLS, 1996:389.

[149] ARTIS i MERCADER, 1995.

[150] Pere Màrtir Rossell i Vilar (Olot, 1882 - Barcelona, 1933) Veterinari i polític català, nacionalista radical. Estudià a Saragossa. S'hagué d'exiliar a França arran de la seva participació en els fets de la Setmana Tràgica. Treballà a la duana de Puigcerdà. El 1916 s'encarregà de la Càtedra de Zootècnia de l'Escola Superior d'Agricultura, a l'Escola de Caldes de Montbui i fou nomenat cap dels Serveis de Ramaderia de la Mancomunitat. El 1919 Puig i Cadafalch el nomenà director dels Serveis de Patologia Animal. Durant la II República fou diputat al Parlament de Catalunya i Director del Parc Zoològic de Barcelona. Dirigí la revista *Agricultura i Ramaderia* i fou un dels promotors de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

[151] BALCELLS, 1996:393. Sobre els concursos de bestiar vegeu *Agricultura,* Barcelona, 1921, pp. 238-240. També en aquesta mateixa obra podeu veure l'epígraf dedicat a Santa Coloma de Queralt.

d'Acció Social que li fou encarregat a «l'apòstol de la pagesia» pel president Puig i Cadafalch a final de 1919.

Pel que fa a les escoles ambulants, en el cas de les comarques de Tarragona, cal dir que la Diputació havia creat la Càtedra Ambulant d'Agricultura de la mà de Josep Mestres i Miquel

Entre 1920 i 1924 l'Escola publicà sis monografies, de les quals foren autors Pere Martir Rosell i Vilà (Olot, 1882 – Barcelona 1933), Jaume Nonell, August Matons, Ramon Sala, Antoni Vergós i Filippo Silvestri. Tractaven temes de ramaderia, zootècnia, plagues, diferents cultius i les lluites contra els insectes.[152]

A més a més, es publicaren el *Textos d'Ensenyament Postal Agrícola* amb un total de 12 fascicles on participaren juntament amb els autors esmentats, altres tècnics com Joan Salom, Joan Àngel i Genís, Francesc Novellas, Josep M. Rendé i el mateix Carles Pi-Sunyer.

«Cursets, conferències, programes d'investigació i publicacions van quedar estroncats quan el director de l'Escola, molts professors i els caps dels Serveis Tècnics va ésser destituïts en implantar-se el Directori Militar de Miguel Primo de Rivera el setembre de 1923». Durant el directori es féu càrrec de l'Escola J. Oliveras, fins que el 1925, en suprimir-se la Mancomunitat, va retornar a l'òrbita de la Diputació de Barcelona.[153]

Els historiadors tarragonins Manel Güell i Junkert i Eugeni Perea i Simon han estudiat i publicat *L'obra de la Mancomunitat de Catalunya a Tarragona*. Hi destaquen: «... l'esforç efectuat en la reparació, conservació i construcció de carreteres, la instal·lació de centrals i línies telefòniques en llocs tan diferents com Ascó, Batea, Falset, Santa Coloma de Queralt i moltes més poblacions; la campanya contra el paludisme al Delta; els camps d'experimentació agrícola i els serveis tècnics agrícoles a Cambrils, Falset, Gandesa, el Pinell de Brai, Vila-rodona i Vilaseca; l'emprèstit per poder construir el pont d'Amposta; les intervencions restauradores als monestirs de Vallbona de les Monges i Santes Creus; les excavacions arqueològiques a Tivissa i Valls; les inversions a la Casa de Beneficència Provincial de Tarragona;[154] sense oblidar la noucentista biblioteca de Valls o l'escola de La Masó, entre moltes altres actuacions».[155]

L'octubre de 1917 hi hagué unes eleccions al Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia de Tarragona. Venia a ser un òrgan de l'Estat que entrava en col·lisió amb la política de la Mancomunitat. Els prohoms de les nostres comarques: Josep Vidal i Barraquer (Cambrils), Joan Poblet i Teixidó (Montblanc), Joan Corbella

[152] ARTÍS i MERCADER, 1995.

[153] En l'obra que hem anat seguint de Mieria Artís podeu seguir les vicissituds de l'Escola fins a 1936.

[154] Quina escola de cecs va dirigir durant molts anys el músic espluguí, el violinista cec Josep Maria Serret.

[155] OLIVERAS i SAMITIER, 2014. http://www.diaridetarragona.com/tribuna/27649/la-mancomunitat-a-tarragona (facilitat pel seu propi autor, el 2014)

i Alerany (Tivissa), el prevere Josep Querol Piñol (Bitem, Tortosa)[156], Jaume Monlleó i Montlleó (Porrera), Josep Compte i Valls (Cabra del Camp) i Josep M. Rendé i Ventosa (l'Espluga de Francolí), enviaven un text en forma de circular *Als agricultors de la província de Tarragona*.[157] Feien constar les "greus obligacions" que els havien pervingut i el seu desig d'enfrontar-se a la "política vella i xorca" en una referència clara al caciquisme imperant. Eren els homes que feia anys, cadascú a la seva comarca, "laborarem pel progrés de la pagesia". [158]

En un ofici sense data, Josep Compte i Josep M. Rendé, que ocupaven les secretaries, comunicaven a les associacions agrícoles afectades el domicili del nou organisme creat per Reial decret (Plaça de Prim, 7, Tarragona) i els oferien els serveis «sempre que us convingui per a consultar tot el que sigui necessari a la vida legal i econòmica de les societats agrícoles actuals o de les que es vulguin fundar».[159]

Hauríem de fer una breu referència a unes dades de 1911 per la informació que ens aporta l'article "La tributació per rústica en 1912".[160] Es tractava de les vinyes fil·loxerades. A la Conca hi havia propietaris que no pagaven contribució per aquell motiu. L'Estat disposà que si renunciaven a aquell benefici no serien donats d'alta fins al 1912, però vet aquí que en publicar-se el repartiment de 1912 aparegueren uns recàrrecs als nostres pobles: Barberà 3.315,57 ptes.; a Blancafort 2.162,83; a Forès 551,27; a Montblanc 2.464,73; a Montbrió 560,58; a Pira 2.364,05; a Querol 642,86; a Rocafort 1.011,15; a Sarral 985,57; a Solivella 2.592,16; a Vallclara 436,68; a Vilaverd 324,10; i a Vimbodí 334,10.

Això afectava una resolució de la Direcció General de Tributs que havia estat anul·lada i als qui havien renunciat a aquell benefici de rebaixa per les vinyes fil·loxerades. Van complicar les coses entre els diferents pobles i hi hagueren contribuents que tindrien diferències positives i negatives en l'amillarament. Segons els pobles, havien de pagar uns trimestres o uns altres. La Llei que atorgava beneficis per a 10 anys en la contribució de les vinyers fil·loxerades es convertia només en set.

---

[156] El 1907 era president del Sindicat Agrícola de Bitem i demanà autorització per obrir una escola. Era assassinat el 10-8-1936.

[157] *Diari de Tarragona*, 25-10-1917, p. 1, en un breu es dóna compte de l'elecció de vocals pel Consell Provincial d'Agricultura: *En el escrutinio celebrado ayer en el despacho del señor gobernador civil par a vocales del Consejo provincial de Agricultura y ganadería, fueron proclamados los siguientes señores: Por las Cámaras agrícolas, D. Juan Poblet y Teixidó, de Montblanch. Por la Económica reusense de amigos del país, D. Ramón VidielIa Ballart, de Reus. Por los Sindicatos y Asociaciones agrícolas, D. José Vidal Barraquer; D. Jaime Montlleó y MontJleó; D. José Compte y Valls, D. José Querol Piñol, D. José M. Rendé Ventosa, D. Juan Corbella Alerany y D. Anselmo Guasch y Robuster.*

[158] ACCB. Fons municipal de Llorach. 1917.

[159] ACCB. Fons municipal de Llorach. 1917.

[160] *GC*. 28-10-1911, núm. 30, p. 1.

6.2. La Caixa de Crèdit Comunal

La Mancomunitat de Catalunya va crear la Caixa de Crèdit Comunal bàsicament per ajudar al finançament dels petits municipis. A les corporacions locals que es trobaven impossibilitades d'emprendre algunes de les obres imprescindibles per modernitzar els seus pobles.

A l'abril de 1915 emetia al mercat un emprèstit de 50 milions de pessetes: «La institució integradora de la personalitat de Catalunya, va a alsar el primer vol de la seua idealitat: va a fer obra positiva; a traduir, dins els medis limitats, en fets l'inici d'una tasca progressiva, que endressa sos passos per els viaranys d'un pervenir de riquesa, d'enaltiment educatiu, d'acoblament de totes les energies de la rassa, feta mestressa dels seus destins gloriosos».

El llenguatge de la nota de premsa no té res d'econòmic com es pot comprovar i molt de literari i somniador. La primera emissió de deute havia de constar de 6.619 obligacions amortitzables de 500 pessetes cada una, al 4,5% i amb cobrament trimestral per cupó. El preu d'emissió era del 85% i es posava al mercat el 15 de maig de 1915. «Esperem del poble de Catalunya que respondrà amb fé a cubrir amb escreix aquest emprestit, la primera pedra, entenem naltres, de la nostra economia estatal i de la nostra futura lliberació administrativa».[161]

A més, però, concedí crèdits a mitjà termini i interessos més baixos que el preu de mercat a sindicats agrícoles per a la construcció de cellers, molins d'oli o magatzems.[162] Entre els beneficiaris hi ha, a la província de Lleida, el Sindicat de Sant Isidre de la capital, el d'Artesa, el de l'Albagés, d'Albatàrrec i el de Castellserà. A la província de Tarragona: Bonastre, Bot, Masroig, Vila-rodona i, a la Conca de Barberà, Rocafort de Queralt i l'Espluga de Francolí.

En aquest darrer cas es dóna la singularitat d'haver finançat la construcció del celler, iniciada l'abril de 1913, amb aportacions d'un grup de 12 socis mitjançant unes lletres a 90 dies, a càrrec d'altres 14 socis de la naixent Secció de Vinicultura del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Espluga de Francolí.[163]

Josep M. Rendé, fundador de la Caixa Rural el 1905 i del Sindicat el 1910, utilitzà la fórmula per finançar el cost del celler, amb diner extern, no amb els fons dipositats a la Caixa Rural. Una vegada finalitzades les obres, es concertà un préstec amb el Banc de Valls i quan estigué creada la Caixa de Crèdit Comunal per la Mancomunitat, es sol·licità un préstec de 130.000 pessetes signat a final de desembre de 1918.[164] Amb aquesta liquiditat, es féu front als deutes pendents de l'obra del Celler, cinc anys després d'enllestida.

[161] *LCdB*. 24-4-1915, núm. 53, p. 2.
[162] BALCELLS, 1996:394
[163] VALLÈS, 2014a: 52 i ss.
[164] VALLÈS, 2014a: 66 i ss.

L'expedient del préstec a Rocafort de Queralt ens facilita un bon gruix d'informació.[165] Formen l'expedient, que es conserva en el fons de la Mancomunitat, a l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, tres documents: Reglament de la Societat Agrícola de 1914, els Estatuts de la Secció de Vinicultura de 1917 i l'Informe presentat per la petició d'un préstec per a la construcció de l'edifici.

Per aquelles dates, la Mancomunitat posà en marxa el servei de foment del cooperativisme. Cal fer esment de com va anar l'assumpte. La proposta per atendre la necessitat d'associació de la pagesia es feia al Consell de la Mancomunitat el 24 de novembre de 1915, per part dels consellers Joan Parellada, Carles Jordà, Joan Barata, Antoni Jansana i Feliu Fages. A la creació de la ponència per estudiar la qüestió s'hi afegiren Josep Mestres, de Tarragona, i Alfred Pereña,[166] de Lleida. S'encomanaren informes a la Unió de Vinyaters de Catalunya i a la Federació Agrícola Catalano-Balear. A part de la literatura que adornava aquells documents, s'hi donaven pautes de com executar l'ajut que podia ser sobre aspectes tècnics i econòmics. Trobem molt més adequat el text de la Federació, més directament encaminat a resoldre els problemes que els Sindicats podien tenir a l'hora d'elaborar els seus productes, ja que, tot plegat anava adreçat a les cooperatives de producció.

En l'aspecte econòmic, es tractava de dissenyar polítiques per ajudar al finançament de les construccions que poguessin necessitar les cooperatives. S'apuntava que hauria de ser la Caixa de Crèdit Comunal qui obrís les línies de préstec. Fixar diferents modalitats: termini d'amortització i interessos, en funció de la destinació dels diners obtinguts.[167]

Rocafort de Queralt sol·licitava un préstec de 45.000 pessetes. Tot l'expedient que es va redactar començava amb una explicació del que era un celler. Una part important es dedicava a la valoració econòmica.

S'oferia a la Mancomunitat la garantia hipotecària o bé l'aval personal. Aquella memòria detallava la composició del Capital Social de la Secció: l'aportació dels socis, capital aportat per no-socis, els ingressos obtinguts amb la venda d'aquells excedents que comentàvem abans, una aportació, si era necessària, de cada soci a raó d'un màxim de 20 pessetes per carga de verema inscrita i les quotes d'amortització, si s'acordés.[168]

---

[165] AHDB. Sig. G-399. Sobre el Celler de Rocafort podeu consultar una extensíssima bibliografia. Especialment són recomanables els treballs dels doctors Valentí Gual, Joan Fuguet, Raquel Lacuesta, Andreu Mayayo, etc.

[166] Alfred Pereña i Reixachs. (Lleida, 1882-1930) Advocat i polític republicà. Diputat provincial i Conseller de la Mancomunitat.

[167] AHDB. Sig. 3175. Es fa menció de la formació que a Bèlgica i a Àustria es dóna al personal que ha d'estar al front de les cooperatives. A l'expedient corresponent s'hi conserven les cartes de felicitació a les que es refereix la premsa de Montblanc: Federació Agrícola de la Conca de Barbarà, Cámara Agrícola Oficial de l'Espluga de Francolí, Sociedad Agrícola Recreativa de Rocafort de Queralt, Sociedad Agrícola i el Sindicato Agrícola de Cabra, Sociedad Agrícola de Barbará, Sindicat Agrícola de l'Espluga, Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Solivella, Asociación Agrícola de Montblanc.

[168] En l'apartat que dediquem a Rocafort de Queralt, trobarem molts més detalls d'aquest informe que resseguim i que es conserva a l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Sig. G-399.

Un dels serveis que no es va arribar a posar en marxa fou el d'assessorament a la construcció de cellers. Un grup d'arquitectes dirigits per Jeroni Martorell visitaren el 1917 el Celler de Baix de l'Espluga de Francolí, per mirar d'obtenir un model de celler que pogués servir de pauta a aquells sindicats que pretenien construir-ne un. El Servei de Construccions Agràries l'havia de dirigir Cèsar Martinell. És fàcil entendre que per manca de pressupost i segurament d'entesa entre Puig i Cadafalch i l'arquitecte vallenc, aquest va tirar pel seu compte i projectà i dirigí la major part dels cellers cooperatius construïts en temps de la Mancomunitat. Pel que fa a la nostra comarca, com és sabut, dirigí el de Rocafort de Queralt (1918) i el de Barberà de la Conca (1919).

La manca de pressupost i les dures condicions que exigia la Caixa de Crèdit Comunal feren inaccessible aquella línia de préstecs a molts cellers. Casanovas en el seu article *La Mancomunitat de Catalunya i el foment del sindicalisme agrari (1919-1923)*[169] dóna la xifra d'una trentena de sol·licituds i només una desena de préstecs atesos, per un valor d'unes 450.000 pessetes que es dedicaren a construccions de cellers. En el cas de l'Espluga, ja hem comentat que no fou el finançament per a la construcció la que s'obtingué de la Caixa de Crèdit, sinó que el 1918 s'obtingué un préstec per liquidar la totalitat de deutes més o menys petits, inclòs el del Banc de Valls que es devia des de 1914.[170]

A finals de maig de 1918, el fotògraf Alexandro Antonietti, de Barcelona, delegat per la Mancomunitat, ressegui els cellers cooperatius construïts i en construcció, i féu fotografies també d'altres monuments a Montblanc, Solivella, Blancafort, Rocafort de Queralt, Forès, Conesa, Savallà, Llorac, Vallfogona, Santa Perpètua, Pontils i Santa Coloma de Queralt.[171]

[169] PLANAS, 2015:391.

[170] La Secció de Vinicultura del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Espluga de Francolí demanà i obtingué un préstec de 130.000 pessetes de la Caixa de Crèdit Comunal. Vegeu VALLÈS i MARTÍ, 2014a, p. 66 i ss. No detallem expressament cap referència aquí, perquè ja ha estat publicat. Podeu veure AHDB. Sig. G-399, exp. núm. 15. L'Espluga de Francolí.

[171] Antonietti treballava habitualment per la *Il·lustració Catalana.* Esperem conèixer alguna imatge seva de la Conca de Barberà.

6.3. El cooperativisme

Josep M. Rendé i Ventosa, fill de l'Espluga de Francolí, nascut el 1876, fou nomenat pel president Josep Puig i Cadafalch, cap del Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat, el novembre de 1919. Aquest servei s'afegia als Serveis Tècnics d'Agricultura per ser «el consultor i guia del moviment agrari».[172]

Des del Servei d'Acció Social s'orientaria i es promouria la fundació de sindicats i caixes rurals i la construcció de locals per a la producció de vi, oli, llet, farina, alcohol, aiguardent, etc. Tota mena d'indústries derivades de l'agricultura que els calgués col·laboració en la redacció dels reglaments, direcció de les obres, projectes, contactes amb arquitectes i industrials, etc. Promogué igualment la presència de les entitats agrícoles en les fires de mostres, per fer presents al mercat els productes d'aquells centres de producció ubicats a cada poble i especialitzats en allò que els era propi dels seus cultius: oli a les Garrigues i al Baix Ebre, cereal a la Segarra, vi a la Conca de Barberà i al Priorat, per posar uns exemples.

Des del nou càrrec vehiculà les seves estratègies per a l'organització de l'agricultura catalana. Rendé impartí conferències, cursets, redactà articles i, sobretot, va escriure dues obres de referència: *Organització i guiatge de Sindicats Agrícoles,* publicat el 1923 i el *Pla d'Organització Social Agrària de Catalunya,* el 1924.[173]

Josep M. Rendé influí en la Mancomunitat pel que fa al model de sindicat agrícola que es va promoure: interclassista. En els seus articles argumenta que el cooperativisme havia de ser la pedra de toc per a la lluita contra el caciquisme. Amb això ja havia coincidit amb Josep Elias de Molins, que durant les seves etapes de senador s'havia manifestat de manera contundent contra aquella xacra social, considerant el caciquisme com enemic declarat de l'associacionisme pagès.

Tres anys després de la seva incorporació al Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat, en dos articles publicats a la revista *Agricultura*[174] reflexionava i denunciava l'actitud de persones poc addictes al cooperativisme, infiltrades en les associacions per manipular les decisions i perjudicar les entitats, i entelava els seus veritables objectius.

Va poder conèixer amb profunditat aquella mena de persones en el seu deambular pels pobles de Catalunya. També els de la seva comarca: la Conca de Barberà i d'una manera crua i decepcionant els del seu mateix poble: l'Espluga de Francolí.[175]

---

[172] GAVALDÀ i TORRENT, 2005:37.

[173] Per una completa bibliografia de Josep M. Rendé, consulteu GAVALDÀ, 2005 i 2007.

[174] RENDÉ i VENTOSA, 1922.

[175] Podeu seguir amb detall aquells fets en el capítol corresponent a VALLÈS i MARTÍ, 2014a: 85 i ss. Sobre les actituds dels socis envers els sindicats, vegeu PIFERRER, 1929:104-105. L'enfrontament de Rendé amb el caciquisme local de l'Espluga de Francolí –tot i que per alguns ell també ho era, sense tenir en compte la seva capacitat de lideratge reconeguda arreu− el va reflectir en l'única obra de teatre, que coneguem, que va escriure: "L'amo nou", on retrata un cacic que domina els càrrecs més influents del poble. Ordeix la trama a partir d'una incipient revolta dels pagesos parcers que reclamen modificar les parts de fruit que lliuren als amos, en funció dels costos de carretejar la verema de les finques més allunyades del terme.

Molí de Poca. Fassina de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà. (Fons Josep M. Vallès)

Rendé era considerat un gran tècnic en la qüestió cooperativista, tant en l'aspecte de l'estalvi i préstecs que sortien de les caixes rural, com en la vinificació en comú. A partir de 1914 promogué la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, a la qual arribaren a pertànyer 25 entitats agrícoles de la comarca, 5 de les Garrigues i 2 de l'Alt Camp. A més, s'hi associaren 15 cellers cooperatius i 2 cambres agrícoles: l'Espluga de Francolí i Montblanc. La Federació era per a Rendé el model d'organització comarcal de la pagesia que havia de cloure la piràmide organitzativa amb una confederació d'àmbit català. No pogué arribar a quatre anys de vida aquell Servei, ja que el setembre de 1923, tot se n'anava en orris.

Quan França hagué recuperat la seva producció, i aprofitant l'esclat de la guerra a Europa, tancà les importacions de vi català i espanyol. Es crearen les Juntes de Defensa Vinícola, que en el cas de la Conca de Barberà ja ha estat estudiada.[176]

El període de final del segle XIX i les vicissituds dels mercats estan a bastament estudiats per Garrabou i Balcells.[177] «Les dificultats per exportar, l'atonia de la demanda interna i la competència dels vins anomenats *artificials*, van abocar els mercats vinícoles a una permanent situació de sobreproducció».[178]

Aquesta és sens dubte la raó més important de l'evolució oscil·lant de preus al llarg de les dues primeres dècades del segle XX. Però hi ha altres aspectes a considerar que no tenen res a veure amb la superproducció, que durant aquells anys no va ser constant a Catalunya i menys a la Conca de Barberà.

[176] VALLÈS i MARTÍ, (*El Celler de Baix,* 2014a), (*Albert Talavera,* 2013), (*Josep Cabeza,* 2009a) i a PLANAS, 2015:369-401.

[177] GARRABOU, 1992:105-132. (Citat per BALCELLS, 1996:396).

[178] PLANAS, 2015:369-401.

Per un costat, el cost de la replantació de les vinyes amb peus americans. A la Conca de Barberà eren pràcticament inexistents els contractes de rabassa morta. Les propietats eren de mida petita: un pagès amb 10 hectàrees de vinya, a les nostres contrades, era considerat un gran propietari amb dues mules, jornalers, etc. No abundaven. En canvi, els petits, en alguns casos, hem pogut constatar que havien venut alguna finca "fil·loxerada" per poder obtenir recursos i replantar les altres propietats.[179]

Un altre aspecte fou l'aplicació d'adobs químics als cultius que de moment obligaven a un dispendi de capital que els petits propietaris no podien afrontar. En el cas de la Conca de Barberà, la diversitat de cultius: vi, oli i cereal a més d'ametllers i avellaners, que sembla que podria resultar beneficiós per la diversitat, a l'hora de la veritat de l'adquisició dels adobs, obligava a disposar d'efectiu per pagar-los.

Cal tenir present també que els pagesos no produïen particularment suficient adob orgànic. Si els químics eren comprats als magatzems distribuïdors, calia pagar-los al preu que demanaven. Aquí, entenem nosaltres, rau un dels motius pels quals el cooperativisme és tan matiner a les nostres contrades. Les primeres associacions es feren més per la compra a l'engròs dels adobs que per la venda en comú dels productes.

El procés de replantació amb peus americans comportava a més, uns tres anys, abans de l'entrada dels ceps en producció regular. Arrencar les vinyes fil·loxerades, plantar, empeltar, etc., obligava a passar un llarg període de temps sense ingressos procedents del vi. Les lleis promulgades pel govern espanyol per afavorir els afectats eren d'una contradicció majúscula. D'una part era la mateixa pagesia a qui s'exigia un impost per finançar els ajuts. Aquests ajuts comportaven unes tramitacions que no estaven a l'abast dels petits propietaris. Les rebaixes en les contribucions es feien als que disposaven dels mecanismes de repartiment.

L'argument més sòlid que disposaven els promotors del cooperativisme vitivinícola, amb Josep M. Rendé al capdavant des dels Serveis Tècnics de la Mancomunitat, era la reducció de costos que s'operaven en la vinificació en comú en els cellers cooperatius, la millora de la qualitat del producte i les possibilitats d'una millor conservació. A part del cost hi havia també el percentatge de rendiment de vi en relació amb la verema, tot i que resulta una xifra enganyosa si no es tenen presents altres factors com el grau o les plagues que podien afectar la collita, ja que la verema no arribava als cellers en les mateixes condicions cada any.

La maquinària que s'utilitzava aconseguia millors resultats que l'elaboració domèstica en petites quantitats. A la vegada, aconseguia una major quantitat de vi apte per al mercat de consum, mentre que l'elaborat a les cases gairebé tot era per a fondre.[180]

[179] En els manuals notarials conservats a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà hem pogut consultar actes de compra-venda amb aquestes característiques.

[180] Destil·lació d'alcohol, aiguardent, holandes, flemes, etc.

És clar que això va anar en detriment del rendiment que els destil·ladors de brisa o fabricants d'alcohol vínic obtenien de les brises mal premsades. L'aparició de les premses hidràuliques, amb molta més força que les velles contínues, treien més vi de la brisa i la deixaven amb menys riquesa alcohòlica. Una cosa per l'altra, els cellers ho compensaven, però els fabricants es veieren atrapats i havien de pagar molt barata la brisa que adquirien.

6.4. La frustrada Conferència Nacional

La Conferència Nacional d'Agricultura fou una iniciativa de Josep M. Rendé. El 22 d'abril de 1919 es va celebrar a Barcelona, a l'Acadèmia de Jurisprudència, una reunió d'agricultors i juristes per tal d'establir les línies generals que havien de marcar les pautes per a l'organització jurídica de les entitats seguint les particularitats de cada comarca.[181]

Des del plantejament d'aquella Conferència Nacional la premsa s'anà fent ressò de la transcendència de l'acte. L'evolució de l'associació agrària a Catalunya, i arreu, feia canviar les línies mestres de l'organització, el treball i la producció agrícola. S'avançava cap a la industrialització i la comercialització de la producció. L'objectiu principal era la rendibilitat dels agricultors que calia millorar per donar pas a una economia sostenible de la pagesia, seguint el model francès.

S'establiren quatre àmbits de treball encomanant les ponències de cadascun a personalitats destacades i especialistes en els temes a tractar: «*Organització jurídica de la producció agrícola catalana,* a càrrec de Jaume Carner i Ramon. *Les assegurances en l'agricultura* que desenvoluparia Josep M. Boix i Raspall. *El Crèdit Agrícola* a càrrec de Jaume Algarra i Postius. *Organització social agrària* que aniria a càrrec de Josep M. Rendé i Ventosa».[182]

La "carta de convit" com l'anomenen, signada per Josep Mestres i Miquel es publicava en l'edició de *La Nova Conca* del 12 d'abril: «… la Mancomunitat de

[181] *LNC.* 26-4-1919, núm. 17, p. 2.

[182] *LNC.* 19-4-1919, núm. 16, p. 1. Per entendre els objectius i les esperances posades en aquella Conferència vegeu *LNC.* 12-4-1919, núm. 15, p. 1, "Moments trascendentals" editorial escrita, sense cap mena de dubte pel propi Josep M. Rendé, propietari i editor del setmanari montblanquí.

Catalunya atenta sempre a laborar pel bé de la terra catalana, ha escoltat la veu d'alguns Sindicats Agrícoles i s'ha apropiat del seu projecte de reunir en una grandiosa assemblea totes les entitats de pagesos catalans en la qual han de tractar-se magnes problemes i acordar la seva immediata resolució per tots els mitjans que permeti tota una voluntat de ferro, reforçada per una adhesió ferma de tots els agricultors».

La Conferència havia de ser el punt de partença per a l'orientació, en el present i en l'esdevenidor, de les entitats i els individus per a una organització jurídica del treball de la terra.[183]

Es va convocar per als dies 7, 8 i 9 de maig de 1919 a la seu de la Direcció d'Agricultura de la Mancomunitat a Barcelona. Es publicaren uns resums de cada un dels temes a tractar i la proposta de les conclusions.[184]

Cadascun dels textos són un veritable tractat per a la modernització de les estructures agrícoles de Catalunya, però ai las! «Quan tota la Catalunya agrícola vibrava per fer acte de presència al solemne acte del que havia d'eixir-ne gentilment organitzada i renovada la pagesia, quan tothom sentia el refrec emocional dels jorns decisius, quan els delegats de quasi totes les entitats de Catalunya –i potser podríem dir totes absolutament– i els de nombrosos Ajuntaments tenien el pensament fix i meditaven sobre les conclusions que després d'aprovades i sancionades pels representants indiscutibles del nostre estament, havien de presidir el seu desenrotllament, l'autoritat militar en acte que no podem calificar degudament, sospengué la celebració de la conferència».[185]

Estaven suspeses les garanties constitucionals a Catalunya. Estaven tancades les Corts de l'Estat. «L'Estat espanyol deu creure que, després d'emmagrir-nos a còpia d'impostos, després de desballestar-nos amb exigències, després de no donar-nos l'adjutori que en tots els païssos civilitzats se presta a l'agricultura, base de la vida dels pobles, l'obra i missió seva és destorbar, aplasar, deslluir, els actes de ressorgiment de l'Agricultura. Cadascú pel que ha nascut. Podrà destorbar, aplasar, però ni'ns destruirá, ni'ns anorrearà. Altre dia serà més gran, més plena, més gloriosa la Conferència sospesa per l'autoritat».

La frustració d'aquells apòstols i benefactors de la pagesia queda prou palesa en aquestes ratlles, poques, per no allargar-nos, però que sintetitzen tot el sentiment dels homes de la Mancomunitat que aspiraven a la modernització de la nostra agricultura.

De la conferència n'havia de sortir un nou ordre jurídic pel que fa al reconeixement de la figura de la dona; l'establiment de normes per a la continuïtat de la propietat i la família rural; l'enfortiment del sentit social de la propietat privada; reformes en el dret públic català i en el nostre dret civil; millores en el règim contractual entre propietaris i parcers: rabassa morta, parceria, mitgeria, masoveria, etc.; noves normes per la afiliació dels pagesos a les entitats agrícoles; les condicions d'adquisició

[183] *LNC.* 12-4-1919, núm. 15, p. 2.
[184] *LNC.* 3-5-1919, núm. 18, p. 1-5.
[185] *LNC.* 11-5-1919, núm. 19, p. 7.

de llavors, primeres matèries, elaboració, conservació i venda de la producció, capitalització a través de les Caixes Rurals, etc.

S'anava a la creació de l'Institut d'Assegurances Agrícoles, el Banc Sindical Agrari per al finançament de l'activitat dels sindicats. I, finalment, en el tema de la quarta ponència que havia de presentar Josep M. Rendé, hi exposava els seus criteris «per una completa organització de la classe agrícola». L'agrupació en sindicats locals, federacions comarcals i l'agrupament intercomarcal. La creació d'un Tribunal Arbitral Superior, la Caixa Central de Crèdit i finalitzava amb la darrera de les conclusions: «Que la Mancomunitat de Catalunya, i els Consells Provincials d'Agricultura i Ramaderia intensifiquin la seva acció fins aconseguir una completa organització social-agrària de Catalunya sense la qual és impossible l'aplicació de mitjans per al seu efectiu desenrotllament. Cadascú pel que ha nascut!»

6.5. Assegurances agrícoles

En el seu primer any d'actuació, la Federació Agrícola de la Conca de Barberà fundà la secció de "Segurs mutus" dels animals de treball. Cal tenir present la importància que per a un pagès tenia el valor de la seva mula o ase i el cost que representava per a la seva minsa economia qualsevol circumstància negativa en el manteniment d'aquells animals.

El 31 de desembre de 1916 hi havia assegurats:

Socis de	Localitat	Animals	Valor
Cambra Agrícola	Montblanc	24	18.325
Associació Agrícola	Montblanc	17	7.335
Secció Agrícola Casa del Poble	Montblanc	1	1.000
Sindicat	l'Espluga de Francolí	30	26.525
Societat i Sindicat	Sarral	12	10.300
Societat i Sindicat	Barberà	36	27.298
Societat i Sindicat	Vimbodí	15	6-710
Societat	Cabra del Camp	2	1.100
Societat	Blancafort	9	7-370
Sindicat	Rocafort de Queralt	10	7.790
Sindicat	Solivella	1	1.200
TOTAL		157	115.053

El promig de valor assegurat per animal era de 732,82 pessetes. No disposem de xifres dels animals existents a cada poble, però en el cas de l'Espluga de Francolí, sabem que en l'amillarament de 1905 hi constaven:[186]

[186] AME. Llibres d'amillarament, 1863 i posteriors.

Classe	Animals	Valor
Cavalls	8	400
Mules	119	5.950
Ases	179	2.237

Això era, doncs, 306 animals amb un valor de 8.587 pessetes igual a 280,62 pessetes per cap de bestiar. Podem deduir dues coses: S'asseguraven al voltant d'un deu per cent dels animals i possiblement aquells als quals s'estimava més valor o els seus propietaris podien atendre el cost de l'assegurança.

Encara no s'havia arribat a l'assegurança de les collites. La tardor de 1921 es convertí en un flagell per als nostres pobles. El fred causà estralls a les vinyes i oliveres. El Sindicat de Vinyaters de Montblanc reclamà l'ajut de la Mancomunitat i el Serveis Tècnics d'Agricultura enviaren l'enginyer Erasme M. d'Imbert per fer-se càrrec de la desfeta provocada.[187]

6.6. El primer curset d'agricultura, el 1915

Hom es pot preguntar per què va tenir l'èxit que va tenir aquell primer curset sobre viticultura impartit a la sala del Foment de Montblanc la primera setmana de novembre de 1915. Per les xifres i les relacions de noms que s'anaren publicant a la premsa local de la capital de la comarca, sabem que hi assistiren més de dos-cents pagesos i propietaris.

La resposta l'hem de buscar en la situació de la pagesia dedicada al cultiu de la vinya que havia vist com aquell any de 1915, la collita quedava en no res. A principis d'octubre la pressió política dels senadors i diputats electes pels districtes afectats pel míldiu, que no s'havia pogut combatre adequadament per la manca de sulfat de coure, van aconseguir que visités la Conca de Barberà el director general d'Agricultura del govern de l'Estat.

A finals de setembre, Josep M. Valls director de l'Escola Superior d'Agricultura de la Mancomunitat, a petició dels dirigents agrícoles de la comarca, pronunciava unes conferències a diversos pobles: l'Espluga de Francolí, Barberà, Sarral i Montblanc. La Mancomunitat havia posat en marxa la realització de cursets monogràfics per millorar els cultius que s'explotaven a cada zona del país. A la Conca era la vinya i aquell any més que mai convenia refer els ànims davant els resultats tan desastrosos de la collita.

El pagesos no havien produït ni vi per beure. Primer foren les pedregades: dies 16, 17 i 18 de juny de 1915. Tres dies consecutius en els quals el temps no donà treva. Una pedregada, el pagès ho sap, pot tallar una parada de vinya com si estigués fet amb ganivet la part destruïda, i la part mantinguda restar intacta. En tres dies, la

[187] Vegeu el text del seu informe a *LNC.* 17-12-1921, núm. 160, p. 6.

malastruga es rabejà en les partides del terme que el dia anterior s'havien salvat de la catàstrofe.

Unes dades: pel que fa a la Conca, els termes perjudicats foren, Montblanc, Pira, Barberà, Solivella, Vilaverd, l'Espluga de Francolí i Vimbodí. Resultaren afectats igualment pobles de l'Alt Camp i el Priorat. A la Conca de Barberà es calculà que restaren afectades unes 14.000 hectàrees de vinya: 9.900 per la invasió del míldiu i poc més de 4.000 destrossades per la pedra. Val a dir que bona part de la invasió de míldiu es produí en vinyes afectades per la pedregada, on les ferides a pampes i sarments, en no poder-se tractar amb sulfat de coure, derivaven en la plaga de míldiu.

A la Conca de Barberà, el 1914 es produïren 220.000 hectolitres de vi. El 1915 es xifrà la collita en 1.381 hectolitres. Per tal que ningú es pensi que això és exagerat. Vegem les dades del Celler de l'Espluga de Francolí:

Collita	Quilos de verema	Hectolitres
1914	1.731.983	13.606
1915	384.000	287
1916	1.262.988	9.921

És en aquesta conjuntura que l'Escola Superior d'Agricultura proposa i anuncia els "Cursos breus especialitzats de Viticultura i Enologia." La finalitat era «estendre l'ensenyança agrícola a tots els estaments socials, aspirant a que la veu de la moderna agricultura sia per tot arreu escoltada». Els cursos anaven destinats a masovers, arrendataris i petits propietaris. Era el novè que s'organitzava a Catalunya i es faria a Montblanc del 4 –de fet va començar el dia 5– al 15 de novembre de 1915.

Entre les bases que contemplava el programa del curs destaquem la setena, on s'especificaven les matèries a tractar: «Economia de la vinya, estudi del cep, adobs, conreus, podes, malalties del cep, estudi del raïm, dels most i del vi, fabricació de vins per procediments moderns, gas sulfurós, llevadures, malalties del vi, associacions vitícoles, pràctiques de la determinació d'alcofoll –grau alcohòlic–, acidesa fixa, acidesa volàtil, gas sulfurós, reconeixement de sofres, sulfats i adobs químics, anàlisis de mostos i examen microscòpic».[188]

Les lliçons anirien a càrrec de Jaume Raventós i Domènech, enginyer industrial, director del laboratori de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i de Josep M. Valls i Massana, enginyer agrònom, propietari, viticultor i director de l'Escola Superior d'Agricultura.

Primer s'havien fet unes conferències preparatòries a manera de propaganda, per garantir-ne l'assistència. Tot plegat, era idea de la Comissió Agrícola de La Lliga Regionalista a Montblanc, i l'Ajuntament li donà suport per fer la sol·licitud.

[188] *LCdB*. 23-10-1915, núm. 88, p. 1.

El 16 d'octubre es donava la primera a l'Espluga de Francolí. El diumenge dia 17 al matí Josep M. Valls anà a Barberà i Solivella i, a la tarda, a Montblanc. Explicava els objectius i els desitjos de la Mancomunitat en organitzar aquells cursos: «Hi remarcà molt la necessitat d'empènyer el progrés agrícola, que no va al compàs dels altres medis de treball i producció, puig aixís com la indústria i la fabricació han fet avensos portentosos i en l'aplicació de la llum meteixa, veiem que de l'oli hem anat a l'electricitat, cal esforçar-nos per a que l'agricultura es posi al nivell d'aquelles i sàpiga, deixant pràctiques rutinàries i perjudicials, aprofitar-se dels nous elements de cultiu i de les noves ensenyances i experiències».

Joan Poblet i Teixidó havia fundat a Montblanc el setmanari *El Poble* «per a fer sentir llur veu dintre'l cercle enmurallat». Amb la finalitat de somoure les aigües conservadores montblanquines i fer-se un lloc a base d'empènyer el setmanari *La Conca de Barbará*, de qui sembla que s'havia allunyat ideològicament, de cara a la batalla electoral municipal.

Les conferències prèvies al curset de Montblanc tingueren cabuda a les seves pàgines.[189] Es féu ressò de l'arribada de Josep M. Valls, l'enginyer director de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona per dur a terme les xerrades de promoció: «Compenetrats de la missió del senyor Valls, creiem necessari que tothom s'esforci per assistir-hi, tota vegada que si disposem de coneixements, podrem evitar en lo successiu que nous desentrotllos de míldiu, es tornin a deixar sense collita».

Poblet ho redactava amb tot l'entusiasme i anunciava que en les futures edicions en seguiria parlant. Així ho feia en l'edició del 13 de novembre i la del dia 27. Les paraules de lloança a la personalitat de Josep M. Valls delaten la profunda amistat que els unia. La crònica de la primera sessió relata les queixes contra la Canadenca per la manca de subministrament elèctric i, conseqüentment, no es van poder projectar les imatges que Valls havia preparat. Això ens demostra la cura en la seva preparació per tal de fer-les més didàctiques.[190]

---

[189] *El Poble.* Montblanc, 23-10-1915, núm. 2, p. 4.

[190] *El Poble.* de 13 i 27 de novembre i 11 de desembre núms. 5, 6 i 7,. Amb aquest darrer finia la seva publicació una vegada enllestit el seu objectiu de propaganda electoral. El dia primer de gener apareixia a Montblanc *L'Escut.*

La primera llista d'inscrits es publicà en l'edició de La Conca de Barbará del 23 d'octubre. Era tota de montblanquins.

Josep Llobera Sampons	Josep Alfonso Pedrol	Josep Alfonso Andreu
Francesc Pedrol Poblet	Manuel Sarró Bella	Ramon Riba Borras
Ramon Riba Escaró	Joan Sanfeliu Sanromà	Andreu Palau Farriol
Joan Sugrañes Viñes	Josep Balcells Porta	Ramon Foraster Borras
Francesc Sanromà Miró	Joan Dalmau Sabaté	Francesc Contijoc Griñó
Josep Contijoch Poblet	Anton Amorós Sugrañes	Pau Porta Torné
Josep Llobera Ribera	Ramon Llobera Ribera	Josep Maria Tomás
Pere Rodón Gassol	Josep Monmany Pérez	Marius Pedrol Vallvé
Ramon Murtra Jove	Ferran Trillas	Joan Serret
Joan Serret Sirera	Eladi Serret	Andreu Farriol
Ferran Chaparro	Baldomer Campdepadrós	Pau Queralt Gaya
Josep Roselló Comas	Lleó Belart[191]	
Joan Anglés Farriol	Agustí Roig Sabaté	Josep Viñas Cortés
Jaume Foraster Aldomá	Josep Andreu Cabestany	Bonaventura Miró Sans
Josep Foguet Mir	Eloi Dalmau Escoté	Macià Farriol Avià
Rafel Andreu Gassol	Joan Domingo Briansó	Tadeu Civit Miret
Josep Torres Moix	Macià Guarro Ribé	Macià Solanes Palau
Salvador Montalà Farré	Esteve Farré Magre	Josep Civit Miró
Josep Pallissé Gaya	Ibo Farré	Pere Bové Perez
Abdón Bové Perez	Anton París Riba	Macià Rosell Farriol
Macià Rosell Bori	Joan Sans Pedrol	Joan Bulló Obradó
Agustí Fornell Sabaté	Jaume Sans Viñas	Josep M. Casanovas Batlle
Josep Viñes Roselló	Jeroni Cuatrecases Capdevila	Jaume Viñes Boyó
Manuel Sanahuja Cortés	Agustí Agustí Comas	Josep Gaya Pallissé
Ramon Marsal Pedrol	Ramon Roset Miret	Andreu Girons Porta
Francesc Roca Miró	Ramon Domingo Solanes	Eduard Xalapeira Amorós
Josep Sans Masip	Josep Tous Farriol	Josep Guarro Figuerola
Ramon Sabaté Anglés	Magí Casanovas Batlle	Josep Roselló Viñes
Ramon Roca Marsal	Fabi Miquel Ferrandiz	Agustí Pedrol Poblet
Salvador Pedrol Poblet	Joan Poblet Teixidó	Lluís Sabaté Balcells
Josep Poblet Calderó	Josep M. Poblet Guarro	Josep M. Pamies Torres
Josep Roselló Pomés	Miquel Fornell Esteve	Francesc Molné Roset
Ramon M. Foraster Homs	Josep Solé Griñó	Manuel Folch Roig
Anton Andreu Abelló	Josep Domingo Robinat	Joan Vallès Solé
Macià Amorós Sugrañes	Josep Garriga Pons	Francesc Magriñà Cendra
Josep Agustí Cartañá[192]		

[191] Fins aquí els noms publicats en l'edició del 23-10 de La Conca de Barbará. A l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, Sig. 2794, s'hi conserven les documentacions relatives als cursets realitzats entre 1914 i 1919 arreu del país, entre els quals hi ha el de Montblanc amb 201 alumnes i la relació completa dels assistents. En el que es va fer a Barberà temps després hi participaren 334 alumnes. Finalment, el de pràctiques el seguiren 32 pagesos.

[192] Fins aquí els inscrits de Montblanc.

De Barberà		
Josep Tous Fabregat	Modest Fabregat Farré	Eduard Sanz Barcenilla
Ignasi Sarró Brufau	Josep Capdevila Amill	Josep Grau Viñes
Joan Foguet Rosanes	Josep Gomà Sarró	Ramon Abelló March
Josep Calbet Dalmau	Josep Esplugas Gomà	Anton Contijoch Fabregat
Emili Ribas Poblet	Ramon Ribas Tarragó	Ramon Vadrí Vilaró
Josep March Ferrando	Josep Cabestany Fabregat	Joan Abellà Fabregat
Victor Gomez Castillo	Ramon Sarró Amill	Anton Pedro Rosanes
Joan Poblet Tous	Gabriel Bella Tous	Josep Cantó Vilaró
Ignasi Sarró Busquets	Joan Mestres Solanes	
De l'Espluga de Francolí		
Josep Cabeza Coll	Josep M. Rendé Ventosa	Miquel Anguera Sabaté
Salvador Porta Bernat	Josep Marsal Jimenez	Josep Civit Franqués
Andreu Morgades Farran	Anton Cunillera Bonet	Agustí Roig Domingo
Joan Micó Martí	Josep Porta Roig	Ramon Mirtó Roig
Ramon Marsal Guasch	Josep Dalmau Alvarez	Josep Badia Permiquel
Josep Civit Rull	Ramon Dalmau Prats	
De Pira	Josep Amill Amorós	
De Solivella	Flavià Sans Iglesias	Gregori Travé
Tomàs Tarragó Español	Salvador Ballart Amorós	Magí Ballart
De Vimbodí	Miquel Saumell Pont	Jaume Miquel Huguet
Ramon Llevadot Estradé	Josep Dalmau Albes	Roc Dulcet Gasió

Com podem comprovar en la primera part de la llista, les persones amb poder hi inscriviren els seus fidels, fins i tot els fills. Mossèn Murtra i mossèn Pau Queralt, com a bons simpatitzants de La Lliga, es feren seu l'èxit dels cursos. De moment es tractava d'aconseguir la màxima convocatòria i els dirigents agrícoles, tot i que encara no hi veiem els seus noms, bellugaven tots els fils possibles.

A la tarda del dia 5 de novembre, a la sala Foment de Montblanc es donava la primera conferència del Curs de Viticultura. Es percebia com «la primera obra cultural, i'n sentim íntim goig, que ve a realitzar a la nostra vila la Mancomunitat de Catalunya».[193]

Des de les pàgines de *La Conca de Barbará* es feia l'apologia ben intencionada, de la bondat de l'acció cultural i de "l'afany de cultura de la pagesia conquesa," que sens dubte era l'esperança dels organitzadors, però no estem tan segurs que fos compartida per la pagesia en general. Així doncs, qui conegui les trajectòries de les persones de cada poble de la comarca que apareixen a les llistes dels inscrits s'adonarà que la massa de viticultors anònims no són precisament els qui es donen a conèixer en aquelles llistes, on pares, fills i parents les engruixien per fer veure que l'èxit era extraordinari.

[193] *LCdB*. 6-11-1915, núm. 90, p. 2.

L'entusiasme era de tal magnitud que l'home fort del setmanari *La Conca de Barbará* mossèn Pau Queralt i Gaya publicà sota el títol "El curset d'Agricultura" , i en l'epígraf "Acció de la Mancomunitat", un text que setmanes després fou copiat en edicions de *Tarragona Agrícola, Crònica* de Valls i en la *Fulla Agrícola* de *La Veu de Catalunya.*[194]

El dimarts dia 9, després de les sessions del curs, Josep M. Valls es desplaçà a Pira per dictar novament una conferència que també fou seguida per molts vilatans. Cal entendre, doncs, que malgrat l'èxit d'assistència al curs, els organitzadors es degueren adonar que molts pagesos no es desplaçaven fins a Montblanc per assistir a les xerrades. El dimecres dia 10, amb un grup d'uns 25 alumnes Josep M. Valls i el seu ajudant Montaner feren una excursió al bosc del comú que afectava els termes de Montblanc, l'Espluga i Vimbodí, on la Mancomunitat havia endegat un projecte de repoblació que dirigia l'enginyer Josep Reig.[195]

El dijous al vespre, Valls impartia una nova xerrada a Solivella. El divendres al matí arribava a Montblanc un altre dels professors, en Jaume Raventós i Domènech: «El prestigi de què gaudeix en el camp agrícol el Sr. Raventós, son ben coneguts aquí. Si no ho fossin, les conferències donades ahir i avui, ho pregonarien. En Raventós és un tècnic, un sabi enòleg, que sap amb paraula calmosa, gràfica i conceptuosa desgranar raonadament ses exposicions, on batega un sentit pràctic, de utilitat, admirable».[196]

En aquell primer curset a la Conca hi participaren:

Montblanc, ...	131,
Barberà, ...	29,
l'Espluga, ...	22,
Pira, ...	6,
Solivella, ...	5,
Vimbodí, ...	5,
Sarral, ...	3,
Forès, ...	2,
En total	203.

En l'edició del 27 de novembre, el setmanari montblanquí *La Conca de Barbará* iniciava la publicació en forma de fullet dels resums de les conferències. Manuel Raventós feia com el seu company Josep M. Valls, i als vespres anava a diferents pobles a parlar de les qüestions relacionades amb l'enologia.

A part dels temes de les comunicacions: carreteres, camins o telèfons, el Curs de Viticultura i Enologia esdevindria, potser, l'activitat més important que realitzà la Mancomunitat a la Conca de Barberà; si més no, en relació amb la cultura agríco-

194 *LCdB.* 13-11-1915, núm. 91, p. 1.
195 Sobre Josep Reig podeu veure MARTÍNEZ i GARCIA, 2002 i 2013:79-90.
196 *LCdB.* 13-11-1915, núm. 91, p. 3.

la, impulsada sense cap mena de dubte pels actius dirigents conquencs com Rendé, Cabeza, Poblet, Chaparro o Talavera.

N'hem volgut deixar constància, no tant pel seu relleu didàctic, sinó per copsar plenament la inquietud, malgrat que fos partidista, d'aquells homes que treballaven per fer surar la pagesia vitícola després dels períodes de misèria que havien travessat: la fil·loxera, la replantació, els preus ruïnosos del vi, la prohibició d'exportar a França, tot el conjunt d'afers que conduirien durant el 1915 a la creació de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà.

El 16 de gener de 1916, Josep M. Valls donava al cine El Jardí, la darrera conferència del curs de viticultura sobre "L'Associació Agrícola".[197]

6.7. L'Acció Social Agrària

Tot i que a la Conca de Barberà hi ha tres homes que tingueren una participació directa en els òrgans directius de la Mancomunitat de Catalunya: Macià Guarro i Ribé de Montblanc, Manuel Potau i Palau de Sarral, segurament que tothom estarà d'acord que fou Josep M. Rendé i Ventosa com a tècnic, una de les figures importants d'aquella entitat catalana.

El Servei d'Acció Social Agrària fou creat a instàncies de Josep Puig i Cadafalch i del seu conseller d'Agricultura Pere Mies i Codina a finals de 1919. El Consell Executiu de la Mancomunitat de Catalunya el nomenava interinament com a cap d'aquell Servei que s'englobava en l'entramat dels serveis tècnics d'Agricultura de l'ens el 13 de novembre.

La primera tasca en el nou càrrec fou la redacció d'un pla d'organització, objectius i funcionament del Servei.[198] És clar que també es va combatre el seu nomenament. El "catalanòfob" madrileny Royo Vilanova, que vomitava dia sí i dia també pestes contra la Mancomunitat, deia al Congrés de Diputats que es donaven càrrecs als perdedors de les eleccions, al·ludint a que Rendé no havia estat elegit com a diputat agrari per la Lliga en les eleccions del 6 de juny de 1919.[199]

Fou a partir de la publicació de la *Crònica Oficial* de la Mancomunitat de Catalunya, l'octubre de 1920, quan podem resseguir l'activitat de Rendé i el Servei d'Acció Social, en les edicions mensuals que abasten fins al mes d'agost de 1923.[200]

[197] *LCdB.* 15-1-1916, núm. 100, p. 5. Anunci de la darrera conferència. La qual cosa vol dir que no es van fer totes el novembre com estava previst. Podeu veure un resum d'allò que va explicar Josep M. Valls a *La Conca de Barbará.* 22-1-1916, núm. 101, p. 3.

[198] VALLÈS i MARTÍ, 2014:89-90. GAVALDÀ, 2005:38-39

[199] *LNC.* 20-3-1920, núm. 67, p. 4. Vegeu també GAVALDÀ, 2005:29.

[200] Seguirem també l'*Obra realitzada, 1914-1923.* Mancomunitat de Catalunya, Barcelona, 1923. 3 volums.

Rendé presentà al Consell Permanent del 20 d'octubre de 1920 un estudi de la «situació econòmica-administrativa dels pobles de l'alta muntanya del Priorat, fet en compliment de l'acord del Consell del dia 17 de juliol passat». Al mateix temps que se li mostrava la satisfacció per "la cura esmerçada en compliment d'aquella comanda" se li encarregava ara, fer una visita als pobles del Priorat per recollir més informació i completar el seu estudi.[201]

A les reunions del Consell –al qual no assistia, perquè no n'era membre– de l'onze i vint de novembre s'hi presentaren els projectes que havia elaborat, referents a la parcel·lació de terrenys de conreu per construir cases barates per als obrers del camp i el qüestionari per desenvolupar el Projecte de Crèdit Agrari, respectivament.[202]

Rendé, des del seu càrrec, va poder donar compliment a les aspiracions de predicar l'associacionisme agrari i propulsar el seu anhel del cooperativisme. Viatges amunt i avall. Resseguí el país poble a poble, comarca a comarca. Aquell novembre de 1920, fou convidat a Ripollet. Hi parlà de la constitució dels cellers cooperatius "que es basen –deia– en un principi econòmic. Defensava que el cooperativisme era la millor eina com a pont per sortir de l'individualisme i caminar vers una organització perfecta: «Cal aspirar al menor nombre possible de venedors, i això s'aconsegueix mitjançant les respectives Federacions comarcals i subsegüent Confederació. No hem d'admetre, doncs, en aquesta organització, als no convençuts».

En cada conferència que dictava explicava la responsabilitat econòmica, individual i col·lectiva a l'hora de la constitució d'un celler i l'obligació de cada soci de lliurar al celler tota la seva collita de verema.

En cada una de les edicions de la *Crònica Oficial*, el Servei d'Acció Social Agrària hi reportava un ampli resum de la feina feta durant aquell mes. De les visites rebudes a la recerca d'informació o assessorament, fins als viatges realitzats i, evidentment, els actes als quals s'havia assistit en nom del Servei i s'hi havia intervingut.

Es féu una nova conferència sobre cellers cooperatius a Sant Cugat del Vallès. A més de defensar-hi les seves tesis, argumentà que calia organitzar els pagesos en Sindicats Agrícoles per aconseguir «l'abaratiment del que ha d'adquirir i l'encariment del que ha de vendre». Mirà de motivar els assistents a aquella xerrada, com feia allà on anava. Creia que en pobles com Sant Cugat, on la verema era el principal producte de l'agricultura, s'hi havia de construir un celler. Hi afegí la necessitat de construir destil·ladores d'alcohol i fàbriques de tartrats, com a complement per obte-

[201] *Crònica Oficial,* Mancomunitat de Catalunya, *(CO)* Any I, núm. 1. Octubre, 1920, p. 18. La *Crònica Oficial* de la Mancomunitat de Catalunya i l'*Obra realitzada, (OR)* talment com altres publicacions de la Mancomunitat han estat consultades a la Biblioteca-Museu Victor Balaguer de Vilanova i la Geltrú.

[202] *CO.* Núm. 2, novembre, 1920, p. 49. L'esmentat qüestionari està publicat a les pàgines 50-52 de la mateixa edició de la *Crònica Oficial.* Sobre aquesta iniciativa vegeu *La Nova Conca.* 31-7-1920, núm. 86, p. 7 i 7-8-1920, núm. 87, p. 7. Condicions per la construcció a *La Nova Conca.* 14-8-1920, núm. 88, p. 8.

nir millors rendiments econòmics del vi. Recomanà als vallesans que "reanudessin decididament la campanya ja estesa per aquelles terres, de la construcció d'una fassina comarcal per a tot el Vallès." Finalment, sempre s'oferia tant com a cap del servei com particularment per atendre totes i cada una de les peticions que se li fessin amb la "voluntat ferma en fer el bé a la pagesia catalana."

A l'hora de conèixer el veritable estat de la qüestió pel que feia als sindicats agrícoles a Catalunya, Rendé topava amb dificultats. Es preguntava quantes entitats agrícoles, quants sindicats existien a Catalunya. Denunciava que els registres dels go-verns civil no eren exactes a l'hora de qualificar com a sindicats aquelles entitats.[203]

Pel que fa a la Conca de Barberà, i situant-nos al 1919, tenim les dades dels sindicats que s'havien adherit a la Federació Agrícola de la Conca de Barberà: Barberà, l'Espluga, Montblanc, Pira, Rocafort, Sarral, Vilaverd i Blancafort. També les societats de Sarral, Solivella i Vimbodí i el Foment de Vimbodí. A més, hi havia entitats pertanyents avui a les comarques de l'Alt Camp i les Garrigues.[204]

Tal com se li havia encomanat, el cap del Servei d'Acció Social Agrària visità pobles del Priorat: Cornudella, La Morera, Poboleda, les dues Vilelles, Torroja i Gratallops, on els ajuntaments patien una situació desesperada. Rendé, que des de la Conca de Barberà havia impulsat la Junta de Defensa Vinícola pel problema de l'exportació dels vins catalans a França arran de la guerra a Europa, a partir de 1914, havia ajudat a promoure la Junta de Defensa Vinícola de Catalunya i assistí a l'Assemblea aquells dies.

El dia 3 de gener Josep M. Rendé anà als Monjos, a parlar-los de la "Necessitat del Celler Cooperatiu." Explicava els avantatges de l'elaboració i venda del vi en comú. Aconsellava que la institució que es creés «s'havia de compondre de tots els estaments i colors polítics de la població». Advertia dels inconvenients que es trobarien, tant en la construcció de l'edifici com en la seva organització, oferint-los el seu assessorament.

En l'esquema de les seves xerrades no es deixava mai de parlar de la necessitat de comptar amb una Caixa Rural. Invità als assistents a fer-li preguntes que poguessin millorar l'entesa de la seva exposició i sorgiren alguns casos particulars que devien preocupar aquella gent.

A Vilanova i la Geltrú es feia molta festa per Sant Antoni del gener. El 1921, Josep M. Rendé fou convidat per la comissió organitzadora d'una cooperativa de producció i venda d'aquella ciutat. Hi donà la seva conferència habitual, però amb matisos importants: «Començà remarcant el bé que significa per una comarca el fet que sigui la

[203] RENDÉ, 1923:31. Per a més informació sobre les xifres de sindicats existents vegeu BALCELLS, 1996: 395-396, seguint els *Anuaris d'Estadística Social de Catalunya* de 1915 i 1926 i els treballs de Lorenzo Muñiz referits a tot l'Estat, publicats a Madrid el 1927.

[204] El 1922 les dues entitats de Sarral deixaren de pertànyer a la Federació amb la qual mantingueren un plet que durà fins al 1927. Sobre aquesta qüestió, a la qual no farem referència en aquest treball, podeu veure les obres de Mayayo i d'aquest mateix autor que es citen a la bibliografia.

seva capital la qui impulsi el moviment social agrari, perquè més enllà, alliçonat per la pràctica, haurà de convertir-se en conseller dels pobles del contorn».[205]

Heus aquí la manifestació del sentiment comarcalista de Rendé. Atent al dia a dia del país, alertava del perill que es podia esdevenir per l'encariment dels materials que es necessitaven per construir un celler, «donada la puja de tot el que per ella [l'obra] es necessita, perill que pot conjurar-se si hi ha seny en els capdavanters». Per a ell eren els números i el càlcul allò que havia de dominar l'empresa i "no l'entusiasme mal portat."

Era conscient que en aquell moment les construccions costaven més diners que quan s'aixecaren els primers edificis, però aconsellava no esperar un futur abaratiment dels materials, perquè les pèrdues que s'ocasionarien a la producció resultarien més gravoses. "Vilanova, aixeca't i camina" els digué al pagesos que l'escoltaven i que no esperessin que fossin els pobles veïns qui haguessin de clamar per tirar endavant.

L'endemà, 18 de gener, era a Manlleu convidat pel Consell Directiu del Sindicat Agrícola d'aquella població. La idea era promoure la Caixa Rural dins el Sindicat de Manlleu, per poder disposar de capital i atendre les operacions. Els parlà de la crisi mundial, que havia provocat un retraïment del crèdit que afectava directament l'agricultura. Els recordà que anys endarrere havia participat en l'impuls d'aquell Sindicat i ara se'ls tornava a oferir per allò que necessitessin.

El dia 20 anava a Parets del Vallès a parlar de cooperatives de consum i venda. Començà fent història del cooperativisme mundial i l'evolució que segons els països i la seva gent havien sofert aquella mena d'entitats. El seu pensament era que a les grans ciutats donarien millors resultats, perquè a pagès era més fàcil l'adquisició de productes a bon preu.

Rendé glossà, a Parets del Vallès, els aspectes socials i econòmics que distingien les cooperatives de consum. Sistemes directes de repartiment de beneficis o indirectes, subvencionant escoles, adquisició de maquinària per a la societat, construcció d'habitatges econòmics o facilitant préstecs.

Demanà generositat per part dels associats per enfortir el capital de la cooperativa i poder-la convertir progressivament també en un ens de producció, aprofitant la seva organització per a una millora en els resultats obtinguts de la ramaderia, la principal riquesa local. Insinuà algunes línies per una futura posada en marxa d'una cooperativa lletera, tant en l'adquisició d'animals reproductors selectes, com en la millora de la seva alimentació i l'aprofitament dels residus.

L'alcalde i el president del Sindicat Agrícola de Sant Vicenç de Castellet, con-vidaren Rendé el 13 de febrer a parlar de "Cellers cooperatius i manera de portar a cap l'obra." Començà posant com exemple la seixantena d'edificis que ja funcionaven com a tals a Catalunya. Ell considerava que era la manera "d'adinerar més son fruït." Ho avalaven les opinions de tots aquells que ja disposaven de les instal·lacions adequades.

[205] *CO.* Any II, núm. 1, gener 1921, pp. 22-23.

És clar que el finançament de les obres en aquell moment era difícil per la manca de crèdit o pel seu elevat cost. A les dificultats, els deia, hi calien solucions. Solucions que venien de l'esforç dels pobles. Els assenyalava algunes maneres d'abaratir la construcció com ara prestant jornals, materials de construcció o aportacions en metàl·lic aquells que poguessin, per no haver de recòrrer a les entitats bancàries. Recomanava prudència en la despesa, en la resolució dels problemes que es presentarien i, com sempre, oferia els seus coneixements i els dels serveis que representava. Rendé procurava en els seus parlaments encomanar el seu entusiasme, aconsellant posar-se a la feina i no espantar-se per la inversió a fer.

El 27 de febrer era convidat pel Centre Nacionalista de les Borges Blanques, que d'acord amb el Sindicat Agrícola del Pla d'Urgell i el Sindicat Agrícola de les Borges havien organitzat un cicle de xerrades sobre temes agrícoles. Parlà del seu projecte més estimat: Organització social agrària a Catalunya.

Primer, com sempre, explicava una mica d'història del moviment cooperativista i associatiu. Argumentava la importància que els elements directius d'aquelles organitzacions fossin persones conscients i convençudes de la seva bondat. Defensava la fermesa davant els problemes i la crisi d'aquell moment. Parlà de les federacions comarcals de Sindicats, els mitjans de comunicació amb el centre de la comarca, "comunitat d'interessos i relació constant."

Somiava amb la Federació del Baix Urgell, dels pobles i sindicats que s'hi haurien d'integrar. Preveia que a causa de les distàncies i de la manca de comunicacions acceptables per carretera a la zona, s'hi haurien de crear dues federacions: una amb centre a les Borges i l'altra amb centre a la Granadella per la majoria dels pobles de les Garrigues. Invità els pagesos i autoritats presents a meditar sobre la seva exposició i a propagar aquelles idees, activitats i saber a tots els pobles de la comarca. «I, finalment, dirigint-se al Centre Nacionalista, el felicità d'associar la idea política amb l'econòmica fitant-la amb l'agricultura, recomanant-los que jamai deixin de contribuir a l'expansió de la pagesia, doncs ella és font de riquesa per Catalunya, i els diu que treballin de ferm així, perquè el crear riquesa és fer la pàtria gran i forta».

Convidat per l'Associació Cooperativa Agrícola d'Igualada, el 6 de març de 1921, Josep M. Rendé i Ventosa, donava a la capital de l'Anoia una conferència sobre cellers cooperatius: "Començà el dissertant dolent-se que allí, on hi ha Associacions culturals com l'Ateneu Igualadí de la classe obrera i cooperatives de consum com L'Econòmica, que són associacions potentíssimes i que per llur organització podrien servir de model i són un exemple patent del que pot l'associació, no hi ha una associació agrícola dedicada a l'elaboració dels fruits de la terra que faci parella amb aquelles.[206]

Féu veure a la pagesia igualadina que en un moment com el que estaven vivint, en els quals la indústria estava "poc menys que paralitzada" no deixessin que l'agricultura perdés el tren del progrés.

[206] *CO*. Núm. 3, març 1921, p. 75.

El dia 12 era a Sant Joan de Vilatorrada responent a la invitació del Sindicat Agrícola, per parlar més o menys del mateix, però sota l'enunciat de "L'esdevenidor dels Sindicats". Coneixia la impaciència d'aquells directius que cercaven resultats immediats, tan bon punt l'entitat estava formada i alertava «que els pagesos, avesats a fer treballs a la terra perquè al cap d'un anys ens el pagui i que sabem plantar arbres que quasi nosaltres no en veurem el fruït, hem de saber formar el Sindicat posant-hi tot el nostre entusiasme i sacrificant-nos per ell perquè més tard ens retorni amb escreix tot ço que abans li haurem donat».

Sant Joan de Vilatorrada era un poble productor, bàsicament de vi. Rendé aconsellava que tan bon punt es pogués s'anés a l'elaboració de la verema, a la unió dels sindicats del Bages en una federació comarcal integrable a la gran confederació catalana "d'entitats vinícoles i cellers cooperatius".

L'endemà mateix, dia 13, era a Callús. S'hi reuniren nombroses representacions dels pobles de l'entorn. Rendé els digué «que la gent que saben obrar com ells, tenen el deure de fer quelcom més que el que fa un Sindicat modest com el de Callús i han d'escampar el bon exemple per tots els pobles dels voltants». Explicava després els avantatges de disposar d'un celler cooperatiu i una caixa rural. Convidava els pagesos a dipositar els seus estalvis en aquelles entitats «ja que en lloc trobarien la garantia que trobaran aquells diners administrats per ells mateixos i en lloc més se'ls donaria l'aplicació que dintre del Sindicat se li donaran».

De tot arreu sol·licitaven conferències relatives a la fundació de cellers cooperatius. L'alcalde de Navarcles també n'havia demanat una.[207]

La *Crònica Oficial* de la Mancomunitat de Catalunya recollia cada mes l'activitat de les Seccions. L'Acció Social Agrària, el mes de maig, havia col·laborat en la redacció de reglaments, havia rebut visites de sindicats i participat a la Fira de Mostres de Barcelona: «El dia 19 de maig de 1921 tingué lloc en el Palau de la Generalitat, la primera sessió de la Comissió d'Acció Social Agrària, i a més del Vocal Sr. Vallès i Pujals i del President Sr. Mias, s'hi trobaren presents per assessorar-la el senyor Director dels Serveis Tècnics d'Agricultura, D. Jaume Raventós, el Cap de la Secció d'Acció Social Agrària, D. Josep M.ª Rendé i el Cap de la Secció segona, D. Ricard Gay».

El diputat montblanquí Macià Guarro i Ribé aquell mes de maig informà al Consell Permanent de la Mancomunitat de la celebració a Montblanc de l'Assemblea de la Unió de Vinyaters de Catalunya.[208] Encara una altra notícia d'aquell mes relacionada amb la Conca: la Mancomunitat havia encarregat el sermó de la celebració de la diada de Sant Jordi al Palau de la Generalitat a mossèn Ramon Sabater.[209]

La secció d'Acció Social Agrària durant el mes de juny de 1921, treballava per confeccionar el Mapa Social Agrari de Catalunya, que calia ordenar i estudiar.[210]

[207] *CO*. Núm. 4, abril 1921, p. 106

[208] *CO*. Núm. 5, maig 1921, p. 137

[209] Es tracta de Ramon Sabaté Balcells, cosí de Josep M. Rendé. Sobre aquest prevere vegeu GRAU - BADIA, 2008.

[210] *CO*. Núm. 6, juny 1921, p. 163. Entre altres localitats Rendé visità la Societat Agrícola i el

El 12 de juny hi havia hagut eleccions a diputats provincials i no és estrany que Josep M. Rendé s'hagués bellugat per la Conca aquella primera quinzena de juny. Entre els candidats del districte de Montblanc hi havia els seus amics Josep Monserrat i Cuadrada o Pau Robert i el sarralenc Manuel Potau Palau.[211] A més, quan tenia ocasió, assistia a les reunions o assemblees de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà que estava encara enllestint algunes obres de la fassina del Molí de Poca. El juliol també visità el Celler de Barberà per tal d'assessorar en alguns detalls sobre la instal·lació de maquinària.[212]

A finals de juny, Josep M. Rendé dictà una conferència sobre la sindicació agrícola en un curset de divulgació que es féu a Llagostera.

Pronuncià una conferència a Llagostera i una altra a Bellvís sobre aspectes generals de l'associacionisme agrari. Atengué, com una feina sobrevinguda, de respondre el qüestionari de Mr. Rouquette sobre els següents punts:

"1r. Origen del moviment cooperatiu de Barcelona, dades iniciadores.

2n. Nombre i diferents tipus de cooperatives.

3r. Situació social dels seus adherits.

4t. Extensió respectiva dels diversos modes de cooperativa: consum i crèdit; estat comparatiu.

5è. La cooperativa Rural: situació social dels seus membres, tipus existents i llur importància, crèdit, instruments de cultura, adobs, compres, vendes, etc., etc.

El Servei de Viticultura i Enologia tenia encomanada la direcció tècnica de la vinificació de diversos cellers, entre els quals hi havia el de Barberà de la Conca.[213]

El mes d'octubre es continuava treballant en el Mapa Social Agrari de Catalunya.[214]

Josep M. Rendé i els seus col·laboradors, tenint en compte que aquell era temps de verema, es dedicaren a visitar diversos cellers de la Conca de Barberà i les Garrigues, donant instruccions «per a la millor elaboració del vi." Viatjaren a l'Albi i Vinaixa de la comarca veïna i de la Conca, a Vimbodí, tant la Societat Agrícola com el Foment Agrícola; el Sindicat de Vinyaters de Montblanc, de Vilaverd, Blancafort, Solivella, Rocafort de Queralt, Sarral, Cabra del Camp,[215] Barberà i Pira. Al mateix temps, Rendé va estar amatent a "les tasques de preparació de la fàbrica d'alcohols, per a la pròxima campanya, d'acord amb la Federació Agrícola de la Conca de Barbarà».[216]

Foment Agrícola de Vimbodí, el Sindicat de Vinyaters de Montblanc, de Vilaverd, Blancafort, Solivella, Rocafort de Queralt, Sarral, Cabra del Camp, Barberà i Pira, per donar instruccions i millorar l'elaboració de vi.

[211] Oferim dades de la seva biografia en el capítol que dediquem als homes de la Mancomunitat a la Conca de Barberà.

[212] *CO*. Núm. 7, juliol 1921, p. 202.

[213] *CO*. Núm. 9, setembre 1921, p. 268

[214] *CO*. Núm. 10, octubre 1921, p. 299.

[215] No ha d'estranyar que Cabra del Camp fos considerada de la Conca. Es deia "mira al Camp, però té els peus a la Conca."

[216] Sobre aquests dos personatges vegeu VALLÈS i MARTÍ, sengles biografies a la col·lecció *Cooperativistes Catalans* de la Fundació Roca Galés núms. 15 i 22. 2009a i 2013.

A la vista dels resultats obtinguts en els camps d'experimentació, el novembre de 1921 se'n suprimiren diversos. Entre ells el de Barberà de la Conca, ubicat en una finca de Joan Esplugas i Moncusí, al qual, l'any 1920 se li havia concedit una subvenció de 150 pessetes i s'havia aprovat una quantitat igual per a l'anyada de 1921.[217]

El desembre de 1921 les vinyes dels termes de l'Espluga de Francolí i Montblanc patiren glaçades que feren preveure complicacions a l'hora de brostar. El Servei de Viticultura i Enologia féu una visita per inspeccionar els efectes i donar instruccions en un intent de salvar el que es pogués.[218]

L'Acció Social Agrària va treballar per la fundació de Caixes Rurals a Barberà, Blancafort, Solivella i Vilaverd, tots ells pobles de la Conca. A Vimbodí, per exemple, hi féu una conferència de cara a la fundació de la seva Caixa Rural, i a Vilaverd hi envià el seu jove col·laborador Josep Miquel i Rovira. Ell mateix en féu d'altres a Rocafort de Queralt, Sarral i Pira i ajudava en la tramitació dels corresponents expedients de creació, davant el Govern Civil, tant pel que feia als reglaments com a les reformes estatutàries pertinents.

Rendé tingué diversos contactes amb el director de la Caixa de Crèdit Comunal per mirar d'encarrilar diversos assumptes encarregats pels sindicats: pagament d'interessos, adquisició de paper de deute públic, rebaixa de deutes, etc.

Encetat l'any 1922, el Servei d'Acció Social Agrària gestionà davant el fotògraf senyor Vila l'obtenció de fotografies d'edificis cooperatius[219]. El dia 14 de gener Josep M. Rendé participava en el curset de divulgació que es feia a Rubí parlant d'Acció Social; tema en el qual no només n'era responsable com s'ha vist, sinó un veritable expert vocacional.[220]

El febrer es prodigà en conferències a diversos indrets del país, la qual cosa l'obligà a viatjar de manera constant: Martorell –el 29 de gener, en el curset de divulgació–, Navarcles, Sidamon, etc. En la majoria dels casos sobre cellers cooperatius, però a Sidamon, per exemple, els hi parlà de molins d'oli cooperatius.[221] El mes de març donava una conferència sobre el tema de cellers cooperatius de vinificació a la seu del Sindicat de Vinyaters de Montblanc.

Al Bages s'estava constituint la Federació Comarcal i a Santpedor havien començat les obres del celler. Donava una conferència a Palau-solità i Plegamans sobre la qüestió de les caixes rurals. Del Sindicat Agrícola de Bellpuig li consultaren la

[217] *CO.* Núm. 11, novembre 1921, p. 326. En aquesta publicació es fa una memòria sobre els Camps d'Experimentació que abasta des de l'Historial de la seva creació fins a l'estat actual. A la província de Tarragona només quedaven dos camps: un d'ametllers i un de vinya. Encartat en el número d'aquest mes de la *Crònica Oficial* hi ha l'imprès on es publica el Text de la RO del Ministeri de la Governació declarant que la Mancomunitat de Catalunya pot utilitzar el procediment de constrenyiment per a fer efectiu el cobrament del contingent. Això és els impostos que rebien les diputacions i que a partir de 1922, la recaptació seria transferida a la Mancomunitat.

[218] *CO.* Núm. 12, desembre 1921, p. 365-366.

[219] Desconeixem qui era aquest fotògraf.

[220] *CO.* Any III. Núm. 1, gener 1922, p. 17.

[221] *CO.* Núm. 2, febrer 1922, p. 43.

creació del molí d'oli i el subministrament d'adobs de forma cooperativa. D'Alacant li consultaren, a través d'una visita a Barcelona, la creació d'un sindicat i caixa rural al poble de Sant Joan.

El mes d'abril, la Federació Agrícola de la Conca de Barberà celebrava la seva assemblea i Rendé hi era present. Talment com a la de la Unió de Vinyaters de Catalunya que se celebrava a Tarragona els dies 22 i 23. Enllestí també el fulletó *La Psicologia dels nostres pagesos.* Donava una conferència a la Pobla de Lillet sobre associacions agrícoles ("Sindicats i caixes rurals") en el marc del curset que hi feren els serveis tècnics d'Agricultura al local del Foment Catòlic del Falgàs; i a Bellvís sobre el tema general d'associacions i especialment el funcionament de les caixes rurals.[222] Aquest darrer el dia 1 d'abril i a la Pobla de Lillet el dia 29.

Els seus amics de la Junta del Sindicat de l'Espluga de Francolí el visitaren a primers de maig de 1922. Malgrat que la *Crònica Oficial* de la Mancomunitat no en fa esment, s'havia iniciat per la rebel·lia dels dos sindicats de Sarral contra la Federació Agrícola de la Conca de Barberà i de manera personal contra Albert Talavera i Sabater. El conflicte afectava directament l'ambient social del Sindicat i la Secció de Viticultura de l'Espluga de Francolí, però la Mancomunitat hi pogué fer poca cosa per ajudar a l'entesa. Els papers aviat tingueren color judicial i era un plet que duraria fins el novembre de 1927.[223]

Una escena de *L'amo nou*, comèdia dramàtica original de Josep M. Rendé i Ventosa, representada al Casal de l'Espluga pel grup *Tratea-Teatre* amb motiu del Centenari de la inauguració del Celler de Baix de l'Espluga de Francolí. 26 de juliol de 2013. (Foto: Pep Torres)

[222] *CO.* Núm. 4, abril 1922, p. 126.

[223] Sobre aquest plet i les seves conseqüències podeu veure: MAYAYO, 1986; VALLÈS, 2009a; 2013 i 2014a.

6.8. Conferències donades per Josep M. Rendé[224]

Població	Tema	Concorrents
Valls	Federacions Agrícoles	15
Perelló	Tema general	25
Rodonyà	Cellers cooperatius	100
Bràfim	Cellers cooperatius	200
Vilajuïga	Destil·leria de brises (Fassina)	150
Pau (Girona)	Destil·leria de brises (Fassina)	130
Palau Sabardera	Cellers cooperatius	150
Roses	Tema general	150
Selva de Mar	Tema general	150
Port de la Selva	Tema general	100
Colera	Tema general	200
Llegé	Cellers cooperatius	150
S. Jaume dels Domenys	Cellers cooperatius	225
Igualada	Cellers cooperatius	120
Ripollet	Cellers cooperatius	200
S. Cugat del Vallès	Cellers cooperatius	225
Torelló	Cooperatives lleteres	150
Vilanova i la Geltrú	Cellers cooperatius	350
Manlleu	Cooperatives lleteres	120
Callús	Cellers cooperatius	200
S. Joan de Vilatorrada	Tema general	100
Els Monjos	Cellers cooperatius	240
S. Vicenç de Castellet	Cellers cooperatius	220
Parets	Cooperatives de consum	300
Les Borges Blanques	Tema general	400
Igualada	Cellers cooperatius	150
Castellterçol	Tema general	75
Bellvís	Caixes Rurals	250
Igualada	Veremes	170
Igualada	Caixes Rurals	170
Navarcles	Cellers cooperatius	300
Llagostera	Tema general	20
Vimbodí	Caixa Rural	100
Guiamets	Tema general	200
Falset	Tema general	400
Rocafort de Queralt	Caixes Rurals	200
Sarral	Caixes Rurals	125
Pira	Caixes Rurals	125
Lladó	Molíns d'oli cooperatius	200

[224] Font: *L'Obra realitzada. 1914-1923.* Volum II, pp. 475 i ss.

Castelldans	Molíns d'oli cooperatius	100
S. Pere de Riudevitlles	Cellers cooperatius	250
Cabra	Transformació Societat en Sindicat	200
Rubí	Tema general	200
Manresa	Federacions Agrícoles	140
Martorell	Cellers cooperatius	300
Navarcles	Tema general	300
Sidamon	Molíns d'oli cooperatius	150
Manresa	Segurs de bestiar	50
Palau-solità	Tema general	200
Montblanc	Fassina cooperativa	100
Bellvís	Els Sindicats com a mitjà de moralitat	300
S. Salvador de Guardiola	Cellers cooperatius	150
La Pobla de Lillet	Tema general	80
Prat de Vilumara[225]	Cellers cooperatius	170
Torredembarra	Tema general	40
Les Borges del Camp	Caixes Rurals	250
Manresa	Tema general	60
Sitges	Tema general	40
Artés	Cellers cooperatius	200
Hostalets de Pierola	Molins d'oli cooperatius	250

Fou des del Servei d'Acció Social Agrària que Josep M. Rendé publicà els seus tres treballs dedicats a la pagesia: *La Psicologia dels nostres pagesos* (1922, 34 pàgines. Recull d'articles publicats anteriorment en revistes, especialment a *Agricultura* i a *El Francolí.* Amb una introducció "Als nostres pagesos" inclou: "Som així", "Els Sindicats Agrícoles i els seus homes", "La nostra gent", "Ja ho farem...!" i "Els directors".[226] *Organització i guiatge de Sindicats Agrícoles* (1923, publicat com a Textos d'Ensenyament Postal Agrícola. 167 pàgines). El 1924 es publicava en el fascicle III dels Arxius dels Serveis Tècnics d'Agricultura *Pla d'organització social agrària de Catalunya.* (136 pàgines i el mapa amb la divisió comarcal).[227]

Josep M. Rendé i Ventosa tenia preparats per a publicar, quan el setembre de 1923, Miguel Primo de Rivera canvià les regles del joc, altres treballs que no ens han pervingut i dels quals només coneixem els títols, potser provisionals: *Cens estadístic de Sindicats Agrícoles, L'expansió dels Sindicats,* Àlbum *de Fotografies dels edificis socials dels Sindicats* i *Regisme administratiu dels Sindicats Agrícoles.*[228]

De fet, cal tenir present que la Mancomunitat era dissolta pel dictador el 20 de març de 1925 i Rendé moria a Cabra del Camp, a la casa pairal de la seva mare, el 6 de juny d'aquell mateix any.

[225] OR. Volum II, p. 477. Ben segur que es tracta d'un error i ha de ser Pont de Vilomara, (Bages).

[226] Sobre els articles publicats per Josep M. Rendé vegeu GAVALDÀ, 2007.

[227] Vegeu BURGUEÑO, 2003:82 i ss.

[228] *OR*. Volum II, p. 482.

6.9. La collita de vi de 1916 a la Conca

Coneixem les dades de la collita de verema de 1916 a la Conca de Barberà.[229] Sens dubte era el conreu més estès, tot i la gran quantitat de jornals de terra que no es replantaren després de la fil·loxera. El reproduïm atenent l'interès que ens sembla que té, tal com en el seu moment afirmaven els redactors del setmanari.

En total sumen 18.453 jornals equivalents a unes 9.000 hectàrees i es comptabilitzaren 118.270 cargues de verema que equivalen a uns 14,6 milions de quilos, amb un rendiment mitjà de poc més de 6 cargues per jornal.

Poble	Jornals	Cargues	Rendiment
Barberà	1.250	10.000	8 cargues x jornal
Blancafort	2.000	12.000	6
L'Espluga de Francolí	2.800	16.700	6
Forès	458	1.100	2,25
La Guàrdia dels Prats	1.100	3.300	3
Lilla	400	1.050	2,25
Montblanc	1.500	4.500	3
Montbrió de la Marca	200	1.800	8
Ollers	120	720	6
Poblet	225	1.350	6
Pira	800	5.000	6,75
Prenafeta	700	2.100	3
Rocafort de Queralt	550	5.000	9
Sarral	2.150	26.000	12
Solivella	1.200	11.000	9
Vallclara	450	1.500	3
Vallverd	150	1.150	8
Vilaverd	400	2.000	5
Vimbodí	2.000	12.000	6

Podem observar com els pobles més grans de la part baixa de la Conca són els qui cultiven més jornals de vinya. Els rendiments, però, són desiguals. Les terres més productives són Sarral, Solivella, Rocafort i Barberà. A mesura que anem cap a ponent i el sud de la comarca, el promig de cargues per jornal baixa.

Com totes les estadístiques, les hem de llegir amb cautela. És sorprenent el rendiment de Sarral. Cal tenir present que la publicació no ens indica quina font utilitzà només exposa: «consultant llur resultat a entesos agricultors i a persones intel·li-

[229] *LCdB*. 21-10-1916, núm. 140, p. 1.

gents». Per tant, hem de prendre amb cura les xifres. Encara hi havia molts pobles sense celler el 1916 i on n'hi havia, no tots els viticultors n'eren socis.[230]

A més, cal fer palès que la collita de 1916 no fou del tot normal, ja que es venia de l'anorreament de les vinyes pel míldiu i les pedregades de 1915 amb la manca de sulfat de coure per combatre-ho.

[230] Comparem per exemple el quilos entrats al celler de l'Espluga de Francolí el 1919 = 1.627.277. Poc més de 13.000 cargues.

7. LES POLÍTIQUES SOCIALS

Una de les grans deficiències de l'Estat envers Catalunya des de feia dos segles es posava de manifest en les polítiques socials, o potser hauríem de dir en la no-existència d'aquestes polítiques. Espanya es quedava endarrere en comparació a altres països. L'obra de la Mancomunitat impulsaria la concessió de pensions als obrers que haguessin complert els 75 anys, assegurances a favor dels infants asilats, crearia una borsa de treball, tant de caràcter general per a tot Catalunya com de borses municipals. Es proposava crear un Institut d'Orientació Professional que, de fet, començà a actuar el 1915 com a secretariat d'aprenentatge i adscrit al que era el Museu Social.[231]

Dins les anomenades seccions tècniques es creaven les d'informació i secretaria, la d'estadística, la d'informació econòmica i social i la mutualitat de secretaris i funcionaris municipals de Catalunya.

Un altre gran camp d'actuació en matèria social la integrarien les qüestions sanitàries, atenció a les persones i la seva salut física i mental. Fins al 1920 no foren traspassats per part de l'Estat els hospitals i els serveis de beneficència. I això encara amb una centralitat barcelonina, tot i que alguns centres es gestionaven des de les altres tres diputacions, però acabaren gestionats per la Mancomunitat. A cada província hi funcionava una casa de maternitat, una de beneficència anomenada també de la Misericòrdia i, en el cas de Lleida i Girona, un hospital. El de Tarragona, de Sant Pau i Santa Tecla, era gestionat per l'Ajuntament i l'Arquebisbat.[232]

La particularitat del sistema sanitari a Catalunya, basat en la gestió local, no es modificaria fins que va poder actuar-hi la Mancomunitat de Catalunya. El projecte, però, no es realitzà fins a l'adveniment de la segona República. La Mancomunitat, pretenia la comarcalització i regionalització de la sanitat: «La idea consistia en

[231] Sobre el Museu Social podeu veure un interessant article d'Àngel de la Guardia Grau a *GC*. 3-2-1912, núm. 44, p.1. El defineix com "una institució creada especialment per a desvetllar y fomentar l'esperit d'associació, en les seves múltiples finalitats; cooperatives de consum, sindicats professionals, caixes d'estalvis y de segurs per casos de vaga forsosa, y contribuir ab sos diferents serveis a cridar les iniciatives privades y armonisar les relacions entre'l capital y'l treball."

[232] VALLÈS i MARTÍ, 2009b. Vegeu també http://www.mancomunitatdecatalunya.cat. També sobre l'Hospital de Tarragona podeu veure BARCELÓ i GRAU, 2014:415.

integrar dins una mateixa xarxa assistencial totes aquelles institucions, benèfiques i hospitalàries, que havien sobreviscut i que es trobaven, tot sigui dit, en una situació econòmica molt precària com a conseqüència de la manca crònica d'inversions de l'Estat en el sector salut. El model comarcalista dissenyat per la Mancomunitat va ser un intent de crear, a Catalunya, un entramat hospitalari eficient i sostenible aprofitant, a tals efectes, l'estructura de les institucions locals existents».[233]

Calia comptar amb els poders locals, mantenir l'esperit fundacional dels centres hospitalaris, pactar la cessió de poders entre els administradors antics i els representants de la Mancomunitat, en una paraula, esdevenir una titularitat mixta. «… l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera (1923-30) va impedir la implementació d'aquesta política que, finalment, es va quedar només en un experiment».

El valuós treball de Barceló i Grau que acabem de citar parla de la sanitat en general a la Conca durant un llarg període, però no de l'acció de la Mancomunitat. Pel que fa a l'Hospital de Montblanc aporta dades referides a la Junta de la Reconstrucció de 1910 i els canvis operats el 1918. Del període de 1918 a 1925 informa dels malalts ingressats.

Es pot dir que durant les dues terceres parts del segle XX, l'atenció hospitalària de la Conca de Barberà passava pels centres de Valls, Reus i Tarragona. Per tant, hem de concloure que la Mancomunitat no tingué cap mena d'activitat en la sanitat hospitalària de la Conca de Barberà durant els anys en els quals fou activa: 1914-1925.[234]

Pel que feia a la les polítiques laborals, la Mancomunitat posà en marxa una borsa de treball. El setembre de 1916 es comunicava als ajuntaments que podien demanar a la Borsa de Treball de Barcelona «Els professionals que necessitin amb les oportunes indicacions i condicions».

Durant les dues primeres dècades del segle XX s'anaren operant canvis en les polítiques socials arreu d'Europa, però en la majoria de països afectats per la guerra 1914-1918, es paralitzaren els avenços durant aquell període.

Ramon Albó publicava el 1914 *Barcelona caritativa, benéfica y social.* Parlava de com en aquells anys s'actuava de manera decidida en les qüestions de beneficència, més en l'aspecte de previsió que tal com s'havia anat desenvolupant, fins aleshores, com un socors.[235]

El nou tractament de la beneficència significaria, de fet, el final del mutualisme a les nostres contrades com se l'entenia en el segle XIX o els anteriors amb les confraries religioses o les mútues gremials.[236]

La protecció a ancians, malalts i desocupats començà a ser un projecte acceptat per tothom, però per qüestions pressupostàries impossible de dur a la pràctica. Al fi-

[233] BARCELÓ i GRAU, 2014:417.

[234] Per aquest període els autors citats ens faciliten els noms dels malalts pobres ingressats a l'Hospital de Montblanc, seguint les dades de l'Arxiu Històric Diocesà de Tarragona pertanyents al Fons de l'Hospital de Santa Magdalena de Montblanc.

[235] Citat per BALCELLS, 1996:410, nota 1.

[236] BALCELLS, 1996:410.

nal de la guerra s'estén per Catalunya l'incipient moviment obrer reivindicant moltes d'aquestes necessitats. Això és el niu on coven els conflictes que, especialment l'estiu de 1917 i gairebé tot el 1919, es viuran a Catalunya, amb vagues que també afectaran la Conca de Barberà i de les quals parlarem més endavant.

Fins aquell moment la beneficència era més aviat responsabilitat municipal i provincial. Algunes comunitats religioses, especialment femenines, a través de la caritat que podien aconseguir, tenien cura dels ancians mancats de família que se'n pogués ocupar. La Mancomunitat es mostrà sempre sensible a la realitat, però no disposava de recursos ni competències per afrontar-la.

L'Estat, sempre endarrerit en les seves accions, creava l'any 1920 el Ministeri de Treball, que de fet encara venia a entorpir més la feina de la Mancomunitat de Catalunya, o, dit d'una altra manera, a regular i absorbir allò que els semblava una acció en què l'ens català se'ls havia avançat. La minsa dotació pressupostària d'aquells serveis feia inviable qualsevol iniciativa. Per a l'exercici 1918-1919 el pressupost d'Acció Social i Sanitat representava un 0,4% de les despeses de la Mancomunitat.[237]

En l'Acció Social hi hagué un fort component catòlic darrere. Per una banda, se seguia un model creat anys abans per un jesuïta. Per altra, mantenir l'acció social sota el control eclesiàstic, ajudava a recuperar la influència social de l'Església. L'afirmació de Balcells: «El sindicalisme catòlic fracassarà a Catalunya» segurament és bona per a Barcelona i les ciutats industrials, però en el camp, a la Conca de Barberà, per exemple, també fou en aquella època quan paral·lelament al creixement de la sindicació obrera industrial i jornalera agrícola d'arrel republicana, trobem el naixement de sindicats catòlics, d'obrers o de propietaris, tant a la industria, escassa, és clar, com a l'agricultura. En l'apartat que dediquem a l'associacionisme podrem comprovar les entitats de socors mutus que continuen existint o cooperatives que es crearen, etc., totes amb l'advocació de sants o amb el suport, i sovint per la iniciativa dels rectors dels pobles de la comarca.

No cal dir que és la rèplica del republicanisme que havia arrelat amb força a la nostra comarca. Tant republicans federals, com possibilistes o radicals, trobaven terreny abonat en els nostres pobles per desenvolupar o almenys propagar les seves tesis. Precisament, l'existència de sindicats republicans i catòlics, abans de l'acció de la Mancomunitat, obrí el camí a la via reformista que va posar en funcionament, no sempre amb èxit, la Mancomunitat de Catalunya. Una de les altres grans utopies projectades fou el Museu Social.[238]

[237] BALCELLS, 1996:411. El 1914 es creava dins el Museu Social el Secretariat d'Aprenentatge, però el seu arrelament no arribà la nostra comarca.

[238] Es definia com a organisme que es dedicava a estudiar temes socials, des de la seva dimensió estadística, propostes de tractament i solució de problemes. Vegeu BALCELLS, 1996: 413. El 1914 Cebrià de Montoliu publicà *La cooperación en el movimiento de las ciudades jardines*. Advocava per la forma cooperativa perquè segon ell era *"el nexo que une construcción cívica, habitación popular y ciudades jardín."* El Museu Social va crear el 1911 la Cooperativa Catalana de Cases Barates, el 1912 la Societat Cívica de la Ciutat Jardí i el 1913 es treballava en l'organització de la Cooperativa Catalana d'Estalvi i Habitació, ja auspiciada per la Mancomunitat. El document que

Per la documentació que hem pogut consultar en els arxius de les cooperatives de la Conca de Barberà, les circulars que trametia explicant els seus anhels no obtingueren massa ressò. L'existència a Madrid de l'Instituto de Reformas Sociales més aviat jugà a la contra.

Per mirar d'intervenir en el mercat de treball, la Mancomunitat havia creat la Borsa de Treball. Immediatament després, el govern central creava en el nucli del Ministeri de Foment un centre de col·locació amb competències sobre el món laboral i amb presència delegada a totes les províncies.[239]

Les iniciatives de Ciutat Jardí, els propòsits d'industrialitzar la ruralia i mirar d'evitar l'èxode de braços cap a les capitals o zones on es creaven indústries no incidiren en la nostra comarca. La idea també sorgia a través del Museu Social i el defensava amb molt d'interès Josep Puig i Cadafalch, però la utopia no superà els primers passos. Entre altres objectius, naixia per evitar l'especulació del sòl a les grans zones urbanes. Estava cantat de quin costat s'inclinaria el resultat. L'enfrontament ocult entre la centralitat barcelonina amb els interessos de la Lliga i la Catalunya rural més republicana no semblaven compatibles.[240]

El montblanquí Josep M. Poblet i Guarro publicà el 1971 un treball titulat: *Aquell any 1917...* dedicat a les «Assemblees de Parlamentaris, la vaga general, les Juntes de Defensa militars i la mort de Prat de la Riba».[241]

Val a dir que és un treball d'hemeroteca, però d'un temps viscut. Poblet tenia 20 anys, quan Barcelona es debatia políticament en aquell embolic de vagues i manifestos militars. Era nebot de Macià Guarro i Ribé, la qual cosa, junt amb la seva inquietud cultural i política li permeté de conèixer de prop les vivències que va explicar ja de gran.

anunciava el Primer Congrés, era la mostra de la inquietud pel tema i la creença que els municipis havien d'estar informats del que es coïa a la capital del Principat. Eren temps en els quals la lletra impresa encara servia per comunicar projectes i propòsits.

[239] Vegeu algunes dades sobre la tramitació de sol·licituds a BALCELLS, 1996:413. La seva acció a la Conca de Barberà, tot i no haver estat estudiada, es pot considerar nul·la. En la documentació municipal conservada a l'ACCB, no hem localitzat cap referència a peticions fetes a la Borsa de Treball de la Mancomunitat. S'establiren delegacions en 17 poblacions de més de 17.000 habitants, per tant, poca incidència podia tenir a casa nostra.

[240] Sobre aquestes qüestions vegeu l'obra citada de MUIÑOS, 1987.

[241] POBLET, 1971, 250 p.

8. L'ASSOCIACIONISME

Durant el període que estudiem, el temps de la Mancomunitat de Catalunya (1911-1925), la Conca de Barberà gaudia d'una bona salut associativa. Les diferents opcions polítiques generaven societats, no només agrícoles, sinó també recreatives i pròpiament polítiques.

Unes dades de 1912 ens informen que a Vimbodí, es constituí La Guirnalda, presidida per Joaquim Guixà i com a secretari en Josep Potau. A l'Espluga de Francolí, el 1912, el Sindicat Agrícola el presidia el metge Llorenç March i Anglada i la cooperativa Unión Agrícola Emili Rosell Fernández. A Blancafort, l'any 1912, presidia la Junta de la Societat de Defensa de la Propietat Antoni Martí i Moix.

Però per obtenir una àmplia informació agafem com a font els registres de la Delegació d'Hisenda de Tarragona.[242] Tenim les dades corresponents al 1916.

L'alcalde de Barberà de la Conca, amb data 15 de setembre de 1916, certificava que al poble no hi ha cap societat de les que estaven subjectes a l'impost: casinos, centres o "*círculos de recreo*." El govern civil conclou que aquella certificació està en contradicció amb la relació que disposava l'administració. Segons afirma, hi ha la Sociedad de Agricultores que constava en els registres del repartiment de la Riquesa Urbana, núm. 481. Després d'un parell de comunicacions mútues, l'alcalde Josep Cabestany respon que a aquella societat no se li atribuïa el caràcter de recreativa d'acord al que disposava el BOP de 16 d'agost. No obstant això, en data 27 de setembre, la societat havia fet arribar a l'alcaldia la declaració jurada del president Josep Vilaró Cabestany amb les dades requerides.

Val a dir que moltes de les societats, l'objectiu principal de les quals no era la celebració d'actes lúdics o culturals: balls, teatre, escola, conferències, etc., també en feien, amb motiu de les festes locals.

Blancafort tenia la Societat Cooperativa, presidida per Josep Sala Iglésies, amb domicili al raval de Roselló s/n i una riquesa de 30 pessetes. Constava en el Registre

[242] AHT. Fons Hisenda. Expedients Impost de Societats. Top. 2851 i 2852. Vegeu també PIQUÉ, TORRELL, 1994:147-169.

d'Urbana amb el núm. 237. Havia constituït la Societat Defensa de la Propietat que presidia Antoni Martí i Moix i actuava com a secretari Pau Sendra i Talant.

L'alcalde de l'Espluga de Francolí, Joan Micó, enviava el 27 d'octubre la certificació amb el nom del Casino Recreativo. L'administració de Contribucions trobava a faltar la Societat de Treballadors, la Societat Catalanista, La Maravilla i Flor del Dia, segons li consta al govern civil. La Societat de Treballadors figurava, com així es diu, en el Registre d'Urbana, amb el número 686 i una riquesa amillarada de 40 pessetes i un pagament de lloguer de 12,50 pessetes trimestrals. Se li fa la liquidació per 50 pessetes. Tributava el 20% i es pagaven trimestralment 2,50 pessetes. A més, amb data 26 d'octubre es presentà la declaració jurada de la societat Joventut Tradicionalista que presidia Josep M. Bernat i Carreras, amb domicili al carrer de Sant Blai, sense que hi figuri el número, però en un quart pis. Pagava de lloguer 50 pessetes anuals. Se li fa la liquidació de l'impost, igual que a l'anterior, per 10 pessetes anuals. Reclamada la pertinent declaració de la Societat d'Agricultors Jornalers, que al poble es coneixia com a Societat de Pagesos, es tramet a l'administració de Contribucions. Fa constar que paga un lloguer de 50 pessetes anuals de la casa on està ubicada. El president era Ramon Amigó. Se li aplicà igualment una quota de 2,50 pessetes trimestrals.

A partir de 1911, a l'Espluga de Francolí es produeix una embranzida del catolicisme practicant, sobretot femení, a l'empara del Col·legi de les Germanes Carmelites i dels preveres de la parròquia. Sorgeixen noms com el de Dolors Rosell i Arnó.[243] El 1911 i 1912 va enviar tres textos a *El Radical* de Reus, fundat i dirigit per Felip Cabeza i Coll vinculat familiarment a l'Espluga. [244] El 1917, en el mateix Col·legi de les Germanes Carmelites, es creava l'Associació Catequista de l'Espluga de Francolí.[245]

A Montblanc era l'alcalde accidental qui amb data 30 d'octubre de 1916 enviava a l'Administració de Contribucions la relació de les entitats. Per una banda hi constava El Fomento, que pagava 250 pessetes de lloguer, quantitat que es feia constar també com a riquesa amillarada. Per l'altra, hi havia també L'Artesana, presidida per Matias Guarro, amb la mateixa riquesa.

En aquest grup, a efectes fiscals encara hi hauria la Casa del Pueblo. Era l'estatge social dels republicans radicals. A Montblanc tenia la seu a la Muralla de Pere III

[243] Dolors Rosell Arnó signà diversos articles, datats a l'Espluga i publicats al setmanari tradicionalista de Reus *El Radical,* fundat i dirigit per Felip Cabeza i Coll vinculat familiarment a l'Espluga. La senyora Rosell Arnó l'estiu de 1918 ocasionaria un conflicte amb el corresponsal a l'Espluga de Francolí del setmanari *L'Escut,* un dels dos germans Miquel i Rovira que hi escrivien habitualment. Li retreien a la senyora que mentre presumia de cristiana, tenia establert a casa seva un cafè de cambreres. Vegeu VALLÈS i MARTÍ, 2008:250-251 i vàries referències. Era vídua de Pau Sales Cuadras, carlí i col·laborador de Joan Bernat Torres de qui fou apoderat en les eleccions a Diputats Provincials de 1901. Regentava el cafè Xalet del carrer Major que el 3 d'agost de 1899 fou l'escenari de la reunió on s'organitzaren els avalots de l'endemà que acabarien amb la mort del cobrador (VALLÈS i MARTÍ, 2014b).

[244] *El Radical.* Reus*,* núm. 25, 19-8-1911, p. 2., núm. 30, 23-9-1911, p. 3, i núm. 4 (Any II), 27-1-1912, p. 2.

[245] ROCA i ARMENGOL, 2005:121-122.

i també tributava 12,50 pessetes trimestrals. La Societat Agrícola estava ubicada a la Muralla de Sant Francesc, al número 29. El president era Pere Roca i consta que pagava un lloguer de 100 pessetes, per tant, pagaria 5 pessetes trimestrals.

Hi faltaven la Joventut Tradicionalista i la Unión Republicana. L'Ajuntament les tramet el 8 de novembre amb la signatura de l'alcalde accidental Melcior Malet.[246] La Joventut Tradicionalista, amb domicili al carrer Major, 121 era presidida per Antoni París i Riba.[247] Pagava un lloguer de 400 pessetes i, per tant, tributaria 20 pessetes trimestrals. El local de la Unión Republicana era al carrer Ribé, 2, principal i l'entitat la presidia Joan Farriol Avià, que pagava 250 pessetes anuals de lloguer.

A les Piles només hi consta el Centre Agrícola Català. A Rocafort de Queralt, l'alcalde Isidre Llobera i Alemany, féu la certificació en negatiu. El govern civil detectà que hi faltava la societat Agrícola Recreativa. N'era president Josep Torres i estava domiciliada a la carretera de Santa Coloma, 48 i pagava de lloguer 27,5 pessetes. Per tant, pagaria 1,38 pessetes trimestralment.

L'alcalde de Santa Coloma de Queralt respon el requeriment d'Hisenda el 25 de setembre de 1916. Adjunta les declaracions del Centro Católico Obrero, Joventut Tradicionalista i L'Estrella.

A Sarral envien primer les dades del Centre Republicà Autonomista que presideix Joan Rosanes, les del Centre Catalanista, del qual és responsable Francesc Sans, i davant del requeriment que manca el Sindicat Agrícola constatat en els Registres del repartiment d'Urbana amb el número 341, l'envien pocs dies després. Tributarien 12,50, 1,50 i 3,60 pessetes, respectivament, per l'impost que gravava aquelles societats.

A Vallclara tenien una societat recreativa anomenada La Aurora, ubicada al primer pis del núm. 5 del carrer de la placeta. La presidia Camil Nadal. També a Vilaverd només hi havia una societat recreativa subjecta: el Centre Jovenil Republicà Nacionalista, del qual n'era president Josep Alsina i Cortiella. De fet, utilitzava el segell del Centre Republicà, per tant la societat republicana devia estar inactiva i els joves van restituir-ne l'activitat. Tot i que havien declarat 10 pessetes de lloguer, Hisenda considera que la xifra és mensual i se'ls liquida per 120 anuals amb una quota de 6 pessetes trimestrals.

Vimbodí declarà dues societats: Sindicat Agrícola i Societat Agrícola, presidides per Josep Güell i Joan Rios respectivament. Deduïm per la forma triangular del segell que la Societat Agrícola era d'obediència republicana. Totes dues declaren que no paguen res de lloguer i Hisenda els estima una renda de 100 pessetes a cadascuna i una quota de 5 pessetes cada trimestre.

Entitats subjecte a l'impost de Casinos, Centres i Círcols Recreatius a la Conca de Barberà el 1916.[248]

---

[246] Melcior Malet i Borràs (Montblanc, 1858-1918). Advocat. Tradicionalista.
[247] GRAU, BADIA, 2008.
[248] AHT. Fons Hisenda. Llistats. Top. 2851.

Estelada de cal Gamell. 1923. (Foto: Museu de la Vida Rural)

Municipi	Nom de l'entitat	Domicili	President	Riquesa amillarada
Barberà	Societat Agrícola	Raval Salut	Josep Vilaró Cabestany	108 ptes.
Blancafort	Societat Cooperativa	Raval Roselló	s/n	30 ptes.
L'Espluga	Casino Recreatiu	Major, 20	Ramon Palau	
L'Espluga	Joventut Tradicionalista	S. Blai, quart pis	Josep M. Bernat i Carreras	
L'Espluga	Sociedad de Agricultores Jornaleros	Major, 26	Ramon Amigó	
Montblanc	El Foment	Major, 9, 1r.	Ivo C. Farré i Ferrer	250 ptes.
Montblanc	La Artesana Montblanquense	S. Josep, s/n Principal	Matias Guarro i Ribé	250 ptes.
Montblanc	Casa del Pueblo	Muralla Pere III	Antoni Civit	250 ptes.
Montblanc	Societat Agrícola	Muralla Sant Francesc, 29	Pere Roca	100 ptes.
Montblanc	Circulo Juventud Tradicionalista	Major, 121	Antoni París i Riba	400 ptes.
Montblanc	Unión Republicana	Riber, 2, pral.	Joan Farriol Avià	250 ptes.
Les Piles	Centre Agrícola Català	Font	Josep Cadena i Marsans	40 ptes.
Rocafort de Queralt	Agrícola Recreativa	Sta. Coloma, 48	Josep Torres	27,5 ptes.
Sta. Coloma de Queralt	Centro Catòlico Obrero	M. Miralles, 16, pral.	Magí Trull i Subarús	100 ptes.
Sta. Coloma de Queralt	Juventut Tradicionalista	Cuarteras, s/n	Josep Padró i Breu	100 ptes.
Sta. Coloma de Queralt	La Estrella	Major, 27	Joan Segura i Estalella	250 ptes.
Sarral	Centre Republicà Autonomista	Pl. Nova, 21, b. I pis	Joan Rosanes i Tarès	250 ptes.
Sarral	Centre Catalanista	S. Joan 32, 1r.	Francesc Sans i Montseny	30 ptes.
Sarral	Sindicat Agrícola	Raval de S. Joan, baixos	Josep Pomés i Torné	72 ptes.
Vallclara	Societat Recreativa La Aurora	Placeta, 5, 1r.	Camil Nadal i Alentorn	50 ptes.
Vilaverd	Centre Jovenil Republicà Nacionalista	Vil·la, 5	Josep Alsina i Cortiella	10 ptes.
Vimbodí	Sindicat Agrícola	Raval de Lleida, 3	Josep Güell i Fort	0,0
Vimbodí	Societat Agrícola	Major, 17	Joan Rios i Banqué	0,0

Els pobles més petits de la comarca certificaven que no hi havia en el seu terme municipal cap entitat: Savallà, Conesa, Forès, Montbrió de la Marca, Pira, Rojals, Santa Perpètua, Senan, Solivella i Vallfogona de Riucorb.

A l'abril de 1917 es va tramitar la baixa del Casino Recreatiu de l'Espluga de Francolí i es va demanar la corresponent exempció de l'impost dels altres tres trimestres. El president, Salvador Porta, ho comunicava a l'administrador de contribucions el 29 de març, fent-li constar que, per acord de l'assemblea general de socis, la societat havia quedat dissolta.

Segons un padró «*del impuesto de inquilinato que deben satisfacer los casinos y círculos de recreo que forman esta administración con arreglo a lo dispuesto en la R.O. de 6 de abril de 1900, para cumplimiento de la Ley de Presupuestos*» corresponent a 1917, a la província de Tarragona hi havia un total de 235 societats subjectes.

Hi figuren:

6 a Montblanc

3 a l'Espluga de Francolí, Santa Coloma de Queralt i Sarral

2 a Vimbodí

1 a Barberà, Blancafort, Les Piles, Rocafort de Queralt, Vallclara i Vilaverd.

En total 23 societats (9,7 %).

Classificades per la seva tipologia tenim: 9 de caràcter agrícola (39,1%), 8 de polítiques (34,8%), 4 considerades recreatives (17,4%) i 2 (8,7%) de socors mutus. Amb tot, en algun cas hi consta "agrícola recreativa", però no ho tenim en compte.

És clar que aquest padró està confegit a partir de les declaracions de 1916. El 5 de desembre de 1917 l'alcalde de l'Espluga de Francolí, Joan Micó, comunicava a l'administrador de contribucions que els presidents de les societats Jornaleros Agricultores i Centro Republicano s'havien negat a presentar i signar la relació jurada. Només envia la del Centre Tradicionalista, que segueix presidint Josep M. Bernat.

A Montblanc es declaren el 27-10-1917, amb alguna dada més completa i algun canvi en la presidència:

Entitat	Domicili	President
El Foment	Major, 97, 1r.	Ivo C. Farré i Ferrer
Artesana Montblanquense	S. Josep, 16, 1r.	Joan Serrat i Sanromà
Centro Unión Republicana	Major,	Joan Farriol Avià
Casa del Pueblo	Mur.Pere III	Antoni Civit i Cendra
Societat Agrícola	Mur. S. Francesc, 29	Josep Pere Roca
Circulo Juventud Tradicionalista	Major, 121	Llorenç Domingo i Gelambí

A les Piles, el Centre Agrícola Català ha canviat de president. Ara l'és Josep Civit i Ramon. A Rocafort, on la societat rep el nom d'Agrícola Recreativa, també hi ha hagut canvi i és president Estanislau Carbonell.

A Santa Coloma de Queralt hi ha dos canvis de president:

Centro Catòlico Obrero	Josep Graells
Juventut Tradicionalista	Josep Padró i Breu
La Estrella	Albert Lavila i Breu

En les declaracions de Sarral no hi figura la Societat Agrícola i el Centre Catalanista ha canviat de president:

Centre Republicà Autonomista	Pl. Nova, 21, b. I pis	Joan Rosanes i Tarès
Centre Catalanista	S. Joan 32, 1r.	Daniel Orpinell i Ametlla

A Solivella, el 1917, trobem dues societats: la de Treballadors Agrícolas que tributa 1,05 pessetes trimestrals i el Sindicat, amb una quota trimestral de 6,25 pessetes:

Trabajadores Agrícolas	Hospital	Ramon Español i Pijuan
Sindicat Agrícola	Tallat	Tomàs Tarragó i Español

Vallclara declara la Societat Recreativa La Aurora, amb domicili al carrer de la Placeta, 5, primer pis, presidida per Camil Nadal i Alentorn, amb una renda equivalent al lloguer que paguen de 15 pessetes i la quota corresponent de 0,75.

Vilanova tenia una sola societat: Germandat de Sant Antoni, presidida per Aleix Sans i Magriñà, amb domicili al carrer de Sant Josep, 4. No paguen cap lloguer i se'ls declara exempts de tribut.

Ja en els registres corresponents a 1918, hi ha les declaracions positives de Montblanc. Totes les entitats declaren una renda anual de 250 pessetes:

Entitat	President
Cambra Agrícola	Agustí Pedrol
Casa del Pueblo	Jaume Gras
Societat Agrícola	Francesc Monné
El Foment	Ivo C. Farré i Ferrer
Artesana Montblanquense	Joan Serrat i Sanromà
Unión Republicana	Gumersind Maseras
Circulo Tradicionalista	Pere Folch

Hi apareix com a entitat nova la Cambra Agrícola, tot i que estava fundada de feia temps. A part, podem observar alguns canvis en les presidències de les societats declarades.

Blancafort és el poble on podem veure més canvis en relació amb les dades dels dos anys anteriors.

Entitat	President
Centre Agrícola	Antoni Remolà i Civit
Societat Cooperativa	Josep Iglésias i Civit
Mutualidad i Cooperació Vinícola	Tomàs Saumell i Boldú
Sindicat Agrícola de Crèdit	Salvador Poblet i Sala
Germandat de Sant Isidre	Josep Blavi i Roselló
Assistència mèdica	Ramon Debat i Elias
Sindicat de Vinyaters	Antoni Baltà i Miró

Vimbodí declarava tres societats:

Entitat	President
Sindicat Agrícola	Josep Güell i Fort
Foment Vimbodinenc	Josep Buyó i Pàmies
Societat Agrícola	Joan Rios i Banqué

El 1918, a Santa Coloma de Queralt hi figuren un total de 15 associacions de diferents caràcters. El secretari Antoni Moix i Sanahuja signava el certificat amb data 31 de maig i el vistiplau de l'alcalde Antoni Vives.

Entitat	President
La Estrella	Isidre Segura
Joventut Tradicionalista	Vicenç Albareda
Centre Catòlic	Miquel Gasol
Cooperativa Obrera	Gabriel Gual
Unión Agrícola	Frenacesc Esteva
Sociedad de Albañiles	Miquel Trull
Unión Fabril	Salvador Ramon
Aurora Agrícola	Pau Segura i Morera
Alianza (de Pobla i Rocas de Aguiló)	Josep Casellas i Parelló
Alianza Aguilanenca	Francesc Bergadà i Jordana
La Protectora	Marià Valls
San Antonio	Pere Oliver
San Roque	Josep Corbella
La Fraternitat	Reverend Segura i Febrer
Santa Lucia	Josep [...] Pont

El 9 de juliol l'alcalde feia una rectificació relativa a la Unión Fabril, mitjançant la qual justificava que no havia d'estar sotmesa a l'impost, ja que no comptava amb domicili i sols atenia la defensa dels interessos dels fabricants que feien les seves reunions al Cafè d'Espanya.[249]

[249] Sobre l'associacionisme a Santa Coloma de Queralt, vegeu PALAU i RAFECAS, 1993:64 i ss., on es faciliten dades sobre cada una.

A part, es llisten les societats, entitats i associacions que no figuren en els padrons i subjectes a l'impost: (1918): [250]

Municipi	Nom de la societat o associació	President	Caràcter
Barberà	Sindicat Agrícola	Josep Fabregat	Defensa
Barberà	Societat Agrícola	Josep Vilaró	Defensa
Blancafort	Societat Agrícola	s/n	Cooperativa
Blancafort	Societat Cooperativa	Josep Iglésias	
Blancafort	Sindicat de Viatjants	Antoni Baltà	
L'Espluga	Joventut Republicana	Joan Miró	Política
L'Espluga	Centre Tradicionalista	s/n	Recreo
Montblanc	Centre Cultural	Bonaventura Campos	Recreo
Sta. Coloma	L'Aliança	Josep Casellas	Recreo
Sta. Coloma	L'Aliança Aguilanenca	Francesc Bergadà	Recreo
Sta. Coloma	Aurora Agrícola	Pau Segura	Recreo
Sta. Coloma	Cooperativa Obrera	Joan Sagalà	Adobs
Sta. Coloma	Unió Agrícola	Francesc Esteva	
Sta. Coloma	Unió Fabril	Salvador Romeu	
Sta. Coloma	La Protectora	Marià Valls	
Sta. Coloma	Sant Antoni	Pere Olivar	
Sta. Coloma	La Fraternitat	Bonaventura Segura	
Vimbodí	Sindicat Agrícola	Josep Coll	s/d
Vimbodí	Foment Vimbodinenc	Josep Boyó	s/d
Vimbodí	Societat Agrícola	Joan Rios	s/d

Entitats que figuren en el registre de "Casinos y Círculos" corresponents al registres de 1918, segons les dades facilitades a Hisenda pel Govern Civil de Tarragona.[251]

Municipi	Nom de l'entitat	Domicili	President	Caràcter
Barberà	Sindicat Agrícola	Plomero, 5	Josep Fabregat i Marimon	Defensa
Barberà	La Caritativa	Hospital, 5	Josep Fabregat i Esplugas	Socors
Barberà	Societat Agrícola	Rv. Salud	Josep Vilaró	Defensa
Blancafort	Sindicat Agr. de Crèdit	Rv. Roselló	Joaquim Sendra	Crèdits
Blancafort	Germandat de S. Isidre	Rv. Roselló	Josep Blasi i Roselló	Socors
Blancafort	Centre Agrícola	Major,	Antoni Remolà	Crèdits
Blancafort	Mútua Coop. Vinícola	Major,	Josep Martí i Moix	Crèdits

[250] AHT. Fons Hisenda. Llistats. Top. 2.851. Expressament respectem l'adjectiu del "carácter" en castellà. Entenem que qui feia les anotacions en els registres no tenia un criteri prou clar a l'hora de definir-lo per a cada societat o associació. En les que hi manca aquesta definició, el lector la deduirà pel nom. A més creiem que pot haver-hi alguna errada en el registre.

[251] AHT. Fons Hisenda. Llistats. Top. 2.851.

Blancafort	Societat Agrícola Coop.	Rv. Roselló	s/n	Crèdits
L'Espluga	Cambra Agrícola	Major	Josep Vidal	Agrícola
L'Espluga	Cooperativa Agrícola	Torres Jordi	Joaquim Guasch[252]	Agrícola
L'Espluga	Joventut Tradicionalista	Sant Blai	Josep M. Bernat i Carreras	Política
L'Espluga	Joventut Republicana	Ametllers	Joan Miró	Política
L'Espluga	Societat de Jornalers Agrícoles	Major	Magí Bota	Defensa
L'Espluga	Centre Nacionalista	Major, 10	s/n	Recreativa
Montblanc	L'Artesana	S. Josep, 79	Joan Serret i Sanromà	Recreativa
Montblanc	Societat Agrícola	Af. S. Francesc, 1	Josep Pere Roca	Agrícola
Montblanc	Casa del Pueblo	Mur. Pere III, 7	Anton Civit	Política
Montblanc	El Foment	Major, 79	Ibo Farré i Ferré	Recreativa
Montblanc	Centre Cultural	s/ad.	Bonaventura Campos	Recreativa
Les Piles	Centre Agrícola Català	Font, 5	Josep Civit	Recreativa
Les Piles	La Pietat	Església, 1	Josep Cadens	Socors
Pira	Sindicat Agrícola	Carretera	Francesc Orpinell	Elb. Vins
Rocafort	Agrícola Recreativa	Coloma	Estanislau Carbonell	Recreativa
Sta. Coloma	L'Estrella	Major, 7	Albert Lavila	Recreativa
Sta. Coloma	Centre Catòlic d'Obrers	M. Miralles	Josep Graells	Recreativa
Sta. Coloma	Joventut Tradicionalista	Cuarteras	Josep Padró	Política
Sta. Coloma	Cooperativa Obrera	Cuarteras	Joan Sagalà	Adobs
Sta. Coloma	Santa Coloma	M. Miralles, 16	Magí Trull	Socors
Sta. Coloma	La Protectora	M. Miralles, 16	Josep Franquesa	Socors
Sta. Coloma	La Fraternitat	St. Vicenç, 28	Josep Valls	Socors
Sta. Coloma	S. Abdó i S. Senen	Sta. Catalina, 7	Pere Olivar	Socors
Sta. Coloma	L'Aliança Aguilanenca	Aguiló, castell	Francesc Bergós	Recreativa
Sta. Coloma	Santa Llúcia	Aguiló, castell	Josep Ferrer	Socors
Sta. Coloma	Aurora Agrícola	P. de la Pobla	Pau Segura	Recreativa
Sta. Coloma	Societat [...]	S. Roc, 6	Bonaventura Segura	Defensa
Sta. Coloma	L'Aliança	Roca-Aguiló	Josep Casellas	Recreativa
Sarral	Germandat S. Cosme	Nones, 8	Joan Miquel	Socors
Sarral	Germandat S. Gregori	Rosari, 13	Josep Talavera	Socors
Sarral	Associació Propietaris	Major, 6	Antoni Almenara	Defensa
Sarral	Sindicat Agrícola	Hospital, 6	Josep Bonet	Agrícola
Sarral	Sindicat Vinicultors	S. Joan, 38	Albert Talavera i Sabater	Elb. Vins

Sarral	Centre Catalanista	S. Joan, 32	Daniel Orpinell	Socors
Sarral	Centre Republicà Autonomista	Plaça Nova, 21	Joan Rosanes	Política
Solivella	Treballadors Agrícoles	Hospital, 4	Ramon Pijoan	Defensa
Solivella	Sindicat Agrícola	Nou	Tomàs Tarragó	Defensa
Vilaverd	Sindicat Agrícola	P. de la Vila, 50	Pere Musté	Agrícola
Vilaverd	Germandat S. Sebastià	Abeurador, 5	Antoni Cartañà	
Vimbodí	Societat Agrícola			

Podem emprar una altra font per fer algunes comparacions: els expedients d'associacions que es conserven a l'Arxiu Històric de Tarragona, estudiats per Jordi Piqué i Nei Torrell.[253]

Agafem només aquelles associacions que, fundades abans o durant el 1918, es mantenien amb activitat aquell any. Tabulem primer aquelles associacions, per pobles, sobre les quals podem establir algun paral·lelisme:

Municipi	Societat	Caràcter	Fundació
Barberà	La Caritativa	Socors	1903
Blancafort	Sindicat Agr. de Crèdit	Crèdits	
Blancafort	Germandat de S. Isidre	Socors	1902
Blancafort	Centre Agrícola	Crèdits	
Blancafort	Mútua Coop. Vinícola	Crèdits	
L'Espluga	Cambra Agrícola	Agrícola	
L'Espluga	Cooperativa Agrícola	Agrícola	
L'Espluga	Joventut Tradicionalista	Política	
L'Espluga	Joventut Republicana	Política	
L'Espluga	Societat de Jornalers Agrícoles	Defensa	1910
L'Espluga	Centre Nacionalista	Recreativa	1918
Montblanc	L'Artesana	Recreativa	1887
Montblanc	Societat Agrícola	Agrícola	
Montblanc	Casa del Pueblo	Política	
Montblanc	El Foment	Recreativa	
Montblanc	Centre Cultural	Recreativa	1918
Les Piles	Centre Agrícola Català	Recreativa	
Les Piles	La Pietat	Socors	
Pira	Sindicat Agrícola	Elb. Vins	
Rocafort	Agrícola Recreativa	Recreativa	

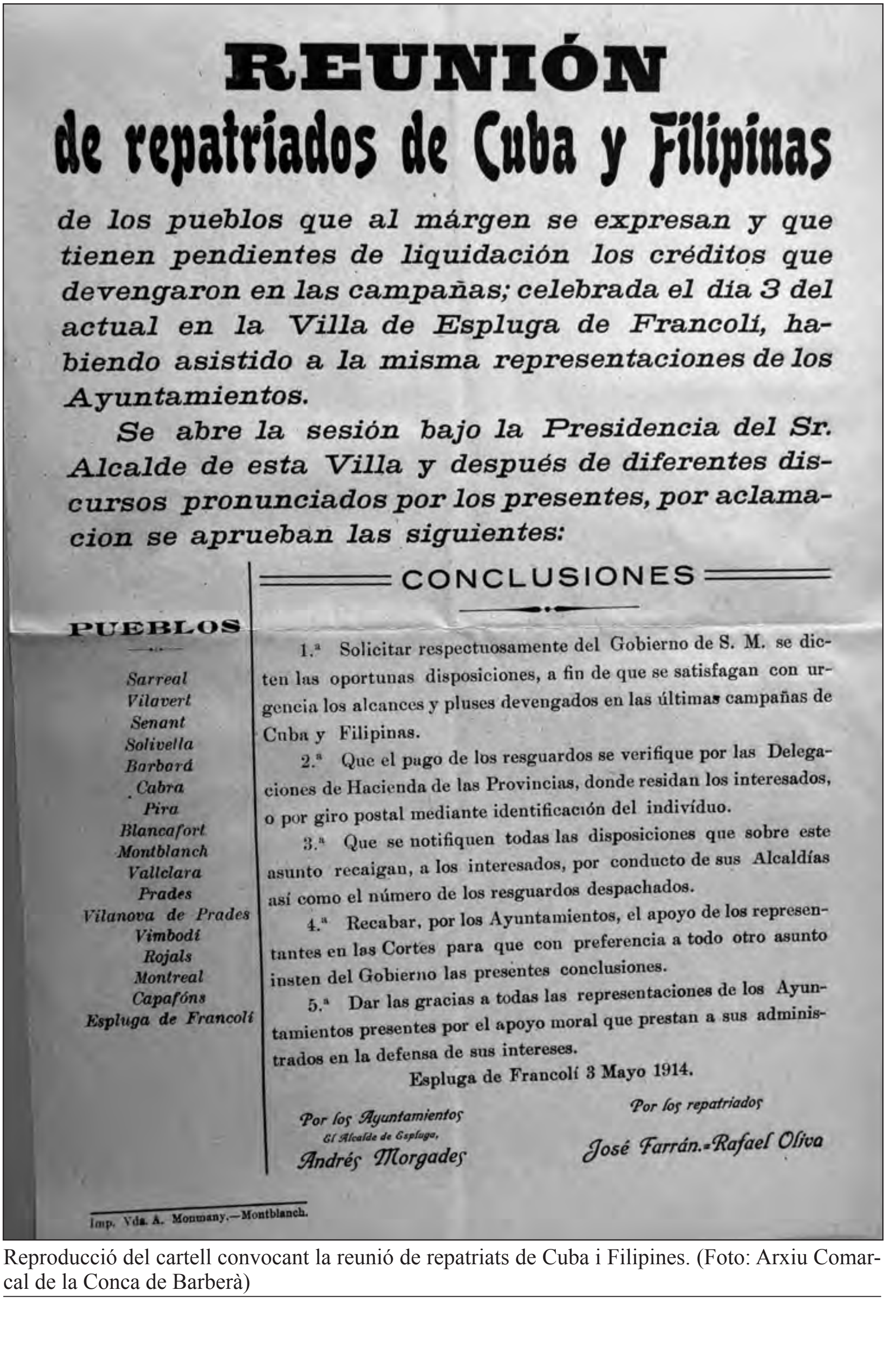
[252] Advertim de l'error: el 1917 el president del Sindicat de l'Espluga era Josep M. Rendé i el 1918 ho fou Josep Cabeza. No hi ha a les Juntes d'aquella entitat cap Joaquim Guasch. El secretari el 1917 era Artur Carulla i el 1918 Josep M. Rendé.

[253] PIQUE, TORRELL, 1994:147-169.

Sta. Coloma	L'Estrella	Recreativa	
Sta. Coloma	Centre Catòlic d'Obrers	Recreativa	1903[254]
Sta. Coloma	Joventut Tradicionalista	Política	
Sta. Coloma	Cooperativa Obrera	Adobs	1901
Sta. Coloma	Santa Coloma	Socors	
Sta. Coloma	La Protectora[255] [de los Enfermos]	Socors	1883
Sta. Coloma	La Fraternitat	Socors	1912
Sta. Coloma	St. Abdó i Sant Senen	Socors	
Sta. Coloma	L'Aliança Aguilanenca	Recreativa	
Sta. Coloma	Santa Llúcia	Socors	
Sta. Coloma	Aurora Agrícola	Recreativa	
Sta. Coloma	Societat _________	Defensa	
Sta. Coloma	L'Aliança	Recreativa	
Sarral	Germandat St. Cosme	Socors	1888
Sarral	Germandat St. Gregori	Socors	1890
Sarral	Associació Propietaris	Defensa	
Sarral	Sindicat Agrícola	Agrícola	
Sarral	Sindicat Vinicultors	Elboració de vins	
Sarral	Centre Catalanista	Socors	
Sarral	Centre Republicà Autonomista	Política	1915
Solivella	Treballadors Agrícoles	Defensa	
Solivella	Sindicat Agrícola	Defensa	
Vilaverd	Sindicat Agrícola	Agrícola	
Vilaverd	Germandat St. Sebastià	s/d	
Vimbodí	Societat Agrícola	Agrícola i socors	1911

[254] També anomenada Hermandad del Centro Católico de Obreros. Sección de Beneficència, quin objectiu també era el proselitisme catòlic.

[255] El 1911 degué haver-hi una refundació, perquè consta en un altre expedient.

REUNIÓN
de repatriados de Cuba y Filipinas

de los pueblos que al márgen se expresan y que tienen pendientes de liquidación los créditos que devengaron en las campañas; celebrada el dia 3 del actual en la Villa de Espluga de Francolí, habiendo asistido a la misma representaciones de los Ayuntamientos.

Se abre la sesión bajo la Presidencia del Sr. Alcalde de esta Villa y después de diferentes discursos pronunciados por los presentes, por aclamacion se aprueban las siguientes:

PUEBLOS

Sarreal
Vilavert
Senant
Solivella
Barberá
Cabra
Pira
Blancafort
Montblanch
Vallclara
Prades
Vilanova de Prades
Vimbodí
Rojals
Montreal
Capafóns
Espluga de Francolí

CONCLUSIONES

1.ª Solicitar respectuosamente del Gobierno de S. M. se dicten las oportunas disposiciones, a fin de que se satisfagan con urgencia los alcances y pluses devengados en las últimas campañas de Cuba y Filipinas.

2.ª Que el pago de los resguardos se verifique por las Delegaciones de Hacienda de las Provincias, donde residan los interesados, o por giro postal mediante identificación del indivíduo.

3.ª Que se notifiquen todas las disposiciones que sobre este asunto recaigan, a los interesados, por conducto de sus Alcaldías así como el número de los resguardos despachados.

4.ª Recabar, por los Ayuntamientos, el apoyo de los representantes en las Cortes para que con preferencia a todo otro asunto insten del Gobierno las presentes conclusiones.

5.ª Dar las gracias a todas las representaciones de los Ayuntamientos presentes por el apoyo moral que prestan a sus administrados en la defensa de sus intereses.

Espluga de Francolí 3 Mayo 1914.

Por los Ayuntamientos
El Alcalde de Espluga,
Andrés Morgades

Por los repatriados
José Farrán.-Rafael Oliva

Imp. Vda. A. Monmany.—Montblanch.

Reproducció del cartell convocant la reunió de repatriats de Cuba i Filipines. (Foto: Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà)

Vegem seguidament aquelles entitats que fundades abans o durant l'any 1918, no havíem trobat en els registres d'Hisenda i en canvi figuren en els expedients d'associacions del Govern Civil. Només ressenyem les associacions, la documentació de les quals acredita que tenien activitat en el període que estudiem: 1911-1925.[256]

Municipi	Societat	Caràcter	Fundació i altres dades
Barberà	Sindicato Único de Trabajadores	Sindicat de classe	1920
Barberà	Hermandad "La Bienhechora"	Socors	1921
Blancafort	Societat Cooperativa Agrícola	Consum	1904
Blancafort	Mutua de Propietaris	Socors	1920
Blancafort	Assistència Mèdica	Socors	1921
Conesa	Fomento Agrícola	Agrícola	1924
La Guàrdia dels Prats	Hermandad "La Unión"	Socors	1918
L'Espluga	La Santíssima Trinitat[257]	Beneficència	1913
L'Espluga	Centre Industrial i Sindicato Mercantil	Defensa	1920
Montblanc	Congregación y Hermandad de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo	Catòlica	1888
Montblanc	Cámara Agrícola de Montblanch y de la Conca	Agrícola	1904[258]
Montblanc	Montepio del Pendon del Santísimo Sacramento	Socors	1910[259]
Montblanc	Federació Agrícola de la Conca de Barbará	Cooperativa 2n. grau	1916[260]
Montblanc	Hermandad la Unión	Socors	1918
Montblanc	Sindicato Único de Trabajadores	Sindicat de classe	1919
Montblanc	Entidad Agrícola	Consum	1920
Montblanc	Sindicato Benéfico de Assistència Facultativa Montblanquense	Socors	1920

[256] No indiquem els topogràfics de cada expedient, tota vegada que el fons està molt ben catalogat i és molt fàcil d'estudiar.

[257] Correspon a la Germandat de la Santíssima Trinitat, fundada el 1877. El 1913 es féu un nou reglament i reprengué l'activitat que havia decaigut al tombant del segle. Vegeu ROCA i ARMENGOL, 1984:1-27.

[258] Malgrat que en l'expedient respectiu només hi ha documents fins al 1907, sabem que la Cambra funcionava durant el període a què ens referim: 1911-1925.

[259] Sobre aquesta associació vegeu PORTA i BALAÑÁ, 1984:260-262 i 294-295. En la dècada de 1910-1920 comptava amb més de 500 socis. Durant aquest període, presidiren la Germandat: Josep Rosell i Rodó, Jaume Masalles i Camps, Agustí Foguet i Òdena, Baldomer Campdepadrós i Puig i Joan Poblet i Civit.

[260] Malgrat tenir les instal·lacions al terme de l'Espluga de Francolí, al Molí de Poca, el domicili social de la Federació era a Montblanc.

Montblanc	Joventut Nacionalista F.C. Montblanquí	Secció d'esports	1921
Montblanc	Centro de Lectura	Ateneus	1923
Montblanc	Atlétic Futbol Club	Esports	1924
Les Piles	Hermandad de San Sebastián	Socors	1919
Pira	Hermandad de San Antonio	Socors	1895
Santa Coloma	La Constancia Colomina	Consum	1919
Santa Coloma	Sport Club	Esportiva	1923
Solivella	Hermandad de San Isidro Labrador	Socors	1897
Solivella	Cooperativa "Actividad"	Ateneus	1922
Solivella	Sociedad de Trabajadores Agrícolas	Agrícola	1925
Vilanova de Prades	Sociedad Auxiliadora Vilanovense	Socors	1924
Vilaverd	Unión Agrícola	Agrícola	1924
Vimbodí	Sociedad de Socorros Mútuos "La Socorredora"	Socors	1891

Exposició de treballs escolars de l'Escola Pública que dirigia Vicenç Ferrer. 1916. (Foto: Museu de la Vida Rural)

9. ELS ESPORTS

A mesura que transcorria el segle XX, als pobles s'anava desvetllant la fal·lera pels esports. Primer fou el ciclisme, després el futbol. El tennis o *lawn* tennis, com l'anomenaven, arribà a la comarca de la mà de Salvador Roca i Ballber, propietari de Vil·la Engràcia, el balneari de les Masies de l'Espluga de Francolí. També fou en aquell indret i probablement en el Balneari de Vallfogona on les joves estiuejants començaren a practicar jocs femenins com el croquet o altres.

La pràctica de l'esport s'anava implantant. Les nenes de les Colònies Escolars de l'Ajuntament de Barcelona, que cada any, entre 1906 o 1935, visitaren el balneari de l'Espluga, practicaven gimnàstica rítmica, els joves i les noies de la Conca de Barberà: «… enemics de passar les tardes i les vetlles a l'entorn de les taules de cafè, lloc on, generalment, se conversa de coses qu'están del tot oposades a l'instrucció i a l'educació, tingueren l'idea de crear una societat de caràcter sportiu i, al mateix temps, instructiu, però mai poguéren veure aquesta idea realitzada fins fa poc que un estol de joves, decidits, l'han duta a cap». [261]

Si bé aquest text fa referència a Barberà de la Conca, del mes d'agost de 1914, resulta que a Solivella per la Festa Major d'aquell any, s'hi inaugurava una sala de patinatge. A Montblanc també per la Festa Major de Sant Maties: «… un bon grup de joves "sportmans" de la Vila Ducal i d'altres pobles de la Conca, es reuniren a l'entresol del Bar Baldrich, per parlar de foot-ball i fundar una associació amb el nom "Sport Club La Conca de Barbarà". Tot i que la majoria dels presents eren montblanquins, s'elegí com a president de la primera junta, el metge de Blancafort Miquel Martínez Valdés…»

Miquel Martínez era metge a Blancafort i i un dels principals promotors de la idea. En aquella reunió hi havia de Solivella, Gregori Travé; de Barberà, Joan Espanyol; i set montblanquins. L'associació que creaven es proposava promoure altres esports, a més del futbol: ciclisme, tennis, pilota, aviació, etc.[262]

[261] *LCdB*. 22-08-1914, núm. 28, p. 2 i 3.
[262] *LCdB*. 23-05-1914, núm. 15, p. 5.

Amb el títol "De Sport e Higiene" aquell jove metge de Blancafort, en l'edició de *La Conca de Barbará* del 6 de juny de 1914, publicava a la pàgina 1 del setmanari el seu primer article des de que residia a la nostra comarca. Deuria haver estudiat bé el caràcter dels catalans, de qui en fa una lloança, potser exagerada, però que ell diu que és sincera: «*Por esto me ha sido altamente simpática la idea de constituir un Club de Sport en Montblanch, que a mi como médico me toca hermanar-lo con la higiene*».

I d'això tracta precisament el text. Compara el treball agrícola, desenvolupat a la natura amb «*luz y aire*», amb el treball industrial, comercial o burocràtic. La contaminació que provoquen priven a l'ésser humà de l'oxigen necessari. Als oficinistes per «*inacción se les entumecen los músculos*». Martinez Valdés clama perquè els dies festius en lloc de tancar-se en un cafè, facin esports o gimnàstica. Relaciona les possibilitats per practicar-los amb moderació. Acaba amb un concepte una mica més científic: els jocs són velocitat i força, i això cal per respirar degudament.[263]

A la vila ducal tenien, de fet, un altre especialista en la promoció de l'esport: Enric M. Guarro, redactor d'*Sporting*. El seu article en el setmanari montblanquí, "Pro Sports" és un al·legat a la fundació del Club a la Conca. Però va molt més enllà en proposar que les noies, les dones, que disposen de més temps, diu ell, podrien practicar el "*lawn-tennis*". Hi ha alguna frase que llegida avui sona un pèl malament, pel seu caràcter masclista, però en definitiva estava escrit amb bona fe i amb l'ànim d'entusiasmar l'element femení ja que, segons ell, moltes ja tenien fins i tot el material necessari per jugar. Per a nosaltres hi ha una altra dada interessant i és la descripció de les instal·lacions esportives amb les quals es comptava, amb possibilitat d'encabir la pràctica dels altres esports. El camp comptava amb 110 metres, i suposem que el terreny que ocupava permetia construir-hi una tribuna, unes pistes per patinar i unes altres de tennis, i encara espai per al públic no-soci i una zona per a la venda de refrescs. Tot organitzat ho tenia el montblanquí periodista.[264]

Però ai las! Ja tenim la polèmica engegada. Un comunicant de Vilaverd no hi està gens d'acord. Signa els seu article "El foot-ball en els nostres pobles"[265] com M. de Montgoi. No sabem si el mestre o el mossèn de Vilaverd, però ens inclinem a pensar que era aquest segon.

És un extens article entre filosòfic i polític que destil·la animositat contra el futbol. Fa ús d'un llenguatge que en algun moment ens porta al terreny d'un mestre il·lustrat. Parla d'enciclopedisme, però no podem treure'n l'entrellat de qui és l'autor. Per ell la societat tendeix a la imitació i la implantació, on la moda del futbol, en els pobles rurals, respon tristament i eloqüentment a aquest esperit.

Defensa tot el contrari, a partir dels mateixos paràmetres que el metge de Blancafort: l'obrer anglès, el dependent de comerç, tots necessiten l'esport pels dies

[263] *LCdB*. 06-06-1914, núm. 17, p. 1.
[264] *LCdB*. 08-08-1914, núm. 26, p. 2.
[265] *LCdB*. 05-09-1914, núm. 30, p. 1.

de festa després de les jornades laborals a la indústria o les llargues hores darrere el taulell, però difereix del metge en parlar dels joves pagesos: "però vosaltres que hi podeu cercar en el foot-ball, sinó un cansament dolent pel vostre esperit, i pel vostre organisme?" I, finalment, els seus arguments "patinen" escandalosament: «Com fa riurer, amics, que mentres a les nostres dones, per exemple, a les escoles encara se pretén ensenyar-les-hi solfeig, Historia Natural, Química, a Bèlgica, als Estats Units, més humils, les hi ensenyen de cusir i de courer menjar».

M. de Montgoi defensa que el jovent el que ha de fer és dansar i cantar. «El ball, jo no sols el crec moral, sinó moralisador. Pot obrar com *detumescent* (sic) sexual, que's diu en psicologia.» Lamenta que es morin als pobles, el cors de Clavé. «Canteu i danseu, doncs, amics i deixeu la pilota del *foot-ball* per la gent de vida sedentària i resclosida».

Parlem de Barberà i el seu "Barberà Sportiu". A mitjan juliol de 1914 es reuniren els joves per crear una societat esportiva. Una comissió s'encarregà de fer els primers treballs. L'entusiasme s'escampà i els barberencs s'afanyaren a fer-se socis. Les noies, diu el cronista, "n'estaven contentes, puig, com molts, creien que Barberà mai arribaria a tindre camp de tennis, de *foot-ball*, ni pista de patins i al veure que això anava a ser un fet" ja no podien parlar-ne si no era fent veure que patinaven per aquí i per allà, com si portessin les rodes als peus.[266]

En una segona reunió es constituí el Club Deportiu de Barbarà. Dividit en seccions: futbol, ciclisme, gimnàstica, patins, tennis, esgrima «i altres que sens tardar molt, se veuran realitzades». L'autor d'aquella crònica, que ens revela que és un dels promotors, era Manuel Miró Esplugas, estudiant de dret en aquell moment.

Si parlem de tennis ens podem remuntar al 1912, «Gracies a l'encertada iniciativa del Sr. Roca y Ballber donador de valiosos premis y constructor d'una esplèndida pista de *Lawn tennis* per a esbarjo dels aiguaders de les nostres Masies, ha tingut lloch aquets últims dies el concurs de l'esmentat joch que ja venia anunciat des de fa una temporada. La concurrència numerosa y distingida com era d'esperar, seguí amb viu interès les proves que foren de veritat forsa interessantes. En el de parelles mixtes triomfaren en les eliminatòries les parelles Lola Marnet-Ortiz y Lluïsa Marnet-Ducasse. Classificanse de les dugues, pera la final, la segona. En el Campionat triomfà de tots l'Ortiz».[267]

Els concursos a Vil·la Engràcia entre els joves estiuejants, bregats en aquell esport, es donaven cita cada estiu. Aquell primer any, el 1912, la pista recent inaugurada va tenir entre els seus il·lustres usuaris «l'insigne *violoncelista* D. Pau Casals que ab els seus amichs Mr. Tovey, catedrátich a la Universitat d'Òxford y l'eminent pianista polach Horszowski, vingueren acompanyats de D. Emili Sabater y senyora...» El 1914 es jugava el concurs els dies 6, 7 i 8 d'agost «Havent-hi pres part numerosos i distingits estiuejants de Tarragona i Barcelona».

[266] *LCdB*. 22-08-1914, núm. 28, pp. 2 i 3.

[267] *GC*. 17-8-1912, núm. 72, p. 3. Vegeu VALLÈS, 2008:137.

9.1. Futbol

A la Conca de Barberà, els municipis més primerencs on es desenvolupà l'afecció a practicar futbol, podríem assegurar que foren Sarral, Santa Coloma de Queralt, Montblanc, Barberà i l'Espluga de Francolí i, poc a poc, a partir dels anys vint, s'anà escampant a la resta.

Eren els joves amb certes possibilitats econòmiques, de famílies burgeses, qui emprenien l'activitat i en alguns casos, els joves pagesos o fills d'obrers, aquells que més destacaven a l'hora de fer córrer la pilota per les places i carrers i, naturalment, amb millor resultat una vegada damunt d'un camp de futbol.

No ens allargarem massa en aquest capítol, perquè que hi ha monografies locals i articles que ho estudien a bastament. Montblanc compta a l'obra de Josep M. Castellví *Història del Cinquanta Primers Anys del Futbol a Montblanc (1914-1966).*[268] Santa Coloma de Queralt amb la seva història del futbol escrita per Mercè Ballabriga.[269] A l'Espluga de Francolí no es disposa d'una monografia, però en les pàgines d'*El Francolí (1921-1926)* hi ha nombroses referències del seu naixement. La primera notícia sobre el futbol a l'Espluga de Francolí, però, és a *L'Escut* del 14 d'octubre de 1916: «Diumenge passat es va estrenar el nou camp de foot-ball de la Agrupació Recreativa de la C.A. [Cambra Agrícola] por los equips de la mateixa. Mes que altre cosa es dedicaren durant la tarda a la classificació y distribució dels equipos que tenen d'ocupar son lloc respectiu en los partits que's jugaran durant l'hivern».[270]

Passada l'eufòria inicial, la diàspora dels joves a causa de la guerra del Marroc, els estudis o els moviments polítics que els separaren, féu esllanguir el projecte. No fou fins el 1922 quan es fundaria el Francolí FC que adherit a la Federació de Futbol de la Conca de Barberà entraria en competició l'any següent.

Pel que fa a Vimbodí, el futbol començaria a tenir caire oficial el 1929 amb la US Vimbodinenca. La seva història ha estat estudiada i publicada per Isidre Fabra.[271]

En general, l'entusiasme anava de capa caiguda. Una mostra la tenim en el to del text que firmava Querol a *La Conca de Barbará* la vigília de Tots Sants: "Montblanc vencido".[272] L'adreça «*A todos los lectores en general y al Club de la Conca en particular*».

Parla de futbol, de patins, de ciclisme. Recorda que es van emetre unes accions per a fundar el club. Però sobretot defineix les dues societats que conviuen en un poble, en qualsevol poble: "Les taules plenes i la biblioteca buida." Una societat arrossega a l'altra. Es juga i no precisament en els camps d'esports. Des de l'òptica de l'autor d'aquell article, caldria fundar una societat familiar. Crear una escola noc-

---

[268] CASTELLVÍ i TÀRRAGA, 2006._______

[269] BALLABRIGA, 2011._________

[270] *LE.* 14-10-1916, núm. 44, p. 2. Vegeu també VALLÈS, 2008:273.

[271] FABRA i GARCIA, 2008.________

[272] *LCdB.* núm. 38, 31-10-1914, p. 2.

turna, fer conferències, tertúlies culturals, vetllades musicals i literàries. S'organitzarien certàmens literaris, exàmens escolars de les seccions nocturnes d'ensenyança, concursos de lectura. Concerts a càrrec de grups musicals i corals no conegudes als nostres pobles. Per la Festa Major uns Jocs Florals, audicions de sardanes, etc., etc. «*¿Qué es mucho? Dice un amigo que està leyendo lo que escribo... no lo crea Vd.... todavía con buena voluntad y con accionistas tan altruistas como los que cuenta la sala patinar, querría hacer mucho más, y a propósito, para terminar voy a contar a Vd. Amigo P... [Poblet?] como se constituyó la Sociedad A... [Artesana?] que cuenta con el mejor local de X [Montblanc?] y con uno de los mejores teams de foot-ball que ha alternado con los campeones del Barcelona-España y del que fui socio cofundador y en cuya biblioteca reposan algunas docenas de libros que cedí.*»

Els fundadors, en lloc de demanar diners, van recollir mobles: taula i cadira per al secretari, armari per als llibres *"que se usa más que el de La Artesana*" en el qual hi havia més de 200 llibres; una làmpada per a la sala, regal d'un soci, que costava 30 pessetes. Van arribar un rellotge i 50 cadires de fusta blanca i boga, que deurien costar 20 pessetes cada una i que un grup de socis en pagaren un parell cada un.

Es van fer classes de Gramàtica Catalana a la Història de Catalunya. Les donaven els socis, un d'ells doctor en Filosofia i Lletres. Un poeta de renom. Només es feia cafè el diumenge i el soci guanyava poc o molt. La Junta havia pagat els plats, copes, teteres, etc.[273] Querol, l'autor –que ni endevinem ni suposem qui és– s'ofereix i s'acomiada esperant que qui pugui contradir-lo que ho faci.

La resposta no es féu esperar. La signava un subscriptor.[274] Defensa el paper dels joves, tot i que lamenta que sempre són els mateixos, en totes les iniciatives. Censura l'individualisme de la nostra gent. Critica la política que defensa interessos contraposats i no facilita una bona entesa en les reunions, encara que no siguin polítiques. No deixa en bon lloc el sexe femení que fa caritat a través d'associacions, però que no es pot comptar amb ell per a altres funcions socials. Defensa que l'únic contacte social viu que té el poble és a les societats recreatives. Però una bona part de la població s'aparta, es retreu. No hi ha serietat, diu, en les reunions de les societats. Apunta a la falta de cultura i acusa Querol, l'autor de l'anterior article, de desconèixer la psicologia i l'ambient "d'aquest poble" que, naturalment, és Montblanc. Ell parla de l'*aglutinante* que encara no existeix, com definint la falta de lideratge en aquells moviments socials.

L'article és molt bo. Interessant per polsar l'ambient de 1914 a la vila Ducal, arran de la creació de societats de caire esportiu que venien a fer la competència a les esmorteïdes societats recreatives que feia anys vegetaven en la vida del poble, sense anar més enllà de celebracions lúdiques, en escaiença de les festes tradicionals. Aquell subscriptor que bé podria ser el mateix mossèn Pau Queralt o Poblet i Teixidó entenia aquelles associacions com un camí cap a la regeneració social.

[273] *LCdB*. núm. 38, 31-10-1914, p. 2.
[274] *LCdB*. núm. 39, 7-11-1914, p. 1.

Pel que sabem, El Foment havia fet algun pas en el sentit d'atendre les peticions dels socis: «A la sala de patinar de la Societat recreativa El Foment, se veu tots els vespres molt concorreguda de patinadors i públic, qui's coloca a les galeries. Alguns joves se mostren ben destres i tots molt entusiastes d'aquest esport, que, per ara, sembla ser el més predilecte de la nostra *bugeseta jovenalla*».[275]

El setembre de 1916 a l'Espluga de Francolí, els joves que es movien sota l'aixopluc de la Cambra Agrícola acordaven adquirir un terreny per construir un camp de futbol.

> «Convocats per lo senyor president de la Agrupació Recreativa de la Cambra Agrícola de aquesta, cel·lebrá reunió general lo dia 14 del corrent, amb motiu de cambiar-se la Directiva la qual quedà constituïda en la següent forma:
>
> Ricardo Boquer Martori .... president
> Ricardo Farré Climent .... vicepresident
> Josep Miquel Rovira .... tresorer
> Josep M. Bernat Carreras ....secretari
> Josep Armengol Serret... vis secretari
> Joan Calbet Òdena .... vocal
> Joan Espasa Civit .... vocal
>
> La nova junta acordà en sessió cel·lebrada lo dia 17 sometre a la aprobació de la Agrupació la adquisició de un gran camp per jugar a futbol, constituir una secció ciclista, i comensar dins de pocs dies funcions teatrals per los aficionats de eixa societat».[276]

De Santa Coloma no havíem trobat cap notícia del futbol a la premsa montblanquina, tot i que l'esport es practicava al poble de feia temps. A partir dels anys vint la competició s'expandeix. La majoria de pobles mitjans de la comarca disposen d'equip de futbol: Vilaverd, Vimbodí, Sarral, Barberà, etc. Els partits es juguen entre ells i els pobles de les comarques veïnes: Picamoixons, la Riba, les Borges Blanques, Cervera, etc. Precisament l'equip Sport Club Cerverí sortia derrotat del seu encontre amb l'SC Santa Coloma el dia de Pasqua Granada de 1920, per dos gols a un.[277]

Com ja hem apuntat, el moviment futbolístic a la comarca seguí el camí d'arreu i es va anar estenent. Nous camps, per exemple a l'Espluga i a Montblanc, amb millors condicions. Les cròniques a *La Nova Conca* signades per Gol*,* ens mostren la progressió, però tot això està estudiat per aficionats que han sabut deixar constància del seu amor a aquest esport en els nostres pobles. Potser cal afegir que tot i no ser-ne una exclusiva, foren molts joves vinculats a la revifalla nacionalista d'aquells anys, els qui posaren noms i cara als equips de la nostra comarca: Joventut Nacionalista de Montblanc, de l'Espluga, etc.

[275] *LCdB*. núm. 39, 7-11-1914, p. 3.
[276] *LE*. 23-9-1916, núm. 41, p. 2.
[277] *LNC*. 29-5-1920, núm. 77, p. 6.

9.2. Ciclisme

A les ciutats del nostre país el ciclisme nasqué com a esport, darrere de la utilització com a mitjà de transport de la bicicleta per part de la classe treballadora. Als pobles on la bicicleta tenia ja la mateixa utilitat, el ciclisme com a esport no és altra cosa que l'accés a la màquina dels joves de famílies més adinerades que podien permetre's tenir l'aparell com a esbarjo.

El que passa és que aviat fou contestat en els pobles, per la gosadia d'alguns dels joves més atrevits i esbojarrats. Veiem un cas a Solivella de l'estiu de 1914. «Hi ha alguns despreocupats ciclistes que ronden pel carrer major, en hores d'aglomeració de gent, en dies festius sobre tot, sense bocina, amb perill de fer mal al pròxim per bons sport-mans que se la pintin. Se'ls deuria obligar a que'n duguessin i que l'usessin per a prevenir als tranzeunts i evitar algun disgust».[278]

El 1918 trobem un accident a l'Espluga de Francolí: «Dimecres a la tarda, fou llastimosament atropellat el jove Ricard Carulla, pels ciclistes Josep M. Boquer i J. Miquel, els qui sens que per sa part hi hagués hagut malícia ni imprudencia li donaren l'un una forta trompada caiguent l'altre damunt d'ell. La caiguda no tingué més consecuencies que la de rompre el jove atropellat lo *cartucho de la calderilla* que portava per facturar un paquet a l'estació on se dirigia».[279]

N'hi deu haver d'altres a la Conca, és clar, però tampoc cal entretenir-se rememorant les desgràcies, sinó parlar del ciclisme com a esport i la seva pràctica a la Conca de Barberà.

Llegint bibliografia relacionada, observem que a fora de Barcelona i de les grans capitals del Principat, entre 1914 i 1915 esdevé el fort desplegament d'aquesta varietat esportiva. A Montblanc, però, ja s'havia recollit com a usuari d'una bicicleta el 1903 el nom d'Antoni Castellví i Cunillera.[280]

A Lleida, el 25 de juliol de 1914 s'havia celebrat una "Fiesta del Pedal". L'empenta del ciclisme lleidatà portà aquella ciutat a la construcció d'un velòdrom per satisfer l'afició a aquest esport.[281]

A l'Espluga de Francolí se'n comencen a tenir notícies interessants a partir de la Festa Major de 1916 «*La Agrupación recreativa de la Cámara Agrícola ha nombrado una Comisión para organizar algunos festejos durante los días de dicha Fiesta, que empezaran el día 30 del corriente. Dicha Comisión la forman los jóvenes siguientes: Don José Miquel* [i Rovira]*, don José* [Maria] *y Ricardo Boquer* [i Martori], *don Luis Miquel* [i Rovira] *y don Ricardo Farré* [i Climent], *habiendo organizado ya para el segundo día una gran corrida de bicicletas, contándose con valiosos premios del Ayuntamiento de esta, de los diputados señores* [Julià] *Nougués,* [Matias] *Guarro,* [Estanislau] *Tell, del senador señor Balcells, etc. Para su organización*

[278] *LCdB*. 14-08-1914, núm. 27, p. 3.
[279] *LE*. 17-8-1918, núm. 144, p. 3.
[280] GRAU, BADIA, 2008. Vegeu VIROLAI, 1954:10-11.
[281] SOL, TORRES, 1989:201 i ss.

[la carrera ciclista] *y mayor orden se ha nombrado otra Comisión que la forman los jóvenes: Don José Miquel, don José M. Bernat* [i Carreras]*, don José M.ª Boquer, don Trinidat Guasch y don Salvador Minguella* [Josa]*. En dicha corrida tomaran parte los aficionados de la Conca de Barbará*».[282]

La carrera fou considerada «*Campeonato de la Conca de Barbarà*». Hi participaren deu corredors. «Lo circuit serà lo tom a la Conca».[283]

«Sin incidentes dignos de mención se realizó dicha carrera con concurrencia asombrosa, resultando ganadores: José Roig, de Prades que recorrió los 39 kilómetros en 73 minutos; Luis Miquel de ésta [Espluga de Francolí] en 84 m.; Francisco Garriga de Montblanc, en 85,6 m.; Jaime Salvany de ésta en 86 minutos; Antonio Roig de ésta en 89 m. y Jaime Sabater, de Montblanc, en 102 m., a quienes se repartieron en el mismo orden los seis premios ofrecidos».

El cronista Joan Farré i Gual també publicà un breu sobre la carrera a *El Correo Catalán:*«*Los premios 1.º i 2.º de la gran carrera ciclista celebrada en esta villa han sido expuestos en la casa Maximino Saperas de Reus, de cuya marca eran las bicicletas con que ganaron los premios respectivos don José Roig de Prades y don Luis Miquel de ésta*».[284]

També fou notícia la visita d'un grup de ciclistes de Tarragona. Les ciutats properes a la Conca com Lleida, Tarragona o Reus, trobaven en els nostres paratges, l'atractiu de la naturalesa i, per això, els ciclistes recorrien els indrets de la Conca de Barberà pedalant damunt les seves màquines.

Tanmateix, s'utilitzava la bicicleta en altres actes de les festes: les carreres de cintes. El 1914 en trobem manifestacions a la Festa Major de Sant Miquel a Montblanc, on s'hi celebrà un "cós" de bicicletes. Es féu el dia 30 de setembre. Hi participaren cinc corredors en representació de cinc firmes comercials del ram. El circuït era de 37 quilòmetres i el guanyador Via, de Puigpelat, el recorregué en 90 minuts. Sortiren de Montblanc per Pira, Sarral, coll de Belltall, Solivella i retorn.[285]

[282] *El Correo Catalán*, 19-7-1916, p. 3. VALLÈS i MARTÍ, *Relats i cròniques.* Inèdit. També VALLÈS i MARTÍ, 2008:205 i ss.

[283] *LV*. 8-8-1916, p. 3.

[284] *El Correo Catalán*, 10-8-1916, p. 4.

[285] *LCdB.* 3-10-1914, núm. 34, p. 3.

Estiuejants al jardí de Vil·la Engràcia. 1916. (Foto: Museu de la Vida Rural)

9.3. Tennis

El *lawn tennis* s'inicià a casa nostra per la influència dels barcelonins que acudien a estiuejar al Balneari de les Masies de l'Espluga i pels joves estudiants de la nostra comarca que cursaven estudis a les ciutats i en coneixien la seva pràctica.

M. de Montgoi, pseudònim que atribuïm al metge o al mestre de Vilaverd, publicava el 19 de setembre de 1914 un extens article en el setmanari *La Conca de Barbará*.[286] El defineix com un joc anglès i aristocràtic. Un joc més per a dones, es pregunta. L'havia posat de moda la colònia anglesa a Barcelona «i aquesta, per l'influencia a distancia que obra sobre els pobles, i a l'istiu, escampant'se per viles, balnearis i llogarets, comença a omposar'lo entre les nostres noies poblerines de cases bones…»

Al Balneari de Vil·la Engràcia, l'estiu de 1912 i, per iniciativa del seu propietari Salvador Roca i Ballber, s'hi celebrà el primer concurs de *lawn* tennis "per esbarjo dels aiguaders." El doctor Roca compensà els esportistes –masculins i femenins– amb "valiosos" premis. Havia construït al pati porxat del Balneari una pista on es disputaven els partits.[287] En els anys següents, cada estiu es jugava un campionat amb figures destacades barcelonines i de Tarragona. El 1914 es jugaren diversos partits entre els dies 6, 7 i 8 d'agost i també se'n jugaren el 1916.

[286] *LCdB*. 19-9-1914, núm. 32, p. 1.

[287] VALLÈS i MARTÍ, 2008:137-138. Entre els participants, el 1912 s'hi pogué veure el violoncel·lista Pau Casals i els seus amics Tovey i Horszowski.

En relació amb els altres esports de pràctica majoritàriament femenina i també importada de les illes britàniques, tenim el croquet. Durant els dies de la Setmana Santa de 1915, a Montblanc, un grup de noies improvisaren un "curiós i simpàtic partit de *croquet.*" Els montblanquins, o almenys els redactors de *La Conca de Barbará*, es mostraven esperançats que no passaria com en el futbol, en que els nois havien ja deixat de jugar.[288]

Família de Salvador Roca i Ballver, propietari de Vil·la Engràcia al Balneari de l'Espluga de Francolí. Cap a 1920. (Foto: Fons familiar Roca-Vignote)

Colònia escolar de nenes de l'Ajuntament de Barcelona. Cap a 1920. (Foto: Fons familiar Roca-Vignote)

[288] *LCdB*. 27-3-1915, núm. 59, p. 2.

9.4. L'aviació

Hem vist que en fundar-se a Montblanc l'associació Sport Club La Conca de Barbarà. Un dels seus objectiu era l'esport que es va conèixer com "aviació." S'anava desenvolupant paral·lelament amb l'automobilisme. A meitat de la segona dècada del segle XX es començaven a celebrar festivals d'aquestes modalitats esportives.

A Lleida, el primer festival d'aviació s'havia celebrat el maig de 1911, un any després que es fes a Barcelona el primer vol, que fou també el primer d'Espanya. Es féu a l'esplanada de Gardeny organitzat pels Casinos Principal i Mercantil[289] «*con el concurso del reputado aviador Mr. Garnier, que realizó varios vuelos, amenizando el acto una banda de música. Los vuelos eran muy modestos y se limitaban a dar una vuelta por la ciudad a altura que no rebasaría los 300 metros. El aparato presentaba una figura rara con grandes alas y cola, y el fuselaje casi desnudo figurando el esqueleto de un monstruo*».

Allò que ens crida l'atenció és qui inspirà els montblanquins a incloure aquell esport costós i minoritari en els objectius de la recent creada associació esportiva. Més enllà de la utopia o de la bona intenció d'algun jove aspirant a practicar-lo, comptant que les seves possibilitats econòmiques li ho permetessin. Sí que és veritat que l'espectacle s'ho devia valer, però…

A final d'abril de 1915 es vivia a Blancafort i a Montblanc la gran sorpresa de veure de prop un "aeroplà." El dissabte 24 a la tarda estaria exposat al Cine Jardí l'aeroplà inventat i construït pel jove mecànic i electricista de Blancafort Pere Briansó «Resa la fulla, que es d'un sistema nou i desconegut a Espanya i l'extranger, i dels qual se'n farán les proves en aquesta vila. Segons referències, la forsa mòbil d'aquest aparell, no es de motor, sinó que radica en un joc de pedals. Oportunament en parlarem, desetjant a l'ardit jove un felis èxit, amb el qual reportaria a l'aviació un nou progrés d'economia».[290]

[289] SOL, TORRES, 1989:201 i ss.
[290] *LCdB*. 24-4-1915, núm. 63, p. 3.

10. LA INDÚSTRIA

10.1. Indústries i conflictes laborals

Volíem aportar una referència a la indústria existent a la Conca de Barberà durant el període que estudiem. Per obtenir algunes de les dades, hem utilitzat els fons d'Hisenda custodiats a l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona.

A Santa Coloma de Queralt el 1911 es creava la companyia tèxtil de José i Eusebio Ferrer i Munget, que actuaria sota la raó social de Ferrer i Cia, S. en Comandita. Es dedicaria a la fabricació de teixits de llana i cotó, tot i que podria dedicar-se a altres rams. Per una banda, tenim l'escriptura de constitució davant el notari José Alonso Miquel del 22 d'abril de 1911. Per altra una segona escriptura que inclou algunes modificacions societàries amb el mateix notari que data del 18 de gener de 1916. El 22 de desembre de 1921 es féu un altre acte públic davant el notari Emilio Peris i Mas de Xaxas. I encara dins el període de la Mancomunitat, el 27 de març de 1923 es posen de manifest les dificultats econòmiques de l'empresa i el gerent renuncia als seus honoraris. La resta de documentació conservada s'allunya de l'abast d'aquest treball.[291]

A Montblanc, el 1921, consta la formació de la societat Alcoholera Montblanquense. Els registres d'indústries agrícoles a l'Espluga o Sarral comencen més tard del 1925, igual que algunes indústries químiques a Montblanc i Vimbodí. La Sarralenca, companyia dedicada al transport, inicia les seves operacions, sempre segons els registres de la Delegación de Hacienda, el 1925. A l'Espluga de Francolí hi havia com a indústria catalogada en l'apartat d'Higiene i Sanitat el Balneario de Villa Engracia, S.A, amb dades que es conserven de 1936.

En l'apartat d'Expedients de Comprovació i revisió n'hi ha de corresponents al període 1918-1935. Alguns afecten a Sarral o a Montblanc. Els padrons abasten dades a partir de 1924, per tant a la frontera amb el període estudiat.[292]

[291] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Impost sobre la Renda de Societats i altres entitats: Declaracions i Balanços. Indústries Tèxtils. Top. 364.

[292] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Impost sobre la Renda de Societats Recreatives i Casinos. Llistats 1918. Top. 2851.

Santa Coloma de Queralt disposava d'una important xarxa empresarial de la indústria tèxtil des del segle xix.[293] Vuit empresaris es dedicaven al teixit del cotó, però els efectes de la crisi cotonera de la segona meitat del segle féu que desapareguessin algunes empreses. En començar el segle xx s'hi comptaven 23 telers moguts a vapor i 65 manuals. Tots ells repartits entre 5 empreses: J. Ferrer i fill, Josep Cortadellas i Roset, Domingo Germans, Mateu Miquel i Freixa i Ferrer i Cia. El 1918 aquelles indústries donaven feina a més de 300 dones i una vintena d'homes.

Aquelles fàbriques, influenciades pels moviments obrers de Barcelona, patiren algunes vagues. Tot i que es coneix una aturada el 1913, de la que tenim més informació és de la vaga de 1918.[294] Els treballadors, amb el suport de la *Unión Fabril,* aspiraven a un augment dels jornals del 20 %. Recordem que hem referit que aquesta associació, segons l'alcalde Antoni Vives, no tenia domicili i es reunia al Cafè d'Espanya. Si atenem el nom de la societat ens inclinem a creure que era d'inspiració republicana.[295]

El conflicte fou especialment virulent a l'empresa J. Ferrer i Fill. Amb alts i baixos i amb processos de negociació amb la intervenció de l'alcalde, la vaga s'allargà fins el mes de novembre de 1918. El Comitè de la Unión Fabril féu pública una proclama signada per Hermenegild Bartolí, Josep Riba, Salvador Ramon (que figura com a president en la declaració tributària) i Magí Ramon. Immediatament va haver-hi resposta per part de l'empresa, signada per "un grup d'addictes a la casa J. Ferrer i Fill."

La indústria de l'aiguardent era important arreu de la comarca, però sobretot a Montblanc on les fassines dels Contijoch, Sugrañes, Baldrich i Castellet, a començaments de 1916 lluitaven contra l'enèsima reforma de la Llei d'alcohols. La tributació a l'exportació d'alcohol amenaçava amb la ruïna de la destil·lació. Es cursaren telegrames al president del Consell de Ministres que demanaven que escoltés els fabricants abans de decretar cap modificació.

Joan Sanfeliu i Juli Pascual participaren aquell any 1916 en el Concurs Nacional Agrícola i Industrial de Barcelona. Sanfeliu amb l'oli d'oliva fou guardonat amb el diploma d'or i cridà molt l'atenció la presentació dels seus envasos de llauna litografiada. L'oli que produïa Joan Sanfeliu s'havia anat obrint pas en els mercats del Centre i Sudamèrica.[296] Juli Pascual hi presentà el seu Procediment Indi. Un producte a base d'extractes vegetals per a conservar la bellesa del cabell. Li fou concedit el diploma de mèrit.[297]

---

[293] PALAU i RAFECAS, 1993:38 i ss. La mateixa font dóna xifres diferents per a 1917 i 1919. Pàgina 52 de 1908 i pàg. 42, la qual cosa ens indica que la indústria havia crescut.

[294] PALAU i RAFECAS, 1993:53. Interessant pel que fa a les condicions de treball i els jornals.

[295] ALAU i RAFECAS, 1993:54. S'afirma que les dones estaven afiliades a la Unión Fabril (*rama de la CNT.*).

[296] *LCdB*. 2-9-1916, núm. 133, pp. 1-3.

[297] Vegeu la mateixa edició del setmanal citat en la nota anterior.

Les notícies sovint produeixen contradiccions. El desembre de 1916 arribaven un centenar de vagons de ferrocarril a l'estació de Montblanc carregats de moresc amb destinació a la destil·ladora d'alcohol de Francesc Contijoch. Aquest fet havia de ser una mala notícia per als preus del vi, ja que la fabricació d'alcohol no vínic repercutia desfavorablement. Però vet aquí que els del Sindicat de Solivella s'alegraren de disposar de transport fins al port de Tarragona per no haver de treure el seu vi amb carro.[298]

Finalitzada la guerra europea la indústria tèxtil, que havia tingut un ferm desenvolupament, arribava també a municipis com Vilaverd. L'empresari Joan Aguadé havia comprat uns terrenys per instal·lar-hi una factoria. L'Ajuntament procurà donar-li tota mena de facilitats, però el poble lamentava que alguns conciutadans haguessin "procurat posar obstacles i entorpiments" perquè no es realitzés aquella obra.[299]

En l'apartat dedicat a les polítiques socials de la Mancomunitat ens hem referit al Secretariat d'Aprenentatge, creat el 1914 per donar sortida a les aspiracions formatives dels joves que pretenien aprendre una professió. Una mena de formació professional que el 1916 canvià de nom i modificà alguns dels seus objectius com a conseqüència de les nombroses peticions d'assessorament. Passà a anomenar-se Patronat d'Aprenentatge, i absorbí les competències de l'anterior institució. El 1919 es creava l'Institut d'Orientació Professional que pretenia seguir les tesis ideològiques del taylorisme americà.[300]

La indústria de la Conca de Barberà també es veié sacsejada pels nous corrents i, sobretot, pels conflictes generats a les grans concentracions industrials. L'any 1917, estudiat sintèticament per Josep M. Poblet,[301] es caracteritzà per l'eclosió de vagues, l'Assemblea de Parlamentaris, la vaga general, l'aparició de les juntes de defensa i la mort de Prat de la Riba.

La debilitat del govern de Madrid i la divisió de la societat espanyola i catalana en els dos bàndols contendents a la guerra europea, malgrat la neutralitat que mai va ser proclamada oficialment, fou un caliu constant de conflictes. El tancament de les Corts, la declaració d'estat de guerra per anul·lar les garanties constitucionals, conduïren el poble a una situació límit.

Durant aquell any només es feren 22 sessions a les Corts de Madrid i totes el mes de gener. El comte de Romanones suspenia les sessions el 29 de febrer i en lloc de tornar-les a obrir, el 10 de gener de 1918 el Govern de Garcia Prieto les declarava dis-

[298] *LCdB*. 16-12-1916, núm. 148, p. 4 i 23-12-1916, núm. 149, p. 6.

[299] *LNC*. 27-3-1920, núm. 68, p. 6.

[300] Frederick Winslow Taylor (Pennsylvania, 1856 - Filadelfia, 1915) Enginyer nord-americà que va idear i estudiar l'organització del treball. El taylorisme consisteix en la divisió de les tasques dels processos de producció. Però significa l'aïllament del treballador i la compensació en forma de salari variable proporcional al valor afegit que l'obrer produeix. Cercava una nova organització del treball per augmentar la productivitat. L'entrada dels processos mecanitzats i la recerca de l'eficiència de la mà d'obra reduint els costos. Cronometratge de les operacions, pagament de primes, etc.

[301] POBLET, 1971:103.

soltes. Es feren eleccions al juny i a l'agost, tan bon punt entraven en funcionament es tornaven a tancar. Entre el 29 de gener de 1917 i l'abril de 1920 se celebraren 116 sessions parlamentàries, en més de tres anys.[302]

"A Barcelona, arreu de Catalunya i també a les terres peninsulars, la situació política cada dia era més inestable" escrivia Josep M. Poblet.[303] L'estiu de 1917 fou tempestuós: a principis de juny l'esperit revoltat de les casernes afavorí la creació de les juntes de defensa; el juliol, assemblees de parlamentaris: i la setmana del 13 al 19 d'agost, la vaga general.

Les vagues iniciades pels ferroviaris i secundades per diferents cossos de funcionaris de l'Estat s'estengueren a les empreses privades. Hi hagué nombroses detencions, com per exemple, la de Marcel·lí Domingo.[304]

Són d'especial interès per comprendre el to de responsabilització que s'exigia als alcaldes, alguns oficis del Govern Civil adreçats a l'Ajuntament de Vilaverd, en els quals se'l commina a obligar ciutadans del poble a atendre les necessitats de la companyia del Nord del ferrocarril.[305]

Es va agreujar el control dels mitjans de comunicació a través de la censura. A Barcelona es van clausurar centres polítics i obrers. Per una banda es perjudicava el catalanisme, però als dirigents de la Lliga ja els anaven bé alguns aspectes de l'actitud dels militars. Els tres moviments de protesta, com escrivia Rafael Tasis: militar, polític i obrer "no van coincidir en llur acció ni en llur finalitat".[306]

La vaga de ferroviaris de la Companyia del Nord estava convocada per al dia 8 d'octubre. Des de les pàgines de *Gazeta de la Conca* es valorava molt negativament el seu efecte i es criticava la posició dels obrers i de la companyia. Segons es deia, no es tenien en compte els interessos del país i constituïa un atemptat a la prosperitat i a la riquesa pública.[307]

La premsa local de Montblanc va seguir el desenvolupament de la vaga detalladament. Àngel de la Guàrdia Grau i Mata,[308] que en aquell moment era a Barcelona i podia seguir des de primera fila els esdeveniments, n'informava a través del setmanari.[309]

La pagesia de la Conca de Barberà sentia els efectes de la impossibilitat d'exportar vins a França. Les petites fàbriques de la comarca s'afegien als corrents de protesta. La gent de mar del port de Tarragona feren vaga el maig de 1914 i això afectà

[302] VALLÈS i MARTÍ, *Julià Nougués i Subirà. Ciutadà republicà.* Biografia inèdita.

[303] POBLET, 1971:105.

[304] Vegeu entre moltes altres obres, POBLET, 1971:106-108.

[305] ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència. 1917.

[306] Citat per POBLET, 1971:112.

[307] *GC.* 5-10-1918, núm. 79, p. 3.

[308] No coneixíem altra informació sobre el personatge que la publicada per GRAU i PUJOL i BADIA i BATALLA a *Diccionari biogràfic històric de Montblanc.* Montblanc, 2008, però avui podem consultar l'article biogràfic a http://www.maspujols.altanet.org/niv2.php?id=41 (vist el 28-12-2015)

[309] *GC.* 12-10.1912, núm. 80, p. 1 i 3.

el subministrament de sofre que es necessitava per tractar les vinyes de la comarca amb la consegüent preocupació dels viticultors.[310] Els centres industrials de Bèlgica, nord i est de França estaven paralitzats per les vagues o per la guerra i això feia impossible l'exportació de vins.[311]

Obrers de Montblanc foren contractats per la fàbrica reusenca La Fabril Cotonera que tenia bona part de la plantilla en vaga. El 1915 era propietat de Josep M. Tarrats i Homdedeu coneguda com el Vapor Nou. L'estiu d'aquell any, delegats de la fàbrica contractaren treballadors de la Conca per anar-hi a treballar. Els obrers reclamaven millores salarials i de condicions de treball. El propietari va executar un tancament patronal i acomiadà tres centenars d'obrers. El relat extensíssim dels fets, publicat a *La Conca de Barbará,* pren partit a favor del propietari que realitzava a la ciutat de Reus obres de beneficència i d'escolarització de nois amb poques possibilitats econòmiques. Tarrats acabà traslladant la fàbrica a Olot.[312]

El juliol de 1916 es reproduïen els conflictes laborals entre els obrers ferroviaris i la Companyia del Nord, que afectava clarament la línia que travessa la Conca des de l'estret de la Riba al coll de Tarrés. Segons els treballadors, l'empresa no havia complert els seus compromisos adquirits en l'acord de finalització de la vaga de 1913. De moment, estava convocada per a l'onze de juliol. Forces de l'exèrcit romangueren a Montblanc en tasques de vigilància. La Companyia del Nord suprimí cinc trens de la línia de Tarragona a Lleida. El dia 14 de juliol es declarava l'estat de guerra a tota la província.[313]

El setmanari *La Conca de Barbará* treia importància a la vaga en la seva edició del 15 de juliol.[314] A finals d'any hi havia anunciada una altra vaga general per al dia 18 de desembre de 1916, en protesta per l'encariment de les subsistències. A Catalunya, per poder mantenir l'ordre, es dictaren normes especials, tot esperant que la protesta no s'allargaria.[315]

El 15 d'agost de 1917 es declarà l'estat de guerra a tot el territori espanyol. Quedaven suspeses les garanties constitucionals. Era la resposta a la vaga revolucionària convocada. A Montblanc, al migdia, es va fer públic el ban que s'exposà als Quatre Cantons.[316] Aquella vaga fou qualificada de veritablement revolucionària i fins i tot es mobilitzaren els soldats excedents de contingent de les lleves de 1914 i 1915, que a finals d'agost pogueren retornar a casa.

Amb el títol de "Regressió social política" el setmanari *La Conca de Barbará, hi* dedicava l'editorial que lamentava la manca de dirigents capaços de controlar els revoltats, només engrescats per «quatre oradors que no tenen altre *mérit* que'l

[310] *GC.* 16-5-1914, núm. 14, p. 3.
[311] *GC.* 3-10-1914, núm. 34, p. 2.
[312] *LCdB.* 28-8-1915, núm. 81, p. 1.
[313] *LE.* 8 i 15 de juliol de 1916, núms. 30 i 31, p. 3 i p. 3.
[314] *LCdB.* 15 i 22 de juliol de 1916, núms. 126 i 127, p. 5 i s/n. [3]
[315] *LE. i LCdB.* 16-12-1916 núm. 53 i núm. 148, respectivament, p. 2 i 1.
[316] *LCdB.* 18-8-1917, núm. 183, p. 5.

discurs amb ínfules i solucions ben radicals, pro de tant radicals, impossibles, irreals, davant la força del fet, del viure social-polític».[317]

A la Vila Ducal i capital de la comarca, una de les indústries, artesanes de fet, que ocupava més persones era la fabricació d'espardenyes. A la primeria de juny de 1918, els treballadors acordaren plantejar als amos un ultimàtum que farien efectiu el dia 15, si no s'havien atès les seves peticions d'augment de retribució pel seu treball. Cobraven 30 cèntims per parell i en demanaven 10 més.

Per la seva part, les espardenyeres també notificaren les seves peticions. Detallaven els augments demanats en relació amb cada una de les feines:

Travessats llargs i petits	20 cèntims, parell
Cloure	1 pesseta dotzena
Envetar (5 tombs)	50 cèntims dotzena
Envetar (7 tombs)	60 cèntims dotzena
Envetar (9 tombs)	80 cèntims dotzena
Envetar (11 tombs)	90 cèntims dotzena
Envetar (15 tombs)	1,20 cèntims dotzena
Mostatxos	20 cèntims dotzena

En general, l'augment que es demanava oscil·lava entre el 10 i el 15%. Els amos contestaren que no podien accedir a les peticions, perquè a Valls, Alcover i pobles de València treballaven amb salaris més baixos i no podrien competir amb ells al mercat. La conseqüència de tot plegat fou la declaració de vaga que fou seguida per la majoria de treballadors i treballadores.

L'Ajuntament es veié obligat a demanar la intervenció del governador que s'interessà pel conflicte. Amb la Junta de Reformes Socials de la província s'acordà la creació d'una comissió entre les dues parts per estudiar una solució. Els amos continuaren manifestant que no podien augmentar els salaris, ja que les indústries estaven en "forta decadència". El cronista de *La Conca de Barbará* donava la raó a les dues parts en conflicte: els treballadors la tenien pel «migrat jornal que avui dona llur trevall». Per als amos «llur indústria, la tenen combatuda per producció més barata que els afectava en el mercat de la venda».[318]

L'existència de dos setmanaris a Montblanc: *La Conca de Barbará,* de caire més conservador, i *L'Escut*, amb un caràcter més progressista i republicà, fa que puguem trobar algunes diferències en el tractament de les notícies sobre la vaga d'espardenyers i obreres d'aquell ram a la Vila Ducal.

El dissabte 15 de juny foren acomiadats els obrers de la casa de Leopold Adseries, al·legant que no podia pagar els parells a 40 cèntims. El diumenge 16 a la nit se celebrà un ball a la Societat Agrícola a benefici dels espardenyers en vaga. El quintet que l'amenitzà estava format per músics també espardenyers. La nit de Sant Joan se n'hi féu un altre.

[317] *LCdB.* 25-8-1917, núm. 184, p. 1.
[318] *LCdB.* 22-6-1918, núm. 227, p. 5.

El dimecres tornaren al treball els operaris i operàries de la fàbrica de Joan Forné, que donà la seva conformitat de satisfer el jornal que demanaven els seus treballadors. Al vespre d'aquell mateix dia a ca la vila es reunien amos i patrons en presència de la Junta de Reformes Socials, però no s'acostaren gens les posicions.[319]

La vaga continuava una setmana més. El diumenge dia 7 es feia una nova funció teatral a la societat El Fomento a benefici dels obrers afectats. S'hi representà Mar i Cel d'Àngel Guimerà i la peça d'en Pompeu Gener Agència d'informes comercials. Formaren part del repartiment aficionats d'El Fomento i de L'Artesana i hi col·laborà l'actriu Bonaventura Basseda.[320] Un sector de la vila temia que si continuava la vaga podia acabar amb "l'art de l'espardenya en aquesta vila."

En lloc d'avançar cap a la solució, la vaga d'espardenyers de Montblanc, a final de juliol, encara havia empitjorat. Feia cinc setmanes que durava i ara, en solidaritat amb els seus companys, no treballaven ni els obrers de les cases que havien acceptat les reivindicacions i augmentat el jornal.[321]

Als treballadors no els quedava altra solució que canviar d'ofici o acceptar les condicions que imposaven els amos, ja que fins i tot havia fracassat la intervenció del Jutge d'Instrucció que, carregat de bona fe, intentà fer de mitjancer en el conflicte. Els amos demostraven amb números a la mà com els era d'impossible accedir a l'augment dels jornals.[322]

Aquest comentari no agradà gens ni mica als membres de la comissió de vaga. En l'edició del 3 d'agost, el setmanari *L'Escut* sembla que més sensible al problema que patien els treballadors espardenyers i publicava un text on es lamentava que s'hagués insinuat que els homes i les dones que treballaven a les indústries locals haguessin de canviar de feina: «Lo que hi ha es que per rahons que no calen exposar aquí i que quasi ningú ignora, no li han sabut fer donar més de sí i d'això no,n tenim de fer res els treballadors, puig que naltres unicament sabem que al preu que avui es paguen els comestibles i tot lo demés, lo que guanyem no'ns dona per a viurer. Tenim, doncs, de manifestar al cronista de la Conca que quant parli sàpiga lo que's diu, i no posi els peus a la galleta».[323]

Com podem comprovar, la magnitud del conflicte espardenyer a Montblanc, alterava la vida de tot el poble. Enfrontava les dues tendències ideològiques més significades i dividia la població en les dues classes socials més definides. Cadascú prenia partit pel bàndol que li era més proper.

La Conca de Barbará optà per defensar-se enfront de l'acusació implícita d'alinear-se amb els amos. Va fer una repàs dels esdeveniments i va concloure que *L'Escut* feia com de portaveu del comitè de vaga.

[319] *LE*. 28-6-1918, núm. 137, p. 3.
[320] *LE. i LCdB*. 6-7-1918, núm. 138, i núm. 229, respectivament, p. 3 i 5.
[321] *LE*. 20-7-1918, núm. 139, p. 3.
[322] *LCdB*. 27-7-1918, núm. 232, p. 4.
[323] *LE*. 3-8-1918, núm. 142, p. 2.

Teníem servida, doncs, la polèmica a les pàgines dels setmanaris de Montblanc.[324]

En el fons, no es tractava de la vaga d'espardenyers, sinó de l'enfrontament personal entre els caps d'un i altre setmanari: Pau Queralt i Joan Poblet. Si no havien quedat prou clares les posicions de cadascú, *La Conca de Barbará* encara reblava el clau dient que lamentava els jornals perduts pels treballadors que havien mantingut la vaga durant quasi dos mesos: «desitjaríem que altra vegada fossin més oportuns i assabentats en vindicar l'augment de jornal en el treball llur».[325]

En canvi, per als homes de *L'Escut,* el futur que s'albirava, utòpic o no, era diferent i la claudicació determinava altres conseqüències. La Societat d'Espardanyers La Unión continuava recaptant fons «per l'implantació del Taller Comunal on han de treballar tots».

Joan Poblet i Teixidó, l'home fort de *L'Escut,* tenia alguna cosa a veure amb el final del procés. La fórmula proposada per aquest setmanari de partir les diferències entre amos i treballadors, i concedir a aquests darrers 5 dels 10 cèntims que reclamaven en principi, podia ser una solució.

A la primeria de novembre la conflictivitat laboral era present a Santa Coloma. Els paletes d'aquella localitat s'havien declarat en vaga en no ser ateses les seves reivindicacions econòmiques d'augment dels jornals i reducció de la jornada laboral.

La tensió laboral s'escampava com una taca d'oli. El mes de desembre de 1918 hi havia declarada una vaga a Valls, i a Alcover es produïren luctuosos successos en enfrontaments entre els mateixos treballadors, que acabaren amb un mort pel tret d'un patró que intentava defensar un treballador fidel a la feina.[326]

El 15 de juliol queia el govern Maura incapaç de posar ordre al desgavell polític. El nou ministeri presidit per Sánchez Toca es presentava pocs dies després.

En la sessió parlamentària del 25 de juliol de 1919 a les Corts espanyoles Julià Nougués, diputat per Tarragona-Reus-Falset, afectat d'una afonia considerable, va intervenir per fer alguns precs als nous ministres, que ell considerava urgents. Especialment el que afectava a la detenció de dos obrers a Barberà de la Conca, per part de la guàrdia civil: «*En el correo de hoy han llegado a mis manos dos cartas de dos entidades de aquella provincia,* [Tarragona] *una de ellas "La Sociedad Agrícola" de Barberá, provincia de Tarragona, de la cual no voy a leer sino solamente el párrafo que entiendo oportuno: Se han cometido atropellos, detenciones, injusticias mil; la Guardia civil hoy mismo...»*

El president l'interrompí argumentant que llegir documents de terceres persones a la Cambra era perillós. Li advertia que els diputats podien dir allò que els plagués, però un document extern no se sabia si tindria prou qualitat per ser autoritzat.

[324] *LCdB.* 10-8-1918, núm. 234, p. 3.

[325] *LE.* 17-8-1918, núm. 144, p. 3. *LCdB.* 17-8-1918, núm. 235, p. 5. En l'edició del 24 d'agost, encara continuava la polèmica.

[326] Premsa local de Montblanc del desembre de 1918.

En el to que utilitzaven amb ironia civilitzada Nougués i el president mantingueren un diàleg que ben bé es podria representar en un escenari.[327]

Una de les indústries de les nostres contrades fou durant anys l'explotació de pedreres granítiques. El mes d'agost de 1918, l'alcalde de Lleida demanava informació al de Montblanc sobre contractistes d'obra pública de la Conca que tinguessin interès en participar en l'obra de pavimentació del «costat dret de la Rambla d'En Farran», però sobretot per la producció de llambordes, el material que s'hi volia col·locar.[328]

Tenim coneixement de l'enviament a Tortosa de llambordes de les pedreres de Julià Nougués. Reus i Tarragona també adquiriren pedra granítica per alguns dels seus carrers i, naturalment, també a Barcelona.

10.2. El Turisme

> «Dona goig l'investigació de la riquesa d'aigües mineromedicinals que la terra catalana atessora, i apena el poc interès que fins avui hi ha hagut per l'estudi de lo nostre, que's tant o més ric que lo dels altres països, on els facultatius catalans hi envien llurs clients, minvant ingressos i crèdit científic a nostra terra privilegiada».[329]

Amb aquestes paraules, Salvador Roca i Ballber començava la seva comunicació al II Congrés de Metges de Llengua Catalana. Salvador Roca era el propietari de les instal·lacions del Balneari de Vil·la Engràcia fundat el 1891 per Pere Antoni Torres i Jordi.[330] La comunicació presentada es titulava *Nota de les deus d'aigües minero medicinals i balnearis de Catalunya. Territoris que avui compren la Mancomunitat.* Editada en un opuscle de 24 pàgines on es relacionen aquelles deus que inclouen les aigües ferruginoses de l'Espluga de Francolí, les de Llorac i les de Vallfogona de Riucorb.

La Conca de Barberà no es féu visible en el II Congrés de Turisme de Catalunya celebrat a Tarragona durant els dies de Setmana Santa de 1921, tot i el seu interès pel que fa a monuments: Montblanc, Poblet, etc., o els paratges de les muntanyes de Prades i el Balneari de les Masies.

No sabem si algun representant de la nostra comarca assistí a les sessions del I Congrés organitzat per la Societat d'Atracció de Forasters de Barcelona, de la qual era secretari Manuel Folch i Torres. Coneixem, però, la carta d'invitació, datada el 26 d'abril de 1919. S'adjuntaven a la carta exemplars de la convocatòria i butlletins d'inscripció per si algun regidor volia assistir-hi: «La Comissió al adreçar-se a la

[327] *Las Circunstancias*. Reus, 2-8-1919, núm. 163, p. 1 i 2 i 3-8-1919, núm. 164, p. 1 i 2.

[328] ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència, 1918.

[329] ROCA i BALLBER, 1917: 139-162. http://taller.iec.cat/cmibllc/fons/2/02.02.026.pdf (Vist 21-4-2012)

[330] VALLÈS i MARTÍ, 2006: 515-532 i 2007:19.

V.S., ha tingut molt en compte la importància que, baix el punt de vista turístic, te eixa població, quins interessos tant íntimament van enllaçats amb les tasques del Congrés».[331]

La Conca de Barberà ha desvetllat al llarg dels segles xviii i fins als nostres dies l'interès turístic dels catalans, espanyols i estrangers. El cenobi cistercenc de Poblet, fins a la seva destrucció el 1835 i després de la restauració empresa per Eduard Toda en el segle xx, ha estat un pol d'atracció de forasters.

La bondat de les seves aigües i la proximitat i facilitat de comunicacions amb les ciutats de Lleida i Tarragona, a més d'altres grans urbs, han provocat viatges i literatura, excursions i estudis de tota mena. Però, avui i aquí, només pretenem deixar constància que en el temps de la Mancomunitat la Conca de Barberà ocupà moltes pàgines de la premsa nacional i local, que palesen la seva importància, tant pel que fa a monuments antics, com mostres de l'arquitectura més moderna.

El paisatge, amb les boscúries obagues i les deus d'aigua, féu de la Conca de Barberà un important centre de pelegrinatge d'arreu de Catalunya per tal de prendre les aigües. Aquesta esdevindria la primera gran indústria turística de la contrada.

Des que Joan Cuscullana al segle xviii posà en valor l'aigua de la font del Ferro, s'atribuïen a les qualitats d'aquella aigua un seguit de propietats adients per a moltes afectacions de la salut.[332]

L'eclosió de balnearis arreu de la península Ibèrica, seguint el traç del centre d'Europa, l'aparició de les teories higienistes a final del segle xix, l'arribada del ferrocarril a l'Espluga de Francolí, la millora dels camins i carreteres, els mitjans de transport, tot plegat, facilitava el desenvolupament del turisme que començà a notar-se de manera ostensible a mitjan segle xix.

Des de 1907 arribaven cada estiu al Balneari de Vil·la Engràcia els components de la colònia escolar de nenes de l'Ajuntament de Barcelona. Al cap de pocs anys també es construí un altre centre per acollir una colònia escolar a Montblanc, al convent de les Carmelites Vedrunes.

Les teuleries es convertiren en fondes: La Capella, Cal Cadet, Masia Blanca, Masia de l'Aigua, Masia Nougués. Cada una d'aquelles instal·lacions amb una família i una història darrere que només esbossarem.

Tots els personatges que al llarg del segle xix s'encarregaren de fer conèixer el Balneari i l'aigua ferruginosa, mereixerien unes quantes pàgines per arribar a descobrir com pogueren transformar les antigues dependències de les indústries d'obra cuita en establiments, diguem-ne hotelers, per fer entenedor el concepte.

Pere Antoni Torres Jordi comprà una parcel·la de terreny al camí de les Aigües per construir-hi un hotel. Era el 1885 quan s'hi feien obres. Més endavant comprà la Masia de l'Aigua que inclou la Font del Ferro. Construí el Xalet del Parc i l'Hotel Villa Torres. L'estiu de 1891 inaugurà la totalitat del complex.

[331] ACCB. Fons municipal de Montblanc. Correspondència, 1919.
[332] VALLÈS i MARTÍ, 2006:515-532.

Font Baixa. L'Espluga de Francolí. Abans de 1924. (Fons Josep M. Vallès)

Deu anys va poder gaudir de la seva obra per la qual passaren famílies importants i influents d'arreu. Es va arruïnar. Va morir a les dependències que ocupava a Vil·la Torres el 2 d'octubre de 1901. Embotellà l'aigua ferruginosa, però com molt bé diu la placa de 1815 que hi ha damunt de la font, presa allí podia ser guaridora, però fora, perdia totes les seves propietats.

La totalitat del patrimoni fou subhastat pel Banc d'Espanya i l'adquirí la família de Salvador Roca i Ballber. Entre 1905 i 1930 foren els anys de més esplendor d'aquell centre de descans: festes, esports i una cuina excel·lent. Un factor afegit fou la guerra europea. Europa va estar allunyada de la tranquil·litat entre 1914 i 1918. Foren anys bons per als balnearis catalans i espanyols.

Salvador Roca es va anar endeutant fins que la davallada d'afluència pel canvi de règim cap a una república féu inviable el negoci. Nova subhasta i nou canvi de mans; però això queda al marge del nostre àmbit temporal d'estudi.

L'altre centre d'estiueig important a la comarca fou Vallfogona de Riucorb. Situada, com es dedueix, a la vall del Corb. L'indret era molt conegut per la rellevància que adquirí el seu rector en el segle XVII.

El Balneari de Vallfogona[333] tenia el problema de les comunicacions. Allunyat de qualsevol estació de ferrocarril i sense cap via adequada per arribar-hi amb comoditat. Sense la proximitat d'un monument, com el cas de l'Espluga, ja que Vallbona de les Monges, no és a tocar. Tot plegat, li conferia interès turístic, però sense l'atractiu de Vil·la Engràcia que, a més, comptava amb diferents establiments al servei dels turistes.

Cal entendre el fenomen turístic en la dimensió que tenia a començament del segle XX. No s'entenia altre turisme que no fos el de prendre les aigües, descansar i el que anomenem avui turisme cultural. El contacte amb la natura era sobreentès

[333] Sobre el Balneari de Vallfogona vegeu més endavant l'epígraf dedicat a aquell poble.

i no reclamava cap esforç addicional. La resistència de cadascú marcava els límits de les excursions, de la pràctica dels esports, etc.

Les entitats culturals d'arreu del país organitzaven visites a les ruïnes de Poblet, orfeons, centres excursionistes. En temps de la Mancomunitat contrastava l'interès per experimentar els sentiments davant de les pedres enderrocades de tants i tants monuments, amb l'anhel de cultura i esbarjo, quan no d'intent de curació de malalties, que la climatologia ajudava a guarir.

Els primers automòbils substituïren les tartanes. Les famílies adinerades de la burgesia industrial catalana, aragonesa i de proximitat, passaven l'estiu a la Conca de Barberà. Sobretot l'element femení. No hi faltaven les vetllades poètiques, literàries i musicals, pròpies de l'època. Els polítics influents aconseguiren el telèfon, l'electricitat, l'arranjament de les vies de comunicació. Una història que havia començat molt abans i que va continuar molt després, amb vicissituds de tota mena.

11. FINANCES MUNICIPALS

Hem cregut del tot indispensable aportar dades sobre els pressupostos municipals dels pobles de la Conca entre 1914 i 1924. La font utilitzada és la documentació conservada a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, amb totes les dificultats que comporta, a causa de les nombroses llacunes que s'hi troben.

En primer lloc tabulem els ingressos que figuren en els pressupostos entre 1914 i 1918. Un quinquenni en el qual s'observa una certa normalitat. Tot i això, no hi ha les dades referides a Vimbodí dels anys 1914 i 1915. Els anys 1918 i 1919 d'aquesta població apareixen junts en el mateix expedient.[334]

Poble	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Montblanc	42.719	58.253	69.246	65.975	64.986	62.696
Barberà	13.411	17.446	17.759	17.293	17.167	17.270
Blancafort	7.568	7.289	18.817	18.674	18.674	18.674
L'Espluga de F.	29.870	30.215	29.412	30.217	31.453	32.463
Conesa	5.251	5.251	5.640	5.590	5.830	
Rocafort de Q.	5.689	5.689	6.089	5.890	5.890	5.890
Solivella	6.863	8.556	6.768	7.169	9.176	
Vallclara	3.820	3.878	2.520	5.316	3.939	
Vilaverd	8.477	8.221	8.195	8.618		
Vimbodí			12.733	15.131	23.792	

El capítol d'ingressos el formaven les recaptacions per la producció dels béns propis, entre els quals destaca el producte de l'escorxador. Els impostos anaren canviant amb els anys. Des del 100% d'allò que es pagava per consums, fins a altres tributs en els quals l'ajuntament tenia participació: matrícula industrial, cèdules personals,

[334] ACCB. Fons municipals corresponents: 1914-1919. Montblanc, Barberà, Blancafort, Conesa, Rocafort, Solivella, Vallclara, Vilaverd, i Vimbodí.

etc. Però en definitiva, la xifra important resultava ser el Repartiment General, per compensar el dèficit que es preveia en el pressupost. Podien fer-se també repartiments extraordinaris per a la conservació de camins veïnals o per atendre el cost de la guarderia rural. Aquest darrer entre els propietaris.

Pel que feia a béns propis dels municipis que havien estat desamortitzats el segle XIX, s'havien compensat les hisendes locals amb *Láminas intransferibles* que aportaven a la caixa de l'Ajuntament un 4% del seu valor nominal. Alguns dels municipis de la Conca de Barberà disposaven d'una partida que procedia d'aquest concepte, però és poc rellevant el seu valor en el conjunt del pressupost d'ingressos anuals.

A partir de 1919 alguns dels pobles passaren a presentar els comptes per exercici i no per any natural. Tot plegat responia a la Reforma de la Llei Municipal que malgrat que estava pensada per als municipis de més de 100.000 habitants, també acabà afectant els petits, en modificar-se els impresos i alguns conceptes dels pressupostos.

Durant les primeres dècades del segle XX les lleis que afectaven les hisendes locals havien anat reformant-se, però moltes vegades ni tan sols es desplegaren els reglaments, ja que els canvis governamentals ho impedien.[335]

El projecte d'Antonio Maura presentat el 1907 no va arribar a ser assumit per les Corts espanyoles fins al 1918 i encara parcialment. Alguns autors atribueixen el naixement del caciquisme, precisament a les lleis desamortitzadores que deixaren molts municipis sense una part important dels ingressos que representaven els béns propis i que, en mans de propietaris terratinents, ara tenien un pes important en les vides municipals. Això feia que les hisendes locals depenguessin en gran mesura del tribut dels consums que anaven a càrrec del veïnat.

El 1910 el govern de Canalejas promulgava una llei d'exaccions municipals. El 1911 se suprimia l'impost de consums i l'Estat va haver de cedir part de la recaptació per garantir la supervivència econòmica dels municipis. Per la via del Decret llei, el 31 de desembre de 1917 s'aplicava aquella llei d'exaccions. El projecte de reforma de 1918 ja contemplava el "Repartimiento General". Això sí que va afectar el petits nuclis rurals: «*el repartimiento general de utilidades, como medio de salvar el déficit de los presupuestos municipales, hallase regulado en el Decreto-ley de 11 de septiembre de 1918... El Estatuto trasplanta aquella regulación casi* íntegramente *y al propio tiempo, basándose en dictados de la experiencia, autoriza una peculiar y restringida modalidad, que en los grupos rurales modestos permitid arribar al mismo fin con menor esfuerzo*».[336]

La *Gaceta de Madrid* publicava el 30 de juliol de 1918 el Reial Decret per a presentar a les Corts el projecte d'exacció municipal.[337] El text, en el preàmbul, reconeixia la necessitat de fer reformes fonamentals en aquell tema:«*Deshecho prácticamente por la desamortización el antiguo patrimonio de los pueblos, con po-*

[335] Vegeu: MENCHÁN FERNÁNDEZ, 1997:1355-1365. VALLÈS i MARTÍ, *(Julià Nougués....)* Inèdit.

[336] FARIÑA JAMARDO, Madrid, 1975.

[337] *Gazeta de Madrid*. 30-7-1918.

cas excepciones, u detenido en su aparición, por el mismo deplorable estado de la Hacienda de los Ayuntamientos, aparte otras causas, el advenimiento de las nuevas manifestaciones del patrimonio industrial de los municipios, en la inmensa mayoría de estos el presupuesto gravita enteramente sobre los ingresos de carácter público, sobre las exacciones, que forman hoy un conjunto insuficiente en sus rendimientos, falto de elasticidad en su desarrollo, injusto en su distribución, arbitrario en su señalamiento y dañoso en su incidencia sobre la economía de la Nación».[338]

No cal dir que aquest llenguatge legislatiu i jurídic resulta molt poc comprensible, però sí que s'entén el "deplorable" estat de les finances municipals, l'insuficient rendiment i la injusta "*distribución*". Es parla de la indústria i vegem què recaptaven alguns ajuntaments de la nostra comarca per aquell concepte:

Poble	Any	Import contribució industrial	% s/ ingresos[339]
Montblanc	1917	6.760 pessetes	10
	1918	7.744	12
	1919	7.744	12
	1920-21	6.939	
Barberà de la Conca	De 1914 a 1922	237 anuals	1,3
Blancafort	De 1914 a 1919	36 pessetes anuals	
Solivella	De 1914 a 1916	226	3,3
	1917 i 1918	149	
	1920-21	197	
Vilaverd	1914	1.020	12
	1915	88	1,1
	1916	721	8,8
	1917	986	11,4
Vimbodí	1916	1.284	10,1
	1918-1919	1.284	8,5
	1920-1921	1.099	4,4
	1922-1923	777	

Com es pot observar, era molt poc rellevant i només una part ingressava a les arques municipals, ja que la Contribució Industrial era un tribut estatal. Per tant, s'havien de finançar per la via d'arbitris i repartiments que feien els membres de la Junta de Vocals Associats, composta per igual nombre d'homes com regidors tenia el municipi. Només cal fer un repàs a les actes municipals corresponents a cada anualitat per veure els noms que la formaven a cada poble i que els seus veïns coneixien prou bé.

338 Ib. Idem.

339 Les caselles en blanc són perquè no es pot establir el percentatge per manca d'alguna de les dues variables.

En el capítol de “Recursos legales para cubrir el déficit”, en els pressupostos que hem pogut consultar, hi havia els següents conceptes:

1) Recàrrec del 32 % sobre les quotes dels industrials matriculats
2) % que va variar amb els anys sobre el contingent de Consums
3) 40 % sobre l’import de les cèdules personals
4) Repartiment General
5) % variable sobre alcohols, aiguardents i licors

Si a més hi havia alguna partida extraordinària amb destinació a la conservació de camins veïnals, no hi figurava cada any. La xifra important, doncs, era el repartiment per cobrir el dèficit.[340]

Els pobles de la Conca, entre 1919 i l’exercici de 1921-22, presentaren un veritable caos en matèria pressupostària. Entenem que la mort el 1918 de qui era fundador, president i ànima de l’Associació de Secretaris Municipals de la Conca de Barberà, Joan Poblet i Teixidó, degué afectar a l’hora d’interpretar les noves disposicions. D’altra banda, aquest període s’acabà el setembre de 1923. El pressupost per a l’exercici de 1923-1924 es fa haver de refondre en la majoria dels casos. Vegem, però, algunes xifres d’ingressos d’aquells exercicis:

Poble	1919-1920	1920-1921	1921-1922	1922-1923	1923-1924
Montblanc		59.168	60.795	64.292	88.309
Barberà de la Conca	6.500	19.448	20.557	20.557	19.081
Blancafort	18.674	16.456	17.393	15.948	15.146
L’Espluga de Francolí	31.342	34.179	36.513	36.513	37.878
Conesa		5.398	4.998	5.300	8.843
Les Piles			3.644	3.644	3.644
Rocafort de Queralt		7.564	7.394	8.493	8.728
Solivella	16.416	17.229	17.229	17.499	15.089
Vallclara		4.060	4.447	5.315	
Vilaverd		10.482	3.769	8.893	11.160
Vimbodí i Poblet	12.825	24.596		19.389	21.214

Si ens ocupem dels capítols de despeses i a què anaven destinats els diners de què podien disposar els ajuntaments, ens adonarem de quines partides i conceptes eren més rellevants i la poca incidència que tenien en la millora social i cultural dels veïns.

Primer parlem del contingent provincial. Es tractava de la xifra que els municipis consignaven en els pressupostos ordinaris anuals, destinada a la Diputació Provincial. Les diputacions tenien una sèrie de responsabilitats que s’atenien amb aquells cabals. Per falta de liquiditat els pagaments s’endarrerien sovint. La legislació acabà

[340] ACCB. Fons municipals. Pressupostos de diferents pobles i diferents anys. Les sèries no són seguides, tal com ja s’ha anat fent observar.

adoptant mesures contra els patrimonis particulars dels regidors en cas d'incompliment d'aquelles obligacions.

Les xifres recollides en alguns pobles de la Conca de Barberà eren les següents:

Poble	1914	1916	1918	1921-1922	1923-1924
Montblanc	9.527	9.566	9.857	9.064	13.717
Barberà de la Conca	1.995	2.310	2.298	2.546	2.546
Blancafort	1.380	1.380	1.608	1.867	-----
L'Espluga de Francolí					
Conesa	1.004	980	980	1.162	1.164
Les Piles				869	
Rocafort de Queralt	573	573	780	780	780
Solivella	2.146	2.146	2.146	2.146	2.146
Vallclara	800	800	800	1.000	
Vilaverd	1.439	1.293			1.527
Vimbodí		3.455	3.455		3.682

Amb el traspàs de competències i serveis de les diputacions catalanes a la Mancomunitat de Catalunya el 1922, el contingent provincial passà a recaptar-lo la Mancomunitat, amb els mateixos problemes de retards i moratòries. Fou a partir del setembre de 1923 que la Dictadura posà a ratlla els morosos.

S'emprava una fórmula que no sempre fou eficaç: per rebre qualsevol ajut de les corporacions provincials calia estar al corrent de pagament del contingent i el contingent de consums. Hem vist, al llarg d'aquest treball, com això afectà Montblanc i l'Espluga per unes adjudicacions d'obra pública. Una subvenció per a cada un dels dos municipis de 19.000 pessetes que no es podien rebre a causa de l'endeutament que es mantenia impagat. A Montblanc afectà el camí de Prenafeta i a l'Espluga la construcció d'un pont sobre el riu Francolí, l'actual pont de la Palanca. El propietari del Balneari de les Masies Salvador Roca i Ballber féu un préstec a l'Ajuntament per atendre aquella quantitat i executar l'obra. El problema el tingué per poder recuperar els diners.[341]

Un altre capítol important en les despeses municipals era el cost del personal: secretari, agutzil, metge, apotecari, dipositari, inspector d'higiene per a la carn, o sigui veterinari, l'agent, normalment de Tarragona, que vetllava per les qüestions legals i administratives del municipi, el campaner, l'encarregat del rellotge, el carter, etc. En el mateix capítol s'hi incloïa el material administratiu de l'ajuntament, i les despeses de dietes i viatges, fossin per les lleves o altres qüestions. En definitiva, el capítol I, que coneix tot aquell que ha exercit algun càrrec en el govern municipal.

341 VALLÈS i MARTÍ, 2008: 196 i 198.

El capítol anomenat de policia i seguretat incloïa el cost del sereno, en els llocs on n'hi havia, el del subministrament elèctric públic, manteniment i neteja de l'escorxador o els abeuradors, si el poble disposava de camp d'experimentació, com era el cas de Barberà el 1918, la línia telefònica i el personal que l'atenia, a partir del moment en què el municipi gaudí d'aquell servei, etc.

Xoca el reduït import que es destinava a instrucció pública, bàsicament lloguer i material fungible. Tot i que el sou del mestre o mestressa anava a càrrec de l'ajuntament, figurava en un altre epígraf. Tots els pobles, però, destinaven alguna quantitat a la Festa de l'Arbre, promoguda per les autoritats.

La beneficència municipal, la higiene i salubritat pública i la pecuària tenien petites dotacions. Manteniment de camins, contingent carcerari, que pagava a l'ajuntament del cap de Partit, en el nostre cas, Montblanc, etc.

En el capítol de càrregues, si havien aconseguit alguna moratòria per deutes d'anys anteriors i s'havia periodificat hi constaven les obligacions. Així doncs, confeccionat el pressupost ordinari, s'equilibraven les despeses amb els ingressos que calia i es trametia al Govern Civil que l'aprovava o hi presentava algunes objeccions.[342]

S'observen força diferències en les retribucions dels secretaris municipals, però obviem el tema per no allargar aquest capítol. També és interessant veure a cada poble el rendiment que obtenen de les làmines intransferibles del tresor, xifra de la qual es pot deduir el valor dels béns desamortitzats de propis.

Quan s'havia confeccionat el pressupost calia aprovar-lo i fer-ho constar en l'acta, una còpia de la qual, certificada pel secretari i formalitzada amb algun altre requisit que tot seguit comentarem, s'enviava al Govern Civil. Hi havia de constar l'import total dels ingressos i les despeses.

En el paràgraf corresponent es detallava la manera prevista de cobrir-lo. Com exemple ens serveix el de Rocafort de Queralt corresponent a 1918: «... *se acordó cubrir-lo por medio de los «recursos legales autorizados» en la forma y orden de prioridad que sigue: 16 por ciento sobre las cuotas del Tesoro a los contribuyentes por subsidio industrial y de comercio; 100 por 100 sobre el cupo de consumos señalado por la Hacienda; 50 por 100 sobre cédulas personales*...».

Els percentatges podien variar en funció del municipi i, per exemple, Rocafort de Queralt l'any 1918 no tenia ingressos sobre alcohols, aiguardents i licors. Es complementava amb arbitris sobre el consum d'alguns aliments. Partida xocant que ens plau de reproduir. Naturalment aquell consum era estimatiu. Figura en molts dels pressupostos estudiats, amb la qual cosa també ens aporta informació sobre els hàbits alimentaris, tot i que fos la resposta a una qüestió burocràtica i amb la fiabilitat de les fonts fiscals.

---

[342] Hem agafat com a exemple el pressupost ordinari de Barberà corresponent a 1918.

Espècie subjecta	Consum	Unitat	Preu mitjà de venda	Import[343]	Gravamen
Aviram	470	1	3,50	3.395	848,17
Conill i llebres	1.200	1	1,25	2.748	685,55
Ous	16.000	100	4,25	1.160	298,39
Patates	16.000	100 quilos	3,00	480	120,00
Faves	16.000	100 quilos	2,00	1.300	325,00
Palla	90.000	100 quilos	7,50	4.550	1.115,50

El Govern Civil féu rectificar aquell pressupost en base a un RD de juny de 1917 que ordenava que el sou del secretari havia de ser de 2.000 pessetes anuals; el metge un haver de 500 pessetes; i el del veterinari inspector de carns, 365 pessetes anuals.

[343] Aquest import no és el valor de les unitats pel preu mitjà, sinó el valor estimat per obtenir la xifra del gravamen que s'havia d'aplicar en el repartiment general d'arbitris.

12. LA MANCOMUNITAT A LA CONCA

12.1. Premsa local: *La Nova Conca*, 1919-1923

El setmanari montblanquí *La Nova Conca,* durant el període de la seva publicació, facilita informació de primera mà sobre la tasca que anava realitzant la Mancomunitat a la Conca de Barberà i la vida local.

A final de 1918, després de la mort de Joan Poblet i Teixidó, desaparegueren els dos setmanaris montblanquins *L'Escut* i *La Conca de Barbará.* Josep M. Rendé i Ventosa es proposà continuar amb una publicació on tinguessin cabuda els joves redactors d'un i altre corrent ideològic, que havien mantingut els dos anteriors periòdics. Creà *La Nova Conca* que es publicà des del 4 de gener de 1919 fins a la supressió governativa el 8 de desembre de 1923.[344] Es definia com a «portaveu del progrés agrícola de la Conca i defensor de l'ideal nacionalista català».

Nomenà director Josep M. Abelló i Dalmau. El periòdic es redactava pràcticament a Barcelona, on alguns dels joves col·laboradors estudiaven. S'imprimia a la Impremta Requesens. No obstant això, en el primer es justificava el retard en la seva distribució a Montblanc per la vaga dels tipògrafs de Barcelona.[345]

Durant els primers sis mesos de publicar-se, hi trobem poques notícies relacionades amb conflictes laborals a la Conca de Barberà. Només setmana rere setmana es parla de la vaga de la Canadenca i de les seves repercussions en l'economia de Catalunya.

A partir del juliol de 1919, la vaga dels operaris de les obres del port de Tarragona mereix un petit comentari que, junt amb la de carregadors d'aquest port i secundada pels carreters, impedia l'embarcament de vi.

Aquell estiu la conflictivitat laboral envaí la Conca. Primer, la vaga d'espardenyers de Montblanc. El setmanari comentava que quan demanaven l'augment de 10 cèntims per parell produït no se'ls volgué atendre i, ara, a causa de la «molta

[344] PUIG, *et al.* 1995: 68.
[345] *LNC.* 4-1-1919, núm. 1, p. 5.

Montblanc. Torre del Portal de Sant Antoni. (Arxiu de la Diputació de Barcelona. Fons de la Mancomunitat)

demanda que hi ha d'aquest article» se'ls ha augmentat el salari amb aquella quantitat.[346]

A final d'agost es declaraven en vaga els dependents de barber de Montblanc. Reclamaven un augment del cent per cent del seu salari. De moment, afectava cinc establiments i els amos es negaven a atendre la petició argumentant que a les altres barberies tothom treballava, especialment en la de Fidel Porta, on sembla que tothom estava satisfet.[347] El gener de 1920, un grup de dependents formaren a Montblanc una cooperativa i obriren un establiment amb preus mòdics.

A final d'octubre quedà solucionada la vaga declarada feia tres setmanes en quatre de les fàbriques tèxtils de Santa Coloma de Queralt.[348] La crisi de les subsistències i el seu encariment provocaven que el malestar i l'ambient violent que vivia Barcelona i Tarragona en l'enfrontament entre patrons i obrers tingués ressò a la Conca.[349]

Les pàgines del setmanari recollien notícies relacionades amb la Mancomunitat. Josep M. Rendé havia estat nomenat cap d'Acció Social Agrària i el periòdic li expressava l'enhorabona. El veritable motiu de la creació d'aquella direcció era: "enfortir i expandir l'Associació Agrícola."[350]

[346] *LNC.* 12-7-1919, núm. 31, p. 7.

[347] *LNC.* 20-9-1919, núm. 41, p. 5.

[348] *LNC.* 8-11-1919, núm. 48, p. 6.

[349] Sobre la crisi i les repercussions és interessant el treball de MUIÑOS, 1987.

[350] Sobre la creació de la Direcció d'Acció Social Agrària vegeu l'article amb aquest títol a l'edició de *La Nova Conca,* núm. 49, 15-11-1919, p. 7. Apostem per atorgar l'autoria d'aquest text al propi Josep M. Rendé.

Vista general de l'Espluga de Francolí des dels Molinets. Cap a 1916. ((Foto: Museu de la Vida Rural)

El president de la Diputació Josep Monserrat adreçava als ajuntaments de la província un text on recollia l'obra de la Mancomunitat fins a aquell moment.[351] S'havien traspassat a la Mancomunitat els drets de la Diputació sobre els ajuntaments que s'havien acollit a la moratòria en el pagament del contingent.

S'estaven enllestint les obres de la Biblioteca Popular d'El Vendrell que patrocinava i construïa la Mancomunitat. Des de les pàgines de *La Nova Conca* es preguntava: "¿I Montblanch no hi pensa amb una Biblioteca Popular?" Junt amb la defensa i divulgació de l'obra de la Mancomunitat i dels interessos agrícoles de la Conca, el setmanari esdevindria el marc on tindrien cabuda les tesis de Cambó i la seva formació política: La Lliga. S'hi parlà del Pla de reconstitució econòmica que Francesc Cambó pre sentà a les Corts espanyoles, essent ministre de Foment, i també del seu projecte de llei bancària.

El setmanari donava cabuda, a més de les notícies referides a la Conca i dels pobles d'on li arribaven, a les inquietuds culturals dels seus col·laboradors. Inseria poesies del mestre de Rocafort Albert Sans, o del guanyador dels Jocs Florals que s'havien celebrat a la Conca, el mallorquí Guillem Colom. Sense oblidar el patriotisme i la censura a l'Estat espanyol: «*El centralisme espanyol, pecador centenari, esdevé, cada dia més, un miserable avar. Gelós, com els inútils, del seu poder; tirànic, com tots els febles, envers els que estan sota la seva potestat; propens a la sevícia, com tots els concupiscents, l'Estat espanyol agonitza en la misèria,*

[351] *LNC.* 21-2-1920, núm. 63, pp. 1-3.

servant amb els punys closos, tot allò que podria esdevenir, en mans dels altres, prosperitat i joia. Refusa obstinadament l'atorgar l'Autonomia a Catalunya, veda a la nostra Mancomunitat i als nostres Municipis l'exercici de funcions polítiques, i, d'altra banda, ell no actua i ens envia, amb rares excepcions, autoritats que no governen amb llurs actes ni amb llur exemple».[352]

N'hi ha prou com a mostra amb el text signat per Adolf Andreu, amb aquestes ratlles del seu article "L'avar."

La recent fundada Joventut Nacionalista a Montblanc, propicià l'activitat cultural en l'aspecte nacionalista conservador. En disposar de local s'hi preparà un cicle de conferències amb personalitats com Bofill i Mates, Carles Cardó, Ventura Gasol, Àngel de la G. Grau, Tries de Bes i Lluís Bertran i Pijoan. Albert Talavera hi organitzà una classe setmanal d'Història de Catalunya, i mossèn Pau Queralt hi impartí classes d'ortografia catalana.[353]

Si d'alguna cosa es volgués acusar el setmanari *La Nova Conca,* seria del seu abrandat caire conservador i catòlic. Fins la més insignificant notícia relacionada amb el clergat hi trobava espai. L'afany moralitzador traspua un dogmatisme sever. S'hi combatien les ideologies contràries, fossin comunistes, revolucionàries, radicals, importades de Castella, etc. Qualsevol oportunitat era aprofitada per posar en evidència el desgavell que es produiria si no se seguien els patrons que propugnava.

La Mancomunitat aspirava a controlar bona part dels serveis competents de les diputacions. Tarragona i Girona acordaren, en començar el 1920, traspassar-li els de beneficència, cultura i agricultura. L'Assemblea de la Mancomunitat, que havia de celebrar-se aquell mes de gener, adoptaria acords en aquest sentit.

Sempre hi ha alguna anècdota que remou els sentiments més profunds de la catalanitat: uns suïssos, en la celebració de l'aniversari de la independència helvètica, pujaren al Sant Gothard i, entre cants de llibertat, hissaren la seva bandera i la catalana. A Buenos Aires, la colònia catalana hissà la senyera en els seus actes. El cònsol i la colònia espanyola "han elevat al Rei un missatge perquè ho prohibeixi."

Es va estar molt amatent a la campanya endegada en defensa del dret civil català. (*LNC*, 71, 17-4-1920). Els advocats i procuradors montblanquins s'apressaren a trametre telegrames a l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona i al ministre de Gràcia i Justícia. Manuel Miró Esplugas convencé l'Ajuntament de Barberà de la Conca, de prendre un acord per protestar de l'actitud del Tribunal Suprem espanyol. (*LNC*, 72, 24-4-1920, 6).[354]

El conflicte del pa era d'abast estatal. No hi havia farina i els forners no podien abastir els pobles. Arribà farina al port de Tarragona, però s'hagué de demanar la intervenció del diputat Colom i Cardany per obtenir-ne una part que pogués alleugerir

[352] *LNC.* 20-12-1919, núm. 54, p. 1.

[353] Ib. Idem, p. 5.

[354] Vegeu especialment "Hebdomaria" a *La Nova Conca,* 1-5-1920, núm. 73, p. 2.,

la mancança a la nostra comarca. A principis de juny es va decidir vendre l'arrova de pa a 8,70 pessetes, l'equivalent gairebé a dos jornals de peó per 10 quilos de pa. (*LNC*, 79, 12-6-1920).

Abans de veremar, el 1920, la collita es presentava excel·lent. Des de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà es buscà la manera que els cellers no venguessin si no estaven ben informats de la situació del mercat. Albert Talavera va haver d'explicar per activa i per passiva, la proposta que els feien. Era d'aquelles persones que tenint bona ploma i facilitat de paraula, sovint era mal interpretat. La seva voluntat d'ajudar es confonia amb l'anhel de protagonisme.[355]

El mercat assenyalava uns preus de 12 a 13 rals pels blancs i d'11 a 12 pels rosats i negres, grau i carga. Això sí, havien de complir uns mínims de qualitat per poder ser exportats. El mercat anava a l'alça. El diumenge 3 d'octubre se celebraren dues gran reunions a Catalunya sobre el tema: a Terrassa i a Falset. Els homes de la Conca, els dirigents cooperativistes comparegueren a Falset, on de passada es feren els primers passos per a la creació de la Federació Agrícola del Priorat.

12.2. Els pobles de la Conca en aquell temps

Els criteris seguits en aquest capítol, coherents o no, responen a l'interès i valor que atribuïm a cada fet. Entenem que hi ha qüestions on predomina l'interès de la localitat on s'esdevé i, en canvi, d'altres que per mantenir la unitat d'allò que es parla s'ha de generalitzar, abastant la totalitat del territori de la Conca de Barberà. Dediquem unes pàgines al batec general de la comarca, i després ens referirem a les especificitats de cada localitat.

Ens cal, és clar, justificar per què és desigual la informació obtinguda de cada poble, a l'hora d'estendre's en l'estudi de determinats aspectes locals. No hi ha més raó que l'existència o no de documentació conservada. En el cas de Montblanc, l'Espluga de Francolí i Santa Coloma de Queralt, l'abast dels estudis ja existents i la vàlua dels historiadors que els han dut a terme, fan innecessari l'aprofundiment.

Tant en les cròniques de la premsa publicada a Montblanc, com en la correspondència o altres documentacions de la vida municipal, hi ha veritables llacunes. Això fa que d'alguns pobles puguem seguir el batec i d'altres no.

El 1909, el ministre Juan de la Cierva havia aprovat la reorganització de Correus i Telègrafs. Mitjançant el decret d'un any abans, Antonio Maura havia implantat la radiotelegrafia i iniciat la construcció del Palau de Comunicacions de Madrid. El 1913 Santiago Alba, un altre ministre manifestament anticatalà creava l'Escola de Telegrafia.[356]

---

[355] Vegeu el seu article "El preu del vi. La nostra paraula" a *La Nova Conca,* 2-10-1920, núm. 95, p. 1.

[356] http://www.coit.es/foro/pub/ficheros/libroslos_hombres_de_correos_y_telegrafos. (Vist 18-4-2016)

En un document esmentat, enviat des d'Alacant, es feia exaltació de les bondats del servei telegràfic i telefònic. La propaganda d'un projecte que prometia totes les excel·lències de cara al progrés dels pobles. Només posarem èmfasi en un fragment : «*... mediante tal proyecto, todo `pueblo que lo solicite, por humilde que sea, podrá tener su estación telefónica, sin más gasto que suministrar los postes necesarios para la implantación de la línea a la más próxima estación telegráfica del Estado*». L'Estat hi posava la resta de material i, segons el document, la lliurava construïda al municipi per a la seva explotació.

De fet, incloïa una amenaça: si l'Ajuntament no se'n volia fer càrrec, corria el perill que qualsevol entitat o particular hi estigués interessat, n'obtingués els beneficis que se suposaven.

El febrer de 1914 la Diputació de Barcelona havia posat en marxa l'Escola de Funcionaris d'Administració Local, que una vegada creada la Mancomunitat passaria a dependre de l'ens català. Es comunicava als ajuntaments la creació i els objectius. La circular detallava les matèries que s'hi impartirien i les hores que es dedicaven a cada una.

Es proposava crear un "Arxiu de la vida municipal catalana", la publicació d'un Butlletí, la formació d'un museu municipal i una biblioteca municipalista. S'hi podrien fer tant ensenyament lliure com cursets d'estiu i de perfeccionament, ja sigui en els locals de l'escola o a les ciutats cap de partit.

Enric Prat de la Riba donava una importància extrema a la comunicació i divulgació dels propòsits i la tasca de la Mancomunitat. Coneixia l'abast de la influència de la lletra escrita i de la premsa. A més dels periòdics que recollien les vivències de la Mancomunitat, estava atent a utilitzar la correspondència com una eina més en favor dels seus objectius: «Al començar la Mancomunitat aqueixa tasca seva en que Catalunya té posades tantes esperances, és d'absoluta necessitat fixar d'una manera autèntica i precisa, per datos i fets més que per via de generalitzacions verbalistes, la situació actual de la nostra terra en quan a serveix públics, a utillatge colectiu de tota mena. Som a un moment tant important de la vida catalana, preludi desitjat d'intenses activitats renovadores, que tenim tots plegats el dever de fer una informació ben complerta, ben detallada sobre tot el nostre viure actual, tan per ser base obligada de la actuació administrativa de la Mancomunitat, comper que pugui veures en les etapes successives què és lo que siga persistència d'estats de coses anteriors a la Mancomunitat i que és lo que constitueixi pròpiament la seva obra. Determinada condició actal de tots els nostres serveis de caràcter públic, apareixeran els defectes a rectificar, les obres a construir, les defi-ciències a completar o els buits a omplir; veurem lo que tenim i lo que'ns falta i sabrem tot l'esforç que'l nostre ideal de vida intensa ens reclama. Consecuent amb aqueix criteri, el Consell que tinc l'honor de presidir, ha acordat iniciar aquesta amplíssima informació pels instruments de relació i comunicació: carreteres, camins veïnals, camins de ferradura, ponts, telègraf, telèfon, servei de correspondència i transport: dirigint-se

a tots els municipis de Catalunya pregant-los que abans del dia primer del vinent mes de maig precisin el seu estat actual respecte dels serveis esmentats, i indiquin totes les millores desde les més petites i modestes fins a les més costoses i difícils que judiquin necessàries per deixar normalitzada la comunicació de cada municipi amb els seus centres de relació econòmica i de relació oficial».[357]

Tan bon punt havia connectat amb els alcaldes per demanar-los la relació de les mancances més importants que afectaven el seu municipi en matèria de comunicacions, de la mena que fossin, passà a agrair-los l'actitud pel que feia a la constitució de la Mancomunitat: «A vos, i en vos a l'Ajuntament que dignament presidiu i representeu, em complasc en comunicar la constitució de la Mancomunitat de Catalunya i la del Consell permanent. Sempre serà grat recordar la participació dels municipis de Catalunya en el moviment de la nostra opinió, que'ns ha dut al reconeixement de l'unitat espiritual catalana. L'actitut del vostre Ajuntament, com la de tots els de Catalunya ha sigut sempre d'encoratjament i estímul per nosaltres. Constituïda la Mancomunitat, esperem com sempre obtenir la vostra resolta i eficaç col·laboració. /Déu vos guardi molts anys./Barcelona 22 de abril de 1914./ El President/Enric Prat de la Riba».

Des del novembre de 1913 s'havia orquestrat una campanya al capdavant de la qual hi havia la Cambra Agrícola Oficial de la província de Tarragona, en contra de la utilització d'alcohol industrial en la fabricació de vins i licors. Gregori Rull i Oliva fou nomenat ponent per part de la Cambra, per emetre un informe dels efectes perjudicials de l'alcohol industrial sobre els productors de vi i alcohol vínic.

En la sessió del Senat espanyol, el 27 de maig de 1914, Josep Elias de Molins va dissertar sobre les dificultats que hi havia en l'exportació dels vins catalans a França. Julià Nougués ho havia fet en diferents sessions del Congrés de Diputats. El problema sorgia per la manera com els importadors francesos feien les anàlisis del vi.[358]

A la Conca de Barberà es van crear les Juntes de Defensa per l'Exportació de vins i es va endegar una campanya que donà pas al gran míting celebrat a Montblanc el 12 de juliol de 1914, amb assistència de nombroses personalitats de la política, diputats i senadors, altres de l'àmbit provincial i les corporacions municipals i juntes de les societats agrícoles ja constituïdes.

L'informe elaborat per Gregori Rull feia una crida a la unió dels pagesos per lluitar contra aquelles fàbriques d'alcohols no vínics, pressionant el govern. Encara hi havia un altre procediment per abaratir el vi en el mercat: afegir-hi aigua, amb la qual cosa el resultat tenia menys valor. Gregori Rull era un propietari del Catllar i en el seu informe facilitava dades particulars de la collita de 1911, que va salvar venent-la a bon preu en haver afegit alcohol. Rull anunciava que en el futur s'ocuparia dels tractats de comerç, una de les altres eines que els governs de l'Estat tampoc

[357] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1914. (18-4-1914)
[358] VALLÈS i MARTÍ, 2008, 2009a, 2013, 2014a.

controlaven com calia i signaven sota pressions, malgrat que després ningú els complís. Les lleis i els decrets sobre l'alcohol sovintejaren els primers anys del segle XX, i generaven en cada moment, inseguretats que afectaven la pagesia i els rendiments que obtenia del seu treball. Tot plegat, s'havia agreujat amb el projecte de llei del ministre d'Hisenda que hauria gravat el vi amb unes taxes molt superiors al preu que es podia vendre.

L'Estació Enològica de Reus del Servei Agronòmic de Catalunya a través del seu director, l'enginyer Claudi Oliveras, comunicava al municipi de Blancafort que havia fundat una escola de vinicultura i enologia. Demanava que es publicités i els enviava el Reglament.

La Diputació de Tarragona, i en el seu nom el president Antoni Estivill, el març de 1912 optà per arrendar el cobrament del contingent provincial a un agent, Joan Palau i Banús. A partir d'aquell moment, van començar un seguit de conflictes que arribaven a les altes esferes del poder, atès que es feia responsables els regidors, amb els seus propis patrimonis, del cobrament dels deutes municipals.

En relació amb l'arrendament d'aquest cobrament, es convocà a Tarragona una assemblea d'alcaldes, regidors i secretaris per al dia 29 de juliol de 1913. Alguns responsables municipals ja havien fet alguna trobada per fer avinent la seva disconformitat amb l'intent de procedir a embargaments i actuar judicialment contra interventors i dipositaris municipals per deutes des de 1909 i successius. Advertien que si ja era un problema el procediment que exercia Hisenda, amb l'arrendament del contingent, la situació podia empitjorar.

Una circular d'agost de 1913, d'Obres Públiques de Tarragona donava trasllat a una altra del director general de Comerç, Indústria i Treball del govern central, preocupant-se per l'ocupació laboral nacional, per aquelles zones que podien tenir excedents de treballadors i altres on podien faltar braços. Pretenien saber les obres projectades o en construcció que hi havia en cada poble. El govern intentava regular "*la oferta y la demanda del trabajo en forma que en ninguna comarca Española se sienta hambre por falta de ocupación al obrero", e*vitant, és clar, que la manca d'obrers encarís els jornals, de manera que *"perjudiquen al comercio y a la industria por el sobre coste de la producción."* És una mostra d'intervencionisme o de proteccionisme, si voleu, a uns sectors de la societat. Amb l'argument de l'amor "a la Pàtria" es volia crear una Bolsa del Trabajo Nacional. Utopia en un temps en què les comunicacions entre regions no permetien una mobilitat adient. Només el món rural s'anava despoblant amb migracions cap als centres urbans i industrials d'algun relleu.

Hi ha un seguit de comunicacions de diferents estaments als ajuntaments de la Conca de Barberà, que es conserven en molts d'ells; per tant, no en farem més esment, exceptuant els que mostrin un cert interès per la singularitat. El mes d'octubre de 1913 es demanà a tots els municipis de Catalunya, l'adhesió al plebiscit per la constitució de la Mancomunitat de Catalunya.

Altres comunicacions responen a les convocatòries de la Setmana Municipal de 1915, la creació de l'Escola Superior d'Agricultura, que tan important esdevindria a la Conca de Barberà, els censos d'entitats agrícoles existents a cada poble, la formació del Mapa o carta geogràfica de Catalunya, les referides a l'Escola de Funcionaris d'Administració local, etc.

Després vindria el tema de les zones neutrals que, tot i l'interès que despertava a les grans ciutats costaneres, ben poc deuria preocupar als petits pobles de l'interior, malgrat que s'intentés vendre com la panacea i la gran solució als problemes que tenia el món rural.

Un document singular que es conserva en algun fons municipal de la comarca, és el "formulario nº 9" del Govern Militar de Tarragona. Veiem-ne el títol i ho entendrem: «*Documentos que han de presentar los padres, pobres, de individuos de tropa fallecidos, para solicitar pensión con arreglo a las leyes de 8 de julio de 1860 y de 15 de julio de 1896, o Decreto de 28 de octubre de 1911*». El conjunt de documents no és que sigui res de particular, però sí que ho és que es recuperessin unes lleis promulgades després de la guerra d'Àfrica de 1860 i de la de Cuba i Filipines de 1895.

Malgrat que no en tenim constància documental, el moviment que va haver-hi arreu per cobrar aquells "*alcances*" endarrerits, les pensions als soldats morts, per part dels pares, etc., ben segur que mogueren el govern a decretar el 1911 que es posés en funcionament aquella recollida de dades. Lamentablement, ni de Blancafort ni dels altres pobles de la Conca, tenim dades ni xifres dels afectats, més enllà d'aquella trobada que es va fer a l'Espluga el maig de 1914, de la qual es conserva el cartell anunciador.

El president del Sindicat del Vendrell i el del Sindicat de l'Espluga de Francolí, es feien seva la convocatòria d'una assemblea de la UVC que s'havia de celebrar a Tarragona el 21 de juny de 1914, la intenció era la d'aprovar un seguit de conclusions per ser trameses al govern exposant-li les «mides que han de contribuir a conjurar la aguda crisi d'enguany y a prevenir en lo possible les futures...» Es tractava d'afrontar de manera conjunta la problemàtica de les exportacions. [359]

La Federació Agrícola de la Conca de Barberà endegà una campanya de protecció dels moixons. El març de 1916 demanà als alcaldes de la Conca prevenció i càstig contra aquells que destruïssin nius, matessin o cacessin en temporada de cria. En aquell sentit, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre oferia als guardatermes un premi anual de 200 pessetes a qui fes més denúncies contra aquells que "perjudiquen els aucells."

En relació amb la pagesia de Llorac, tan bon punt Josep Compte i Josep M. Rendé foren elegits secretaris dels recent creat Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia de Tarragona, el 1917, encarregaren de la seva organització als secretaris

[359] A l'Arxiu de la Cooperativa de l'Espluga de Francolí, s'hi conserven documents relatius a la questió i cartes creuades entre ambdós sindicats.

de les entitats agrícoles de l'àmbit territorial. Ambdós es feren coneixedors a les corporacions municipals de la Conca i s'hi oferien per tot allò que necessitessin.

El juliol de 1917 Josep M. Valls i Massana es feia càrrec de la Direcció dels Serveis Tècnics d'Agricultura. Coneguts com li eren la gent de la Conca de Barberà, comunicava, mitjançant un *saluda* als alcaldes, el seu nou càrrec des del qual s'oferia a seguir col·laborant.

Aquell estiu, la situació econòmica dels pobles de l'àmbit de la Diputació de Tarragona era tan complicada que la Mancomunitat es veié obligada a fer una nota oficiosa, en la qual s'aconsellava estudiar quines obres en els pobles, podrien rebre l'impuls de "l'acció de la Mancomunitat", si aquells normalitzessin les seves relacions econòmiques.

A Barcelona, s'havia celebrat l'Assemblea de Parlamentaris el dia 5 de juliol. Entre els acords d'aquella reunió va haver-hi el de demanar als municipis la seva adhesió i enviar-la al president de l'Assemblea, Raimon d'Abadal i al president del Consell de Ministres, trametre-li un telegrama: «*Ayuntamiento de mi presidencia adhiérase conclusiones favor amplia autonomía municipal i próxima apertura Parlamento, aprobadas Asamblea Parlamentarios Cataluña*».

El juliol es rebia la proposta signada pels diputats i senadors Cambó, Lerroux, Roig i Bergadà, Llosas, Rodès, Zulueta (Josep), Nougués i Sedó, aprovada en reunió a Barcelona per a ser tramesa al president del Consell de Ministres.

La Mancomunitat havia posat en funcionament l'Extensió d'Ensenyament Tècnic i ho comunicava als secretaris municipals amb tota mena d'elogis a la iniciativa. En definitiva, ensenyament per correspondència. De moment s'havien engegat els estudis d'electricitat. Els arguments també tenien el deix proteccionista que en aquell moment no alarmava a ningú, ben el contrari: «Hem de posar els nostres esforços per a abastar-nos a nosaltres mateixos, no solament per la duració de la guerra sinó per a quan la pau sigui firmada. Sols així evitarem en el dia de demà la invasió de nou material i de nou personal estrangers».

12.3.1. Barberà de la Conca

Un dels primers documents conservat en el Fons Municipal de Barberà a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, relatiu a la qüestió de telègrafs, és un imprès en forma de circular tramesa pel "*Cuerpo de Telégrafos. Junta Provincial de Alicante. Comisión propagandista del Plan de Reorganización de los servicios telegráficos. Particular*" sense data es rep a Barberà i s'adreça a l'alcalde.

El 28 de gener de 1914 el Rectorat de la Universitat de Barcelona concedia permís per obrir una escola d'acord amb la sol·licitud feta pel president de la Sociedad Agrícola de Barberà, Antoni Ollé i Poblet. Es faria una escola no oficial de primera ensenyança per a nois i una per a adults en el local propietat de la Societat al Ra-

val de la Salut, número 1, primer pis. S'encarregà la direcció al mestre de primera ensenyança superior Víctor Gómez Castillo. Només hi havia dues condicions: que no se superés el nombre màxim d'alumnes (45) i l'obligació que en cas que l'escola es tanqués ho havia de comunicar al rectorat.[360]

Les inquietuds dels dirigents de la Mancomunitat foren ben aviat conegudes pels ciutadans i, en el cas que ens ocupa, pels mestres de Barberà Josep Sabaté de l'Escola de nens i Josepa Cabré de l'Escola Nacional de nenes. El 8 de maig posaven en coneixement de l'alcalde Josep Cantó i Vilaró, com a president de la Junta Local de primera ensenyança, el mal estat de les parets del pati on els alumnes passaven les estones d'esbarjo, a més de ser el lloc per on entraven i sortien de l'aula. Li ho comunicaven considerant que era un perill per als alumnes i li demanaven que*"se digne ordenar la reparación de las expresadas paredes a fin de no tener que lamentar ninguna desgracia."*

A l'Ajuntament de Barberà es va rebre la circular impresa que anunciava el Primer Congrés Català de l'Habitació Popular, que s'havia de celebrar a Barcelona del 12 al 15 de juny. La comunicació es feia l'abril i es referia a la Llei de cases barates que intentava afavorir els sindicats obrers. [361]

Quan el 1916 es constituïa a Barberà la Joventut Social es produí entre el jovent una certa decepció i divisió. Per ser-ne soci calia ser-ho de la Societat Agrícola. Aquesta exigència es trobava poc liberal en consonància amb el tarannà esquerrà del poble. De fet no era més que una entitat política a la qual accedirien els joves republicans barberencs. A la Junta apareixen noms de famílies del poble que aviat trobarem en afers de més responsabilitat.[362]

En uns quants anys, aquell nucli es convertí en la secció recreativa de la Societat Agrícola. El gener de 1920 inaugurava la sala de cinema al local de ca l'Andreu. La novetat fou acollida per nombrosos veïns que no es volgueren perdre les meravelles d'aquell nou art.[363]

A finals de maig, delegats dels pobles afectats per la projectada línia de tren Tarragona-Puigcerdà es reunien a Tarragona. Es tractava d'aclarir els endarreriments econòmics entre els municipis afectats i la Diputació i la Mancomunitat per tal que poguessin complir-se els compromisos contrets en les bases del concurs de construcció.[364]

El Museu Diocesà de Tarragona retirava dos sarcòfags del pati del castell de Barberà. En un d'ells hi descansaven, des de 1699, les despulles del comanador hospitaler Joan de Sentmenat, mort el 1660.[365]

---

[360] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1914.
[361] ACCB. Fons Municipal de Barberà. Correspondència. 1914. (18-4-1914)
[362] *LCdB*. 1-7-1916, núm. 124, p. 5.
[363] *LCdB*. 17-1-1920, núm. 59, i 13-3-1920, núm. 66.
[364] *LCdB*. 24-2-1920, núm. 72, p. 5
[365] MATA DE LA CRUZ, 2012: 201-215.

12.3.2. Blancafort

En temps de la Mancomunitat, Blancafort arrossegava, com la resta de pobles de la comarca, un endarreriment important en el pagament de les seves obligacions tributàries. Reculem fins al 1905, quan el contingent provincial importava 758,98 pessetes, import que inclou el que pagaven pel Butlletí Oficial. A aquesta quantitat s'hi afegien les anualitats pendents des de l'exercici de 1899 i el total ascendia a 5.384,36 pessetes.[366]

La línia telegràfica que arribava a Blancafort l'abril de 1912, de la qual no teníem cap mena de notícia, sembla que estava avariada i interrompuda. El cos de Telègrafs de Tarragona, davant d'aquella incidència, amenaçà de suprimir-la si l'Ajuntament no complia, en un termini de vuit dies, amb el seu compromís de fer-se càrrec de les avaries.

Des de l'oficina liquidadora de tributs de Montblanc es reclamava a l'alcaldia de Blancafort que les entitats Societat Agrícola Cooperativa, Defensa de la Propiedad Agraria i Sindicato Agrícola de Crédito comuniquessin les dades del líquid imposable que els pertocava liquidar.

Blancafort demanava a la Companyia de los Caminos de Hierro del Norte de España, la companyia *del Nord*, com se la coneixia, que el seu tren número 1.300 admetés passatgers. La resposta fou negativa ja que estava pensat només com un tren de càrrega.

Al setembre de 1913 la reclamació del deute per consums a l'Ajuntament de Blancafort pujava un total de 9.688,18 pessetes; de les quals, corresponents a l'any 1910, 2.788,43; al 1912, 3.668,16 i al 1913, 3.231,59. No tenim notícies de com s'havien liquidat els imports anteriors ni per què no apareix l'import de l'any 1911.

El 7 d'octubre de 1914, José Nieto, responsable de Telègraf a Tarragona, oficiava a l'Ajuntament sobre la demanda de construcció d'una línia de telèfons. Es necessitaven 120 pals i l'Ajuntament els havia de subministrar a peu de forat. Es comptava poder executar l'obra amb una certa urgència de temps. A finals de 1915 l'estació telegràfica de Blancafort quedà provisionalment clausurada.

En la documentació que resseguim de Blancafort del 1915, hi trobem tot el que fa referència a les pedregades del mes de juny i les circulars, notificacions de visites, etc., que es promogueren. Cartes a Diputats, Senadors i altres polítics que es feren seva la problemàtica de la Conca de Barberà i lluitaren per defensar la superació d'aquelles maltempsades. Cas de Julià Nougués i Albert Dasca.

Albert Dasca escrivia des de Madrid a l'alcalde de Blancafort el 19 de setembre de 1915. Li explicava detalls sobre la vinguda del director general d'Agricultura per visitar algunes comarques, especialment la Conca de Barberà.[367]

[366] ACCB. Fons Municipal de Blancafort. Correspondència, 1912-1914.

[367] VALLÈS, 2008, 2009a, 2013 I 2014a. *La Vanguardia* i *La Publicitat* de Barcelona se'n feren ampli ressò.

El director general d'Agricultura Carles Castells visità la comarca el 29 de setembre. L'alcalde de l'Espluga, Andreu Morgades, s'encarregà de coordinar les visites als diferents termes, amb presència d'autoritats i representants de les societats agrícoles locals. El de Montblanc, Josep Llobera, anà més enllà i convocà els ciutadans de Montblanc a l'estació a rebre el funcionari estatal «*a fin de que con su acto de presencia, respetuosa y cortés, vea el Sr. Director que no es la política ni el elemento oficial quien rinde cortesana pleitesía al representante del gobierno, sino el pueblo siempre sufrido y resignado*».[368]

El 16 d'octubre de 1915, Louis Garnier, concessionari exclusiu per a Espanya i Portugal de la companyia francesa Pathé Frères amb seu a París, preguntava a l'alcalde de Blancafort si al poble hi havia algun cinema i el nom i adreça del propietari, en cas afirmatiu.

En diferents llocs d'aquest treball es parla del curset de viticultura que es féu a Montblanc el novembre de 1915. Abunden les comunicacions per anunciar i motivar l'assistència dels pagesos dels altres pobles. En aquest primer curset que es feia a la Conca, de Blancafort hi assistiren Joan Masalles i Eduardo Sans Barcenilla.[369]

Aquell mateix mes de novembre, essent *Comisario Regio* i president del *Consejo Provincial de Fomento* a Tarragona Frederic Vidal i Ferres, aquest organisme cursà petició als diputats a Corts i senadors pregant-los de presentar una iniciativa legislativa en el sentit que aquelles quantitats exonerades en les tributacions del pobles afectats per les pedregades i el míldiu no fossin repartides entre la resta de pobles de la província, com era preceptiu.

Per la seva part, la Cambra Agrícola Oficial de Tarragona, a través del seu president Gregori Rull i Oliva, es preocupava de garantir el subministrament de sulfat de coure i sofre de cara a l'any 1916.

Precisament, la Societat Cooperativa de Blancafort el desembre, atenent la petició del secretari municipal, xifrava en 2.800 quilos el sulfat de coure que podria necessitar per la propera campanya vinícola i en 25 sacs el sofre, suposem que de 70 quilos, mesura habitual en aquella matèria.

En un altre ordre de coses, l'Ajuntament de Blancafort fou autoritzat per la Mancomunitat a plantar 20 plataners al tram de carretera del poble que enllaçava amb la de Montblanc a Tàrrega. El curiós és el plec de condicions que se li imposaven des de Barcelona. Els arbres "*serán tiernos, rectos y sanos*." Havien de tenir unes determinades mides: 15 centímetres de circumferència al tronc i 4 metres d'alçada. Disposaven d'un termini assenyalat per plantar-los. S'havien de plantar a mig metre de la vora de la carretera i a una distància de 10 metres entre cada arbre. Alternats els d'un costat amb els de l'altre. L'enginyer encarregat volia supervisar la plantació i demanava que li fos comunicada amb una antelació de 8 dies. L'Ajuntament havia

[368] ACCB. Fons municipal de Blancafort. Correspondència, 1915.

[369] AHDB Fons Mancomunitat de Catalunya. Sig. 2.794. S'hi conserven les llistes del curset de 1915 a Montblanc i del de 1916 a Barberà.

de tenir cura de la conservació i la reposició dels arbres que no brostessin. Això sí, els arbres, una vegada plantats, passaven a ser propietat de la Mancomunitat. Tota aquella mena de condicions podien ser molt necessàries per a llocs urbans, però en un poble on la majoria dels seus habitants eren pagesos sembla més aviat allò de tocar el voraviu.

Blancafort també disposava del seu sometent: Pau, Pau i sempre Pau. A fi de fer la revista anual el cap local Joaquim Oliveres comunicava a l'alcalde el 4 de gener de 1916 que es faria la reunió del sometent "*en el paseo de la calle Mayor*" el dia 6, a les 10 del matí.

El 8 de febrer de 1916, arribava a l'Ajuntament de Blancafort la primera referència oficial relativa a la Federació Agrícola de la Conca de Barberà. Constituïda el dia 2, ho participava a tots els municipis. Signaven aquell ofici Josep M. Rendé i Joan Poblet, president i secretari respectivament de la nova federació comarcal.

Les cambres agrícoles de Tarragona i Reus optaren per fer gestions conjuntes per tal d'obtenir sulfat de coure i sofre. Ja eren al mes de març i malgrat les intervencions polítiques d'Elias de Molins i els altres diputats i senadors, no es veia solució al problema. Les dues cambres demanaren als ajuntaments que els propietaris que volguessin aquelles matèries es comprometessin per escrit a la quantitat i al preu que sortís al seu moment. Amb tot, no se'n garantia el subministrament. El govern, davant la impossibilitat de disposar-ne, optà per importar-ne d'Amèrica, però resultava tan car que la pagesia féu front comú en contra de la compra.[370] Blancafort n'havia demanat provisionalment 661 quilos de sulfat i des del Govern Civil se li reclamava la relació nominal dels pagesos que n'havien encarregat.

Pel diumenge 16 d'abril a les 10 del matí, estava programada a Blancafort una conferència de Josep M. Valls sobre el problema del míldiu. També arribava a Blancafort la modernització. El desembre de 1916 havien rebut un "*aparato Cyclostyle*" i havien pagat les 135 pessetes que devia valer a la casa Guillermo Trúniger & Cº. de Barcelona.

Blancafort va rebre la relació d'obres necessàries a la Conca, promoguda per la Mancomunitat de Catalunya. De fet, li afectava la construcció del camí veïnal de Blancafort als Omells de na Gaia per Montblanquet.[371]

Al cap d'uns quants dies, Albert Dasca enviava a Blancafort les conclusions de l'assemblea del dia 19 de juliol. El mateix diputat responia a l'alcalde, que fetes les gestions que li havia encomanat, sobre el camí de Blancafort a Omells per Montblanquet, li podia assegurar que cap membre del Consell de la Mancomunitat mostrava interès a retardar aquella obra. A més, el tranquil·litzava en el sentit que tan bon punt el personal que se n'havia d'encarregar estigués en condicions, es farien els estudis i es prosseguiria amb l'execució del projecte.

370 ACCB. Fons municipal de Blancafort. Correspondència, 1916. Sobre la campanya pel sulfat i el sofre hi ha abundants documents.

371 ACCB. Fons municipal de Blancafort. Correspondència, 1917.

El novembre de 1917 el poble de Blancafort visqué unes jornades extremadament anòmales, fruit del temps i la misèria que aclaparava la societat. L'onze de novembre, el governador civil envià al poble tres guàrdies civils, atenent la petició de l'alcalde per garantir l'ordre públic.

El president de la Diputació, Pere Lloret, demanava als alcaldes la seva col·laboració per aconseguir dides que poguessin alletar «els infantons que per falta de dides que vinguin a recollir-los» es morien a la Casa de Beneficència. Confessava el president que aquella institució provincial havia complert molt malament els seus compromisos ja que pagaven tard els serveis que se li havien prestat, però ja s'havia resolt. Era una qüestió humanitària i caritativa. Aquells infants necessitaven el caliu amorós d'una mare i l'aliment d'uns «pits vigorosos».

A mitja gener de 1918, Josep Elias de Molins president honorari de la Cambra Agrícola Oficial de Tarragona reclamava a través d'una instància, al president del Consell de Ministres, que s'agilitzessin els acords amb França a fi que permetés l'entrada de vins espanyols i catalans. El document és llarg, a l'estil dels polítics del temps, però contundent, educat, literari, expressió d'un alt coneixement de la situació. El mercat francès estava afectat per la guerra i l'escassetat de vi havia disparat el preu fins a 1,5 francs per litre.[372]

Apuntalava la salvació de la nostra agricultura en tres factors: facilitats a l'exportació, mitjans de transport per terra i mar i, finalment, ajuts en metàl·lic o préstecs a baix interès pels sindicats agrícoles i la pagesia en general.

Si el mes de març s'incitava l'Ajuntament de Blancafort a celebrar el dilluns de Pasqua una festa d'homenatge a la vellesa "*modesta o solemne según los recursos con que cuentan*", a mitjan abril se'ls anunciava una conferència sobre la preparació dels polisulfurs o sofre líquid, a càrrec d'August Matons, dels Serveis Tècnics d'Agricultura de la Mancomunitat.

El 1918 s'havia de celebrar la IV Setmana Municipal que organitzava l'Escola de Funcionaris d'Administració Local. Un dels objectius primordials d'aquella edició era la reforma de la Llei municipal, per la qual cosa es demanava la resposta i adhesió a tos els municipis.[373]

A cada poble s'havien creat les juntes locals de subsistències. En formaven part les autoritats polítiques i representants de les societats. A Blancafort la Societat Cooperativa Agrícola nomenà Pau Llurba i Vallès per representar-la.

El 30 de juny de 1918 es féu a Tarragona una assemblea d'alcaldes i secretaris d'ajuntament. Es tractà la qüestió del sosteniment, direcció i administració dels hospitals. Hom pretenia que la Diputació ampliés els seus serveis de Beneficència als malalts pobres i *menesterosos*, com feia a expòsits, orfes, dements i vells. No disposant de cap centre o edifici propi per atendre aquells serveis, es proposava que

[372] ACCB. Fons municipal de Blancafort. Correspondència, 1918.

[373] En el fons municipal de Blancafort s'hi conserva el fulletó programa de la Quarta Setmana Municipal.

es contractés l'hospitalització dels afectats en institucions existents. La finalitat última seria la creació d'un hospital provincial «amb vida independent i dotat de tots els elements i mitjans que la legislació i la ciència aconsellen».

L'octubre de 1919 la companyia Catalana de Gas i Electricitat feia arribar als municipis la seva oferta de feina de peonatge per a la construcció de salts d'aigua a El Run, Puente Argoné i Campo. Tots ells a la vall del riu Esera i vinculats a la central de Seira. S'oferia un jornal de 4 pessetes el dia, més una prima de dos rals diaris si s'havien treballat 13 jornals en una quinzena de dies. Amb unes determinades condicions es pagaria als obrers el viatge de tornada en tren des de Seira a l'estació d'origen. El contracte es feia per a tres mesos i podrien gaudir de 10 dies de descans. En cas d'accident o malaltia els jornals perduts no comptaven a efectes de les anteriors condicions. Per altra banda hi havia oferta per a paletes amb jornals de 6 a 6,50 pessetes diàries i altres gratificacions, més o menys condicionades. Aquelles ofertes les enviava Antonio Fenosa, que segons indica és l'autor del plànol i el pressupost del pont que s'havia fet a Blancafort i n'havia dirigit l'obra.

Quan el novembre de 1918, Josep Compte i Josep M. Rendé des del Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia es proposaren elaborar un cens d'associacions agrícoles, a Blancafort existien el Centre Agrícola, la Societat Mutualitat i Cooperació Vinícola, el Sindicat Agrícola, el Sindicat de Vinyaters i la Societat Agrícola. Cinc entitats, doncs, dedicades a la cooperació pagesa que responien a les diferents ideologies i posicions socials dels seus membres. Rendé coneixia bé que aquella no era la situació real «però convé que les que no existeixin, ho digui l'alcalde».[374]

El desembre de 1919 Josep Mestres, com a diputat de la Mancomunitat, comunicava a l'alcalde que el camí de Blancafort als Omells havia entrat en la relació de vies urgents.[375]

El doctor Josep M. Prats i Batet en les seves obres sobre Blancafort[376], segueix les cròniques de la *Gazeta de la Conca* i els llibres d'actes municipals de 1912 pel que fa a comunicacions, enllumenat públic, creació de la Junta de Defensa de la Propietat Agrària, la Societat Cooperativa, etc., entre 1913 i 1914. Remetem al lector a aquelles obres per no repetir-nos en allò que ja ha estat estudiat.

El maig de 1920 Blancafort tenia avançats els treballs per a la construcció d'un celler cooperatiu. El Sindicat concertà un préstec amb el Banc de Valls per 35.000 pessetes, que permeteren comprar el magatzem i patis de Josep Masalles. Albert Talavera seguia de prop les gestions que es feien i assistia a alguna reunió per assessorar en l'organització de la nova entitat.[377] En el local del Sindicat de Vinyaters

[374] S'hi conserva l'imprès o qüestionari "Cens d'Associacions Agrícoles."

[375] Suposem que per un error en el text de la comunicació es diu "relació de vies urgents de 1917" quan la carta esta datada el 21-12-1919 i la relació deu ser per a 1920. Amb tot, només ho anotem per veure com anava de retardat aquell projecte que ja figurava en documents de 1914.

[376] PRATS BATET, Josep M. *Quimeres centenàries. Un segle d'associacionisme agrari a Blancafort*. Lleida, 1996 i Blancafort. Cossetània, 1998.

[377] *LCdB*. 29-5-1920, núm. 77, p. 4 i núm. 79.

s'hi muntaven tres tines de gran cabuda. La collita de verema era de bona qualitat i feia grau. Això, sens dubte, movia a l'entusiasme dels pagesos del poble.

En plena verema d'aquell any, s'inaugurà la il·luminació pública el dia 11 de setembre. Feia cinc anys que s'havien iniciat les gestions i els treballs.[378]

12.3.3. Conesa

La documentació conservada de Conesa en el temps de la Mancomunitat de Catalunya és més aviat escassa. El 1913 rebien el qüestionari referit a les carreteres i camins veïnals. La Diputació de Tarragona hi anava trametent documents relacionats amb el nou ens català. La informació sobre les aigües públiques elaborada per Joan Poblet i Teixidó, també la trobem en altres municipis. Propaganda sobre la creació de la Càtedra Ambulant d'Agricultura fundada per Josep Mestres, com a diputat provincial. Notícies sobre reunions de la Junta de Defensa Vinícola l'any 1914, i poca cosa més.

Pels treballs de Guillem Carreras i Albareda sabem que, a començament del segle XX, Conesa comptava amb 980 hectàrees de conreu i 851 de pastures. Entre el 1887 i el 1900 la població es va reduir un 20%.[379]

Per iniciativa de mossèn Joan Oliver, el 1918 es fundava el Sindicat Agrícola de Conesa, que aspiraria a la construcció d'un celler. Pretenia ser una agrupació catòlica de treballadors. S'adherí a la Conferència de l'Agricultura Catalana, que, de fet, no es va arribar a realitzar perquè el govern central ho va impedir. El projecte fructificà després d'apaivagar les desavinences entre les dretes catòliques i la pagesia d'esquerres. A principis de febrer de 1919 s'inaugurava l'edifici. S'havia aconseguit una veritable unió «sense distinció de colors polítics».[380]

La construcció de la seu social del Sindicat Agrícola portà alguns conflictes al poble. Allò que havia de ser el cafè i domicili de la Cooperativa es construïa ocupant part de la plaça de l'Església i, naturalment, no tothom ho veia amb els mateixos ulls.[381]

El 1922 arribava a Conesa la primera màquina garbelladora. El telèfon arribà al poble el 1925; i el 1926 se li concedí el dret de tenir un metge propi. Fins aleshores el titular el compartien amb els nuclis de Montbrió de la Marca i Vallverd.

Una altra obra per conèixer alguna dada sobre el poble és *Conesa. Història i vida,* publicada per l'Ajuntament d'aquell municipi el 2009 i de la què en són autors Josep Pijoan, Valentí Gual, Josep M. Grau i Roser Puig.[382] S'hi aporten dades demogrà-

---

[378] *LCdB.* 18-9-1920, núm. 91, p. 5.
[379] CARRERAS i ALBAREDA, 2015: 50 i ss.
[380] *LCdB.* 8-2-1919, núm. 6, p. 8 i 15-2-1919, núm. 7, p. 5. Vegeu VALLÈS i MARTÍ, 2013:36.
[381] *LCdB.* 13-3-1920, núm. 66, P. 6.
[382] PIJOAN *at al.* 2009: 27.

fiques: el poble perdé una cinquantena de persones a causa de l'epidèmia de còlera morbo de 1885. En el cens de 1900 es comptabilitzaven 451 habitants. El 1910, 479; el 1920, 511; i el 1930, 489.[383]

El 1915 Conesa tenia rector, mestre de minyons i mestra de nenes, tots dos d'instrucció primària. Disposava de dos forns de pa i dues societats recreatives. Dues botigues de queviures, tres paletes, dos ferrers, un fuster, un cadirer, quatre barbers, dos espardenyers, un baster, dos matadors de porcs, un guardatermes i un sereno. Es produïa mel i hi havia alguns pastors de cabres i d'ovelles.

Pel que fa a la pagesia, el 1915 hi havia 7 famílies, amb una parella de mules. La resta tenia un sol animal; mula o ase. Hi havia una dotzena de carros. "Es sembrava poc i es collia menys" fins que arribaren els adobs químics, a partir de 1920.

Els autors citats ens fan conèixer que el 1909 es començà a esplanar el camí que s'arribaria a convertir en la carretera que, partint de Rocafort de Queralt, passa per Conesa, Segura, pel coll, i baixa a la vall del Corb, sota l'Albió, per anar fins a Cervera. El camí veïnal fou acabat el 1913, tot i que ja fou conegut com a carretera.[384] Com totes les obres d'aquesta mena a la Conca de Barberà, duraren anys fins a la seva recepció definitiva, malgrat les bones intencions de la Mancomunitat i la competència que pretenia exercir Obres Públiques de l'Estat, que no feia altra que allargar, mitjançant la burocràcia, el patiment dels pobles en aquelles qüestions. Els de Conesa fins i tot crearen una corranda sobre la carretera per la lentitud de les obres.

Era el 1917, essent alcalde Josep Segarra, es féu la canalització de l'aigua, es construïren dues fonts i uns nous abeuradors. Ajudà a la realització de l'obra amb la seva influència el diputat Albert Dasca i es col·locà a la font una placa amb la llegenda *Record de Dasca*.[385]

Una de les collites importants del terme era la trepadella. Se segava a finals de maig i acudien al poble dallaires de les contrades veïnes, que rebien un jornal de 18 a 20 pessetes diàries.

Si ens fixem en els registres fiscals de la Delegació d'Hisenda de Tarragona, Conesa tenia el 1920 189 propietats. Els seus amos vivien al poble. Però 12 ja residien a Barcelona, 3 a Torrebesses, 2 a Santa Coloma de Queralt, 2 a les Piles i 1 respectivament a Rocafort de Queralt, Almenar, Tarragona i Forès. Entenem, doncs, que un total de 23 famílies havien emigrat a la ciutat o a pobles propers, probablement per raó de casaments amb pubilles.

El nucli urbà estava estructurat al voltant de la plaça Major i els carrers de la Font, de Dalt, Raval, Major, Muralla, de la Muntanya, Carreró, Calvari i afores.[386]

[383] Ib. Id. P. 30.

[384] Ib. Id. P. 109.

[385] Ib. Id. P. 110. Conesa era el poble de la Conca amb més caps de bestiar. És especialment interessant la descripció que es fa de com era el municipi a finals de la dècada de 1920.

[386] AHT. Fons Hisenda. Registres. Sig. 203.

12.3.4. Forès

El poble encimbellat en un turó, prop del santuari del Tallat, a la Serra de Comalats, a la part més septentrional de la Conca de Barberà, en començar el segle XX també havia perdut un fort contingent de població.

Dels 507 habitants de 1887, el cens de 1900 assenyalava 418 persones. El 1920 se n'hi comptaven 445. La fil·loxera i el repartiment de la terra en petites propietats feien inviable la subsistència de la pagesia. En aquells anys començava l'emigració; primer cap als pobles més grans de la comarca i, a poc a poc, la gent es va anar allunyant vers les ciutats on els mitjans de vida estaven més garantits.[387] En el cens de 1905 (BOP 15-7-1905) hi constaven 124 homes caps de casa; 48 sabien llegir i escriure i 76 no.

Del seu terme era molt estimada la fusta. A principis del segle XX, els seus boscos estaven considerats els millors de la Conca i la Segarra. Feia anys que eren de propietat privada, fossin inversors barcelonins o propietaris locals.[388]

El 30 de setembre de 1913 el secretari municipal Josep Fonoll deixava constància en el llibre d'actes de la reunió per acordar l'import dels «*cupos de consumos, cereales, sal y alcoholes, aguardientes y licores*» de l'any corrent.

Forès s'havia adaptat a la norma tributària del "repartiment general vehinal" amb el recàrrec del 100% sobre els vins i altres espècies. L'estat que resumeix els drets del tresor i els recàrrecs pujava en total la quantitat de 1.869,91 pessetes. Només la sal no estava recarregada amb el 100% municipal. Per una banda, estaven subjectes les carns fresques o salades, de bestiar boví, de llana o cabres. El grup dels líquids comprenia els olis, el vi i el vinagre. En l'apartat dels grans: els cereals i les llegums. Encara quedaven el peix, el sabó, el carbó i, a part, els aiguardents, alcohol i licors.[389]

El novembre d'aquell any 1913, el consistori de Forès s'adheria «*en todas sus partes al expresado proyecto de Mancomunidades, por considerar que es un bien general por Catalunya*» i trametien la certificació a la Diputació de Tarragona.

No disposem de les dades de pressupost del municipi, però el desembre de 1913, el recaptador municipal liquidava 3.363,95 pessetes cobrades dels repartiments de l'any.

Per la bellesa i les excepcionals vistes de l'indret, Forès era moltes vegades escollit per fer-hi trobades de diferents col·lectius que volien gaudir de la tranquil·litat i del seu clima a l'estiu.

El febrer següent, l'Ajuntament es plantejà la necessitat d'habilitar la sala d'una casa per fer les sessions, mentre es decidia on fer el nou ajuntament, que, probablement, seria en el local del forn del poble. S'acordà arrendar la casa del secretari Josep Fonoll per 3 pessetes mensuals.

---

[387] PUIG i LLORACH, 2004: 133.

[388] *LCdB*. 9-5-1914, núm. 13, p. 2.

[389] ACCB. Fons de Complement de Forès. Llibre d'actes de 1913, folis 18 i 18v.

El juliol de 1914, en escaure's la lluita en defensa dels vins a la Conca de Barberà, la Junta de Defensa comarcal també visitava Forès per involucrar-los i pregar-los l'assistència al míting de Montblanc.[390] Els pagesos estaven en plena sega i poc els afectaven les qüestions vinícoles, de manera que excusaren la seva assistència.

En el programa de carreteres de la Mancomunitat ja hem vist que es projectà la que havia d'anar des de la carretera d'Artesa a Montblanc per Passanant, la Sala i fins a Forès, recorrent la part nord de la serra. El Ministeri de Foment indemnitzà amb 13.353 pessetes els propietaris afectats per les expropiacions del traçat.[391] La de Ciutadilla a Passanant i Forès, finalment, en l'intent d'avançar el màxim, es decidí fer-la per administració. El desembre de 1916, l'enginyer Lluís Corsini visitava les obres que estaven força avançades.[392]

Forès havia nomenat metge titular el 1915 a Aniceto Gresa i de Mirambell i, en començar el 1916, un total de 68 veïns concertaren unes condicions amb el metge de Conesa Santiago Mundi. No sabem els motius del canvi, però el cas és que fou nomenat titular a partir d'aquell moment. El tema comportà algun problema perquè el nou metge l'havien de pagar tots els veïns, i sembla que alguns no hi estaven d'acord. Es redactaren unes condicions i si algú no pagava es repartia entre la resta.

Fou elaborat el repartiment de consums per a l'any 1916 amb un total de 1.654,64 pessetes, inclòs el recàrrec municipal, de les quals 523,61 corresponien al vi i 212,13 als aiguardents. Quan el mes d'octubre el recaptador va liquidar els anys 1913 i 1914 va pagar a l'Ajuntament un total de 8.300,41 pessetes. 6.841,46 en metàl·lic i la resta en els rebuts pendents de cobrament.

De cara a 1917, l'Ajuntament de Forès establí noves condicions amb el forner que tenia arrendat el forn, Francesc Martí i Nicasi. Se li atorgava un nou termini de dos anys. Hi havia de posar tota la llenya «*para cocer el pan de todas las mujeres que pastaran en el mismo*». De cada 24 pans se'n quedava 1 per a ell. L'Ajuntament no li cobrava res. Se li deixava el forn en bones condicions i amb tots els estris. Les millores que hi fes quedarien per al forn en finalitzar el contracte el 31 de desembre de 1918.[393]

L'alcalde Antoni Huguet i el secretari Josep Fonoll signaven el Registre fiscal d'edificis i solars per enviar-lo a Hisenda de Tarragona el 10 d'agost de 1920. Hi constaven un total de 114 propietaris de finques inclosos l'arquebisbat de Tarragona i el mateix Ajuntament. També s'hi havia produït alguna migració: 4 d'aquells propietaris vivien a Sarral, 3 a Solivella i 2 a Belltall i Sabadell. Un propietari

[390] *LCdB*. 4-7-1914, núm. 20, p. 4.

[391] *LCdB*. 30-10-1915, núm. 89, p. 3. En l'acta municipal del desembre de 1914, es donà compte de l'ofici rebut d'Obres Públiques de Tarragona sobre aquella carretera i l'Ajuntament exposà el projecte per tal que els afectats hi poguessin dir la seva.

[392] *LE*. 2-12-1916, núm. 51, p. 3.

[393] Pel que es dedueix de la documentació conservada a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, falta un o més llibres d'actes de Forès, entre el setembre de 1917 i el 29 de juny de 1924.

procedent de Forès vivia en cadascun dels següents pobles: Pira, Montblanquet, Golmés i Valls. El germà d'Isidre Moix Puig vivia a Cuba. Entre tots tenien la titularitat de 175 propietats i el poble tenia els carrers: Major, Alt, del Portal, de la Bassa, el Raval, una travessia i algunes cases o altres edificis disseminats pels vorals. Si aquest treball que estem elaborant no tingués limitada la seva extensió, seria força interessant estudiar els topònims i l'onomàstica, juntament amb els cognoms dels veïns que apareixen en aquests registres.[394]

12.3.5. Les Piles

Els municipis de l'Alt Gaià i Baixa Segarra han passat històricament per diverses vicissituds. La clau, però, ha estat el seu despoblament. Avui les Piles inclou el que només foren fortaleses de l'edat mitjana amb petits nuclis al seu redós: Biure –Benviure, antigament–, Guialmons, Sant Gallard i Figuerola. Actualment, el seu terme ocupa 22,55 quilòmetres quadrats.

Quan Emili Morera escrivia el volum dedicat a Tarragona de la *Geografia General* de Carreras i Candi,[395] les Piles tenia 497 habitants –el 1920 només 402. Reunia 48 edificis habitats. Els altres nuclis, entre cases i masies, comptaven amb una seixantena d'edificis.

Disposava de dues escoles, una a les Piles i l'altra a Biure. Pel que fa a la pertinença eclesial, mentre les Piles i Biure pertanyien al bisbat de Tarragona, els altres nuclis estaven adscrits al de Vic. Electoralment, el municipi estava inclòs en el districte del Vendrell.

El 1920 hi havia encara 107 propietaris que tenien la titularitat de 207 propietats, repartides entre els termes de Biure, Guialmons, Sant Gallart i Figuerola. Alguns dels veïns s'havien desplaçat a Santa Coloma (16), a Barcelona (9), a Igualada (3) i a Santa Perpètua, Viladecans, Prats del Rei, Conesa i Tous (1).[396]

Del total de 1.705 hectàrees cultivades, 583 eren de secà, 122 de vinya, pastures, erms i bosc completaven el terme. S'hi collia blat, ordi i civada amb un total d'uns dos mil hectolitres, una xifra similar de vi i unes tres tones de patates.

Salvador Torres i Domènech ha publicat, editat per l'Ajuntament de les Piles, *Benviure. Dues històries de l'Alt Gaià*.[397] En els seus dominis hi havia també el monestir de Vallsanta, on fou trobat el sepulcre de Bernat de Boixadors. En construir-se la carretera de Montblanc a Santa Coloma, mossèn Esteve Puig féu algunes troballes arqueològiques de l'època romana.

---

[394] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registres Fiscals.
[395] MORERA, 1910: 518.
[396] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registres Fiscals.
[397] TORRES i DOMÈNECH, 2003.

Palau i Dulcet, en la seva *Guia de la Conca* de 1932,[398] es refereix únicament a la Conca estricta i per la banda nord no passa del coll de Deogràcies a l'hora de fer alguna descripció dels pobles.

Segons la relació dels contribuents per l'impost de consums de 1914, pagaven 2.135,17 pessetes entre un total de 95 titulars, dels quals poc més de mitja dotzena pagaven més de 50 pessetes anuals. Només 3 en pagaven 78 cadascun.

El pressupost municipal per a 1922-1923 sumava 3.643,72 pessetes. El capítol de personal: secretari, agutzil, metge, etc., ascendia a 1.407 pessetes. Eren les mateixes xifres de l'exercici anterior i del següent. Aquelles xifres pràcticament no variaven des de 1912. El municipi era propietari de la casa número 19 del carrer Major, on hi havia l'Ajuntament, l'escola i l'habitació de la mestra.

En els fons municipal de les Piles, a l'Arxiu Comarcal, s'hi conserven els llibres del jutjat municipal. Els conflictes, en general, són com els de tot arreu: reclamacions per deutes, per danys produïts a finques o persones, etc. El 1912, el contractista de la carretera de Cervera a Rocafort, Antoni Boqué i Robusté, denunciava uns veïns que havien passat per l'obra amb els carros i havien fet malbé el paviment que encara no estava acabat. El 1916 el secretari del Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma reclamava un deute a un veí de Biure.

Un altre concepte que es conserva íntegrament d'aquells anys són els judicis de faltes. Entre 1912 i 1924, abunden les denúncies per lesions, discussions per les servituds de pas, robatoris, tinença d'armes, pastoreig sense permís, etc.

12.3.6. L'Espluga de Francolí

La vida espluguina i les vicissituds de la vila entre 1911 i 1925 està més o menys estudiada. Per una banda, disposem de la magna obra de la *Història de l'Espluga de Francolí. El segle XX,* de Jordi Roca i Armengol. D'altra part, *L'Espluga de Francolí en els setmanaris de Montblanc, 1903-1923,* de Josep M. Vallès i Martí. En aquesta transcripció de les cròniques hi falten les publicades a *Aires de la Conca,* però l'existència i publicació a l'Espluga del periòdic quinzenal *El Francolí,* entre 1921 i 1926, en la seva primera època, supleix amb escreix el que es publicà a Montblanc.

En les cròniques de la *Gazeta de la Conca,* de Montblanc, el 1911 hi ha les ressenyes de les sessions de l'ajuntament. Josep Miquel i Rovira treballava a les secretaries de l'ajuntament i del Sindicat Agrícola, i era el corresponsal del setmanari a l'Espluga.[399]

[398] PALAU i DULCET, 1932.

[399] A l'Arxiu Municipal de l'Espluga de Francolí no s'hi conserva bo i res de correspondència. Repassarem les actes municipals i assenyalarem allò que ens sembla més rellevant.

El consistori, junt amb la Cambra Agrícola i el Sindicat, demanen a la companyia del ferrocarril que instal·li una marquesina a l'estació.[400] També es comencen a fer gestions per tal que s'instal·li a la vila una central telefònica. Es compta amb el suport del diputat Julià Nougués i el propietari del Balneari Salvador Roca.

El mes de novembre es proposa la pavimentació amb llambordes dels carrers Major i de la Font, vist l'estat deplorable que presenten, especialment després de veremar. Per ajudar en les despeses es venen els tres forns que havien estat del Comú.

La novetat més transcendent de 1912 fou l'arribada del telèfon. El mes d'abril, el poble o una bona part, no parlava del telèfon sinó del celler. En una assemblea del Sindicat es va proposar de construir-ne un per elaborar el vi en comú, com una secció del Sindicat Agrícola i Caixa Rural. L'aprovació del projecte es féu el dia 8 de desembre en una nova reunió, aquesta vegada a l'església vella. S'encarregà l'obra a Pere Domènech i Roura.[401] Es va finançar amb un préstec de 150.000 pessetes al Banc de Valls i el pressupost inicial pujava a 94.780 pessetes. S'hi començà a treballar el març de 1913 i el setembre s'hi va entrar la primera collita.[402] S'inaugurava el cinema Francolí. Un espai propietat de Salvador Porta, on anys després s'hi construiria el Centre Cultural.

Feia alguns anys que el consistori de l'Espluga s'havia proposat la construcció d'un nou pont sobre el Francolí i obrir el camí pel Coll Roig fins a enllaçar amb la carretera general. El projecte acostava l'Espluga a Montblanc i amb la nova entrada a la vila, el trànsit del carrer Major passaria a la nova carretera, per la costa del Grallo, el passeig de Canyelles i la carretera de Poblet, fins al corralet d'Alzina. El mes d'agost es va aprovar el projecte del pont. L'obra s'adjudicà a Ramon Vendrell i Escarré, espluguí i important contractista d'obres públiques de l'època. Al mateix temps, s'obriria el pas que des del camí clos va fins al moll de l'estació. El 1915 Vendrell i Escarré demanà la rescissió del contracte per a la construcció del pont de la Palanca per l'incompliment en els pagaments per part del consistori. L'obra es va paralitzar i no es va enllestir fins al 1926.

El 1914 es fa càrrec de l'alcaldia Andreu Morgades i Farran. Una de les primeres mesures que pren és publicar un ban perquè els pastors no entrin en els conreus sense el permís explícit de l'amo. Una altra important iniciativa del consistori fou l'esplanació del carrer que aniria des del corralet d'Alzina al carrer de Sant Miquel.

Arribà a l'Espluga per exercir la medicina el doctor Rafel Battestini i Galup. Anys després va dirigir l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona. Exercint aquesta direcció va començar la Guerra Civil, una vegada acabada fou empresonat, condemnat per un Consell de Guerra i afusellat el 22 d'abril de 1939.[403]

---

[400] Fou definitivament construïda el maig de 1913.

[401] VALLÈS I MARTÍ, 2014a.

[402] Seria l'obra civil més important de l'Espluga, entre la construcció del col·legi de la Miraculosa el 1886 i el Casal de l'Espluga el 1965.

[403] VALLES i MARTÍ, 2009b.

El dia 3 de maig se celebrà a l'església vella una assemblea de repatriats de les guerres de Cuba i Filipines que reclamaven el pagaments dels *plus* i *alcances.* Van assistir-hi representants dels pobles de la comarca. El secretari de l'Ajuntament de l'Espluga, senyor Miquel Bonsoms i Fernández, resumí la discussió i proposà les conclusions que s'aprovaren.

La misèria s'anava apoderant de les famílies més humils, i si l'any anterior hi havia hagut problemes amb els venedors de carn que no van voler baixar el preu i l'ajuntament va haver de muntar una taula de venda pel seu compte, ara fou el preu del pa el que tornà a crear conflicte: els flequers l'augmentaren sense permís i el consistori es veié obligat a amonestar-los.

Com a la resta de pobles de la Conca de Barberà, per segon any consecutiu, les vinyes foren atacades pel míldiu i la malura, sense que hi hagués possibilitat d'obtenir productes per combatre-ho. El dia 8 de setembre se celebrà un acte multitudinari en el Cine Francolí –carrer de Sant Blai– convocat pels alcaldes de l'Espluga i Vimbodí, per tal de buscar solucions als flagells i calamitats que aplanaven l'agricultura. En un acte amb els diputats del districte a l'Ajuntament de l'Espluga, Josep M. Rendé proposà la creació de la Federació Comarcal dels Sindicats.

El consistori espluguí presidit per Joan Micó i Martí, el 1916, es veié beneficiat amb una subvenció de la Diputació Provincial de 19.000 pessetes per enllestir les obres dels camins de les Masies i coll Roig. Però no podia rebre els diners perquè no estava al corrent del pagament del contingent de consums. Salvador Roca, propietari del Balneari, avançà els diners del deute amb la condició de rescabalar-se'n en quatre anys.

La Festa Major de 1916 va tenir un caire força extraordinari per les circumstàncies que es vivien. El setmanari *La Conca de Barbará* va dedicar el número 128, del 29 de juliol, a glossar qüestions espluguines: "Els Sants Patrons" signat per R.S. (mossèn Ramon Sabaté); "Ma vila estimada" signat per Nin-Non[404]; "Aires de Festa Major" signat per Josep M. Rendé i "Patronat estratègic" del rector Blai Sans. A la pàgina 1 s'hi reprodueix una fotografia de l'antiga custòdia gòtica, i a l'interior el programa de la *Gran Cursa ciclista a la Conca.*

El diputat republicà Julià Nougués i Subirà, de Reus, president honorari de la *Unión Agrícola,* va fer les gestions oportunes perquè anés a l'Espluga a fer-se càrrec de l'escola d'aquella entitat Josep Mallén Garzón (Visiedo, Terol, 1899 – Barcelona, 1966).[405]

L'Espluga de Francolí recuperava el gener de 1917, de la mà del rector Blai Sans, la festa de Sant Antoni. Però l'ensurt de la vila es produiria el dia 21: era assassinat al «Coll de la vena» Anton Rosselló, guardatermes de la vila. El Sindicat Agrícol de l'Espluga, el mateix diumenge, obrí una subscripció a favor de la vídua i fills, que fou secundada per totes les societats.

[404] Podria ser Joan Farré i Gual.

[405] VALLES i MARTÍ, 2006:183-195.

A l'abril es fundava l'Ateneu Espluguí al local del Bar Amèrica, al carrer de Sant Domènec, de caràcter recreatiu que amb el temps esdevindria polític. El mes següent, el dilluns de la segona Pasqua, se celebrava a Poblet l'aplec nacionalista.

L'Espluga de Francolí va veure néixer l'empresa Rifacli, fundada per Ricard Farré Climent. També s'havia creat pels socis Josep M. Tarragó i Antoni Abelló, una fàbrica d'àcid pirolignós.[406]

En encetar el 1918, el poble havia escollit per alcalde Isidre Domènech i Prim. El pressupost municipal per aquell exercici fou de 32.562,83 pessetes. Es constituïa el Centre Nacionalista Català, que intentava ésser el successor del que havia estat anys endarrere l'Associació Catalanista Clam, però amb idees polítiques més acostades a les tesis de Cambó.

Immers en el moviment autonomista que vivia Catalunya, Lluís Miquel i Rovira escriu a *L'Escut* l'article "Catalunya cap a la independència" [407] i el seu germà Josep, signa en el darrer número d'aquesta publicació «No volem enganys ni componendas».[408]

La tardor d'aquell any de 1918, l'Espluga va viure l'epidèmia de grip que va sacsejar les nostres viles. Van morir 87 persones, entre trenta i quaranta més que les defuncions normals de cada any. Durant el període afectat per l'epidèmia moriren 20 joves. El gener i el febrer de 1919 encara hi hagué alguna defunció com a seqüela de la malaltia.

L'Ajuntament de l'Espluga, el 1919, s'adherí al plebiscit per a l'autonomia de Catalunya, potser amb no massa entusiasme. S'endomassaren els balcons del Centre Nacionalista. S'hi col·locà un rètol amb els versos del canonge Collell: *Reclamem el dret de viure / dret que no es compra ni es ven. / Poble que mereix ser lliure / si no li donen s'ho pren.*[409] El presumpte responsable, Josep Miquel, fou conduït al Jutjat. A la plaça de la vila s'hi va concentrar una munió de jovent amb rètols que reproduïen el mateix text.[410]

---

[406] Líquid de coloració groga o vermella obtingut a partir de la destil·lació de fusta. Conté metanol, acetona, àcid acètic i furfural. És soluble en aigua i s'utilitzava per a la fabricació posterior d'àcid acètic i acetona.

[407] *LE.* 23-11-1918, núm. 158.

[408] *LE.* 28-12-1918, núm. 163.

[409] Canonge Jaume Collell. *Sagramental.* 1888.

[410] *Tulcis* –Joan Farré i Gual– explica el fet amb detalls en la crònica del dia 25 de gener de 1919 a *La Nova Conca,* núm. 4, 25-1-1919, p. 8. (*El Francolí.* Núm. 258 de març de 2007. Pàg. 23) El ressò d'aquest fet arribà a Buenos Aires on la revista *Ressorgiment* va publicar la notícia. A l'ACCB, fons municipal de Montblanc es conserven una carta i un rebut: Jutjat de 1ª Instància a l'alcalde constitucional de Montblanc, 5 de març de 1919. *"... tenga a bien disponer se remitan al Juez municipal de Espluga de Francolí el pliego cerrado y cartelon que se adjuntan, formado este de una tela de algodon color blanquecino, clavada en listones de madera y mide tres metros de largo por sesentacentímetros de ancho, conteniendo la inscripción que sigue: «Poble que mereix ser lliure si no li donen s'ho pren» [...] para su constancia en antecedentes dimanantes de causa por delito contra la integridad de la Patria..."* Amb data 17 de març el secretari de l'Ajuntament de l'Espluga Ramon Caballé feia i signava el corresponent rebut.

El 1920 es produí la primera onada de migració d'espluguins cap a les ciutats empesos per la misèria i la crisi agrària.[411] El disset de novembre moria Josep Masalles i Camps, fill de Montblanc, el veterinari poeta, director d'escena del "Niu Tranquil" i activista cultural i significat durant els seus anys de residència a l'Espluga.

El febrer de 1921 s'acabà el cicle de conferències que havia organitzat el Sindicat Agrícola, en el qual havien intervingut personalitats com Claudi Oliveras, August Maspons, Josep Poc de Feliu, Llorenç Badell, Ramon Danés[412] i Ventura Gassol. El 28 de març, Àngel Guimerà visita Poblet i el Celler, a l'àlbum d'aquesta societat, escriu: «Als bons catalans de l'Espluga salut y pàtria cada dia major fins a lograr nostra llivertat».

El mes d'abril s'inaugurava l'Agència del Banc de Valls al poble i el mes de juny de 1921 obrí les portes l'agència del Banc de Reus, al carrer Major. Abans de l'estiu, s'instal·là la llum elèctrica a tot el balneari i a Poblet.

El 15 de juliol apareix el primer número de la revista quinzenal *El Francolí*. Aquell mes marxava de l'Espluga el mestre Vicenç Ferrer. Havia treballat molt per fer unes escoles graduades per a la vila. En cinc anys va convertir l'escola en un veritable fogar de cultura. Un exemple més de la vocació que van demostrar molts dels mestres de l'època a la Conca de Barberà

Els dies 29,30 i 31 juliol, Festa Major, se celebraren les bodes d'or de l'església nova. Es beneí la bandera del sometent i dues campanes noves, batejades amb els noms de Trinitat i Roser, en presència del cardenal Francesc d'A. Vidal i Barraquer i autoritats civils i militars. Una de les campanes caigué en ser hissada a causa del trencament del llibant. Quedà esmicolada.

El dia 17 d'octubre, Sant Lluc, una forta tempesta fa sortir de mare les aigües del riu Francolí, i causà estralls al Camp de Tarragona. En alguns pobles va ser pitjor que l'aiguat de Sta. Tecla.

El dia 9 d'octubre es fa una festa a l'església vella a benefici dels soldats espluguins al Marroc.[413] Es recapten 615,95 pessetes. Pocs dies després, el 27, moria a l'hospital de Melilla Ricard Boquer. La nova féu estremir el poble.[414] Al desembre morí un altre esplugui a causa d'aquella guerra, Ramon Fort i Tost, a l'hospital de Barcelona, on fou traslladat ferit des del Marroc.

Aquell any es va constituir el Centre Industrial i Josep Cabeza i Agustí Roig fundaren l'empresa que havia de produir i comercialitzar el Xampany Francolí.

---

[411] PUIG, 1995: 115-136. Sobre la crisis produïda per la postguerra vegeu MUIÑOS, 1987.

[412] *CO*. Núm. 2, febrer 1921, p. 49. Vegeu també VALLÈS i MARTÍ, 2008:345, tot i que figura amb un altre títol i formen part d'un cicle en el qual intervingueren altres departaments dels Serveis Tècnics d'Agricultura i altres conferenciants.

[413] En diversos pobles de la comarca es feren actes per recaptar diners destinats als soldats que lluitaven a l'Àfrica.

[414] El meu pare Josep Vallès Torres m'explicava que se'n va assabentar a cal Pastelero al carrer de Torres Jordi. Ell tenia 8 anys.

El diumenge 5 de febrer de 1922 s'havien de celebrar eleccions municipals, però només hi havia una candidatura essent proclamats els cinc candidats que es presentaven. Fou elegit alcalde Pau Tarés i Franquet. L'endemà de la seva presa de possessió pretengué aturar el grup excursionista Penedès, del Bloc Catalanista de Vilafranca que, en el seu retorn de la visita a Poblet, creuaven el poble amb la senyera i els la intentà arrabassar.

Els vins del Sindicat Agrícola són premiats a l'Exposició Internacional de Milà (Itàlia) amb el gran premi d'honor, medalla i creu d'or. Els productes de Rifacli, que ja s'exportaven a la resta d'Espanya, també són premiats amb la creu i la medalla d'or a l'Exposició de Roma.

S'edifica la capella del col·legi de les Germanes Carmelites al carrer de Sant Josep, obra de l'arquitecte vallenc Josep M. Vives i Castellet, i és beneïda per mossèn Blai Sans el dia 8 de juliol.

L'existència del quinzenal *El Francolí* provoca una davallada en la publicació de cròniques en els setmanaris comarcals. Per tant, es converteix en la principal font per conèixer les notícies de l'Espluga, especialment la secció "Notes de casa". Per exemple, el 15 de juny es donen unes dades molt interessants, la vila té 21 estudiants: 4 de medicina, 2 de farmàcia, 4 fan la carrera eclesiàstica, 2 dret, 1 enologia i 8 batxillerat.

El juny els Pares Paüls havien retornat al convent després d'uns anys d'absència amb motiu de la guerra europea. La revista *Germanor* s'imprimeix a partir d'ara des de la impremta del convent.

Es funda l'equip de futbol Francolí, FC. El mestre Josep Mallén obre l'escola Cultura Popular, primer centre d'ensenyament privat laic a la vila. A partir d'aquest any el mestre Martí Poch i Gramunt s'encarrega de l'escola pública de nois.

Es juga a Montblanc, l'1 d'abril de 1923, el primer partit de la Federació de Futbol de la Conca entre el Montblanc i el Francolí, FC de l'Espluga. Es produeixen uns lamentables incidents que de fet provoquen la dissolució de la federació comarcal recentment creada.

El dia 2 d'octubre de 1923, a les tres de la tarda, presidit pel caporal de la Guàrdia Civil, es reuneix l'Ajuntament que és suspès segons la Reial ordre del directori militar. Es nomena la junta de vocals associats que formaran el consistori municipal de l'Espluga, presidit per Antoni Suau i Llampayas.

12.3.7. Llorac

Un altre conjunt de nuclis urbans que presenta dificultats per ubicar-los històricament a la Conca de Barberà, són els situats al vessant nord de la serra de Comalats. Un d'ells és Llorac. Actualment el municipi comprèn a més a més Rauric, la Cirera,

Albió i Montargull.[415] Llorac se situa a la vall del riu Corb, que a partir de les rodalies de Rauric aboca les seves aigües cap a ponent. Des d'aquestes muntanyes, discorre cap a llevant i sud-est el riu Gaià.

El setembre de 1920 es formalitzava el Registre d'Edificis i Solars. De fet, la legislació aplicable en aquell sentit datava d'antic: Reglament de 24-1-1894, la instrucció del 14-8-1900, i la RO de 20-1-1905. Però ja sabem que una cosa és fer lleis i l'altra que es compleixin.

Hi constaven 77 propietaris, dels quals 67 vivien a Llorac; 5, a Santa Coloma i 1 a les següents poblacions: Bellpuig, Granyena, Talavera i Ametlla. Només un estava domiciliat a Barcelona. Les propietats censades en el Registre sumen 166 entre cases, majoritàriament, i altres tipus d'edificacions com les pallisses, que en gran proporció figuren en els despoblats o afores. El nucli urbà tenia poca estructura urbana i no consten els carrers, però hi havia un carrer Major. Les cases s'anoten en els llogarets d'Albió, Cirera, Rauric i Montargull.[416]

Quan el 1916 la Mancomunitat redactà el pla urgent de camins i carreteres, es preveié realitzar el camí veïnal de Savallà a Guardiola, que passava per Llorac. Una altra via fou la de Llorac a la carretera que ja s'estava construint de Santa Coloma a Guimerà.

El camí de Llorac a la carretera de Santa Coloma a Guimerà es considerava necessari i urgent. Es donà de termini per presentar al·legacions el mes d'agost d'aquest any. El problema venia amb el contingut del següent paràgraf de la comunicació que signava Anselm Guasch del Consell Permanent:«*El compromiso previo de satisfacer los gastos de peones, material, caballerías que sean necesarios para el estudio de la obra, así como la cesión gratuita de todos los terrenos que deban ocupar, son requisitos indispensables para acordar su inclusión en la relación de vías urgentes; de manera que las ofertas a que se refiere el Consejo deben hacerse después de haber contraído los dos expresados compromisos, formulándolas en acuerdo del Ayuntamiento ratificado por la Junta de Vocales asociados*».

A més, l'Ajuntament havia d'oferir com a col·laboració a l'obra una quantitat en efectiu o bé un nombre de jornals de carro o peó.[417]

Això es movia per part de la Mancomunitat. Al mateix temps, 28 de setembre de 1916, l'enginyer Lluís Corsini d'Obres Públiques de l'Estat a Tarragona contestava la instància que li havien tramès els pobles de Guimerà, Vallfogona de Riucorb, Llorac, Santa Coloma de Queralt i els propietaris del Balneari de Vallfogona, i demanava que fossin rebuts els trams que estaven acabats. Corsini hi donava conformitat i ho acceptava.

El març de 1918 el Govern Civil aprovava l'expropiació de terrenys per a la construcció de la carretera de Cervera a Rocafort que afectaven el terme de Llorac.

[415] RAMOS, 2001:155 i ss.

[416] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registre d'Edificis i Solars, 1920. Sig. 309.

[417] ACCB. Fons municipal de Llorac. Correspondència, 1916.

En la formulació del projecte hi intervingué el ja ben conegut a la comarca, l'enginyer agrònom Claudi Oliveras.

Més els devia interessar a Llorac que hi arribés la línia telefònica. El 1920 es va fer a Sarral una reunió de representants de diferents municipis i s'acordà sol·licitar la intervenció del govern en aquell sentit.[418]

El 28 de maig de 1922 la corporació municipal de Llorac prengué el següent acord:«*Se entera el Ayuntamiento con sentimiento que por los Gobiernos de S.M. que se vienen sucediendo, después de haber creado la Mancomunidad de Cataluña, que tantos beneficios viene reportando a las Comarcas Catalanas, luego de no darle los medios necesarios para un desenvolvimiento y desarrollo, se le niega lo que por Ministerio de la Ley le corresponde; por ello cree urgente e indispensable se otorgue a la Mancomunidad de Cataluña una Hacienda propia para con ella poder extender por todo el Principado de Cataluña, los servicios que son necesarios sin tener que recurrir al aumento del Contingente provincial, ya que ello constituye una carga desproporcionada i insostenible para los Municipios; que con el fin de asegurar un buen servicio de comunicaciones telefónicas y con una red orgánica y dependiente de una sola dirección, sea concedida a la Mancomunidad de Cataluña el grupo telefónico urbano de Barcelona para ser revertido al Estado al igual que las otras concesiones existentes en Cataluña a medida que vayan caducando y que quede ratificado una vez más todos los acuerdos tomados hasta el presente en pro de la Autonomía, único medio de poder satisfacer los deseos y necesidades de Cataluña*».[419]

Com que d'aquest tema ja n'hem parlat al llarg del present treball i el contingut d'aquest acord és prou explícit, ho deixem així. Destaquem com devien estar els ànims, perquè fins i tot Llorac fes aquesta manifestació, naturalment amb el contingut suggerit per la campanya, però no de menys valor...

12.3.8. Montblanc

La vida montblanquina durant els anys de naixement i vigència de la Mancomunitat de Catalunya té poques coses que no hagin estat estudiades. La Vila Ducal es va concentrar en la pugna per aconseguir el pas del ferrocarril de Tarragona a Puigcerdà, les vagues dels espardenyers, el conflicte pel domini del convent de la Mercè, l'ensenyament, la defensa de l'agricultura vitivinícola, la seva vida associativa amb l'Artesana, el Foment, la creació de la Joventut Nacionalista, el conflicte amb els metges i farmacèutics, les lluites pel poder municipal, etc.

L'existència setmanal d'un periòdic, i alguns anys de dos, facilita el coneixement del dia a dia. La grip de 1918 fou especialment virulenta i modificà les estructures de

[418] ACCB. Fons municipal de Llorac. Llibres d'actes. 1916-1922

[419] ACCB. Fons municipal de Llorac. Llibres d'actes. Acta de 21-6-1922.

la vila. Vegem, doncs, algunes notes seleccionades, a part del que s'ha anat relatant a les pàgines precedents.

L'existència de bons mestres, tant a Montblanc mateix com als llocs de la Guàrdia, Lilla o Prenafeta i Rojals estimulaven la vocació docent. Els mestres dels pobles de la comarca ajudaven, via corresponsalies dels setmanaris, via l'organització de l'Associació de Mestres de la Conca de Barberà i la celebració de les Converses pedagògiques, a millorar la gestió de les escoles. Les públiques sempre amb deficiències estructurals: edificis poc adequats, cases insalubres per als mestres i mestresses, aspiració de noves construccions que no arribaven. Les privades, poques i poc assequibles a la majoria de la població, compensaven el nivell general.

La inquietud per la formació dels docents es concreta, per exemple, amb el fet que la mestra Josepa Gil d'Andreu fou escollida i subvencionada per seguir el curs Internacional Montessori, que la Mancomunitat feia a Barcelona el 1916; essent una de les quatre de la província.[420]

Malgrat la seva dimensió de vila més gran de la comarca, capital i cap de partit, l'Ajuntament de Montblanc tenia, es pot dir, les mateixes dificultats financeres que la resta de municipis. Estava endeutat amb la Diputació pel contingent provincial. Devia molts diners a la companyia que subministrava l'energia elèctrica al poble pel que fa a l'enllumenat públic, etc. L'expansió urbanística obligava a instal·lar més punts de llum en els nous carrers. El juny de 1916 l'Ajuntament volia posar bombetes darrere de la fàbrica d'alcohol de Sugrañes, però es temia que la *Canadiense* «hi posi reparos pels molts diners que se li deuen».[421]

Fins i tot la compra d'una mànega nova per poder regar la plaça com abans es feia, resultava un problema. Valia 36 pessetes. La vella mànega estava en molt mal estat.

El poble, la ciutadania, vivia més aviat allunyada d'aquelles dificultats, especialment quan s'acostaven festes. Com exemple, posem les del desembre de 1919.[422] Al cine Montblanquí hi havia programes variats de pel·lícules i un espectacle amb una "cançonetista i el duet còmic "Les Vivesckis" (sic). Al cafè de la Unió s'hi presentava un altre duet còmic: "Les Casanoves", i als locals del Comerç i del Centre també s'hi oferiren "*varietés*." A l'Artesana hi actuà el mestre Amorós i el seu conjunt i a la Societat Agrícola, el mestre Escoté. Igualment estaven programats saraus a la Casa del Poble.

En alguns casos, en començar l'any, els setmanaris montblanquins aportaven informacions dels moviments demogràfics. Seguir-los ens facilita la comprensió dels alts i baixos en la vida econòmica del poble. El 1919, entre les dues parròquies de Santa Maria i Sant Miquel s'hi havien registrat els batejos de 39 nens i 40 nenes, les defuncions de 39 homes i 36 dones. En total, s'havien celebrat a Mont-

[420] *LCdB.* 12-2-1916, núm. 104, p. 4.
[421] *LCdB.* 17-6-1916, núm. 122, p. 3.
[422] *LNC.* 6-12-1919, núm. 52, p. 5.

blanc 41 matrimonis. En aquest cas les xifres ens parlen d'un any de bonança econòmica.[423]

Un altre sector local, els pagesos del Sindicat, mostraven també la seva eufòria i el desig de no quedar-se endarrerits en els moviments associatius agrícoles. Cèsar Martinell i Isidre Campllonch ja havien presentat, respectivament, els plànols de l'edifici i de la maquinària del Celler del Sindicat de Montblanc.[424]

El Sindicat de Vinyaters de Montblanc tenia a exposició pública a ca la vila aquests plànols, el pressupost i el plec de condicions per a la construcció del celler. Celebrada la subhasta s'adjudicà l'execució de l'obra a l'empresa Batllori germans, de Barcelona.

Per aquelles dates s'havia conegut la notícia de l'establiment a Montblanc d'una agència del Banc de Valls. El primer vincle de l'entitat bancària amb la Vila Ducal s'establia amb la concessió d'un préstec al Sindicat per a la construcció del celler. Després vindria la compra de tres cases al carrer Major per ubicar-hi la nova sucursal. Unes setmanes més endavant es va conèixer que el Banco de Reus de Descuentos y Préstamos també obria una sucursal a la casa propietat d'Iu C. Farré, i ell mateix en seria l'administrador local.[425]

Feia alguns anys que a l'estiu arribaven a Montblanc un grup de noietes de les Colònies Escolars de l'Ajuntament de Barcelona. Es començaren acollint les nenes al Col·legi de les Germanes Carmelites. Aquell any de 1920, els pedagogs responsables foren Jaume Mestres i Josepa Pou.[426]

La celebració de la diada de l'11 de setembre de 1920 tingué un especial relleu a la Vila Ducal. L'Ajuntament i el local de la Joventut Nacionalista hissaren la bandera catalana a les seves façanes. Representacions de la vila i de Blancafort, Pira i altres pobles de la comarca oferiren corones de flors a l'estàtua de Rafel de Casanova.[427]

L'activitat creixent al local de la Joventut Nacionalista portava els seus dirigents a obrir-hi un nou cinema la tardor de 1920. Cada setmana hi havia actes, i quan s'acostava un període electoral es multiplicava la feina. Quan al cap de pocs dies Joaquim Folch i Torres visitava Montblanc de pas cap a Poblet i Osca, féu estada en aquest local, on s'oferí als assistents en tot allò que pogués ajudar.

Probablement fou l'eufòria desfermada i ben segur exagerada, en la crònica publicada, el que mouria a queixar-se que la novena al patró de la Vila Ducal es resés en castellà. Aquells joves nacionalistes es proposaven fer classes d'història de Catalunya, d'ortografia catalana, dibuix i, a l'ensems, organitzar una massa coral.

La Joventut Nacionalista, des de les pàgines de *La Nova Conca* aspirava al domini de la vida cultural i política de la vila. Ningú es quedava endarrere a Montblanc,

423 *LNC.* 10-2-1920, núm. 57, p. 4.
424 *LNC.* 13-3-1920, núm. 66, p. 6.
425 *LNC.* de 15-5 i 12-6 de 1920, núm. 75 i 79.
426 *LV.* 16-7-1920, p. 4.
427 *LNC.* 11-9-1920, núm. 92, p. 6.

però les societats de caire més progressista no trobaven el ressò mediàtic dels joves catalanistes de la Lliga.[428]

L'ambient del país era propici. La nova associació nacionalista féu reformes en el cine montblanquí. La inauguració tingué lloc el dia de Sant Josep i hi pronuncià una conferència el mestre de Rocafort i fervent nacionalista Albert Sans i Fargas.[429]

Fem un salt en el temps per destacar la transcendència de la visita, en començar l'estiu de 1922, de Jeroni Martorell, director de la Secció de Catalogació de Monuments de la Mancomunitat de Catalunya, acompanyat pel seu ajudant Joan Carrera, per rectificar dades del plànol del clos murallat de la vila. Passaren dos dies a Montblanc: 30 de juny i 1 de juliol i iniciaren l'estudi d'un nou fragment de la muralla i de la reforma del Portal de Bové.[430]

12.3.8.1. La Guàrdia dels Prats

Poc han canviat les coses a la Guàrdia dels Prats des que Antoni Palau i Dulcet descrivia "el caseriu." Es tracta d'un dels pobles més antics de la Conca. Segurament se'n coneix millor la seva història medieval que la moderna i contemporània.

Hi menava la carretera que, sortint de Montblanc pel pont Vell enfilava cap al nord, coneguda com la carretera d'Artesa.

Tot i que als efectes de la Mancomunitat i per a la gent de la comarca es continuava considerant un nucli independent, administrativament, la Guàrdia dels Prats s'havia annexionat a Montblanc a finals de 1879.[431] Igualment passava amb Lilla i el seu agregat, des de mitjan segle XIX, Prenafeta. El 1878, aquestes dues unitats de poblament tenien 858 habitants.[432]

12.3.8.2. Lilla

Tenim poques coses a dir sobre Lilla. Però dues d'importants. Al llarg d'aquestes pàgines hem pogut veure com per aconseguir que els fessin el petit tram de camí, des del poble fins a la carretera general de Tarragona a Lleida, van haver d'esmerçar-hi molts esforços, i el projecte, fins a la realització de l'obra, durà una colla d'anys.

Igual podríem dir del telèfon i l'electricitat. Fixem-nos en la notícia de la darrera setmana de febrer de 1912. El dimecres van visitar Lilla membres de la corporació de Montblanc i del jutjat. «Van prometre dits senyors que'ns posarien nou fanals

[428] *LNC.* de 13-11 i 11-12-1920, núm. 101 i 105,.
[429] *LNC.* 20-3-1920, núm. 67, p. 4.
[430] *LNC.* 1-7-1922, núm. 188, p. 5.
[431] PORTA i BALAÑÀ, 1985: 39-41.
[432] PORTA i BALAÑÀ, 1987: 36-38.

d'acetilè pels carrers un fanaler ab una pesseta de sou cada dia. A més, deixar a la plassa només la font i l'abeurador y fer-nos tres safreigs nous, un a sota cal Peret, un al capdavall del carrer del Vall y un sota de les Cases Noves. Per fer això l'Ajuntament pagará'ls materials y'l paleta y lo demés a tom de poble. Davant de tals promeses seran bastants que pagaran lo primer trimestre de consums».[433]

12.3.8.3. Prenafeta

Allò més rellevant sobre el nucli de Prenafeta ho hem descrit a l'epígraf que dediquem al camí en el capítol de carreteres. Ni la competència entre l'Estat i la Mancomunitat fou suficient per enllestir amb rapidesa una obra que es considerava important des de la capital de la comarca. Més, si es té en compte que Prenafeta ja estava adscrita com a nucli a Lilla i els seus propietaris més importants ja residien a Montblanc.

12.3.8.4. Rojals

Rojals, agregat a Montblanc des de després de la Guerra Civil, històricament havia format part administrativa del municipi cap de partit, però el darrer quart del segle XVIII es va separar i formà municipalitat independent fins al 1939, quan només hi quedaven 279 habitants.[434]

El 1920 el municipi era un nucli habitat i amb estructura urbana. Tenia un carrer, el Major; una plaça, també Major, i els camins que partint d'allí anaven al Pinatell, els Cogullons o els barris, com en deien, de la Bartra, etc. El més significatiu és el conjunt de masos que conformaven el terme de Rojals.

A la declaració signada per l'alcalde Salvador Andreu i el secretari Antoni Llort hi figuraven 103 propietaris amb un total de 166 propietats. A més de les finques que consten a nom de l'Estat, el registre que seguim ens proporciona els noms dels propietaris dels masos i el seu lloc de residència.[435]

Mas d'en Solé	Josep Contijoch i Poblet	Montblanc
Mas de Sabaté	Francesc Amill i Cendrós	Montblanc
Mas de Pepet	Joan Llort i Cots	L'Espluga de Francolí
Mas de Braella	Josep Pàmies i Pallàs	Rojals
Mas de Magí	Jaume Dolcet i Escoté	Rojals
Mas d'en Llort	Josep Llort i Òdena	Montblanc

[433] *GC.* 2-3-1912, núm. 48, p. 3.
[434] PORTA i BALAÑÀ, 1987: 36-38.
[435] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registre d'Edificis i Solars. 1920. Sig. 309.

Mas de Baridana	Isidre Nogués i Serra	Rojals
Mas de Mateu	Salvador Andreu i Dolcet	Rojals
Mas de Nogués	L'Estat	Madrid
Muixelet	Prudenci Besora i Fort	Rojals
Molí Pinatell	Pau Galofré i Forès	¿??
Molí de Figuerola	Segismond Raulet i Joan Verdaguer	Rojals
Molí de la Jana	Joan Llort i Gavarró	La Riba
Mas del Arregui	Josep Òdena i Caballé	Reus
Mas de Jaumet	Josep Fort i Llort	Rojals
Mas d'en Tous	Joan Vallverdú i Vendrell	Rojals
Mas d'Anda[436]	Josep Llort i Ferré	Rojals
Mas del Gran	Joan Òdena i Magriñà	Montblanc
Mas de Marc	Ramon Pamies Fort	Rojals

12.3.8.5. Montblanc, 1920. Conflicte sanitari

El capvespre del 30 de maig de 1920 es reuniren en el local del cine Montblanquí –també conegut per cine Jardí– les dues germandats: Montepio del Pendó del Santíssim Sacramento i la Congregació de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist. S'havia de parlar d'uns fulls que havien fet circular pel poble els metges de la vila Francesc Pedrol i Poblet, Josep Murtró i Fusté i Rigobert Sedó i Pàmies. [437]

L'endemà, els dos presidents: Joan Dalmau Sabaté i Rafel Martí i Oliva ho comunicaven a l'alcalde. Es constituí una comissió amb representació de l'Ajuntament i de les dues entitats: "Lo dels Metges.- Ha circulat una fulla establint noves condicions per a llur assistència mèdica. En veritat, aquestes condicions, part d'elles no son pas prou justes./L'esperit de classe, d'ofici, de professió, no dona dret a tant./L'humanisme hi te un límit." [438]

Feia dies que a Montblanc no es parlava d'altra cosa, i a la reunió del divendres 30 d'abril, el secretari Francesc Sans llegí un d'aquells fulls. Intervingueren el president de la Germandat de la Sang en Rafel Martí i l'alcalde Jaume Foguet.

[436] La font original sembla que digui Mas d'Aude, però amb aquest nom no se'n coneix cap.

[437] Tot aquest epígraf està confegit a partir de la correspondència que es conserva a l'ACCB en el fons municipal de Montblanc, 1920. Citarem alguna referència de la premsa quan ho considerem rellevant. Era alcalde Jaume Foguet i March, secretari de l'Ajuntament Jaume Foraster i Aldomà. Sobre aquest tema i conflicte sanitari a Montblanc, vegeu la publicació pòstuma de Maria Sánchez Real: "Conflicte sanitari a Montblanc l'any 1920" a *Sanitat i vida (I) Notes esparces sobre la sanitat montblanquina i comarcal, (s. XVI . XX)* Publicacions del Museu Arxiu. Montblanc, 2009, pp. 97 -121. S'hi segueixen també les cròniques de *La Nova Conca* a partir del 24 d'abril de 1920 i el contingut de les actes municipals, a més de documentació de la família Jové-Cabeza de Montblanc, d'una manera especial la transcripció de la carta datada a Montblanc el 23-10-1920, que l'autora feu a la nota 26, pàgina 120. Per tant, doncs, mirem d'aportar altres referències relacionades amb els fets.

[438] *LNC*. 24-4-1920, núm. 72, p. 5.

També s'havia posicionat en l'afer el Sindicat de Metges de Catalunya, manifestant per carta que estava totalment al costat dels professionals que exercien a Montblanc, protestant sobre algunes de les manifestacions que s'havien fet en la reunió de les germandats en el cine Montblanquí. Amenaçava que es procediria amb «el major rigor» contra aquells que atemptessin contra els drets i la dignitat dels metges.

La Junta Directiva del Sindicat de Metges de Catalunya, amb data 31 de juliol, publicava en el seu butlletí una nota sobre "els greus esdeveniments de Montblanc." Havia acordat prendre mesures enèrgiques "sobre certs elements de la vila, a l'objecte de defensar i protegir als metges i farmacèutics" que hi exercien, i que segons deien havien estat «víctimes de coaccions i amenaces».[439]

La comissió nomenada va fer públiques uns altres impresos que detallava tot el que havia succeït. La "Casa del Pueblo" havia acceptat unes condicions dels metges més atenuades de les que havien presentat primer. El dia 28 es tornaren a reunir les germandats i alguns veïns. Ratificaren el vot de confiança a la comissió per contractar nous metges i es parlava de prop de sis-centes famílies que estaven d'acord amb aquella mesura.[440]

La premsa callà durant el mes de juny, però les notícies sobre el conflicte s'escamparen. Des de Vila-seca, el dia 20 de juny, el metge Carles Andreu s'ofereix per assistir els malalts. L'home fa constar algunes dades del seu currículum: feia 35 anys que exercia a Vila-seca. Exposa les seves condicions econòmiques: 8.000 pessetes a l'any pagades per mesos. Assistiria medicament i quirúrgica, entre quatre i cinc-centes famílies com a màxim. Pel mateix preu es faria càrrec de la beneficència municipal, reconeixements, visita a hospitals, presons, monges, frares, guàrdia civil, vacunació pública, pagant la vacuna els particulars i el municipi.

Incloïa els serveis de consulta, operacions, parts, etc., a tots els seus abonats. Demanava puntualitat en el pagament. L'Ajuntament li hauria de pagar la contribució industrial i la tributació municipal. Estava disposat a viatjar a Montblanc el diumenge 22 de juny per a parlar-ne.

Des de Tomelloso s'oferia el llicenciat en medicina i cirurgia Manuel Delgado de Torres i Serrano. S'havia entrevistat amb Joan Serret a Madrid i li havien promès 6.000 pessetes anuals. Si acceptava fer-se càrrec de l'assistència dels pobles agregats, el sou seria més alt. Demanava que es responsabilitzés del pagament la Junta de Mayores Contribuyentes i que no es demorés el pagament de cada mes. Pocs dies després, el 3 de juliol, contestava a l'Ajuntament que ja havia rebut el contracte i que hi estava d'acord. L'home manifestava que «*su lengua en parte me es desconocida*» però ho havia acabat entenent. Quedava a l'espera per viatjar a Montblanc.

Carles Andreu, el metge de Vila-seca, també havia mantingut una entrevista amb la corporació montblanquina i donava per escrit l'onze de juliol alguns detalls que

[439] *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*. Barcelona, 1920, núms. 2 i 3 de juny-juliol de 1920, p. 3.

[440] *LNC*. 29-5-1920, núm. 77, p. 4.

calia tenir en compte en el contracte, però estava disposat a començar la feina tan bon punt se li indiqués.

El 26 de juliol Jaume Foraster i Aldomar i Joan Sugrañes i Miquel prepararen un text per ser publicat a *La Nova Conca*. Amb el títol "Para esclarecer la verdad", pretenien contestar el president del Col·legi de Metges de Tarragona, el doctor Lluís Soler.[441] Les parts en conflicte s'acusaven mútuament de mentir i convocaren en una reunió tots els implicats: veïnat, metges, farmacèutics, col·legi, sindicat; tothom, en definitiva.[442]

Tot plegat responia a allò publicat a *La Nova Conca,* sota el títol "La qüestió dels metges" en l'edició del 24 de juliol.[443] Un problema personal entre el metge titular i l'Ajuntament afectà la major part dels veïns: «Aquesta doble qüestió, la del titular i la dels abonats, moralment se convertí en una a l'aplegar-se dues germandats de socors mutus a l'acció de l'Ajuntament, els individus del qual, de no pagar els dits atrassos, eren castigats ells i llurs famílies a satisfer a la bestreta 25 ptes. per visita mèdica».[444]

Retirada l'assistència facultativa a les famílies que s'havien significat en contra dels metges, les dues germandats creades posaren més llenya al foc. L'opinió general prenia força en contra dels metges i farmacèutics i la comissió creada liderava les protestes: «L'esmentada Comissió contractá un metge, qui amb noblesa i altruisme que alabém, s'oferí a prestar sos serveis per entendre que'l sindicalisme mèdic, més que a la millora i ennobliment de la classe, aquí a la vila de Montblanch, havia mostrat un afany desmesurat, desentrenat, d'egoisme, que en lloc d'enaltir la missió del metge la fa excessivament mercantilista i, per tant, repulsiva».

S'enraria més el problema amb el despatx de les receptes fetes pels metges que supliren els anteriors. La farmàcia Pujadas[445] primer estava a la disposició del públic, però davant l'amenaça de ser clausurada, aviat va haver de fer com els altres professionals del ram.

Les cròniques comencen a fer casuística, novel·lesca i tràgica, de famílies necessitades que no eren ateses. Intervingueren l'alcalde i el cap del sometent. Els carrers s'emplenaven de manifestants. Metges i farmacèutics reunits mig d'amagat. L'alcalde i el jutge de Primera Instància intentaven calmar els ànims. Per a uns hi havia hagut violència, pedres i bastons. Per als altres, cap acció extemporània. Finalment, les receptes es despatxaren, fossin del senyor Andreu o de qualsevol altre metge de fora.

[441] *LNC*. 24-7-1920, núm. 85, pp. 4-5. L'article no està signat per Lluís Soler.

[442] El text manuscrit sobre un paper amb capçalera de l'Alcaldia Constitucional de Montblanc es conserva en el fons municipal de Montblanc, a l'ACCB, Correspondència, 1920.

[443] *LNC*. 24-7-1920, núm. 85, pp. 4-5. Interessant per veure com s'havia desenvolupat tot plegat.

[444] La xifra equivaldria a uns quatre jornals de peó.

[445] Salvador Sabaté i Claret. Llicenciat en farmàcia el 1873. Es va establir a Rocafort de Queralt fins més o menys el 1888. El 3 d'agost de 1906 es casava amb Adelaida Munné i Cabrol. Probablement era la seva segona esposa ja que en el *Diccionari biogràfic històric de Montblanc*, consta casat amb Manuela Sanromà i Queralt. Vegeu JORDI i GONZÁLEZ, 2003.

Davant dels esdeveniments i el caire que havien pres les coses, dos dels metges i el farmacèutic Sabaté sortiren de Montblanc de bon matí. A Tarragona s'entrevistaren amb el governador, representants de la corporació montblanquina i el diputat provincial Contijoch: «Dimarts i dimecres una comissió formada pels Srs. Sugrañes, Tomás i Escayola, s'entrevistà a Barcelona, amb el Sindicat de metges i els senyors metges i farmacèutics referits, junt amb el doctor Subirá fent-se gestions per a cercar una solució, que es feu impossible…».[446]

La darrera setmana de juliol va estar farcida de contactes a tots els nivells. Cap fruit positiu en les negociacions. «Les tres Farmàcies eren tancades amb un rètol que deia "En venta"**.** Tothom ho comentava en broma, dient si s'havia canviat la "*Diada dels Sants Ignocents"*».

La farmàcia Pujadas va haver d'obrir per ordre judicial. L'Ajuntament va fer pregonar que qui necessités assistència acudís al doctor Andreu. Els veïns abonats dels antics metges afiliats al Sindicat de Metges s'apuntaren progressivament al Sindicat Benèfic, promogut a nivell local pel calderer Francesc Escayola. El presidia ell mateix i l'acompanyaven Ferran Chaparro com a tresorer i Joan Dalmau de secretari: «Nota final./Acabem de llegir a la premsa de Barcelona una nota oficiosa del Sindicat de Metges de Catalunya, Secció de Barcelona, on se diu parlant de Montblanc: *s'han vist obligats a abandonar conjuntament la vila els tres metges i els tres farmacèutics que la servien./*Això es una falsetat: ni s'han vist obligats a abandonar la nostra vila, ni ho han fet conjuntament».

A final de juliol s'havia incorporat al poble el metge Josep Subirà.[447] Encara s'esperava la contractació d'un tercer facultatiu. En l'edició de *La Nova Conca* del 31 de juliol s'hi publicava la carta que diversos montblanquins adreçaven, en senyal de protesta, al Sindicat de Metges de Catalunya, a Barcelona.

Per vindicar el bon nom de Montblanc es queixaven de les afirmacions en el sentit que els metges i apotecaris havien estat obligats a abandonar la vila, conjuntament: «Van marxar perquè'ls va dar la gana o potser per cert fet inhumà que'ls avergonyia i ho van fer el dia i l'hora que'ls va plaure, obeint, segons ells mateixos van dir, a *ordres del Sindicat,* i deixant les farmàcies tancades amb un rètol que deia. *En venta».*[448]

Allò interessant del text publicat no és el seu contingut que ja coneixíem, pel que havíem escrit fins ara, sinó els signants:«Jaume Foguet, alcalde; Francesc Contijoch, diputat provincial; Marius Pedrol, caporal del Sometent; Baldomer Campde-

[446] Un d'aquest homes fou Francesc Contijoch i Grinyó, el Cisquet Casaca (Montblanc, 1867-1936) Empresari i polític. Diputat provincial per la Lliga Regionalista. Participà en l'Aplec Nacionalista a Poblet el 1917, (*La Conca de Barberà,* 2-6-1917, núm. 172) Un altre fou Maties Guarro i Ribé de qui parlarem més endavant. (CONTIJOCH i MIQUEL, 2011: 12-14).

[447] Josep de Subirà i Feliu. (Sant Romà d'Abella, 1882 – Barcelona, 1952) El 1926 fou president de l'Orfeó Montblanquí. Membre de la Junta de l'Hospital. Estava casat amb Francesca Soler Masot amb qui havia tingut una filla que nasqué a Montblanc el 1931.

[448] *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*. Núm. 2 i 3 de juny i juliol de 1920 i núm. 4 d'agost de 1920.

padrós, president accidental de la Cambra Agrícola; Ferran Chaparro, president del Sindicat de Vinyaters; Joan Dalmau, president del Monte-piu; Rafel Martí, president de la Sang; Joan Martorell, president accidental de L'Artesana; Josep Maria Tomás, president del Foment; Antoni Moix, president de la Joventut Tradicionalista; Josep Guarro, president de la Joventut Nacionalista i Josep M.ª Poblet, redactor de LA NOVA CONCA».

Per als montblanquins resultava incomprensible el to «pujat i violent» del *Butlletí* portaveu de la "classe" a qui representava. El Sindicat Benèfic de Montblanc va imprimir aquell article i el féu repartir per la vila.[449]

Aquell *Butlletí* titllava d'esquirols els tres facultatius que havien anat a Montblanc: Carles Andreu, Manuel Delgado i Josep Subirà. A part, rebien també els metges de Capellades, Vallbona, els Monjos i Viladecans. La Junta Directiva del Sindicat de Metges s'autolloava per la victòria obtinguda en defensa dels seus companys de Montblanc. Repassava poc o molt els fets, des de l'òptica corporativista: «… es veié clarament que elles [les amenaces] no eren filles de l'espontània indignació d'un poble, sinó expansions d'uns odis que hàbilment provocaren certs elements que amb maquiavèl·lica tria jugaven amb la multitud».[450]

Donaven els noms dels tres "esquirols", facultatius que havien acudit a Montblanc per atendre els malalts. Feien una severa crítica de cada un d'ells, tant personal com professional. Al manxec Delgado el titllava de Quixot. De Subirà en parlava com a "jove elegant d'*abolengo."* El Sindicat mirà d'influir en el governador i a més envià a Montblanc el doctor Garcia Rodrigo per atendre les famílies que eren fidels als antics metges. Reuní implicats i afectats i es demanà la col·laboració de Miquel Colom i Cardany per arbitrar en el conflicte i buscar solucions al pagament del deute contret.

El 3 d'agost era el metge de Moja, a tocar de Vilafranca del Penedès, qui sol·licitava anar a Montblanc a exercir. Jaume Oriol i Torrents donava referències seves «*cuento con clínica y especialista en partos y amigo de Frco. Contijoch, diputado provincial, cuñado del diputado Flecha*».

Des de la Federació Patronal d'Olot i Comarca, s'interessaren pel conflicte de Montblanc, ja que ells mantenien una disputa amb el Sindicat de Metges de Catalunya i el Sindicat Mèdic d'Olot.

Just de Soriguera, pseudònim que utilitzava Josep M. Rendé i Ventosa en alguns dels seus articles, intervingué la setmana del 7 d'agost. Titulà la seva reflexió "Extemporània", recorrent a una faula. «Un rei tenia cinc fills i un bon dia els reuní per saber què volien fer amb la seva vida. El gran volia fer diners, molts diners. El segon reconeixia la mateixa dèria, però potser amb menys ambició. Els altres tres exactament igual, amb més o menys anhel. El rei els preguntà com volien fer diners en el seu reialme que estava "endogalat", si no n'havien sabut fer fora de casa. Els envià sis mesos al palau d'hivern a reflexionar i veure la manera de fer els diners

[449] *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya.* Núm. 2 i 3 de juliol-agost de 1920, p. 3.
[450] *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*. Núm. 4, setembre de 1920. Pp. 3-4.

que pretenien. Una nit es va produir un terrabastall al palau i va quedar una esquerda en un cantó de la paret exterior. Un cavaller els va advertir, però se'l van treure del davant amb males maneres. Una altra nit fou la xemeneia que s'esberlà. Els aparegué una velleta i els comminar a deixar el palau i tornar a la casa del pare, per no ser colgats entre les seves runes. Discutiren entre ells si marxaven o no. Un dia queia una torre, l'altre un mur. El rei va enviar cavallers a cercar-los. Res. Ells entossudits. Havien jurat fidelitat entre ells i no marxar del castell mentre no tinguessin el mitjà de fer-se rics. Una nit de tempesta s'enderrocà tot. Quan pretengueren sortir era massa tard. ...fins que'l castell els caigué al damunt, no van pensar que castells sòlids cauen, com aquell, que ara l'un, ara l'altre, els va engolir a tots».[451]

Francesc Escayola i Campdepadrós, president del Sindicat Benèfic Montblanquí, explicava l'actitud de la seva entitat en relació amb tot l'*affaire*. Els Sindicat havia defugit entrar en cap mena de polèmica, malgrat els intents provocatius que l'impel·lien a fer-ho. "Nosaltres seguirem el nostre camí amb més energia i amb més fe que mai", deia. "A la injúria vil mai contestarem amb desvergonyiments, ni a la grolleria amb improperis." Continuarien, deia Escayola, amb l'actitud d'homes honestos i responsables "com s'escau a una benèfica i altruista entitat.[452]

Semblava tot acabat, però la lluita silenciosa continuava ardent. El Sindicat Benèfic, a principis de novembre, adreçava una proclama als montblanquins fent saber que tenia declarat el boicot als metges Francesc Pedrol i Poblet i Josep Murtró i Fusté i als apotecaris Felip Jové i Vilà i Joan Pujadas Fabregat. Anunciava que duraria mentre durés l'actitud dels sindicats de metges i de farmacèutics.[453]

En la sessió de la corporació municipal de 10 de setembre es prengué l'acord de destituir del càrrec de metge titular a Francesc Pedrol i Poblet. Pedrol va recórrer al governador civil i aquest demanà informació a l'Ajuntament el 4 d'octubre. Amb data 27 de novembre Pedrol s'adreçava a l'alcalde transcrivint-li un ofici del Govern Civil on es continuava amb la polèmica absurda dels títols d'aquells tres metges. Se'ls amenaçava amb una multa si no es registraven a la sotsdelegació i al Col·legi de Metges.

Els tres metges, el 3 de desembre de 1920, repassaven tot allò succeït des del 14 de juliol en relació amb els títols de professional en exercici i el seu registre. El conflicte continuava actiu el juny de 1922.

Proclamada la dictadura de Primo de Ribera, el Col·legi Oficial de Metges de Tarragona s'afanyà a donar instruccions als ajuntaments de quina era la classe de patent aplicable a la professió. Per això sabem que el setembre de 1923 exercien a Montblanc quatre facultatius: Delgado, Subirà, Benach i el que sorprèn, Francisco Pedrol i Poblet, per qui havia vingut tot el conflicte. A més, Pedrol, tan bon punt va tenir el color del règim de cara, es va donar molta pressa a reclamar allò que se li devia,

[451] *LNC.* 31-7-1920, núm. 87, pp. 1-2.
[452] *LNC.* 2-10-1920, núm. 95, p. 4
[453] *LNC.* 6-11-1920, núm. 100, p. 5.

a través del Govern Civil. El governador, el 3 d'octubre, donava 15 dies a l'Ajuntament per fer efectiu el deute al metge Pedrol, com a titular que havia estat de Montblanc.

12.3.9. Montbrió de la Marca

El cens de Montbrió de la Marca el 1920 era de 108 habitants. No el podem comparar amb l'anterior xifra de 1900 ja que aquesta inclou l'agregat de Vallverd i en total sumen 327 habitants. Sí que disposem de les cases habitades que no varien entre 1900 i 1920: en total 28 edificis.

L'impuls a la vila li vingué el 1917 amb la construcció de la carretera, sota els auspicis de la Mancomunitat. La millora facilità l'accés als mercats de Sarral i Montblanc, que es feia des d'antic, però amb molt d'esforç. Montbrió, a més dels productes agrícoles com el vi, produïa una important quantitat de llenya que utilitzaven les fassines i els forns de pa de les viles properes. S'hi creà un servei del transport que resultaria rellevant, tot i que això mateix, amb els anys, seria la causa del seu despoblament. Famílies importants que acumularen capitals veieren el seu futur fora d'aquella vila.[454]

Els pagesos que restaven al poble, el gener de 1920, davant el progrés que mostrava la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, hi feren una visita per demanar ajut per a la redacció d'uns estatuts per la cooperativa vinícola que volien fundar i poder adaptar els dels Sindicat existent a la Llei de sindicats agrícoles de 1906, i així obtenir els beneficis que comportava.[455]

El 1921 s'emprengué la creació del Sindicat Agrícola. Només dos dels propietaris que ja disposaven de maquinària per elaborar el seu vi no s'hi afegiren. L'esforç dels socis per comprar els terrenys i construir el celler, ens dóna la pauta de la voluntat de prosperar dels pagesos de Montbrió i superar, com feien els altres pobles de la comarca, la crisi agrícola provocada, primer per la fil·loxera, després la descapitalització per replantar i el cop rotund que representà l'anorreament de la collita de 1915 a causa del míldiu.

Pel que fa a l'ensenyament, el poble es desvetllà amb l'arribada cap a 1910 del mestre senyor Joaquim. Promogué iniciatives culturals: un grup de teatre i una coral. Montbrió anunciava per la seva Festa Major de 1920 l'actuació del "Chor Montbrionenc".

L'escola de Montbrió era en un local de cal Tarragó del Forn. L'octubre de 1920 l'ajuntament adquirí el dit local i s'hi feren les obres d'adequació per ubicar-hi l'escola i l'habitatge del mestre. També el nucli agregat de Vallverd el 1922 gestionava la construcció d'una escola i la casa per al mestre. Els veïns de Vallverd es compro-

[454] FORN, 2005.
[455] *LNC.* 10-1-1920, núm. 57, p. 6.

metien, davant la Junta Local de Primera Ensenyança del districte, a posar un local a la seva disposició per ubicar-hi l'escola. Vallverd havia iniciat la petició d'una escola mixta el març de 1920. Els nens i nenes havien de traslladar-se a Montbrió per rebre la instrucció primària.[456]

Les actes municipals que es conserven de Montbrió de la Marca comencen amb la constitució del consistori el primer d'abril de 1922. Deixava l'alcaldia Josep Tarragó Bonet i era elegit Casimir Roset i Andreu.

El nou ajuntament es passà l'any 1922 llegint la correspondència oficial i els butlletins. Poca cosa a fer. A l'inici del curs escolar havien de reparar la casa del mestre i la pròpia de ca la vila, que amenaçaven ruïna. El secretari Josep Panadès, que també ho era de Rocafort, els féu saber que no hi havia pressupost per a obres. Segueix la mateixa tònica el 1923 i res indica que aquelles obres s'arribessin a fer.

El juliol de 1923 constitueixen la Junta de Vocals associats, per la qual coneixem els noms dels homes més importants del lloc. El contingut de les actes segueix essent concís i sense substància.

Tot canvia, però, el 2 d'octubre de 1923. Presidí aquella reunió el sergent de la Guàrdia Civil de Santa Coloma de Queralt, José Descarrega. L'acta, naturalment, està redactada en castellà. Però això no és una novetat a Montbrió: les anteriors ja ho estaven. Queden destituïts els regidors que formaven l'Ajuntament fins a aquell moment. Els nous membres nomenats pel Directori Militar eren: Josep Vilà Ninot, alcalde, i els regidors Joan Balañá Esteve, Ramon Borràs Solé, Jaume Solé Civit, Josep Amill Sanabra i el seu germà Joan.

Quedà segellada i lacrada la caixa municipal i la documentació "*para evitar sorpresa, sustracción de libros, documentos o metálico contra cualquier agresión*." Tot i el canvi de règim, a Montbrió de la Marca continuà exercint el mateix secretari i en conseqüència no es pot dir que els llibres tinguin informació més enllà de l'estricta burocràcia administrativa.[457]

12.3.10. Passanant i Belltall

El gener de 1914, el municipi de Passanant incloïa els llocs de Glorieta, la Sala, Fonoll i Belltall. En la primera sessió de l'any foren elegits els alcaldes pedanis de cadascun dels nuclis referits.[458]

El 26 d'abril de 1914 la corporació donava per rebuda la comunicació del president del Consell de la Mancomunitat Catalana on els referia que s'havia constituït aquella institució: «*...quedando de ello con satisfacción enterado el Consistorio y acordó prestar a la misma su decidida y eficaz colaboración y al propio tiempo significar*

[456] *LNC.* 20-3-1920, núm. 67, p. 6.
[457] ACCB. Fons Municipal de Montbrió. Llibre d'actes de 1922 a 1924.
[458] ACCB. Fons de Complement. Passanant Belltall. Llibre d'actes 1913-1920, foli 5.

a dicha entidad que este pueblo carece de carreteras, caminos vecinales, telégrafo, teléfono, servicio de correspondencia y demás medios para poderse comunicar con las demás poblaciones, interrumpiendo esto la relación económica y oficial».

El secretari Joan Bonastre redactava unes actes amb força informació, tot i que no hi consten, per exemple, les dades econòmiques del municipi com l'import del repartiment dels consums, etc.

El mes de maig va estar a exposició pública el projecte del camí de Passanant a Forès, per tal de declarar-lo d'utilitat pública, sense que s'hi presentés cap reclamació.

El poble anava vivint amb normalitat l'activitat social. El secretari deixava constància de la demanda al govern per establir zones neutrals. Des de Passanant es veia la mesura com un benefici per a la pagesia i el consistori s'hi adherí. Més propera era la necessitat de comprar una casa a Belltall per destinar-la a local escolar i habitatge per a la mestra i amb la possibilitat de destinar-la a altres usos. En aquell moment es pagava un lloguer alt per les dependències que s'utilitzaven.

S'elegien els compromissaris per a les eleccions a senadors i els vocals associats. El juliol de 1915 el governador civil els obligava a nomenar un inspector titulat d'higiene veterinària i s'oferí el veterinari de Sarral Joan Queralt i Queralt. Primer, però, volien anunciar la vacant per si hi havia algun altre interessat. Efectivament, se n'hi presentaren, a més del de Sarral, el de Ciutadilla Joan Pucurull i el veterinari de Guimerà, Marcos Boleda Minguella. Fou nomenat Joan Pucurull i Paulina.

Entre l'agost de 1916 i el gener de 1917 no consten actes en el llibre corresponent. El juny es tornaren a estroncar i es reprengueren el gener de 1918 per la constitució del nou ajuntament, que elegí com a alcalde Josep Tomàs i Llobet. La resta d'actuacions municipals es limitaven cada any a la formalització de la lleva, els compromissaris, si hi havia eleccions de senadors o diputats provincials, el nomenament de vocals associats, els alcaldes pedanis, etc.

En el Registre Fiscal d'Edificis i Solars de la Delegació d'Hisenda de Tarragona,[459] figuren a Passanant un total de 404 propietats en el total del municipi. 142 ubicades a Passanant mateix, distribuïdes entre els carrers: de la Bassa, del Castell, de Colon, del Forn, carrer Major, del Peligro, del Recreo i de Santa Maria.

El nucli que donava nom al municipi, Passanant, tenia la població altament disgregada: partida Carretera, afores, Castell, les Eres, camí de la Pobla, partida Patxotas, Vilàs… En total tenia registrades 33 propietats. La gent vivia majoritàriament en el propi municipi.

A l'agregat de Belltall consten entre edificis d'habitatge, solars i pallisses, 138 propietats. En el nucli urbà s'hi troben els carrers: de Baix, de Dalt, carretera alta, carretera baixa, carrer Major, Sant Antoni i Sant Joan. Als afores, 21 pallisses: coll de l'Era, Roquetas, Forcas, Eres, coll d'en Bous, partida Butí, on hi havia el cementiri, pla dels Diumenges, Comertanya.

[459] AHT. Fons Hisenda. Registre Fiscal d'Edificis i Solars. 1920. Sig. 309.

Un altre agregat era el Fonoll, amb 9 propietats. Una era l'església que, junt amb la casa rectoral, figura propietat del Bisbat. Hi consten també els noms dels rectors en aquell moment. Els 8 propietaris viuen al Fonoll, menys Joan Bacardí i Mateu que vivia a Passanant.

L'agregat de Glorieta hi consta amb 20 propietats. Entre aquestes, el forn comunal, l'església i rectoria. Els veïns vivien tots a Glorieta. En el nucli de la Pobla, també agregat de Passanant, hi havia 14 propietats. Els seus habitants residien tots en el mateix llogaret. No hi figura ni església ni rectoria.

A la Sala hi havia 18 propietats. Una d'aquelles era l'església i una altra el forn comunal. Hi residien tots els propietaris excepte Jaume Moncusí Vives que vivia a Montblanc.

Al Fonoll hi havia el cementiri i una pallissa; a Glorieta, el cementiri i tres pallisses; i a la Sala, el cementiri i una pallissa. Això eren 63 unitats d'aquelles 142 que havíem anotat al poble.

El juny de 1920 la propietària de la casa que servia per a escola a Belltall, Francesca Poblet i Òdena, demanà un augment del lloguer. La senyora vivia a Pira i els regidors que vivien a Belltall gestionaren com pogueren la qüestió.

El dia 3 de desembre de 1921 al migdia, s'inaugurà la nova estació telefònica que corresponia a la xarxa de la Mancomunitat de Catalunya. «L'Alcalde, tantost fou obert el nou servei cursà un telefonema a la primera corporació de Catalunya, agraint en nom del poble, la millora que se'ls havia facilitat».[460]

Poc més de rellevant en el contingut de les actes fins a la sotragada del 13 de setembre de 1923. El 2 d'octubre es reunien "*los señores que componen el actual Ayuntamiento*" presidit pel caporal de la Guàrdia Civil de l'Espluga de Francolí, Ramon Viñas Esmatges. Quedaren destituïts els regidors anteriors. Fou nomenat alcalde Francesc Roca i Amenós.[461]

L'alcalde nomenat pel Directori Militar dimitia el 28 d'octubre. De moment, se'n féu càrrec Josep Llobet i Tomàs que ja havia ocupat l'alcaldia amb anterioritat. Finalment, no li fou admesa la dimissió i el gener de 1924 tornava al càrrec.

Heus aquí un tast de la vida local del poble de Passanant, en un temps en el qual l'aïllament era el seu tret més característic. Amb els problemes idèntics a la resta de pobles petits de la Conca de Barberà, però amb la particular dificultat per arribar-hi o sortir-ne. Era un poble sense llum elèctrica, precisament la imatge que la Mancomunitat pretenia corregir en el món rural, però no hi va ser a temps...

12.3.11. Pira

El municipi de Pira també ha gaudit de l'atenció dels historiadors de més prestigi de la comarca. Des de Valentí Gual que publicà *Evolució demogràfica i reconstruc-*

[460] *LNC*. 10-12-1921, núm. 159, p. 4.
[461] ACCB. Fons de Complement. Passanant. Llibre d'actes 1922 a 1925.

ció de famílies. Pira (ss. xiv-xx),[462] fins a altres noms com Antoni Masalies, Josep M. Porta o Carme Plaza han dedicat textos a la història del poble.

Per les dades que coneixem, Pira tenia 525 habitants el 1910, 536 el 1920 i 517 el 1930. Com podem observar, les diferències són mínimes.

El juliol de 1917, l'Ajuntament prenia partit de manera compromesa amb la sol·licitud al govern central de l'autonomia municipal que defensaven els republicans. L'alcalde havia assistit a la reunió convocada a Tarragona pel president de la Diputació.

L'enginyer Josep M. Valls s'oferia al municipi per donar una conferència al poble parlant de «*todo cuanto redunde en beneficio de la agricultura*». També s'assabentaren en la reunió del 14 de juliol, a través d'una comunicació de la Diputació, que el Consell Permanent de la Mancomunitat estava disposat a atendre les peticions dels municipis, sempre que es posessin al corrent en les seves obligacions tributàries.

El diputat Josep Monserrat i Cuadrada els demanava també que s'adherissin a les conclusions de l'Assemblea de Parlamentaris. Els homes del govern municipal de Pira ho feren de manera unànime i trameteren al president del Govern un telegrama: «*Ayuntamiento Pira manifiesta V.E. entusiasta adhesión a las conclusiones Asamblea parlamentarios celebrada en Barcelona el cinco del actual*».

La Delegació d'Hisenda, sense que en coneguem els motius, pretenia traslladar a l'Espluga de Francolí l'oficina de recaptació que hi havia a Montblanc. La reacció de la capital de la comarca no es féu esperar i ràpidament connectà amb els pobles més propers, que de fet ho foren tots menys Vimbodí, Vallclara i Vilanova de Prades, per denunciar els perjudicis que reportaria als contribuents. Naturalment, el consistori de Pira acordà procurar convèncer el delegat, per no fer el canvi de radicació.[463]

La situació financera, com arreu, era desastrosa, insostenible. Devien 666,67 pessetes a la Mancomunitat com a romanent de la instal·lació de la línia telefònica. Com que no ho podien atendre, demanaren l'ajornament d'un parell de mesos, fins a l'agost. Precisament a causa d'aquella penúria econòmica decidiren vendre el "Molí de la Vila." El seu mal estat li feia perdre valor contínuament. De passada podrien obrir un carrer al costat de la casa "Roset".

A principis de desembre de 1919 estaven força avançades les obres del celler que el Sindicat havia encarregat a Cèsar Martinell i al constructor montblanquí Joan Anglès i Farriol. El cronista Ager, pseudònim amb el qual es signaven les cròniques agràries a *La Nova Conca,* qualificava aquell edifici com a "formosíssim" i el considerava un dels més artístics de la comarca de tots els construïts fins aquell moment.[464] Les encavallades de fusta s'havien encarregat a Barcelona i arribaren a Pira a final de febrer de l'any següent.

[462] GUAL i VILÀ, 1995.
[463] ACCB. Fons de complement. Pira. Llibre d'actes, 1917.
[464] *LNC.* 6-12-1919, núm. 52, p. 7.

L'eufòria també es mostrava en la creació d'una escola per part del Sindicat per als fills dels seus socis. La iniciativa no era nova, però tampoc estava prou estesa entre les associacions agrícoles de la Conca, com per donar-se per satisfet i Ager aconsellava que calia seguir l'exemple. No coneixem el mestre que se n'encarregà, si és que el projecte arribà a fi de bé.[465]

Amb tot, les converses del poble anaven sobre el *ferrovia* de la Conca que en aquell moment s'estava projectant. Pira aspirava a tenir una estació, feia costat a Montblanc en el desig que un ramal des de Barberà o Sarral pogués passar pel seu poble, però era una entelèquia que, malgrat els esforços, no veieren realitzada.

Al febrer de 1920 es constituïa la societat Sindicat Obrer de Pira per a la defensa dels jornals dels seus socis i se n'aprovava el Reglament.[466]

El terme comptava amb 217 propietats censades, entre edificis i solars, que pertanyien a un total de 142 propietaris. D'aquests, 123 continuaven vivint a Pira, però 7 vivien a Barcelona, 3 a Reus, 2 a Blancafort i un en cada lloc dels següents: Passanant, Bellavista (Valls), Cabra, l'Hospitalet de Llobregat, Sarral i Montblanc.[467]

El nucli urbà el formaven els carrers: Antoni Serra, Fortuny, Guimerà, Carretera, Primer de Maig, Verdaguer, Anguera, Dr. Robert, Pi i Margall, Francesc Ferrer, Clavé, Prat de la Riba, Afores, P. Wilson, plaça de l'Església, Canalejas, Bellavista, Rei en Jaume i Unió. Una vegada més els noms aplicats a les vies urbanes, ens mostren el tarannà dels vilatans o almenys la ideologia preponderant en el govern municipal.

En el repartiment de tributs fet per la Mancomunitat per a l'any 1920-1921, se li assignaren un total de 594 pessetes que el poble liquidà el 20 de juny de 1921.[468] L'any següent pagaven 540 pessetes a la Mancomunitat i en l'exercici 1922-1923, la xifra era de 1.044,77 pessetes.

12.3.12. Pontils

En temps de la Mancomunitat el municipi era Santa Perpètua. Avui, però, administrativament, el municipi és Pontils, on hi ha la casa de la vila que inclou els nuclis i termes del castell de Santa Perpètua, Vallespinosa, Rocamora, Seguer, Viladeperdius, Valldeperes i Montalegre. En el mateix terme hi trobem Sant Magí de la Brufaganya i l'ermita de Sant Miquel de Montclar.

No hi ha dades. Els llibres d'actes conservats s'inicien el 12 de juny de 1924. L'alcalde Ramon Armejachs i de Rafecas i quatre regidors més s'encarregaren del govern municipal, ja en plena dictadura.

[465] *LNC.* 13-12-1919, núm. 53, p. 7.
[466] *LNC.* 28-2-1920, núm. 64, p. 7.
[467] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registre d'edificis i solars. Sig. 324.
[468] ACCB. Fons municipal de Pira. Correspondència. 1921.

En la segona dècada del segle xx Santa Perpètua comptava amb uns 800 habitants. El terme és un terreny "escabrós" i muntanyós que voreja les tortuoses gorges del riu Gaià amb congostos des de les seves fonts. De tots els nuclis petits que formaven el municipi, Emili Morera anota com a més poblat Vallespinosa. Avui hi resten 3 veïns.[469] En total, l'agrupació de llogarets tindria uns 238 edificis, dels quals un centenar eren masies escampades.

Tenien una escola a Santa Perpètua, a Vallespinosa i a Pontils. La comunicació per terra només disposava de camins veïnals, poc pitjor que l'actual, un segle més tard. S'esperava la carretera del Pont d'Armentera a Santa Coloma de Queralt i, naturalment, la de Montblanc a la capital de la Baixa Segarra que estava més avançada.

Poques dades de cultius, produccions, etc. Segurament que una recerca més aprofundida ens il·lustraria millor. L'agricultura i la ramaderia de pastoreig eren la clau de la seva economia. Però val a dir que el territori és més apte per a eremites i llegendes, petites parròquies i santuaris, un paisatge idíl·lic si no fos tan feréstec.

12.3.13. Rocafort de Queralt

De Rocafort de Queralt en parlem en diferents apartats d'aquest treball. A part de ser un poble situat a la línia divisòria entre la Conca de Barberà estricta i la Baixa Segarra o aquella part de la Conca de Barberà més al nord i que la divisió administrativa de 1932, i anteriors, és clar, va separar de la Segarra, és un municipi capritxós. Amb molta història, però sobretot molt ben historiada pels destacats elements que han realitzat treballs en el seu àmbit local.

En el període històric que ocupa aquest estudi: la Conca de Barberà en el temps de la Mancomunitat, a Rocafort de Queralt destaca la petjada extraordinària del seu celler cooperatiu.

Durant el segle xix havia tingut un esplèndid i rendible comerç de safrà. Valentí Gual escriu: «A les darreries del segle xix, quan la fil·loxera va devastar les vinyes, els rocafortins es blindaren darrere el comerç safraner, obrint mercats a tot arreu».[470] Aquesta activitat proporcionaria un gruix considerable de relacions comercials.

Fem una ullada sobre com es va desenvolupar la vida social del poble a partir de 1911. Probablement un dels esdeveniments de més relleu en aquell temps fou la fundació a la ciutat de La Habana (Cuba), de l'Agrupació Benèfica Pro-Rocafort. L'emigració a terres americanes de rocafortins fou molt nombrosa.[471]

Coneguda com l'Agrupació Benèfica es proposà els objectius de fer millores al seu poble nadiu: portar l'aigua potable domiciliària, construcció de clavegueres, enllumenat públic, voreres als carrers i construcció d'un edifici per ubicar-hi les

[469] Suposem un error i que es refereix a Santa Perpètua.
[470] GUAL i VILÀ, 2013:106-109.
[471] Pro-Rocafort es fundava a La Habana el 14 de febrer de 1910.

escoles. Aspiraven a fer un edifici nou per a l'Ajuntament.[472] Aquella societat nomenà com a delegat al poble el propietari Isidre Llobera Alemany. Per a la realització de l'obra de l'aigua es formà una junta amb altres propietaris importants: Salvador Miró, Antoni Ninot i Joaquim Mateu.[473]

En la seva *Guia de Rocafort de Queralt (Conca de Barberà)* el doctor en Història Valentí Gual[474] ens explica el naixement de la primera associació cooperativa a Rocafort, fundada el 1915: "Societat Agrícola Recreativa de Rocafort de Queralt". L'objectiu primordial, com gairebé el de tot el moviment cooperatiu en els seus inicis, era bàsicament aprofitar la cooperació per beneficiar-se en l'adquisició de productes per a l'agricultura i dotar-se d'un règim de mutualitat, més que de la producció en comú.

Rocafort donava mostres del seu nivell social i cultural amb activitats com la música. Per les festes de Sant Isidre de 1912 actuaren al cafè de cal Brinco[475] el trio barceloní La Unió. El formaven el tenor Pau Godés i Mirall, el baríton Llorenç Codina i Montserrat i el baix i pianista Francesc Monné.[476]

Per la Festa Major d'aquell any tornaven a programar música. Hi actuaren «la música de Sant Sadurní, lo sexteto de Reus, i el terceto Alianza de Barcelona».[477] A l'agost es celebrava amb molt de relleu la festa de Sant Magí. Un vot de poble que no es pot considerar tradicional, ja que només feia 4 anys que s'havia instituït.

L'esperança que el ferrocarril de Tarragona a Cervera tingués una estació a Rocafort es mantenia ferma. La carretera de Rocafort a Conesa semblava un fet. El poble participà activament en tot allò que mobilitzava la pagesia, l'estiu de 1914, en defensa de l'exportació de vins. A Rocafort també es constituí una junta local amb els principals propietaris i els representants de les entitats agrícoles.[478]

Rocafort se sentia un poble generós i solidari. Un grup de senyoretes organitzà una col·lecta per «socórrer als repatriats».[479]

La Jefatura d'Obres Públiques de Tarragona havia donat per rebuda la carretera de Cervera a Rocafort de Queralt. Era una millora en general per a la contrada i, en particular, per a Rocafort. De manera especial afavoria l'accés al Balneari de

[472] *LCdB.* 3-6-1911, núm. 9, p. 1.

[473] Sobre la referida associació vegeu: *LCdB.* Montblanc, 20-6-1914, núm. 19, p. 2.

[474] GUAL i VILÀ, 1992.

[475] En algun document de 1911 consta com si hi hagués una societat, suposem que recreativa, que anomenaven Brinco. Feia ball per Reis.

[476] No coneixem dades d'aquests músics. Suposem que Francesc Monné seria el compositor de sardanes Francesc Monné Casanovas (Olesa de Montserrat, 1882 – 1932) *GC.* 18-5-1912, núm. 59, p. 3.

[477] *GC.* 17-7-1912, núm. 72, p. 3.

[478] Vegeu els noms que la formaven a *La Conca de Barbará,* 10-7-1914, núm. 22, p. 5. També les persones que tenien previst assistir a l'àpat en honor dels senadors, diputats i oradors que participarien al míting de Montblanc.

[479] *LCdB.* Montblanc, núm. 33, 26-9-1914, p. 3. Recordem que el mes de maig s'havia fet un acte comarcal a l'Espluga de Francolí. Doncs ara s'havia emprès aquella acció a Rocafort i pel que deduïm de la crònica, amb resultat prou positiu.

Vallfogona des de les comarques del sud i el Camp de Tarragona, d'on procedien nombrosos "aiguaders".[480]

Tot i no tenir Rocafort de Queralt l'associació del Sindicat constituïda, l'Ajuntament s'adherí a la reunió convocada a l'Espluga de Francolí pels Sindicats del Vendrell i d'aquella Vila. La convocatòria formava part dels actes de la campanya en pro dels viticultors, endegada arran de la destrucció de les vinyes per les glaçades del 3 de maig de 1915 i les pedregades de finals de juny. La manca de sulfat de coure que ha estat tractada en altres pàgines d'aquest treball, mogué els pagesos a reivindicar la necessitat de trobar solucions.[481]

La collita de verema fou tan tràgicament desastrosa, que les gestions fetes des de la Conca obligaren a desplaçar-s'hi el director general d'Agricultura.[482]

Més propera i més útil per als rocafortins era l'establiment que devia venir de lluny, però que ara feien propaganda, els carruatges que feien servei amb Montblanc. El de Rocafort de Queralt arribava a Montblanc a les 8 del matí. Sortia a dos quarts d'onze. Parava a la Fonda de l'Estació i el preu del viatge era de cinc rals.[483]

L'any 1916 té per a Rocafort una altra bona notícia: l'arribada del jove mestre i publicista Albert Sans i Fargas.[484] Seguir els seus textos publicats a la premsa montblanquina no deixa indiferent. Aviat, el jove mestre es féu un assidu col·laborador dels setmanaris montblanquins i romangué a Rocafort fins al curs 1921-1922. El 23 de maig de 1922, escriu a l'alcalde i li explica la seva situació: havia demanat una excedència i ja estava a punt d'arribar-li. Demanava que l'Ajuntament comuniqués a 1ª Ensenyança de Tarragona que ell havia cessat com a mestre de Rocafort. "Un dia d'aquest..." li deia que posés en l'ofici: «I perdoneu que tant temps hagin estat sense mestre, que si jo hagués previst, no hauria marxat tan aviat, com compendreu ja que la interès meu era no exposar-me a un expedient d'abandonament de serveis, però jo tenia impressions de que la meva excedència era cosa a venir a pocs dies i per això vaig marxar a ocupar el càrrec que ocupo, que per altra part, convenia que prengués a primers d'aquest mes».[485]

El 1917 arribava el telèfon. El moviment dels joves nacionalistes es feia sentir. El mestre i cronista Albert Sans plasmava el seu pensament imprès en l'article

480 *LCdB*. 16-1-1915, núm. 49, p. 2.

481 *LCdB*. 11-9-1915, núm. 83, p. 2.

482 A part de la premsa local de Montblanc, (*LCdB*. Montblanc, núm. 89, 30-10-1915, 3) podeu seguir els moviments de la campanya i la situació de la pagesia vitivinícola a: VALLÈS i MARTÍ, 2008, 2009a, 2013 i 2014a. Pel que fa a la visita del Director General a la comarca també podeu veure en aquest mateix treball, les pàgines corresponents i a VALLES i MARTÍ, (*Julià Nougués...)* Inèdit.

483 L'anunci es repeteix en cada edició en la Secció de Serveis.

484 *LCdB*. 4-3-1916, núm. 107, p. 4. Vegeu esbós biogràfic d'Albert Sans i Fargas més endavant.

485 ACCB. Fons municipal de Rocafort de Queralt. Correspondència, 1922. Albert Sans escrivia en un imprès de la Joieria Jaume Mercadé de Barcelona, donant la seva adreça en el mateix establiment.

"Els joves nacionalistes del Camp i de la Conca" en el setmanari *L'Escut* del 5 de maig de 1917, núm. 73.

A començament de 1918 sortí a subhasta el transport del correu de l'oficina de Montblanc a Santa Coloma que donaria servei a Rocafort. Durant la primavera d'aquell any i aprofitant l'embranzida i entusiasme en la construcció del Celler, l'activitat didàctica sobre viticultura a Rocafort es desenvolupà notablement. Conferències, promoció de la Federació Agrícola de la Conca, etc. El sarralenc A. Mateu i Poblet deixava palès tot aquell engrescament a la comarca en el seu article "Avenç agrari".[486]

El doctor Valentí Gual ha dedicat moltes pàgines, en diferents mitjans, a la història del seu poble: Rocafort de Queralt. Els seus articles publicats a *La Font de Baix,* periòdic semestral del qual exercia les funcions de director i que aparegué entre 1992 i 1999, són un bon referent per conèixer la seva història. Des de la cooperativa agrícola, la Germandat de Sant Antoni Abat, l'Agrupació Benèfica Pro-Rocafort, i altres qüestions que abasten períodes diferents als que dediquem en aquestes pàgines.[487] I no cal dir els seus estudis demogràfics.

Les cròniques d'Albert Sans i Fargas són una veritable deu d'informació sobre el poble durant els anys que va exercir el magisteri a Rocafort. Parla del Sindicat, del temps que feia que Rocafort estava sense metge, dels petits robatoris, tot allò que podia interessar als seus convilatans.[488]

L'Ajuntament havia demanat la col·laboració del diputat del districte Lluís Figueroa[489] per aconseguir que arribés l'electricitat al poble. El cronista de Rocafort passava revista, a més a més, a les obres pendents que hi havia al municipi: escoles, electricitat, voreres a tots els carrers i el seu arranjament, fer reparar el campanar i posar-hi un rellotge, etc. Allò més sorprenent era el procés que se seguia contra Josep Vives i Batlle que havia exercit de metge a Rocafort, sense la titulació deguda.

Durant la verema de l'any 1920 el Sindicat encara no disposava d'energia elèctrica per moure la premsa per la campanya de la brisa. De cara a la propera collita, es decidí comprar un motor Vellino que produís l'energia necessària.

Era el mes d'abril quan s'havia inaugurat el transport entre Sarral i Tarragona en automòbil òmnibus. Rocafort aconseguí que al cap de pocs dies aquella línia per als viatgers iniciés el seu servei des del poble.[490] Era l'inici del fi del transport de persones en tartanes i carruatges. Val a dir que l'alegria durà poc. A finals de juny el mal

486 *LE.* 8-6-1918, núm. 134, p. 3.

487 Pel període que afecta aquest estudi sobre la Conca de Barberà en el temps de la Mancomunitat, resulten especialment interessants: *La Font de Baix,* núm. 4, 1er. sem. 1994; núm. 11, 2n. 1997; núm. 12, 1er. 1998; núm. 13, 2n. 1998; núm. 14, 1er. 1999 i núm. 15, 2n. 1999. Vegeu GUAL i VILÀ, 1992.

488 *LNC.* 4-1-1920, núm. 56, p. 5.

489 Luis Figueroa i Maria. Advocat. Diputat a Corts per Vendrell en les eleccions de 1919 i 1920.

490 *LNC.* 1-5-1920, núm. 73, p. 6 i 29-5-1920, núm. 77, p. 6.

estat de la carretera entre Sarral i Montblanc obligà a suspendre la línia que emprava aquell mitjà de transport.

De cara a la collita de raïms de 1920, Rocafort es posà en marxa per ampliar el celler amb la construcció d'una segona nau, finançada amb un préstec del Banc de Valls.

El veritable batec dels pobles a l'hora de celebrar les festes es mostrava en la dualitat de les activitats. Per la Festa Major de Sant Salvador de 1920, els joves del cafè del Centre havien llogat per fer el ball La Principal de Sant Sadurní i un envelat de Valls. Els socis de la Societat ho feren amb el Quintet de l'Espluga. Entre les festes religioses es preveia celebrar actes en honor del Sagrat Cor.

La Diputació de Tarragona va obrir un concurs per subvencionar la construcció d'edificis escolars en poblacions de menys de 2.000 habitants. L'Ajuntament s'hi presentà amb un projecte redactat per l'arquitecte municipal de Valls, Josep M. Vives i Castellet.[491] El pressupost ratllava les 37.000 pessetes i conjuga perfectament el gust artístic amb les necessitats pedagògiques.[492] Les obres es començaren el desembre de 1921 i aviat es va veure que costarien més diners dels que s'havien pressupostat.[493]

En les darreres eleccions a diputats a Corts de 1921, Rocafort de Queralt va donar 140 vots al diputat governamental i 36 al candidat republicà. El corresponsal, que suposem que continuava essent el mestre Albert Sans, el qualificava de vergonyós. Repassa les tendències polítiques que semblava que havien d'assenyalar el sentit del vot, per l'esperit liberal de Rocafort, pels qui sempre critiquen Madrid, pels pagesos «que confiaven en que la tasca renovadora de l'agricultura, realitzada per uns quants homes plens d'amor a Catalunya».

Per tot això, semblava que l'ambient era favorable a la Mancomunitat, l'autonomia, però, tan sols eren paraules. Rocafort s'havia beneficiat dels Serveis de la Mancomunitat, esperava el tren i demanava unes escoles. Cada vot fou pagat a 8 duros: «francament, som molts que crèiem que la dignitat de cada un d'aquests 140 valia molt més i sobretot, que valia molt més de 8 duros el bon nom i la dignitat col·lectiva del poble».[494]

El gener de 1922 els rocafortins veieren com es començaven els treballs per a la instal·lació de l'electricitat. La previsió era inaugurar el subministrament per la festa de Sant Isidre. De fet, no estava tot enllestit i no es pogué inaugurar per la pluja.[495] Mentrestant s'anava aportant pedra a l'obra de les escoles.[496]

[491] També a *LNC*. 12-11-1921, núm. 155,.

[492] Vegeu *LNC*. 14-8-1920, núm. 88, 6-11, núm. 100, 13-11, núm. 101 i de 27-11-1920, núm. 103. Festa escolar, primera pedra escoles, homenatge al mestre.

[493] *LNC*. 12-12-1921, núm. 161, p. 6.

[494] *LNC*. 1-1-1921, núm. 110, p. 5.

[495] *LNC*. 20-5-1922, núm. 182, p. 5.

[496] *LNC*. 21-1-1922, núm. 165 i 3-2-1922, núm., 167. Recordem que se n'elaborà en diferents pobles de la comarca aquells mateixos anys. A l'Espluga de Francolí es feia el Xampany Francolí

12.3.14. Santa Coloma de Queralt

En algunes èpoques ha estat la segona localitat de la Conca de Barberà pel que fa al nombre d'habitants i a la seva importància econòmica. A la frontera de la Catalunya Vella i amb una història que recula fins a l'edat mitjana, Santa Coloma i els seus habitants es consideren més de la Baixa Segarra que de la Conca.[497]

Salvador Palau i Rafecas (a) el Galo, ha publicat diverses monografies de caire més aviat gràfic, però que ens acosten, a través de les imatges, a la Santa Coloma de la primera meitat del segle xx:[498] La Banda Municipal (1915), les escoles públiques (1918), les fàbriques tèxtils (1920), el grup de la Joventut Nacionalista (1922), les festes, les caramelles, el carnaval, professions i oficis, la diligència, la tartana del Balneari de Vallfogona, la vida colomina, etc.

Pel que fa a la indústria, n'hem parlat en el capítol corresponent. Ens hem referit a les vagues i als conflictes laborals. Igualment ho hem fet amb l'esport. En l'apartat dedicat a l'associacionisme hem anotat la informació que hem pogut recopilar sobre societats recreatives i polítiques: el Centre República, Escola Moderna, etc.

Josep M. Carreras ha estudiat l'ensenyament a Santa Coloma de Queralt entre 1900 i 1923 en un epígraf del llibre *I.E.S. Joan Segura i Valls 1908-2008*.[499] Ens facilita els noms dels mestres, documenta la construcció de les noves escoles públiques, la compra dels terrenys, el projecte de l'arquitecte Isidre Gili i Moncunill.

La problemàtica més important per a les escoles en aquella època era l'assistència a les classes, tant per part dels nens com de les nenes, uns perquè eren requerits per treballar en l'agricultura familiar, i les noies, a les fàbriques o altres ocupacions. La mestra Carme Cardona en la seva memòria del curs 1916-1917 és especialment bel·ligerant contra les autoritats i les indústries que utilitzen mà d'obra, fins i tot en contra de les disposicions legals.[500]

Treballs com els d'Agnès Llorens i Maria Carreras aporten informació sobre "Les indústries tèxtils a Santa Coloma de Queralt".[501] El teixidor Joan Ferré i Queraltó inicià el seu treball cap a 1917. La fàbrica tèxtil de Joaquim Lavila fou fundada aproximadament el 1905. Josep Pomés i Valls fundà la fàbrica amb el seu nom l'any 1922, situada a l'Hort del Fèlix.

Allò interessant pel que fa a la vida d'aquestes fàbriques és rememorar com arribaven i s'expandien les mercaderies, bé fossin primeres matèries, bé fossin productes acabats: el transport en carro fins a les estacions de ferrocarril de Sant Guim, Montblanc o Valls.

---

[497] Joan Segura i Valls (Santa Coloma de Queralt, 1844-1909) Prevere i historiador. La seva obra *Historia de la villa de Santa Coloma de Queralt* (Barcelona, 1871) fou traduïda al català per Joaquim Segura Lamich.

[498] PALAU i RAFECAS, 1993 i 2007.

[499] CARRERAS i TARRAGÓ, 2008:29-41.

[500] CARRERAS i TARRAGÓ, *Ob., ct.,* p. 37.

[501] LLORENS, CARRERAS, *Recull,* 1994, núm. 2, pp. 155- 178

Coneixem dades sobre salaris: Entre 21,5 i 33 pessetes les dones. Els oficials 41 i els peons 37 pessetes, setmanalment. Conrad Ferrer i Pomés també s'ocupa de "La Indústria tèxtil a Santa Coloma".[502] A més, hi havia els tintorers Albert Lavila, de llana; i Miquel Güell, de cotó. Els telers de cintes de l'Antoni Casajoanes i, fins als anys vint, els del Tonet Vermella.

Aquells anys es van construir naus noves per encabir la maquinària que s'anava adquirint amb el desenvolupament i el creixement de la indústria.[503]

L'expansió de les Germandats o assegurances mútues tingueren els seu punt àlgid el darrer quart del segle XIX.[504] A les primeres dècades del segle XX trobem mútues a Santa Perpètua, les Roques, la Pobla de Carivenys, Aguiló, les Piles i Guialmons.

La taula que segueix, amb dades de 1918, ens mostra la nombrosa existència de mútues a l'àmbit territorial de Santa Coloma en aquell moment, la data de la seva fundació i qui les presidia.

Entitat	President	Tribut trimestral
Societat de segurs mutus dels Sants Abdon i Senen	Fundada el 1604. Rectifica els estatuts el 1911	Es dissol 1958
La Protectora de los Enfermos	Fundada el 1883. Rectifica estatuts el 1906. President Josep Breu	Es dissol 1958
La Fraternitat	Fundada el 1912. Fou president Antoni Corbella. Reforma els estatuts els 1925. Era president Joan Company	Continuà després de la guerra
Centre Catòlic	Fundada el 1903. Primer president Antoni Esplugas	Es dissol 1958
La Favorita	Fundada el 1892. Primer president Antoni Jordana	
San Roque	Fundada el 1870. El 1900 era president Pere Piqué	
Santa Lucia	Fundada el 1893, a Aguiló. Primer president Magí Solé	
La Providència	Fundada el 1903, a Santa Perpètua. Primer president Joan Sedó	
Sant Sebastià	Fundada el 1919, a Guialmons. Primer president Joan Vilanova i Corbella	
Socors mutus de la fàbrica de J. Ferrer	Fundada el 1909	Es dissolgué el 1916
Joventut Tradicionalista	Vicenç Albareda	
Cooperativa Obrera	Gabriel Gual	

[502] FERRER i POMÉS, *Recull,* 2003, núm. 8, pp. 93-102.
[503] FERRER i POMÉS, *Ob., ct., p.* 96.
[504] PALÀ I MONCUSÍ, 2004: 107-128.

Unión Agrícola	Francesc Esteva	
Sociedad de Albañiles	Miquel Trull	
Unión Fabril	Salvador Ramon	
Aurora Agrícola	Pau Segura i Morera	
Alianza (de Pobla i Rocas de Aguiló)	Josep Casellas i Parelló	3 pts.
Alianza Aguilanenca	Francesc Bergadà i Jordana	
Sant Antonio	Pere Oliver	

Santa Coloma havia celebrat alguns anys el concurs de bestiar, especialment el d'animals de llana. En el fons hi havia la Mancomunitat i la voluntat de millorar les races autòctones. La primera vegada que es va celebrar hi havia darrere l'empenta en la seva promoció del montblanquí Joan Poblet i Teixidó, poques setmanes abans de la seva mort.[505]

L'any 1920 s'engegaven les gestions per construir una farinera cooperativa. El sarralenc i cooperativista Albert Talavera assessorava els organitzadors. Es redactaren uns fulls promocionals que es feren arribar als pagesos dels pobles. Es preveia el cost de la construcció en 50.000 pessetes.[506]

Mentrestant no es descuidava l'ensenyança i la qüestió educativa. El maig se celebrava a Santa Coloma una "conversa pedagògica." Els mestres i mestresses de la Conca de Barberà, organitzats en una associació, s'hi trobaren per a parlar de: «Maneres de fomentar el sentiment de la dignitat humana en el nen./El mètode en l'ensenyança./Actuació política i social del mestre fora de l'escola».

El primer tema fou desenvolupat per Albert Sans i Fargas. Josep Pelfort, mestre de Pira, parlà del mètode. El mestre de Santa Coloma, Salvador Fontdevila, s'encarregà del tercer tema. Ens els debats hi intervingueren Carme Cardona i Maria Murtra, mestresses de Santa Coloma i Forès i els mestres de Vallfogona, Blancafort, Montblanc, Vilaverd o Farena. L'associació de mestres de la comarca tenia previst fer una altra jornada a Montblanc el mes de setembre.

L'Ajuntament, com la majoria dels de la Conca de Barberà, prengué l'acord d'adherir-se a la decisió de les diputacions catalanes de traspassar part dels serveis a la Mancomunitat.[507] El poble reaccionà endomassant els balcons amb la senyera i, entre tots, qui més ostentació en féu fou el fotògraf Ramon Rozada.[508]

L'expansió de les entitats bancàries arribava a Santa Coloma l'estiu de 1920. El Banc de Reus de Descomptes i Préstecs inaugurava la seva agència el primer d'agost. Exerciria de delegat Josep Domingo i Tomàs. Pocs dies després obriria les portes una subagència del Banco di Roma.

505 *LNC.* 18-10-1919, núm. 45, p. 7.

506 *LNC.* 4-1-1920, núm. 56, 31-1-1920, núm. 60, 28-2-1920, núm. 64, p. 7.

507 *LNC.* 3-7-1920, núm. 82, p. 5.

508 Establert a Santa Coloma de Queralt el 1914, procedent de Valls on regentava l'establiment de fotografia de Gabriel Torres. Vegeu MARTÍ BAIGET, 2001. El 1906 Rozada havia fet uns decorats per al grup de teatre de la "Unión Agrícola" a l'Espluga de Francolí.

El Sindicat Agrícola Catòlic esperava per a aquell estiu de 1920, l'arribada d'una màquina d'empacar palla de fabricació alemanya. Sens dubte, seria la primera que es veuria a la Conca. Amb tot, la novetat més important era la batedora que s'havia d'estrenar. El Sindicat disposà els preus dels serveis que oferiria el nou enginy: batre, fer pallers i portar el gra a domicili. Ordi a 2,40 pessetes els 100 quilos. Blat a 4,10 i civada a 3,75.[509] Per empacar la palla es cobraria 70 cts. per paca de 40-50 quilos. El mateix sindicat la comprava als productors socis entre 2,25 pessetes el quintar si era de blat o a 1,25 la d'ordi i civada. Els preus de batre s'abaratiren al llarg de la campanya uns 20 cèntims per 100 quilos de gra.[510]

El nacionalisme de Santa Coloma també es desvetllava de la mà de Dalmau de Queralt. Per tal de rememorar temps passats, l'associació jovenívola s'anomenà: Joventut Nacionalista. Per la Festa Major, la societat recreativa l'Estrella posà la bandera catalana.[511]

El 21 de març de 1921 se celebrava novament el concurs de bestiar de la Mancomunitat de Catalunya per premiar reproductors d'animals de llana. Hi podien participar tots els ramaders de l'anomenada «comarca zootècnia de la Segarra» formada pels municipis del Partit Judicial de Montblanc –a més els d'Igualada, Cervera, Valls, i alguns municipis de l'Alt i el Baix Camp limítrofs.

S'hi podia participar amb animals de la raça del país: «El cap de perfil convex (amarranat); braquicèfala (orella clara); el frontal unint-se amb els nasals per medi d'una depressió, els nasals amples a la basa, units en volta rebaixada; llagrimal deprimit; maxil·lar molt rebaixat al juntar-se amb el nasal; cara triangular, de basa ampla. Tant els marrans com les ovelles seran sulls (sense banyes), i al lloc on haurien d'eixir les banyes hi haurà un clot. La llana, blanca, suau, unctuosa, sense pel caní, vestirà totes les parts del cos, menys el cap, baix ventre i cames. El vetlló tupit i rasat».[512]

S'hi concediren 4.675 pessetes en premis entre marrans i ovelles. Es premiaven 25 marrans i 8 ramats d'ovelles d'entre 80 i 20 caps, en diferents categories.

Segons el cronista de la revista *Agricultura,* el bestiar que s'hi havia presentat reflectia una deficient alimentació i els mascles no semblaven prou escaients per produir uns animals de carn amb bons rendiments. També la qualitat de la llana mostrava la pobra alimentació. S'havien donat alguns consells per millorar la raça, tenint en compte que es podia aconseguir un bestiar més desitjable seguint procediments de reproducció òptims i millorant també el règim alimentari.

Entre els premiats aquell any hi havien els ramaders de Santa Coloma de Queralt Ramon Solé, Magí Mas i Miquel Bofarull. De Guialmons fou premiat Francesc Abelló. Tots en l'apartat del marrans presentats. Pel que fa a les ovelles, foren premiats els ramats de Magí Mas i Joan Solé, de Santa Coloma, i Josep M. Gené, de Santa Perpètua.

[509] *LNC.* 10-7-1920, núm. 83, p. 7.
[510] *LNC.* 17-7-1920, núm. 84, p. 7.
[511] *LNC.* 11-9-1920, núm. 92, p. 7.
[512] *Agricultura i Ramaderia,* Barcelona, 1921, pp. 238-239.

El dia de Sant Jaume de 1922, apareixia a Santa Coloma de Queralt *"Sagarra Nacionalista.* "Som primer que tot i per damunt de tot nacionalistes sense cap qualificatiu; creiem amb fè ardenta en el fet viu de Catalunya-Nació." Són prou explícits els seus autors i encara afegien: "volem abans que tot la lliberació plena de la nostra Catalunya." Seria de periodicitat quinzenal. La direcció requeia en la persona del metge Santiago Mundi, que també ostentava la presidència de la Joventut Nacionalista.

Deixem a aquella font local, tota la informació que es pot tenir sobre Santa Coloma. Obviem estendre'ns més seguint el període del temps de la Mancomunitat. De la seva detallada lectura podem conèixer els noms d'alguns redactors: Ramon Altisent, Josep Moix, Eusebi Corominas, Marcel Riera i dels pseudònims que utilitzaven en els inicis de la publicació. En el naixement del quinzenal de Santa Coloma hi havia alguna cosa de reivindicació, ja que a l'Ajuntament només hi havien dos regidors de la minoria nacionalista: Joaquim Lavila i Joan Sanou. D'especial interès ens sembla la sèrie d'articles "Per l'higiene de la nostra vila" que hi publicà el seu director, el metge del poble Santiago Mundi.

12.3.15. Sarral

El període relatiu al temps de la Mancomunitat, des de 1911 a 1925, al poble de Sarral, està com tants altres de la Conca de Barberà per estudiar. Mossèn Antoni Morell el conclou amb quatre ratlles que indiquen que regnava una gran desunió en el poble, dividit en les dues tendències polítiques que havia creat la restauració: liberals i conservadors. Simplificant així la divisió que hi havia en la societat rural entre republicans i tradicionalistes, catòlics i anticlericals. Dóna la culpa a aquella divisió de les conseqüències que el futur va portar a la vila de l'alabastre.[513]

L'alcalde de Sarral, el setembre de 1915, en nom i representació d'aquell Ajuntament i dels municipis de totes les poblacions de la comarca, havia sol·licitat l'establiment d'una xarxa telefònica.[514]

En plena eufòria de la campanya pel ferrocarril de Tarragona a Ponts, Sarral no descuidava les seves inquietuds culturals. El diumenge 7 de desembre de 1919, els grups actius al poble hi representaren obres de teatre, i els dies de la Fira hi actuarien Las Cubanitas, dues artistes de music-hall.[515]

El corresponsal de *La Nova Conca* publicava una crònica plena d'entusiasme en relació al seu poble:«Com totes les poblacions de l'importancia d'aquests, se sent coratjosa i creu ara més que mai en son esdevenidor floreixent i gloriós; el comers així com també l'industria sembla arrelar-se fondament, facilitant als habitants llurs comoditats abans impossibles. De la part agrícola no cal esmentar-ne res, s'obira son

513 MORELL i JANSÀ, 1975: 31.
514 *LCdB.* 28-9-1915, núm. 85, p. 4.
515 *LNC.* 13-12-1919, núm. 53, p. 6.

progrés en els monumentals cellers que eixa vila atresora; son progrés general amb camins afluients per tots costats de vila, la llum elèctrica i'l telèfon, tot això sembla una vida nova per nosaltres; fruirà també de caixa d'estalvis, cosa imprescindible a tots els pobles que l'altruisme no falta com es ací; gaudeix d'espaiosos centres d'esbarjo modernitzats a istil de gran urb; de política, pot esser lo que més hem guanyat, avui a part de quatre excepcions que no falten mai, ha marxat aquell fanatisme apàtic de política local, ara gaire bé tot hom se sent optimista en vers la causa de l'autonomia i s'espera per completar l'ànim regnant lo que's lo somni de nostres dies i l'engrandiment del Sarreal de demà. Ço es la ferrovia. Feia dies volia perlarne sols per remerciar a la Mancomunitat i a la comissió gestora que tan assenyadament ha sapigut obrar».[516]

El progrés de les societats agrícoles anava creixent. El Sindicat comprà el local on tenia la seva seu, fins aleshores amb caràcter d'arrendament. El cost s'apropava a cinc mil duros. Regnava gran satisfacció entre la majoria dels socis, tot i que una minoria protestava. Eren considerats «elements contraris al progrés d'aquesta entitat» fos per egoisme individual o persones de bona fe enverinats per altres. L'objectiu era "cuidar de proporcionar esbarjo, cultura i il·lustració als associats, organitzant balls, funcions teatrals i cinematògraf, conferències, vetllades i festivals tant instructius com recreatius."

Segons els dirigents, calia «desvetllar a aquesta entitat de l'aclaparament a que fins ara ha estat submergida...» La impressió és que Sarral veia el que s'havia fet a l'Espluga, on havien comprat la casa per convertir-la en la seu del Sindicat i la inquietud que predicava Rendé per tal de culturitzar la pagesia, aprofitant l'associació agrícola. Albert Talavera compartia aquell delit i alguna cosa tindria a veure en l'actitud dels seus convilatans.[517]

Es veu que el teatre era una activitat sovintejada pel grup d'aficionats. En el local "Apol" (sic), el març de 1920 s'hi representava "Lo Misteri de Dolor" i "Com venen les coses". No cal dir que això ens indica el tarannà catòlic dels seus dirigents. S'hi feia cinema amb "interessants cintes." El mestre de música Josep Plana ensenyava caramelles a "un estol de joves cantaires" per sortir a cantar per Pasqua.[518]

El setembre de 1920 dimitia el secretari del Sindicat Agrícola de Sarral. La notícia no tindria cap relleu si no fos que l'entitat volia cobrir la plaça amb algú que, a més de fer-se càrrec dels números, pogués fer classes als fills dels socis. Cal d'observar, doncs, la inquietud d'aquells pagesos per fer aprendre de lletra als seus fills.[519]

La tardor de 1920 a Sarral hi funcionava un altre teatre, segurament de signe més esquerrà. Per Tots Sants hi representaren *Sant Jordi mata l'aranya* i el sainet *El caixal del seny*. Al Centre Recreatiu, en canvi, s'hi havia representat *Don*

[516] *LNC*. 10-1-1920, núm. 57, p. 5.
[517] *LNC*. 28-2-1920, núm. 64, p. 8.
[518] *LNC*. 6-3-1920, núm. 65, p. 6.
[519] *LNC*. 4-9-1920, núm. 91, p. 7.

Juan Tenorio a càrrec d'una companyia tarragonina. En el Sindicat Únic de Treballadors es va organitzar una conferència que es féu al local de la Societat Agrícola.[520]

La collita d'aquell any produí 39.000 cargues de verema, però només unes 9.000 s'havien entrat al Sindicat. L'entitat havia venut alguna partida a 11 i 12 rals grau i carga; el negre i el blanc, respectivament. El vi d'alguns particulars s'havia venut més barat, a 9 i a 10. Hi hagué problemes després del veremar entre alguns socis del Sindicat per tal com s'havia construït el celler i no descartaren emprendre accions contra els responsables. Llegeixis: contra Albert Talavera i Sabater.

A partir del mes d'agost de 1922 es començava a publicar "El Baluard" en la seva primera època i amb periodicitat quinzenal. A les seves pàgines hi quedava palès el batec del poble amb les seves virtuts i contradiccions. D'alguna manera era la manifestació dels joves nacionalistes sarralencs.

12.3.15.1. Les eleccions venudes i el conflicte amb la fassina

Tant un fet com l'altre que anunciem han fet córrer molta tinta i no només en el moment de produir-se, sinó també per part d'historiadors i estudiosos dels nostres temps. El doctor Andreu Mayayo n'ha parlat a bastament en les seves obres. Les biografies que coneixem d'Albert Talavera i Josep Cabeza, de les quals és autor Josep M. Vallès, en parlen. També del mateix autor *El Celler de Baix.* No obstant això, sempre hi queden coses a dir.

La Federació Agrícola de la Conca de Barberà es fundava el febrer de 1916, després de la campanya endegada feia dos anys en defensa de l'exportació de vins catalans. El 1918 els dirigents cooperativistes de la Conca assistien a la inauguració de la fassina de la Cooperativa de Martorell. L'any següent la Federació adquiria les instal·lacions del vell Molí de Poca, al terme de l'Espluga a tocar del de Montblanc per fer-hi la seva fassina, en el que seria la Secció d'Aprofitaments: brisa, baixos i tàrtars.

Sempre s'ha posat poc èmfasi en la idea que tenia Josep M. Rendé de com havia de funcionar aquell negoci. Cada celler havia d'instal·lar un alambí, destil·lar la seva brisa i portar a la fassina cooperativa el producte o flemes obtingut. Això hauria abaratit de manera espectacular els costos de transport. Portar la brisa de cada celler federat fins al Molí de Poca, en carros i després en camions petits, encara era insostenible.

Molts sindicats de la comarca i alguns de les veïnes Garrigues o de l'Alt Camp s'apuntaren a la Federació, tant per a l'adquisició d'adobs com per aportar-hi les brises. En construir-se la fassina cooperativa es preveia aportar tres collites per sufragar les despeses de construcció i posada en marxa. La inversió superà amb

[520] *LNC.* 6-11-1920, núm. 100, p. 6.

escreix les previsions. Després de destil·lar la primera collita, les brises de la verema de 1919,[521] ja es veié que el números no sortien.

Josep M. Rendé demanà a la Caixa Rural de l'Espluga, la seva Caixa Rural, un préstec de 40.000 pessetes per ajudar a finançar part de les obres. La negativa fou una decepció de tal magnitud que dimití de directiu del Sindicat de l'Espluga. El 1922 es veié que amb els tres anys de portar-hi els subproductes no es cobriria la despesa invertida. Es demanà a cada Sindicat membre que es comprometés a aportar-hi productes durant dos anys més.

La resposta de molts fou a contracor i la de Sarral, els únics que veieren clar el final que tindria aquella aventura, es proposaren deixar la Federació. La carta anunciant-ho és de l'abril de 1922. S'insinuava la mala gestió d'Albert Talavera i s'inicià un plet que durà fins al novembre de 1927.

Per pagar la totalitat de les obres s'havia concertat un préstec amb el Banc de Valls i s'havien utilitzat 106.000 pessetes de la Secció d'Adobs que es quedaren a deure a la Casa Barrau que era qui els subministrava. I així començava una història que dividiria la comarca i generaria molt mal ambient col·lectiu, sense que fossin aliens els enfrontaments i rancúnies personals contra Albert Talavera per part dels dirigents del Sindicat del seu poble que ell havia fundat i que el 1922 ja dirigien els elements republicans de Sarral.

L'altra qüestió rellevant que s'esdevingué a Sarral, i no només a Sarral, fou la compra de vots en les eleccions a diputats a Corts d'abril de 1923. Francesc Sans i Antoni Duch, presidents del Sindicat i de la Societat, respectivament, van tractar amb el representant del candidat dinàstic Lluís Plandiura, que li aconseguirien un mínim de 400 vots a canvi del seu ajut en el plet iniciat contra la Federació Agrícola i Albert Talavera. I així va anar.

La repercussió de tot plegat fou l'enfrontament intern en la majoria dels sindicats de la comarca. A l'Espluga les desavinences causaren més d'un aldarull i l'expulsió d'algun soci que pogué retornar a la societat per reial ordre del governador una vegada produït el cop d'Estat. A Sarral la brisa de la collita de 1922 s'hagué d'anar a buscar amb la protecció de la Guàrdia Civil. "Mals rotllos" que diríem avui. Cobles contra Talavera i deutes impagables per una munió de causes que amb els papers a la mà es veuen més clares que amb la simple opinió recollida oralment i vernissada d'odi ancestral.[522]

[521] Cal fer una important consideració. El Molí de Poca es va comprar el 1919. Les brises de la collita de 1918 no s'hi pogueren destil·lar. El celler de l'Espluga, per exemple, llogà per a aquella anyada la fassina de la família Boquer a l'Espluga. Les obres de la fassina s'enllestiren l'abril de 1920 i s'hi va començar a treballar amb la brisa de la collita de 1919.

[522] Tot el que referim intentant corregir algun detall, ho podeu veure en les publicacions de MAYAYO (1986 i 2008) VALLES (2009a, 2013 i 2014a) i en la bibliografia que ambdós citen com l'article de Monmany o el de Teresa Farré esposa de Manuel Potau.

12.3.16. Savallà del Comtat

En la declaració de societats que certificava el secretari de l'Ajuntament de Savallà, el febrer de 1918, hi constava que no hi havia al poble cap casino, centre ni cercle d'esbarjo.[523]

Pel que fa al Registre d'Edificis i Solars tramès a la Delegació d'Hisenda de Tarragona, sense data de formalització ni índex, només podem aportar que hi consten 202 propietaris. Hi havia com a edificis públics l'església, la casa rectoral, escoles i l'ajuntament, és clar. Els carrers tenien noms poc identificatius: Major, del Castell, de l'Església, de Segura, del Cementiri, de Baix i algunes cases o edificis consten als afores.[524]

En començar l'any de 1920, a Savallà es treballava per la constitució del Sindicat. Albert Talavera havia ajudat a la gent de Savallà en la preparació del Reglament de l'entitat que a finals de febrer estava a punt d'inaugurar-se. Per altra banda, el poble donava suport total a la construcció de la farinera de Santa Coloma, una possibilitat de desenvolupament que consideraven d'interès per a la vila.[525]

Entre 1912 i 1916 trobem escadusseres referències a la construcció del camí veïnal que uniria les carreteres de Montblanc a Santa Coloma, a Rocafort de Queralt amb la qual, seguint la vall del riu Corb, anava de Guimerà i també a Santa Coloma. El traçat d'aquest camí que passaria per Conesa i Segura, tardà una colla d'anys a realitzar-se. Primer els informes, després modificacions. A la Mancomunitat, que l'havia projectat, li costà Déu i ajut poder-lo portar a la pràctica.

En canvi, podem assegurar l'adscripció nacionalista del poble pels resultats de les eleccions a diputats provincials del 12 de juny de 1921. Resultaren guanyadors Josep Monserrat amb 92 vots, Manuel Potau amb 78 i Pau Robert amb 65. Tots tres de la candidatura de la Unió Nacionalista Republicana que va guanyar folgadament en el districte electoral de Montblanc.[526]

12.3.17. Senan

El 1913 era alcalde de Senan Pere Vallès. El Comandant General dels Sometents de Catalunya Francisco Klein[527] li retornava una instància en la qual es degué sol·licitar l'ingrès al Sometent de diversos veïns del poble. Sembla que hi havia en la

[523] ACCB. Fons municipal de Savallà. Correspondència 1918.

[524] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registres d'Edificis i Solars.

[525] *LNC*. 28-2-1920, núm. 64, p. 7.

[526] *LNC*. 18-6-1921, núm. 134, p. 1.

[527] Francisco Klein Labarra (?? - Barcelona, 1928) El 1896 es casava a Tarragona amb Leonor Capella Terino. El 1899 era capità en el Regiment de Caçadors de Figueras. El juliol de 1915, essent tinent coronel, fou destinat al Regiment d'Almansa. El 1929 la Sociedad de Seguros Mútuos de Infanteria concedia una pensió a la seva viuda Remedios Lemis i als seus hereus.

redacció alguns errors: calia assenyalar aquells homes que eren propietaris i a més a més el que pagaven de contribució. La quantitat mínima era de 10 pessetes anuals i n'hi havia que constaven amb una xifra inferior o cap. Si els aspirants eren fills de vells membres es podia posar la quantitat que pagaven els pares i si «*son colonos la que paguen los propietarios cuyas tierras trabajan*». En la relació hi figuraven 28 noms i només 17 firmes. En cas que aquells onze no sabessin escriure ho havia d'especificar, nom per nom.[528]

El dia 12 de desembre de 1921 a la casa de la vila de l'Espluga de Francolí es subhastaven les pastures de la Gavatxa o Gravolosa per a 100 caps de bestiar de llana i 50 de cabres. L'alcalde de l'Espluga Josep Altarriba i Amill ho comunicava a Senan que de fet era a qui més afectava per la proximitat d'aquell poble a la zona subhastada.

Per a l'any 1922 s'havia reglamentat l'obligació de portar matrícules als carros. La Guàrdia Civil de Vimbodí denunciava el 14 de desembre a un pagès a qui es multà amb cinc pessetes, tot i que l'Ajuntament de Senan va manifestar que no havia pogut lliurar encara la plaques identificatives.

El mes d'abril de 1922, actuà a Senan l'Orfeó Solivellenc. En tenim notícia per la carta d'agraïment a les atencions rebudes que adreçà a l'Ajuntament el president de l'entitat solivellenca Ramon Muntañola.[529]

El juny es demanà als ajuntaments que prenguessin una sèrie d'acords i es trametessin al govern central. Eren un seguit de reivindicacions en favor de la Mancomunitat de Catalunya que veia entorpida la seva labor per la negativa d'atorgar-li els mitjans necessaris per desenvolupar-se i que la llei contemplava. Es demanava una Hisenda pròpia a fi que no calgués augmentar el contingent provincial per poder estendre arreu de Catalunya els seus serveis. En el tercer dels punts s'especificava per «assegurar un perfecte servei de comunicacions telefòniques amb una xarxa orgànica depenent d'una sola direcció» que es concedís a la Mancomunitat el «grup telefònic de Barcelona». I, finalment, es ratificava en tots els anterior acords "en pro de l'Autonomia, única fórmula que pot satisfer els anhels i necessitats de Catalunya. El text de la tramesa de les propostes el signaven a Tarragona Pere Lloret i Anselm Guasch.

L'empresari tarragoní Juan Güell i Aguado era el concessionari per a Tarragona de la companyia Canadiense per a la instal·lació de llum i força als pobles que limitaven amb les comarques de la Conca, l'Urgell, la Segarra i les Garrigues. El 25 de juny de 1922, Güell s'oferia a l'Ajuntament de Senan per fer-hi arribar el corrent, tot argumentant un seguit de conflictes derivats dels compromisos dels pobles amb altres concessionaris. Güell disposava de 600 pals per fer arribar el fluid elèctric a Senan, Rocallaura, Montblanquet, etc.

[528] ACCB. Fons municipal de Senan. Correspondència, 1913-1923.

[529] No confondre amb el sacerdot i poeta espluguí.

Els oferia la llum a 0,75 pessetes el quilowatt i la força a 0,50. Els municipis havien de fer un dipòsit de 5.000 pessetes, a reemborsar. Per a les instal·lacions particulars demanava 10 pessetes per casa, inclosa la bombeta, però en demanava, en tot cas, l'exclusiva. Els comptadors podien ser de lloguer a 1,25 pessetes el mes o de propietat amb un cost de 85 pessetes o pagats en terminis de 10 pessetes mensuals. Prometia poder inaugurar el servei el dia de la Mare de Déu d'agost d'aquell any.

El CADCI de Barcelona promogué una campanya per l'Afirmació Nacional de Catalunya i en demanà l'adhesió als ajuntaments. Des de la Diputació de Tarragona, Josep Monserrat donava suport a la petició i pregava que es prengués l'acord corresponent «amb la qual cosa cooperareu a la Llibertat de nostra CATALUNYA». Un altre diputat provincial, Pau Robert, de Vila-rodona, demanava aquell suport al manifest del CADCI amb arguments clars i contundents que expressava el «voler incansable d'obtenir ço que li és degut» a Catalunya.

Senan tampoc s'escapava dels requeriments de pagament. El 27 de novembre de 1922, ja traspassats els poders recaptatoris a la Mancomunitat, se li reclamava el deute en període executiu mitjançant una diligència a partir del compte presentat per l'agent executiu Pere Plana i Mañé. Es devien diners des de 1917, però les xifres importants eren 669,89 pessetes de 1920-1921 i 331,80 de 1921-1922. En total se li reclamaven 1.009,15 ptes.

El 20 d'agost, des de la Intervenció General de la Mancomunitat, es reclamaven 1.834,84 pessetes, corresponents als tres exercicis darrers en concepte de contingent provincial.

Poca cosa degueren poder atendre d'aquells pagaments, perquè amb data 13 d'octubre de 1923, sota el règim dictatorial de Primo de Rivera, se'ls donava un termini de 10 dies per a corregir la situació i liquidar el deute pendent.

El febrer de 1924 s'enviaven a Senan les bases per a la instal·lació de la línia telefònica que havia demanat el municipi a la Mancomunitat, i la primera de les condicions que s'establien era estar al corrent de pagaments amb la institució catalana.

El llenguatge del Directori Militar en les seves comunicacions ja tenia un altre caire. El febrer de 1924 es reclamava el deute del contingent provincial a l'alcaldia de Senan, al·legant "*La acción moralizadora*", "*no solo por obligación legal*", "*normalización de los servicios* públicos", etc. Alfons Sala i Argemí ja era president de la Mancomunitat.

Feia poc temps que el governador civil havia renyat l'ajuntament de Senan: «Els regidors que sota signen tenen l'honor de proposar la següent declaració. - Proclamem el fet de Catalunya Nació.- Reclamem per la Nació catalana el dret de regir-se per un govern propi.- i declarem la voluntat del nostre poble de ajudar a la immediata institució d'aquest govern el cual ha de conduir la nació Catalana a cumplir els seus destins en la història dels pobles. No obstant el consistori acordarà, haciéndose constar las firmas de los que presentaron la proposición y ediles que la aprobaron».

L'acord de referència l'havia aprovat el consistori de Senan el mes d'octubre de 1922. Era hora de fer llistes dels addictes i els contraris... El Directori estava més per enviar exemplars del "Catecismo del Ciudadano" per ser lliurat "por escrito" als mestres, tant de l'ensenyament públic com privat. El delegat governatiu donà les "ordres", i tothom a creure:«*Vigilará por sí y por medio de frecuentes visitas a las escuelas la Junta Local de Instrucción el cumplimiento, y dirá a los Maestros que si en mis visitas compruebo que no se ha dado preferente atención a esta enseñanza les exigiré las responsabilidades a que haya lugar./Montblanch, 24 de Enero de 1924*».

12.3.18. Solivella

El poble de Solivella rep la majoria de comunicacions de la Mancomunitat, com la resta dels municipis de la Conca; per tant, no ens hi estendrem.

Des de 1911, amb la creació de la Càtedra Ambulant d'Agricultura, les circulars dels organismes estatals a Tarragona encarregats de vetllar per les qüestions agrícoles trameten al municipi tot allò que es produeix, sigui imprès o per via de correspondència, malgrat quer s'ha conservat escassa documentació i la poca que hi ha pertany ja a 1923 i 1924.

Pel que feia a carreteres, Solivella estava afectada per la de Montblanc a Artesa. Només era qüestió del manteniment i per això poca documentació hi fa referència.

Hi havia pràctiques que avui poden semblar surrealistes. L'alcalde de Montblanc Josep Poblet i Civit, el 26 de setembre de 1911, en començar la verema, va comunicar als seus companys dels pobles que s'exigiria amb tot rigor el compliment de la llei en matèria d'adulteració dels vins. Estava prohibit que els vins continguessin més de 2 grams per litre de sulfat de potassa. No s'hi podia posar guix, "parrell" en deien. En tot cas havia de ser bisulfit de potassa o fosfat de calç en la dosi de 18 grams per carga.

La minsa documentació conservada ens obliga a recórrer a les cites que podem espigolar a la premsa montblanquina, però també escasseja, ja que cap dels professionals preparats devia tenir cura d'enviar cròniques.

El diumenge 30 de maig de 1915, l'alcalde i el mestre de Solivella cridaven el poble a una reunió que es faria a la tarda, al magatzem de la vídua de Marià Sans, per mirar d'emprendre la construcció d'unes escoles. Una brigada de la companyia d'electricitat La Canadenca treballava al poble aquells darrers dies del mes per instal·lar el corrent.[530]

Els primers dies de juliol la línia estava enllestida i les "palomilles" per a la distribució del fluït dins el poble col·locades.[531] De moment, només estava previst

[530] *LCdB*. 5-6-1915, núm. 69, p. 3.
[531] *LCdB*. 10-7-1915, núm. 74, p. 3.

el subministrament particular. Arribà la llum el dia 7 d'agost. Després es faria la instal·lació pública.

La darrera setmana de 1915, el dilluns, es reuniren els dirigents locals més importants de Solivella i diversa gent del poble per mirar de fundar un Sindicat Agrícola per a la compra d'adobs. Portava la iniciativa el rector Ramon Carreras: «Cal fer-nos forts, unint-nos, per acabar amb l'usura que delma la classe humil, i crear, al mateix temps interessos col·lectius, que sien fonament de benestar i de progrés».[532] En començar l'any següent la idea havia fructificat i anava com una seda.

A començament de juny de 1917, havia arribat la connexió telefònica a Solivella. «Ja disfrutem d'aquesta millora de comunicació gracies a la Mancomunitat de Catalunya que tant treballa pel progrés de la nostra terra».[533]

12.3.19. Vallclara

Segurament que ho hem deixat dit anteriorment, però ens plau reiterar que és en els arxius municipals dels pobles més petits de la Conca de Barberà on els secretaris van ser més sensibles sobre el valor de la documentació que custodiaven, d'on ens ha pervingut més gran quantitat documental.

El fons municipal de Vallclara és un d'aquests.[534] Mirarem de resumir i fer una mena de compendi de l'extensa informació de què podem disposar. Des de 1911 tenim informació del poble. L'alcalde Joan Calderó rebia de Josep Mestres les primeres notícies de la Càtedra Ambulant d'Agricultura que havia fundat la Diputació de Tarragona i de la nova publicació mensual *Tarragona Agrícola*. Havia estat una proposta dels diputats Cavallé, Folch i el mateix Mestres. Malgrat la migradesa dels recursos de què disposava la Diputació «tinguda en compte la grandíssima importància agrícola de la província» confiaven en l'entusiasme dels ajuntaments i entitats agrícoles per obtenir l'èxit desitjat.

El primer d'agost de 1911, pocs dies després d'haver-se promulgat la Llei de camins veïnals per part del Ministerio de Fomento, l'enginyer Lluís Corsini s'oferia al municipi, pensant que havia de ser d'interès per Vallclara acollir-se als beneficis que promulgava aquella llei. A Vallclara els afectava el camí projectat entre Ulldemolins i Vimbodí, sobre el qual hi ha nombroses referències en la documentació conservada. El problema era que per la concessió de les obres, els ajuntaments afectats havien de posar a disposició d'Obres Públiques els terrenys que s'havien d'ocupar. Per tant, aquella llei obligava als municipis a comprar o expropiar. L'alcaldia de Vallclara no es mostrava molt diligent, suposadament perquè la seva comunicació amb Vimbodí devia estar més o menys ben resolta.

532 *LCdB*. 15-1-1916, núm. 100, p. 6.
533 *LCdB*. 2-6-1917, núm. 172, p. 9.
534 ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència. 1911.

L'estiu de 1911 es detectaren alguns brots de còlera. L'alcalde accidental de Montblanc J. Poblet i Civit, en nom de la Junta local de Sanitat, trametia als pobles de la Conca uns consells per afrontar el que podia esdevenir una epidèmia.

A Montblanc s'havien reunit alcaldes i metges titulars de Barberà, Pira, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Vimbodí, Vilaverd, Savallà i de la mateixa Vila Ducal. S'acordà proporcionar als ajuntaments orientacions sobre les mesures preventives dictades pel Govern Civil.

Que el perill existia n'és una mostra que l'Ajuntament d'Alcover suprimí la fira que s'havia de celebrar els dies 8 i 9 d'octubre. Així mateix succeí amb la Festa Major de la Pobla de Cérvoles que anualment es feia el 21 de novembre.

El director de l'Estació Enològica de Reus, Claudi Oliveras, s'havia convertit en el divulgador del Congrés Nacional de Viticultura que s'havia de celebrar a Navarra, patrocinat per aquella diputació provincial. Oliveras demanava la col·laboració en forma de respostes al qüestionari que es trametia, ja que «*han de tratarse importantísimos temas cuya resolución contribuirá, seguramente y en gran escala, al progreso de la viticultura y vinicultura nacionales*...» [535]

Als ajuntaments catalans se'ls havia demanat des de les respectives diputacions la seva adhesió al projecte de Mancomunitat. Josep Mestres, en data 13 d'octubre, ho reclamava a l'alcalde Antoni Roig: «*Espero ho farà inmediatament a fi de provar son amor a Catalunya i tenir l'honor de que nostres firmes figurin en el monument que nostra pàtria axecará als Poders públics*».

Ja hem fet alguna referència a l'Assembla de Viticultors celebrada a la Diputació de Tarragona el juny de 1914. Les conclusions que es derivaren sobre l'exportació dels nostres vins a França, es trameteren a tots els municipis i, naturalment, també als de la Conca, d'on havia sorgit la idea de fer aquella reunió en defensa de la producció vinícola. Vallclara rebé l'imprès que, com molta altra documentació interessant es conserva en el seu fons. El document és eloqüent, però renunciem a la seva transcripció per no allargar innecessàriament aquest treball.[536]

L'any 1914 l'advocat montblanquí Joan Poblet i Teixidó era conseller del *Consejo Provincial de Fomento* de Tarragona.[537] Aquest Consell li encomanà un dictamen

[535] El Congrés es va celebrar a Villalba entre els dies 10 i 22 de juliol de 1912. Fou un esdeveniment científic i social de primer ordre. Coincidia amb l'inici del moviment cooperativista vinícola a Navarra. Podeu veure diferents webs sobre el Congrés i la publicació del programa. Claudi Oliveras hi presentava la ponència "Unificación de los Métodos de los análisis de los vinos." També *Congreso Nacional de Viticultura, organizado por Excma. Diputación Foral de Navarra, en Pamplona, de 11 al 22 de julio de 1912* de Juan Azcuénaga Vierna. Un dels temes estava relacionat amb les varietats de ceps pròpies de cada comarca i els vins que se'n derivaven.

[536] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1914. Aquella reunió havia estat promoguda pels sindicats del Vendrell i el de l'Espluga de Francolí i en nom seu respectiu pels llurs presidents Joan Soler i Llorenç March, però darrere hi havia la personalitat de Josep M. Rendé i Ventosa. Vegeu VALLÈS i MARTÍ, 2014a:134.

[537] Ja és sabut que era íntim col·laborador de Josep M. Rendé i actiu montblanquí en diferents àmbits. Sobre Joan Poblet i Teixidó està a punt de sortir dins la col·lecció de cooperativistes ca-

sobre el domini i aprofitament de les aigües públiques. El contingut que redactà Joan Poblet fou imprès i enviat als ajuntaments de la província. En podem conèixer el contingut per l'exemplar que es conserva en el fons de Vallclara. Fa una història documentada de la legislació vigent en la matèria i desglossa les prescripcions de la Llei hipotecària que afectava la titularitat dels drets i les diferents reials ordres d'aplicació, i dona instruccions per acreditar aquelles propietats.

Precisament, per un Reial decret sobre l'abastament d'aigües als pobles i el desenvolupament de la Llei de camins veïnals, el recent elegit diputat pel districte Tarragona-Reus- Falset, per les files conservadores, Antoni de Veciana i Llari (Tarragona, 1885 – França, 1938), s'oferia a l'Ajuntament de Vallclara per gestionar temes com el telèfon, l'aplicació de la Llei de sindicats agrícoles de 1906, etc., que els poguessin afectar. Tot el contingut del document acabà concloent que aquells cossos legals no s'havien desenvolupat abans per mor dels governs liberals.

L'altre diputat per aquell districte, el republicà federal Julià Nougués, de qui hem parlat en altres capítols, també s'adreçava a l'alcalde de Vallclara el mes d'abril. En aquell cas els parlava sobre què calia fer per aconseguir unes escoles. Enumerava els tràmits i la documentació que es necessitava i els adjuntava un model de sol·licitud per engegar aquella tramitació. Cal dir que Julià Nougués ja es movia el 1914 per la seva finca del Comellar de la Pena, a les Masies de l'Espluga de Francolí. Nougués era, evidentment, un diputat proper al desenvolupament de l'ensenyament en el món rural. A l'Espluga de Francolí promogué una escola a la Cooperativa La Unión Agrícola.[538]

L'Ajuntament de l'Espluga de Francolí incentivà la celebració d'una reunió de repatriats de Cuba i Filipines per al dia 3 de maig de 1914. L'alcalde Andreu Farran i Morgades ho comunicà als diferents pobles i s'imprimí un prospecte amb les conclusions de la trobada. Es tractava de coordinar les peticions de tots els afectats per l'incobrament que es coneixia com "avances", que no era altra cosa que les quantitats que l'exèrcit espanyol els devia per la seva participació en la guerra colonial que va acabar amb la pèrdua de les possessions d'Ultramar.[539]

El juny de 1914 tornaven a estar amb el tema del camí d'Ulldemolins a Vimbodí. Ara s'havien repartit les xifres en pessetes que pertocaven als tres municipis afectats de manera que a Vilanova de Prades li corresponia la quantitat d'11.933,43 pessetes pels 4.988,90 metres lineals de camí que travessaven el seu terme. A Vallclara pels 4.754,13 metres li pertocava pagar 11.371,88 pessetes. El camí entrava a la demarcació de la Conca de Barberà en el punt quilomètric 3,37 i arribava a Vimbodí en

talans de la Fundació Roca i Galés, la seva biografia confegida pel professor Xavier Ferrer i Trill.

538 Vegeu d'aquest autor diversos treballs sobre el personatge i treballs sobre la Cooperativa "La Unión" citats en les obres i articles publicats.

539 ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1914. S'hi conserva el referit document de les conclusions, on hi consten els pobles convocats. Vegeu també VALLÈS i MARTÍ, 2008: 162 i ss. El document imprès de les conclusions és probablement l'únic que es conserva i pertany al fons de Vallclara.

el 17,14. L'obra sembla que la feia finalment Càndid Vidal, que el 6 de juny, des de l'Hotel Continental de Tarragona, demanava a Vallclara el certificat de conformitat definitiu per poder començar els treballs d'execució. Amb data 20 de juny, totes aquelles xifres encara foren modificades, però ja ho deixem aquí, tot fent notar les enormes dificultats per posar d'acord les parts implicades, mostra de la misèria que planava sobre les caixes municipals.

La Càtedra Ambulant d'Agricultura s'involucrava en la defensa de l'exportació de vins a França i Alemanya. Els representants catalans a les Corts de Madrid havien plantejat la problemàtica al Govern, però no obtenien cap mena de solució. Josep Mestres convocava els representants municipals i de les associacions agrícoles a una reunió el dia 14 de juny a Tarragona.

Les conclusions foren trameses pocs dies després i s'alertava que les dificultats d'exportació dels vins catalans podien estendre's a les "Repúbliques Americanes." A més de fer arribar a tothom aquell document, es suggeria l'organització d'actes «de propaganda ben nutrits» i s'oferien des de la Càtedra per ajudar.

Immediatament es crearen a la Conca de Barberà les Juntes de Defensa Vinícola. Una a cada localitat més o menys important i una de comarcal que presidia l'espluguí Josep Cabeza i Coll.[540]

La campanya va concloure amb el multitudinari míting a Montblanc el 12 de juliol de 1914, amb la presència de diputats provincials, diputats a Corts i senadors i una ingent massa de pagesos de la Conca de Barberà i d'altres indrets vinícoles de Catalunya.

L'èxit d'aquell acte agafà a contrapeu la Unió de Vinyaters de Catalunya, amb qui els dirigents cooperativistes de la Conca no estaven massa d'acord. L'alcalde de Vimbodí Jaume Griñó s'erigí en propagandista a la comarca de l'acte que la UVC faria a Vimbodí en defensa del vi "*bajo todos conceptos*" el dia 15 d'agost. Hi anunciaren la seva participació el consellers Barnadas, Parellada, Santacana, Robert, Simó i Torres i, probablement, s'hi afegí el marquès de Camps. Tot i les bones intencions, es palesà la divisió que hi havia entre els propietaris propers a l'IACSI i la UVC i el corrent més progressista i liberal o reformista com els agradà de qualificar-la a alguns doctes historiadors de fa uns anys.

Estaven programats actes similars en altres regions catalanes comptant que havien de: «*... reportar grandes beneficios a la clase productora vitícola, principal fuente de riqueza de esta comarca, cuyos señores, apóstoles de la Agricultura, además de interesar el fomento de la Asociación, darán cuenta con verdadero conocimiento de causa, de los males que padece el país productor y los remedios que necesita la curación de los mismos*».

No cal massa més explicacions per comprendre, com tenim escrit en algun dels nostres treballs, que el moviment cooperatiu que s'anava desenvolupant a la Conca

540 VALLÈS i MARTÍ, 2009a. La Campanya per la defensa de l'exportació del vi, es pot seguir a VALLÈS i MARTÍ, 2008 i 2014a.

de Barberà, era com una pedra a la sabata per aquells dirigents de les elits propietàries d'altres zones i enquadrades a l'IACSI. La Mancomunitat va fer una feina integradora, poc coneguda i molt poc estudiada en aquest sentit.

Acabava la carta de Griñó als seus companys alcaldes indicant que hi hauria un banquet, el seu preu i, sobretot i ben significatiu: *"Por último agradecería infinito se dignase indicarme que clase de acogida dispensan sus administrados a dicho acto y a ser posible poco más o menos el número de asistentes a la asamblea*" per tenir preparada la manutenció… i espai "*para las caballerías*". Queda clar…

Els efectes de la guerra europea arribaven, si més no, en forma de comunicacions d'alguna mena, als pobles de Catalunya. L'Ajuntament de Barcelona el desembre de 1914 es començà a moure amb la qüestió de les zones neutrals o ports francs. No cal dir que això a la gent de Vallclara els quedava molt lluny, però l'interès de Barcelona era recollir com més adhesions es pogués millor.

El problema és que aquella petició arribà a discussió a les Corts i els diputats tarragonins, entre ells Julià Nougués, denuncià el centralisme barceloní dels lligaires, que eren qui feien bàsicament la demanda, i reclamava per a Tarragona la mateixa categoria de port franc que es concedís a Barcelona. Això li provocà un enfrontament amb Cambó que anà més enllà del purament ideològic. Nougués no li perdonava que hagués provocat que Felip Rodés, el republicà, acceptés una cartera en un govern monàrquic. I cal suposar que altres petiteses.

Abans d'entrar en el que foren les comunicacions o actuacions de la Mancomunitat a la vila i terme de Vallclara, continuarem repassant correspondència municipal, malgrat que des d'aquell 1914, tenim documents de la Mancomunitat.

Tot just iniciar-se l'any 1915, la Diputació de Tarragona, de fet instada per la Mancomunitat, es proposà la realització d'un mapa o Carta Geogràfica de Catalunya. Demanava als ajuntaments si conservaven en els seus arxius algun plànol topogràfic o parcel·lari del terme municipal.[541]

Des del Consejo Provincial de Fomento s'instava els municipis a facilitar les dades que sol·licitava, un imprès en forma d'estats, publicat en el BOP del 14 de gener.

Ja hem esmentat de la proposta de Barcelona per a l'obtenció de zona neutral. Doncs bé, Julià Nougués, el febrer de 1915, pregava a l'alcalde de Vallclara que donés suport a aquella petició, que considerava d'una «importància extraordinària que no dubto regoneixereu». Tot i que ell advocava perquè la Llei que s'havia de promulgar es referís a "alguns llocs del litoral espanyol" i no només a Barcelona, amb l'intent de «fomentar i desenrotllar el comerç, l'indústria i l'agricultura de la nostra terra».

Al mes de maig, el governador civil de Tarragona Antoni Tudela trametia als ajuntaments la circular referent als homenatges a la vellesa. Els havia instituït la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros –avui La Caixa– a requeriment de les institucions catalanes que li havien confiat a Catalunya i Balears el Règim Oficial de Previsió. Els homenatges a la vellesa formaven part d'aquella situació social,

[541] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1915.

i en un imprès a banda s'havien fet públiques les bases. En la base sisena s'establia que a cada poble hi funcionaria un Patronat local presidit per l'alcalde i amb el rector i el jutge com a principals responsables, i amb aquelles persones que es considerés convenient.

S'havia posat en funcionament l'Escola de Funcionaris d'Administració Local per part de la Mancomunitat. S'havia programat la Setmana Municipal que es celebraria a Barcelona i els ajuntaments catalans eren pregats de facilitar l'assistència dels seus secretaris. Com a objectiu primordial, s'havia proposat la reforma de les hisendes locals i la reglamentació dels càrrecs de secretaris, exercits fins a aquell moment per persones mínimament preparades, com mestres, apotecaris, etc. que tinguessin la voluntat de col·laborar amb el poble on residien.

Un dels dos germans Masalles Camps, montblanquins i manescals, el Josep, el poeta, exercia a l'Espluga de Francolí. El juliol de 1915, però, va quedar vacant la plaça d'inspector municipal d'higiene i sanitat pecuària de Vallclara. Josep Masalles s'afanyà a demanar-la.

Ja hem parlat de les greus pedregades que patiren les vinyes de la Conca de Barberà. El conflicte bèl·lic europeu provocava la manca de sulfat i sofre per tractar el míldiu i la malura, que aquell estiu feia estralls a les vinyes. El Consell Provincial de Foment envià als pobles una circular per manifestar la conveniència de redactar una estadística que seria àmpliament divulgada, que servís per informar el ministre d'Hisenda i demanar-li que les quantitats que es condonessin de contribució als pobles afectats no repercutissin sobre la resta de municipis de la província.

Constatat que la collita d'aquella verema seria nul·la, el setembre els alcaldes de l'Espluga i Vimbodí convocaren una reunió per al dia 8, a la casa de la vila de l'Espluga, amb els ajuntaments i les entitats agrícoles, per mirar de trobar «*alguna solución inmediata i práctica que pueda aliviar en algo la situación precaria de los agricultores*». Preocupava molt la manera com les classes menys afavorides de la comarca aconseguirien passar el proper hivern.

No cal dir el poc entusiasme amb què reberen la gent de Vallclara i els altres pobles la iniciativa barcelonina d'erigir un monument a Pi i Margall. No per immerescut, degueren pensar els republicans del poble, però els era impossible de participar en la subscripció oberta.

A principis de desembre la Cambra Agrícola Oficial de Tarragona es preocupà de gestionar l'adquisició de sulfat i sofre de cara a l'any següent. Demanà als municipis que contactessin amb les entitats agrícoles sobre quines quantitats en podrien necessitar. Les gestions se les faria seves el senador Josep Elias i de Molins, el polític que gaudia d'una bona confiança entre la majoria de pagesos de les nostres comarques.

Datat el dia de Nadal de 1915, trobem a l'arxiu de Vallclara un document que ens il·lustra d'algunes dades de producció agrícola del municipi:[542]

[542] Expressat en quintars.

Producte	Producció	Consum	Importació	Exportació
Blat	1.000	2.200	1.200	
Ordi	900	2.000	1.100	
Palla	2.000	2.000		
Ferratge	1.000	1.000		
Sègol	120	120		
Civada	80	80		
Cigrons	5	5		
Fessols	100	100		
Patates	1.000	1.000		
Arròs		25		
Bacallà		20		
Sucre		4		
Cafè		1		
Sal		100		
Porc	15	15		
Vi	2.500	1.500		1.000
Oli d'oliva	1.000	500		500

Vallclara no produïa prou blat ni ordi per al seu consum. De la producció del seu terme només podia vendre vi i oli d'oliva. Autoconsumia tota la resta de productes que collia i havia de comprar productes de consum, com l'arròs, el bacallà, el sucre, el cafè i la sal. Aquest darrer en una quantitat força considerable.

Es demanava també on s'adquirien i on es venien els productes que es necessitaven o que sobraven. El blat i l'ordi els compraven als pobles veïns, talment com hi venien el vi i l'oli. Els altres, feien constar als mercats propers.

No consta que hi hagués cap vaca; sí, però, 50 ovelles i 100 cabres. Pel que fa als porcs, en declaren 25, d'un pes mig de 28 quilos. És estrany que essent el desembre, aquelles bèsties pesessin tan poc, però…[543]

Començava a preocupar a les autoritats estatals el control de la producció d'oli d'oliva. En data 3 de gener es demanava als ajuntaments la declaració de la collita al terme i s'indicava que, si no s'havia acabat de moldre, es posessin els quilos d'olives.

Vallclara emplenava l'imprès i féu constar que hi havia 11 hectàrees de cultiu d'olivers sols, amb una producció de 4.990 quartans (1 quartà: 4 quilos) i altres 83 hectàrees d'olivers junt amb altres cultius, de les quals s'obtenien 3.291 quartans.[544]

[543] En un document de 10 de desembre de 1917 es feien constar: 9 mules, 23 someres i 8 rucs; que es dedicaven a llaurar. De cabres se n'anotaven 60 unitats: 15 cabrits, 21 mascles castrats i 17 sementals. De porcs es declaraven 12 porcells: 7 mascles i 5 femelles.

[544] Pel que sembla, l'extensió del cultiu l'anotaven en jornals, perquè posen com a observació que un jornal equival a 6.084 mestres quadrats. L'extensió total del terme l'estimaven en 2.113,5 jornals i els habitants en 375.

El cultiu era, segons diuen, tot d'oliva arbequina i les malalties que més afectaven els olivers: les tenes i el negret. Avui les anomenem mosca i caparreta.

Encara cuejaven les obres del camí d'Ulldemolins a Vimbodí. La gent no estava contenta com quedava i l'alcalde de Vilanova proposava nomenar una comissió de cada municipi per anar a protestar a Tarragona.

Tampoc se solucionava l'assumpte del sulfat i el sofre i ja eren a començaments de març de 1916. Les gestions d'Elias de Molins no fructificaven com s'esperava. Les cambres agrícoles de Tarragona i Reus intentaren fer de mitjanceres en el problema, i establiren unes bases per importar aquelles matèries, però fent comprometre els compradors a pagar el preu que sortís. El 31 de març es demanava a l'Ajuntament de Vallclara la relació dels pagesos que havien demanat sulfat de coure, i se'ls advertia que la xifra total havia de coincidir amb els 225 quilos subscrits amb anterioritat i assenyalant també el nombre de ceps sobre els quals s'havia d'aplicar.[545]

El director de l'Escola de Funcionaris d'Administració Local, Isidre Lloret i Massaguer convocà per als dies 3 al 8 de juliol de 1916 la Segona Setmana Municipal. Amb un saluda ho comunicava a l'alcalde de Vallclara, i li recomanava la major difusió i la col·laboració i assistència del seu secretari.

El 13 de juliol hi hagué un ensurt. El governador militar de Tarragona Carlos Palanca en un «*ordeno i mando*» comunicava la declaració de l'Estat de Guerra. Poc o molt ja hi devien estar avesats, però s'acostaven temps moguts en aquests aspectes.

Alguns pobles de la Conca es veieren novament afectats per pedregades, que van caure el 16 i 17 de juliol de 1916. Vimbodí instà la instrucció d'un expedient per reclamar la condonació de les contribucions. El governador va sol·licitar als pobles veïns: l'Espluga, Senan i Vallclara, els informes que preveia la llei en aquells casos. Ens cas que els fos perdonada la contribució de 1916 per a l'any següent, l'import seria repartit entre la resta de pobles de la província. Vaja, una mena d'assegurança mútua i res més.

A finals de l'any 1916, s'havia deteriorat molt el camí entre Vallclara i Vimbodí, enllestit per la Diputació de Tarragona als volts de 1908. Vallclara demanava que s'arrangés, però el tram defectuós pertanyia totalment al terme de Vimbodí i no hi havia cap partida pressupostària per fer-hi front. Després de cartes amunt i avall a la Diputació i a Obres Públiques de l'Estat, el tema hagué d'esperar.

El 1917 es tornava, o potser seria millor dir es continuava, parlant de les zones neutrals i dels ports francs. Res s'havia avançat des de les primeres referències a finals de 1914.

Hem parlat també de l'Obra d'Homenatges a la Vellesa. A Tarragona es va constituir la Junta Provincial «*de la que forman parte las Autoridades Superiores de la Provincia*». Al poble s'havia de fer la Junta Local, però hi havia altres preocupacions.

La Diputació Provincial tenia nou president: Pere Lloret i Ordeix. La seva obsessió durant el mandat fou intentar regularitzar les relacions econòmiques dels po-

[545] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1916.

bles amb la Diputació. Dit d'altra manera, que paguessin els quantiosos deutes que arrossegaven. Del problema no s'escapaven els municipis de la Conca de Barberà. No farem referència a la multitud de cartes que es conserven en el fons municipal de cada poble, però anotem aquí la de 9 de juliol de 1917 adreçada a Vallclara, només per consignar com Pere Lloret esgrimeix la necessitat de recaptar diners per l'acord del darrer Consell de la Mancomunitat de Catalunya, del contingut del qual es desprenia, deia, «l'immillorable disposició de la Mancomunitat per a facilitar la gestió d'aquesta Presidència en benefici dels pobles de la província que normalitzin les seves relacions econòmiques amb la Diputació». I de passada una coacció: que es fixessin que així «les obres i millores que en eix terme municipal podrien rebre impuls de l'acció de la Mancomunitat».

De fet, només una ullada a una comunicació datada el 23 d'agost en la qual es relacionen els deutes del municipi amb la comptadoria de fons provincials, ens indica quina era l'exagerada situació:

Any	Import	Any	Import	Any	Import
1886 a 1890	1.025,76	1905	824,64	1912	649,19
1893 a 1899	2.306,16	1906	649,05	1913	865,58
1900	625,68	1907	766,15	1914	865,58
1901	640,14	1908	766,15	1915	960,54
1902	216,87	1909	766,15	1916	982,29
1903	442,92	1910	766,15	1917 (1r.sem.)	494,90
1904	708,48	1911	712,06	TOTAL	16.034,44

En altres parts d'aquest treball es va ampliar la referència a l'Assemblea de Parlamentaris celebrada a Barcelona l'estiu de 1917: el dia 5 i, sobretot, la del dia 19 de juliol. S'explicava als ajuntaments els detalls i els objectius d'aquella reunió: «Per Catalunya, per la dignitat de nostra pàtria i per assolir en l'historia el dictat de sobres dignes, us demano amb tot interès en nom dels Parlamentaris, que per l'Ajuntament de vostra digna presidència, com ho faran tots els demès de Catalunya, es prenguin els acorts de la nostra adjunta, recomanant-vos que del text no s'en tregui ni anyadeixi cap lletra./He de recomenar-vos especialment que si arribés a vosaltres la notícia de que s'ha produït un estat revolucionari, cuideu immediatament de vetllar per la conservació de l'ordre, ajudats des del Municipi per les persones de més Autoritat del poble, no consentint l'entrada trampa d'elements forasters que hi volguessin portar la revolta./És tant convenient adaptar una mida d'energia davant d'un govern tirànic com atendre, dintre la mateixa acció, al moviment de l'ordre social».

El text, signat per Josep Monserrat i Cuadrada, amb segell de la Diputació de Tarragona, el trametia des del seu poble, Valls, amb data 22 de juliol. Els acords que es referia, mecanografiats en paper a part, eren els d'adherir-se a les declaracions dels

parlamentaris, protestar per la violència exercida pel govern contra ells i comunicar aquells acords a l'Assemblea.[546]

Referint-nos a 1918, farem menció de dos documents singulars: el preu que es pagava a les dides a Tarragona, administrat per la Casa de Beneficència i les bases per ingressar en aquell centre d'acollida.[547]

Si alletaven a la seva pròpia casa rebien 22,50 pessetes el primer mes, 15 pessetes el segon i fins que l'expòsit en complia 5, cobraven a raó de 6,50 pessetes mensuals. Si criaven els nadons dins la mateixa Casa de Beneficència, a més de la manutenció rebien 23 pessetes al mes.

L'altre document reproduïa les bases per a l'ingrés a la Casa, segons els acords de la Diputació de 1899 i 1903. Podien accedir a la Beneficència els menors de 10 anys, pobres i orfes o aquells qui el pare o la mare sobrevivents no poguessin treballar. També aquells que, no essent orfes, els pares estiguessin impedits. Havien de ser nascuts a la província. Per altra banda, hi podien ingressar els majors de 60 anys, pobres o impedits absolutament. Per obtenir el benefici del socors calia presentar un seguit de documents entre els quals hi havia els certificats de l'alcalde i el rector. Calia certificar també la impossibilitat de treballar dels pares de l'infant.

De l'Assemblea d'alcaldes i secretaris que es va celebrar a Tarragona el 30 de juny de 1918, s'enviaren als municipis les conclusions aprovades. S'hi especificaven les responsabilitats contretes per la Diputació en el sosteniment, direcció i administració dels hospitals, tant per a malalties comunes com als malalts pobres. En no disposar la Diputació d'hospital propi, s'acordava la possibilitat de contractar els serveis d'algun dels establiments locals de la província. Amb tot, es considerava necessària la fundació i construcció d'un hospital provincial independent i amb la totalitat dels mitjans científics aconsellables. Havien signat aquells acords, a més de l'alcalde de Tarragona, el de Montblanc Josep Poblet i altres de l'àmbit territorial provincial.

Vallclara no mostrava massa pressa a respondre la sol·licitud d'acord d'adhesió al plebiscit per l'Autonomia de Catalunya. Josep Monserrat, el 15 de juliol, els ho reclamava per tal de poder-lo trametre al govern de l'Estat.

No coneixem en quines circumstàncies el poble de Vallclara degué liquidar els deutes a la corporació provincial que abans hem anotat, però el 10 d'agost de 1918, se'ls notificava que devien el contingent de 1917, de 989,82 pessetes, i el del primer trimestre de 1918, 462,54 ptes.

La documentació de Vallclara es va fent escadussera a partir de 1919.[548] La Diputació convocava una reunió pel dia 2 de maig a Tarragona per debatre el conflicte que representava per als municipis el Reial decret d'onze de setembre anterior. Es tractava de com aplicar els repartiments tributaris, però finalment fou suspès.

---

[546] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1917.

[547] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1918.

[548] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1919.

Es preparava també la tercera Setmana Municipal a Barcelona, organitzada per l'Escola de Funcionaris.

El 1920 s'havia generat un nou problema amb el pa. El governador disposava que la quantitat de farina que pertocava a Vallclara es repartís equitativament entre els forners locals i que se'ls obligués a vendre el pa, com a màxim a 8 pessetes l'arrova.

El 22 de juny de 1920, una tempesta extraordinària anorreà les collites de cereal, vinya i olivers del terme de Vallclara. Es reclamà l'ajut al Govern Civil, no només per als propietaris, sinó tenint molt present la misèria en la que quedaven els jornalers del poble. El governador els contestà demanant la instrucció d'un expedient per trametre'l al govern central i veure què es podia fer.[549]

La pedregada afectà bàsicament la partida Pardemunt. Es convocaren els damnificats, que havien de presentar els rebuts de contribució pagats. L'alcalde de Vinaixa Ramon Palau així ho comunicava als seus veïns de Vallclara.

Les competències entre l'Estat i la Mancomunitat, que sembla que s'havien de complementar, no foren altra cosa que això: competència. El juliol de 1921, dos anys després que la Mancomunitat creés el Servei d'Acció Social Agrària, es desvetllava la preocupació en aquell àmbit per part de l'Estat. La seva representació a la província a càrrec del Consejo Provincial de Fomento comunicava als municipis que una de les seves tasques més importants era l'acció social agrària i la «*formación de estadísticas para su estudio y conocimiento*». Per això volien conèixer el nombre d'entitats agrícoles «*legalmente constituidas*» que funcionaven a la província, la feina que feien, els recursos disponibles i qualsevol altra dada que pogués tenir interès: producció i consum de cereals, vins, olis, carns, nombre d'obrers agrícoles, etc. Sabem que Josep M. Rendé, en fer-se càrrec del Servei d'Acció Social Agrària de la Mancomunitat, es queixava de la manca secular d'estadístiques a nivell estatal i que, a més, fossin de dubtosa fiabilitat. És clar que l'estiu és un mal temps per amoïnar els pagesos i no en feren cap cas. Els reclamaven un mes i mig després i no sabem com ho resolgueren.

L'existència de la Mancomunitat a Catalunya obligava l'Estat a posar-se les piles. Lluita contra el contraban, campanyes contra l'augment de les tarifes elèctriques, resolucions que continuaven allargassant-se sobre el cèlebre camí d'Ulldemolins, en el cas particular de Vallclara, canviant contínuament les xifres a repartir entre els municipis afectats, i ja eren el desembre de 1922.

Mentrestant, s'apropava el daltabaix i aviat només interessaria l'homenatge a Primo de Rivera. A partir d'aquí, circulars amb reials ordres, decrets publicats a la Gazeta i la finalització d'una etapa de progrés a nivell nacional català. Sometents, homenatge al mutilat d'Àfrica, *aguinaldo del soldado*, noves normes per a Obres Públiques, Juntes de senyores, etc. Problemes amb el subministrament elèctric, però sobretot "*labor patriótica*", conferències de propaganda del Directori i la fundació i enaltiment de la Unión Patriòtica. Les autoritats militars en comitiva visitaven Vall-

[549] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència, 1919.

clara el juliol de 1924 per "*honrar las fiestas*" de lliurament d'una bandera a la Guàrdia Civil, passar revista als Sometents, «*toma de posesión de los terrenos adquiridos por el Ayuntamiento para la construcción de escuelas, inauguración de unos lavaderos públicos y fiesta del ahorro con distribución de libretas de la Caja postal*».

En contrast amb tot el que comentem en els darrers paràgrafs, tornem uns anys endarrere, a l'octubre de 1913: «Els desitjos de llibertat i autonomia en tantes formes expressades per Catalunya; el valor dels catalans tan persistentment sentit i exterioritzat amb rara humanitat, foren feliçment concrets per els representants de les quatre Diputacions catalanes en un projecte de Bases per la Mancomunitat Catalana». Així comença una circular impresa, signada per Josep Mestres, president de la Diputació que, com tota la documentació que resseguim, es conserva en el fons de Vallclara.[550]

La correspondència rebuda de la Mancomunitat i conservada facilita informació sobre les relacions mantingudes entre l'ens català i l'ajuntament. Alguns dels documents els trobem també en altres fons, però ja hem comentat la riquesa del de Vallclara per l'extraordinària quantitat de conservats.

No direm res de nou si afirmem que la Mancomunitat va saber traçar un camí de desenvolupament nacional, malgrat els seus minsos recursos. I sobretot com va saber comunicar, fins als més petits llogarets de la nació, la feina que s'anava fent. Just el 21 d'abril de 1914, Prat de la Riba comunicava la constitució de la Mancomunitat.

Immediatament es posaren a bastir una informació «ben completa, ben detallada, sobretot el nostre viure actual» per tal que servís de base a la futura actuació i es pogués comparar amb l'anterior situació del país i la manera com s'anava renovant i construint: «Determinada la condició actual de tots els nostres serveis de caràcter públic, apareixeran els defectes a rectificar, les obres a construir, les deficiències a completar o els buits a omplir; veurem lo que tenim i lo que'ns falta, i sabrem tot l'esforç que'l nostre ideal de vida intensa reclama».

Evidentment són paraules, però fixem-nos que hi apareix el mot "esforç", poc utilitzat en temps anterior i molt devaluat avui. És en aquesta circular de data 18 d'abril on s'exposen les demandes que es fan als ajuntaments perquè informin sobre carreteres, camins veïnals, camins de ferradura, ponts, telègrafs, telèfons, servei de correspondència i de transport. De tot això es requeria disposar-ne abans del primer de maig.

Exposada la relació de peticions de vies de comunicació per al Partit Judicial a la Casa de la Vila de Montblanc, la Junta Comarcal que havia de deliberar sobre el tema es reuní el 18 de setembre per escoltar les informacions orals o escrites i redactar la relació de les vies que es consideressin necessàries. El president Prat instava que es donés publicitat «pels medis que jutgeu adecuats» a aquella reunió amb la finalitat que tothom tingués coneixement d'allò que s'estava treballant.

En un altre ordre de coses i parlant d'agricultura, el 16 de setembre de 1915 s'estava preparant arreu la divulgació i formació de la figura del pagès, a través

[550] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència. Diversos anys entre 1911 i 1925.

de l'acció de l'Escola Superior d'Agricultura que dirigia Josep M. Valls. Es pretenia la formació «dels elements directors, gent jove, educada, estudiant segons els darrers i millors mètodes» i per això es demanava la col·laboració dels alcaldes i consistoris, per cercar en cada municipi qui podia estar interessat en aquella formació.

El juliol de 1917 una nota oficiosa diu: «Deliberà el Consell amb el senyor President de la Diputació de Tarragona D. Pere Lloret, l'efectivitat de les mesures adoptades per arribar a regularització econòmica d'aquell Cos provincial i de ses relacions amb la hisenda de la Mancomunitat, quedant molt complascut el Consell de la intensa campanya administrativa realitzada pel Sr. Lloret, que assegura el concurs dels municipis, per a major estímul dels quals facilitarà la Mancomunitat la gestió presidencial en benefici dels pobles de la província que normalitzin ses relacions econòmiques amb la Diputació».

Havia quedat manifestat l'interès de Pere Lloret, però amb el suport de la Mancomunitat i la norma de no facilitar ajuts si no s'estava al corrent de la liquidació de tributs, la cosa agafava més identitat.

L'acció de la Mancomunitat a Vallclara queda reflectida en el conjunt d'aquest treball, però quan el 1917, es fa càrrec de la presidència per elecció dels òrgans de govern, Josep Puig i Cadafalch ho comunica immediatament als ajuntaments. Aquest fet tan menor no deixa d'implicar la gent en el projecte.

El juliol de 1918 s'havia de celebrar la IV Setmana Municipal. El conseller Josep Mestres seguint la seva actitud de connexió absoluta amb els pobles de la demarcació, no només ho comunicava, sinó que interessava la participació i reblava el clau per reclamar l'adhesió al plebiscit per a l'autonomia, del qual ja hem parlat.

El Consell Permanent de la Mancomunitat, en data 10 d'abril de 1918, havia establert les bases per regular la concessió de vies de comunicació, estacions públiques telefòniques o altres obres i serveis, qui per optar-hi els municipis havien d'estar al corrent de pagament dels seus tributs o quotes amb la Mancomunitat. Hi havia, però, una excepció important: si una obra afectava diversos municipis s'estudiaria si l'incompliment d'un d'ells impediria el progrés de l'obra o es faria igualment.

De manera particular, per al municipi de Vallclara es redactaren unes bases per a la instal·lació del telèfon, que variaven segons si la línia s'hi portava des de Vinaixa, de l'anomenat Grup d'Urgell o de Blancafort del Grup de la Conca de Barberà. Era el maig de 1919.

El municipi havia d'estar al corrent de pagament de tots els tributs a la Mancomunitat. Havia de facilitar el local per a la instal·lació de la central i el personal, calefacció, llum i petites despeses. També 60 pals de pi d'un diàmetre entre 34 i 42 centímetres, tallats a l'hivern i de la part obaga del bosc. Es preveia que la conservació seria a càrrec de la Mancomunitat, exceptuant els danys provocats per la "mainada" com per exemple, trencar aïlladors.

L'Ajuntament pagaria a la Mancomunitat 15 pessetes mensuals mentre no es superessin els 400 habitants. L'escalat d'aquesta quota augmentava en pobles més

grans. D'aquell import es deduïren 3 pessetes per abonat fins que no correspongués pagar res. Els abonats particulars pagarien 10 pessetes mensuals, 12 els comerços, 18 les fondes i 25 els cafès o societats. Els abonats havien de dipositar una fiança de 50 pessetes per l'aparell subministrat que recuperarien quan es donessin de baixa i 100 pessetes d'augment de material no reintegrables. Amb aquestes quotes podrien parlar de franc amb tots els pobles del grup d'Urgell. S'assenyalaven les següents tarifes dels telefonemes i telegrames:

Dins l'àmbit de la província:
Ordinaris: 0,55 les primeres 15 paraules i 0,05 per cada mot de més.
Urgents: 1,55 les primeres 15 paraules i 0,15 per cada mot de més.
Fora de la província:
Ordinaris: 1,05 les primeres 15 paraules i 0,05 per cada mot de més.
Urgents: 3,05 les primeres 15 paraules i 0,15 per cada mot de més.
Premsa, matinada, comercial i diferit:
0,55 les primeres 15 paraules i 0,05 per cada mot de més.

Les conferències fora de l'àmbit del grup pagarien per cada 3 minuts en distàncies que no superessin els 50 quilòmetres 0,50 pessetes i anava augmentant en funció de la distància entre l'origen i el destí de la trucada. Les trucades havien d'anar precedides d'un telefonema d'avís.

En relació amb el Grup de la Conca de Barberà, les tarifes eren bàsicament iguals, però variava per exemple el nombre de pals que eren 250 de 7 metres d'alçada, 70 de 8, 12 a nou i 3 de 10 metres. Variava també la quota per abonat: 7 pessetes els particulars, 8 els comerços, 11 les posades i 20 els cafès.[551]

L'abril de 1919 Vallclara va rebre la invitació a la Conferència de l'Agricultura Catalana que, com ja hem comentat, fou suspesa a darrera hora per l'autoritat militar per la sospita d'extrema catalanitat.

El 1920 les quatre diputacions catalanes acordaren el traspàs de serveis a la Mancomunitat. Entre ells hi havia, naturalment, el de recaptació. Amb data 17 d'agost una comunicació feia avinent a l'Ajuntament de Vallclara que tenia pendents unes minúscules quantitats dels exercicis 1917, 1918-19 i 1919-20. Del primer i segon trimestre de 1920-21; el deute estava xifrat en 576,04. El febrer de 1921 aquells deutes encara no s'havien liquidat i el juliol d'aquell any, davant les dificultats en general per cobrar dels municipis, la Mancomunitat nomenà recaptador el Banco de Reus de Descuentos y Préstamos pels pobles de la demarcació de Montblanc on corresponia Vallclara. El deute en aquella data pujava a 1.161,74 pessetes i el Consell permanent de la Mancomunitat va decidir actuar per via de constrenyiment.

El desembre de 1921, segurament degut a la il·lusió per defensar la identitat de Catalunya, a algú se li girà el cervell: «La Mancomunitat de Catalunya atenta, en la seva obra de govern, a tots els aspectes de la vida integral del nostre poble, creu en l'oportunitat d'estudiar i resoldre el problema del millorament físic de la nostra

[551] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència 1919.

raça aparellant dignament la vigoria corporal amb la cultura i formació de l'esperit. Per això s'és constituïda aquesta Ponència d'Educació física, la qual te encomanada, com a missió especial, la d'estudiar, informar i proposar les mesures que han de portar a l'assoliment de tan alta finalitat».[552]

L'objectiu podia ser molt noble, però les paraules no podien ser pitjor escollides. Es pretenia saber, de part dels ajuntaments, allò que s'havia fet fins aquell moment en educació física. S'enviava un qüestionari i encara en el text de la comunicació tramesa es tornava a insistir en «l'esdevenidor de la nostra raça", "l'enfortiment de les generacions que pugen, fent que els cosos vigorosos dels homes de demà siguin un digne estatge de l'esperit nacional, avui en ascendent i gloriosa recobrança». Més esperit noucentista, impossible.

El desembre de 1921, la Mancomunitat havia iniciat l'organització nacional de l'educació física. Creà una «*Ponència d'Educació Física*».[553] Es proposava la incorporació de la gimnàstica sueca a les escoles, amb l'objectiu de desenvolupar el cos i disciplinar l'esperit, escriu Santacana. La proposta també tenia els seus detractors.

En l'apartat que hem dedicat als esports ja hem fet referència a la visió que hi havia a la comarca sobre la propagació dels esports, a través de diferents articles publicats a la premsa montblanquina. De manera especial pel mestre de Blancafort Manuel Martínez Valdez i pel col·laborador que escrivia des de Vilaverd signant M. de Montgoi.

El gener de 1922 era més assenyada la circular amb disposicions relatives a la prevenció d'epidèmies al pobles. Ja hi havia disposicions legals en aquest sentit, però els pobles no atenien amb massa rigor la instrucció de Sanitat ni el vigent Codi sanitari, i anaven força endarrerits en qüestions higièniques.

La Mancomunitat aspirava a un «millorament sanitari de tots els pobles», però hi havia una mena de duplicitat entre l'Estat i l'ens català respecte a la promulgació de normes preventives i, per tant, també els costos que anaven a càrrec dels pressupostos locals. Després de les gestions pertinents i l'acord del Consell permanent del gener de 1922, l'Estat dispensà Catalunya del compliment d'aquelles normes estatals que representaven la duplicitat.

Per mor dels problemes de pagament dels deutes, l'Ajuntament de Vallclara mantenia unes relacions tenses amb la Mancomunitat. L'interventor general, amb data 19 d'agost de 1922, els manifestava que si almenys paguessin l'import de 9,63 pessetes de 1917 fins a 1920 que hi havia pendent i, atenent la penúria econòmica que l'alcalde argumentava, potser la Mancomunitat podria mirar amb altres ulls el problema, però en cas contrari i donada la informació de què es disposava sobre l'administració municipal, en estat total d'abandonament, no podria fer altra cosa que actuar amb rigor.

---

[552] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència 1921.

[553] Per aprofundir en aquesta qüestió vegeu: TORREBADELLA i FLIX, 2013: 23-35. L'autor cita Pujadas & Santacana, 1995 i Santacana, 2004. (Vist 25-4-2016) a http://dx.doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2013/4).114.02. També es pot veure: Josep Elias a *Quaderns d'Estudi* i Josep Antoni Trabal a *Butlletí de Mestres,* ambdues, publicacions de la Mancomunitat de Catalunya.

Res s'havia resolt el mes d'octubre de 1923. La Mancomunitat en mans de la dictadura reclamava la xifra de 3.730,95 pessetes. L'amenaça de sanció era evident i escrita en castellà tenia un altre caire, però «*si bien dicha falta es manifiesta en el presente caso, antes de acudir al procedimiento ejecutivo, he creído conveniente dirigirme a la nueva Corporación de su digna Presidencia en espera de que se sirva ordenar el ingreso de la deuda que tiene con la Mancomunidad de Catalunya*».[554]

El material conservat en el Fons municipal de Vallclara a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, que correspon al període de la dictadura és molt quantiós, per això deixarem de ser tan minuciosos en el seu estudi, però no podem obviar que l'autoritat, sembla ser, estava tan allunyada de la ciutadania i dels pobles que el febrer de 1924, per exemple, hagué de repetir, tornant a inventar la sopa d'all, les mateixes peticions als ajuntament que hem vist que feia el govern de l'Estat durant els primers anys del segle XX a Catalunya, primer fou la Mancomunitat el 1914, i ara, el poder militar amb ganes de protagonisme en el remei a tots els mals.

El delegat governatiu de Montblanc, el febrer de 1924, donava trasllat d'un ofici amb l'objectiu de «*cooperar eficazmente a los deseos del Directorio Militar*». Preguntaven als ajuntaments què els feia falta en matèria de camins, carreteres i ponts, fossin de nova construcció o el manteniment dels existents. Un reguitzell de preguntes que no ens vindrien de nou si les repetíssim, però no ho creiem necessari. En tenien prou de camins, carreteres o ponts? Estaven contents amb la feina dels professionals que en tenien cura? Què més demanarien? Deixem-ho aquí.

Després venia l'acció moralitzadora dels «*nuevos organismos administrativos*». Les qüestions econòmiques no variaven gaire. Els ajuntaments no disposaven de liquiditat. Això sí: havia vingut el Rei a Barcelona i calia agrair als alcaldes la seva presència en el «*simpático y trascendental acto*». Alfons Sala, el president de la Mancomunitat i destacat industrial de Terrassa, ho comunicava a tothom.

Havent-se disposat per l'autoritat la liquidació de la Mancomunitat en data 30 de juny de 1925, es reclamà a l'Ajuntament de Vallclara el deute que hi hagués pendent. De fet, s'havien liquidat amb anterioritat els endarreriments de prop de sis mil pessetes, i quedava part de l'exercici de 1924-1925. L'alcalde Alsamora degué complir de forma amatent. Per la nostra part cap més comentari.

12.3.20. Vallfogona de Riucorb

És el municipi més septentrional de la Conca de Barberà. La seva situació privilegiada a la vall del Corb i el renom obtingut pel seu famós rector Francesc Vicent Garcia li han atorgat personalitat pròpia a partir del segle XVII. Les obagues del riu Corb nodreixen d'aigües medicinals aquell indret, que al llarg del segle XIX fou punt d'atracció d'estiuejants d'arreu del país.

[554] ACCB. Fons municipal de Vallclara. Correspondència 1922-1925.

El seu balneari fou fundat el 1901 per mossèn Miquel Piera i Martí. [555] El 1920 estava format per 29 edificis. El temple, l'establiment dels banys, els edificis annexos i els xalets, figuraven a nom de Miquel Piera, que vivia en el Xalet del Jardí. Diversos propietaris de cases de l'indret residien a Barcelona, Igualada, Sabadell... En total, al poble hi havia 190 propietaris i el seu desenvolupament urbanístic abastava els carrers de l'Abadia, Arc, Corbella, de la Font, del Forn, Major, Passeig de mossèn Vicenç Garcia, Bisbe Morgades, Portal, Portilló, del Pou i Prat de la Riba.[556]

El setembre de 1916 l'alcalde de Vallfogona declarava, d'acord amb el qual exigia la Llei de pressupostos de 31 de març de 1900, en relació amb les entitats subjectes a l'impost de «*Casinos y Circulos*», que en el seu terme municipal no hi havia cap societat d'aquella mena.

12.3.21. Vilaverd

Tornem a ser davant d'un dels casos d'abundant documentació referida al període que estudiem, especialment 1911 –1917. La resta dels anys resulta més escassa.[557]

En aquell temps era rector de Vilaverd mossèn Francesc d'A. Saladrigues.[558] Les relacions amb l'alcalde devien ser bones i, per Setmana Santa de 1911, el rector convidà la corporació a la processó de la nit de Dijous Sant. El juny de 1911 emmalaltí l'arquebisbe de Tarragona i el rector de Vilaverd convidà les autoritats locals a les cerimònies religioses per pregar per la salut de Tomàs Costa i Fornaguera. El bisbe morí el 9 d'octubre d'aquell any.

El ministre de Foment del govern espanyol, Rafael Gasset, promulgà el 1911 una llei de camins veïnals. Va argumentar que la situació econòmica dels ajuntaments no els permetia ni la construcció de noves vies ni el seu manteniment. De tot plegat se'n faria càrrec l'Estat. Des de Madrid, l'agència d'un tal Ramon Boixareu es comunicava amb els ajuntaments, en aquest cas el de Vilaverd, per oferir-los fer les gestions cercant la concessió d'obres en aquell sentit, en el terme municipal. Demanava una quantitat irrisòria per endegar les gestions i després un 5 % de la xifra adjudicada.

[555] Mossèn Miquel Piera i Martí (Barcelona, 1854-1936) Fou professor i director del Col·legi Sant Ramon de Penyafort de Vilafranca del Penedès. Emmalaltí i el seu metge li recomanà prendre les aigües a Vallfogona de Riucorb. En vista de l'èxit, junt amb el seu germà Antoni, hi fundaren el Balneari. http://canfarinetes.blogspot.com.es/2010/09/miquel-piera-i-marti.html (Vist 23-1-2016)

[556] AHT. Fons Delegació d'Hisenda. Registre d'Edificis i Solars.

[557] Totes les notícies que anotem, quan no en fem menció especial en nota a peu de pàgina, procedeixen del Fons Municipal de Vilaverd de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà.

[558] Francesc d'A. Saladrigues. Substituí mossèn Blai Sans a la Parròquia de Sant Miquel de Montblanc quan fou nomenat rector de l'Espluga el 1916. En morir Blai Sans, el 1932, Saladrigues fou rector de l'Espluga i el juliol de 1936 fou assassinat prop de la Creu de Castellfollit, al terme de Vimbodí.

El fet no té més rellevància que constatar que sempre hi ha qui està a l'aguait de les ocasions.

Més interessant ens sembla la comunicació que la companyia Energia Elèctrica de Catalunya feia a l'Ajuntament el juliol de 1912, per demanar l'acceptació del traspàs de la concessió de l'enllumenat de Vilaverd que abans havia tingut August Escandé Barthes.

La Càtedra Ambulant d'Agricultura dirigida per Josep Mestres i Miquel promogué, el setembre de 1912, un concurs de bestiar porquí a la ciutat de Valls. Una manera de fer-ne propaganda era trametre als ajuntaments un imprès amb les bases i els noms del jurats. Avui pot semblar ridícul, però en aquell temps la cria de porcs era tan necessària com convenient i la selecció de la raça una peça clau.

L'alcaldia de Montblanc donà suport a la celebració a la Vila Ducal d'un míting pedagògic del qual hem parlat a bastament, però volem deixar constància de la manera com oficialment es convidava el pobles veïns, amb un ofici datat el 21 de novembre de 1912 i signat per l'alcalde Matias Rosell.

Quan a la ciutat de Barcelona es promovia la construcció d'un monument en homenatge a alguna personalitat important de Catalunya, es feia arribar una notificació als pobles convidant-los a participar-hi. En la majoria del casos, la qüestió quedava sense resposta atesa la precarietat de les economies a pagès. Així passava el 1912 amb la proposta d'erigir un monument a mossèn Cinto.

Ja coneixem que Josep Mestres, essent president de la Diputació de Tarragona, promogué a títol personal i com a director de la Càtedra Ambulant d'Agricultura, la publicació d'una revista mensual: *Tarragona Agrícola.* Doncs, bé, el desembre de 1912 trametia als ajuntaments un prospecte per anunciar les característiques de la publicació i els col·laboradors amb qui comptava per a la seva redacció. Pregava la màxima difusió amb l'intent que la nova revista pogués "*difundir la cultura agrícola per nostres comarques*." Si més no, el document que es conserva en el fons de Vilaverd, ens serveix per conèixer aquell projecte que es va fer realitat, malgrat la seva curta durada i del qual es conserven pocs exemplars en els arxius catalans.

El 1914, esclatada la guerra europea, es començava a albirar el problema que es presentaria amb la dificultat d'exportar vins a França i Alemanya. Mentrestant, des de la Càtedra Ambulant avançava progressivament la intenció de donar suport a qualsevol iniciativa local o comarcal que tendís a la defensa, i es convocava una reunió el 14 de juny a la Diputació de Tarragona. A la Conca de Barberà, la qüestió tingué una gran transcendència, ja que a més de crear les juntes locals de defensa, es promogueren nombroses accions que culminaren en el míting multitudinari del 12 de juliol a Montblanc, ben conegut i reportat a la premsa local.

A la tardor de 1914, des de Catalunya s'engegaren tot un seguit de gestions davant del govern espanyol per aconseguir la declaració de zones neutrals o ports francs, especialment de cara al port de Barcelona. L'Ajuntament de la ciutat comtal creà una Comissió que s'encarregués d'aquell objectiu. El que pretenem destacar és com

la comunicació arribà fins als més petits nuclis de població a través de les cartes que se'ls trametien. El municipis devien tenir moltes altres preocupacions, però és encomiable veure com es feia sabedor a tothom de les iniciatives que les institucions de més nivell prenien de cara al progrés del país. Per al dia 10 de gener de 1915, s'organitzà una conferència míting a Valls, amb la participació de diversos oradors i que també es divulgà als ajuntaments, amb la intenció d'aconseguir una nodrida assistència.

És clar que a Vilaverd potser els interessava més la instal·lació del telèfon al poble. Tot i que això representava un dispendi i no corregueren massa per aconseguir-la. Era president de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Valls Josep Monserrat i Cuadrada. El 3 de març de 1915, reclamava una resposta a l'Ajuntament, ja que «*la ocasión presente es propicia al establecimiento de tan importante medio de comunicación*». Cal recordar, però, que els pobles hi havien de col·laborar amb el subministrament dels pals i alguna altra despesa. A la pagesia li convenia més vendre bé els seus productes i als ajuntaments fer poc dispendi. Tampoc aconseguí el seu propòsit i Monserrat convocà els alcaldes «*interesados*» a una reunió a Valls el dia 17 de març. L'interès de la companyia, suposem que la Peninsular de Teléfonos, no casava amb el dels pobles.

Entre finals de maig de 1915 i principis de juny es treballava de valent en la construcció de les línies que havien de subministrar l'electricitat al poble. «És una millora que els veïns esperen amb ànsia i que es avui quasi indispensable en una població com aquesta».[559]

La Conca de Barberà es veié sacsejada per una forta pedregada el dia de Sant Joan de 1915. Vilaverd fou un dels més perjudicats. Es venia d'una situació de dificultats per poder ensulfatar contra el míldiu per manca de sulfat de coure, i de sofre per lluitar contra la malura. L'Ajuntament de Vilaverd havia reclamat la col·laboració dels diputats i senadors del districte per gestionar davant el govern ajuts enfront d'aquelles malvestats. Es demanava l'exempció dels tributs i una subvenció extraordinària per poder fer front a la pèrdua de la collita. Respongueren els senadors Eduard Calbet i el marquès de Grigny, Josep Mestres. Matias Guarro, diputat provincial, es féu seu el problema i treballà per trobar solucions. El també diputat Antoni Padró o Josep Balcells seguiren de prop les gestions i comunicaren als pobles els resultats que s'anaven obtenint.

Tot plegat derivà cap a la proposta de fer a Tarragona una assemblea que promogueren els sindicats de l'Espluga de Francolí i del Vendrell. Davant la desgràcia, el pagès és solidari i fins i tot aquells pobles que no eren massa vinyaters o no havien patit tant el flagell de les pedregades, es sumaven entusiàsticament a la proposta de reunir-se per fer reclamacions conjuntes de totes les comarques tarragonines. Hi eren convocats ajuntaments i associacions agrícoles i signaven el president i el secretari del Vendrell i de l'Espluga, que incloïa la firma de Rendé com a secretari. Tan bon punt en tingué coneixement, el diputat a Corts Julià Nougués s'afegí al prec

[559] *LCdB.* 5-6-1915, núm. 69, p. 3.

que hi assistís la gent dels pobles del seu districte. El dia 8 de setembre es trobarien a l'Espluga de Francolí amb els directius de la Conca: municipis i entitats agrícoles i així ho faria saber a l'alcalde de Vilaverd.[560]

Es tractava de trobar alguna solució «*inmediata i práctica que pueda aliviar en algo la situación precaria de los agricultores*», deien els alcaldes de l'Espluga Andreu Morgades i de Vimbodí Jaume Griñó en la seva carta adreçada als companys dels altres pobles. Si els petits propietaris havien perdut totalment la collita, els jornalers agrícoles eren qui més pagarien la problemàtica.

El mes de setembre, l'alcalde rebia un ofici on se li comunicava que Riegos y Fuerza del Ebro volia posar el servei d'il·luminació pública i particular al poble, junt amb la força motriu per a ús industrial. En el mateix comunicat també es demanava l'autorització de Blancafort i Solivella. L'estesa de les línies obligava a travessar la carretera de Montblanc a Artesa i la de Reus a Montblanc. Obres Públiques de Tarragona ho posava en coneixement del públic per si hi havia alguna reclamació.

Per una comunicació d'Albert Dasca, també diputat a Corts, sabem poc o molt com va anar la reunió a l'Espluga de Francolí del dia 8 de setembre. La feina que s'havia fet fou publicada a *La Vanguardia* i a *La Publicitat.* Com hem vist en altres apartats del treball, s'anunciava la visita del director general d'Agricultura a la Conca per fer-se càrrec de l'anorreament de la collita de la verema.

L'alcalde de Montblanc Josep Llobera, féu una crida a la presència de la gent a l'estació per rebre el director general. A més, els recordava les demandes que se li pensaven fer, resumides en cinc punts: facilitar adobs i llavor a pagar a la collita, condonar el contingent de Consums per a 1916, de manera que l'Ajuntament l'invertiria en obra pública pel poble, que la Diputació condonés també el contingent provincial, per utilitzar-lo en el mateix sentit. A més, els suggeria que tots els ajuntaments fessin les seves peticions particulars.

El secretari de l'Ajuntament de l'Espluga de Francolí Miquel Bonsoms escrivia sobre el mateix tema de Vilaverd al senyor Plana. Intentava fer-li veure i que convencés la seva corporació que no era bo que es fessin aquelles peticions al govern. Com s'entenia que es demanés l'exoneració dels pagaments a l'Estat i a la Diputació, però no per fer-los francs als contribuents, sinó per fer obres el municipi. Bonsoms, ben segur d'acord amb Andreu Morgades, l'alcalde, no estava gens d'acord amb el text enviat des de Montblanc.

Aquells mateixos dies, Dasca explicava a Vilaverd que Nougués havia convocat una reunió a Tarragona per parlar del tema del contingent. Interessava que tots els pobles nomenessin un advocat per tal que no prosperés el contenciós engegat per la Diputació.

Com sabem, la visita del director general es va fer i ha quedat relatada en un altre apartat d'aquest treball. Conseqüència de tot plegat fou l'acord del Consell Provincial de Foment de Tarragona de sol·licitar que l'import que es perdonés no es repercutís

[560] ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència, 1915.

l'any següent a la resta de pobles de l'àmbit territorial afectat. Publicà un imprès amb l'acord i la proposta de mesures per pal·liar la situació, a partir de les dades que s'havien recollit sobre els danys soferts. La desgràcia per la verema de 1915 entre les pedregades del mes de juny i el míldiu que hi sobrevingué, fou de tal magnitud que tothom mirà de fer alguna cosa per posar-hi remei.

Després vingué la recollida d'informes dels pobles veïns, per saber que ningú es feia el llest en relació amb les pedregades i el míldiu. Figuerola ho havia demanat per la pedregada que va caure en el seu terme el 18 de juny d'aquell any. Per exonerar dels pagaments s'utilitzava el Reglament de la Contribució Territorial que ja contemplava el perdó en casos específics i sobradament justificats. O sigui que per resoldre el cas de Figuerola es demanava informació a Pla de Cabra, Cabra, Valls, Barberà i Vilaverd. Però, sobretot, la comunicació era per deixar clar que si es perdonava la contribució de 1915, l'import es repartiria entre els altres. L'Estat, doncs, no renunciava a res, malgrat la penúria de les nostres terres. Era el 19 de novembre quan el governador Garcia Alix ho comunicava a Vilaverd amb el prec que ho fes extensiu a la resta de municipis.

Hem vist algunes dades estadístiques sobre producció i consum en alguns dels pobles de la Conca de Barberà. Disposem d'un document, que tot i estar datat el 2 de desembre de 1915 a Vilaverd, diu que pertany a l'exercici de 1913. El format és el mateix que el de les declaracions dels pobles de la Conca a l'hora de justificar la necessitat de la construcció del ferrocarril de Tarragona a Cervera, però en aquell cas, Vilaverd no hi apareixia. (Valors en quintars mètrics)

Producte	Producció	Consum	Compra
Blat	250	800	La Riba
Ordi	230	500	Valls, Montblanc
Palla	235	600	Valls, Montblanc
Moresc	50	100	Valls
Cigrons	0	10	
Fessols	400	190	
Faves	50	150	Valls
Patates	800	800	
Bacallà		25	Reus
Sucre		20	Reus
Cafè		3	Reus
Arròs		30	Valls
Sal		150	Tarragona
Porc		60	La Segarra
Vi[561]	4.000	2.000	
Oli	100	150	Urgell
Aiguardent	0	10	Valls

[561] Expressat en hectolitres.

La producció de Vilaverd en l'apartat de productes agrícoles veiem que era deficitària pel que fa als cereals. En canvi produïa excedent de fesols que venien al mercat de Valls, diu el document. També el vi sembla que anava a Valls, d'on procedia l'aiguardent que adquirien. Alguns dels productes de consum procedien del mercat de Reus.

Hi ha també dades referides a ramaderia: 11 caps de boví, 300 de llana, 30 de cabres i crida l'atenció que no hi hagués producció de porc i que l'importessin de la Segarra. Com s'entén que un poble pagès no criï porcs?

El gener de 1916, l'alcalde de Montblanc convidava el seu company de Vilaverd i les entitats agrícoles del poble, a la conferència que havia de fer en el cine Jardí de la capital de la Conca, l'enginyer director de l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, el diumenge dia 16 a les 2 de la tarda.

Una vegada va estar constituïda la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, Josep M. Rendé com a president i Joan Poblet com a secretari, comunicaven als alcaldes la notícia i s'oferien des d'aquella institució «en tot lo que tendeixi al bé i progrés de l'agricultura i dels qui d'ella viuen». El document no tindria més importància, si no fos que en haver desaparegut l'arxiu i la documentació de la Federació, qualsevol document emanat d'ella i que es conservi encara, facilita conèixer el batec d'aquella empresa.

Ja teníem notícia i n'havíem parlat que el maig de 1916 es convocà una vaga de "ferroviaris" que en deien. El curiós és com el govern traslladà als alcaldes les responsabilitats, des de les detencions per posar els vaguistes a disposició dels tribunals fins a obligar-los a facilitar treballadors per ajudar "*al servicio de ferrocarriles, incluso por medio de cuadrillas de obreros para la carga y descarga de las mercaderías*." L'alcalde havia de prendre mesures i comunicar-les a Tarragona, «*las que efectuará sin producir alarma, y en todo momento procederá con serena rapidez y absoluta reserva*».[562]

La vaga de ferroviaris afectà la Conca en una qüestió tan menor, com que a l'Espluga estava prevista la presència del capità general Valeriano Weyler a l'acte de benedicció d'una bandera pel sometent i no li fou possible assistir-hi.[563] Com es pot comprendre, no era per la qüestió del viatge, sinó per l'ambient conflictiu que vivia Barcelona.

Davant la possibilitat que es repetís la manca de sulfat de coure i sofre que la pagesia va patir l'any anterior per mor de la guerra europea, el govern espanyol va comprar sulfat de coure als EUA d'Amèrica. El problema fou el preu de venda: 2,40 pessetes el quilo. Els diputats de les zones vitícoles es feren seu el clam dels pagesos: no es podien pagar aquells preus. Les sessions de les Corts d'aquell començament d'estiu són testimoni del malestar.[564]

---

[562] ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència 1916.

[563] VALLÈS i MARTÍ, 2008: 139-149. *GC*. 28-9-1912, núm. 78, p. 5.

[564] Per exemple vegeu *La Vanguardia*. 1-5-1916, p. 2. VALLÈS i MARTÍ, *Julià Nougués*... Inèdit.

A la sessió de les Corts del 30 de maig Nougués intervingué parlant de les condicions en les quals els pagesos podrien adquirir el sulfat de coure: «*Materia es ésta de que es más responsable el anterior gobierno que el actual./A últimos de noviembre manifestó el señor Bugallal que había sulfato de cobre bastante, y sin embargo, no ha pasado así, habiendo aprovechado esto los regionalistas para sulfatar la maquinaria electoral de sus distritos./Se vendió el sulfato de cobre a 1,50 y 1,40 pesetas; pero después se elevó a 2,40, y por fin se rebajó a 1,90, pero obligando a los agricultores a pagarlo al contado. De la afortunada gestión del gobierno en este asunto, da idea un anuncio publicado en La Vanguardia de Barcelona, en el que se dice que se vende el sulfato más barato que el gobierno*».

El ministre de Foment es defensà i Nougués afegia: «*Claro es que los agricultores compraran el sulfato de cobre a 1,90 pesetas, obligados por las circunstancias. Yo no persigo censurar al gobierno, sino exponer los clamores de los viticultores catalanes. Es preciso dar el sulfato de cobre a precio más barato, aunque pierda algo el tesoro, que nunca será tanto como en el trigo, que perdió de diez a doce millones de pesetas*».[565]

La vaga dels ferrocarrils, lluny de solucionar-se, s'havia agreujat a mesura que s'acostava el període estiuenc. Es repetiren les amenaces als alcaldes amb el mateix contingut de l'escrit que ja hem citat, ara, però, el dia 1 de juliol: «*Significo a Vd. Muy especialmente que la Sección ferroviaria correspondiente a esa Alcaldia, tiene obligación, con arreglo a lo que preceptúa el art*º 1º de la Ley de 19 de Mayo de 1908, de poner en conocimiento de Ud.*, como presidente que es de la Junta de Reformas sociales, por escrito, en papel común, y por duplicado, las pretensiones que motivan la huelga y el nombre y domicilio del patrono o patronos, a quienes afecte*».

Les instruccions encara anaven més enllà, però n'hi ha prou per comprendre com s'havia de sentir un alcalde de poble, enfront d'un conflicte que si bé geogràficament li podia afectar de prop, li era ben llunyà... El cap d'estació de Vilaverd, el 10 de juliol donava els noms i cognoms dels empleats i guardabarreres que s'havien declarat en vaga.

El cap de l'estació de Montblanc, en data 18 de juliol i en nom de la Companyia del Nord, anunciava que serien admesos a treballar tots els que es presentessin, segons s'havia acordat a Madrid.

A Tarragona es movia gent per fundar un Sindicat de Viticultors de la Província. El cap visible era Lluís Ballester, íntim col·laborador de Josep Mestres en la revista *Tarragona Agrícola*. Ballester, des de la Secuita Argilaga, oferia a l'alcalde de Vilaverd la representació d'aquell futur Sindicat al seu poble o li demanava els noms dels "*primeros contribuyentes que a su juicio pudieran reemplazarle*." La iniciativa no degué ser massa plausible als pagesos de la Conca, que ja s'havien anat organitzant i més aviat tenien prevencions contra allò que se'ls oferia de fora.

[565] *LV*. 31-5-1916, p. 9

El Sindicat pretenia ser el subministrador de sofre a 15,50 pessetes el sac, que procedia d'Itàlia. El comerç el venia a 22 pessetes. Els associats havien de subscriure accions del nou Sindicat. L'argument era que amb la diferència de preu podrien finançar aquelles accions. Els pagesos no saben de lletra, potser, però el números...

A l'octubre de 1916 estava pràcticament enllestida la instal·lació de l'enllumenat públic a Vilaverd.

La premsa de Barcelona havia fet pública una nota oficiosa del Consell de la Mancomunitat i el nou president de la Diputació de Tarragona Pere Lloret i Ordeix en feia sabedors els pobles de la seva demarcació. Lloret ja s'havia ofert als municipis per afavorir en allò que calgués, però la contrapartida era la regularització de les relacions econòmiques. Pla i clar: pagar els deutes. Amb això sí que podrien optar a l'impuls "de l'acció de la Mancomunitat." En aquest sentit anava la nota de suport a la campanya empresa per Pere Lloret: «*Per a major estímul dels quals facilitarà la Mancomunitat la gestió presidencial en benefici dels pobles de la província que normalitzin ses relacions econòmiques amb la Diputació*».

Vet-ho aquí com, una vegada més, ens queda constància de l'endarreriment dels municipis per atendre les obligacions en relació amb el contingent i altres tributs, a causa de l'escassetat de liquiditat que patien.

L'Ajuntament de Vilaverd també fou convidat a adherir-se, com era natural, als acords de l'Assemblea de Parlamentaris que es féu a Barcelona el juliol de 1917.[566] S'encarregà de la comunicació el diputat Josep Monserrat, que trameté el text que convenia que aprovessin i en deixessin constància en el llibre d'actes de la corporació. Els acords de la segona sessió, la del 19 de juliol, i que tan de rebombori van comportar, amb la intervenció de la guàrdia civil, etc., ja s'imprimiren en un full a banda i s'enviaren a tots els pobles.

La mort de Prat de la Riba sobtà els nostres pobles. L'alcalde de Montblanc s'encarregà de demanar l'assistència de representacions dels municipis de la Conca a l'acte d'enterrament.

Al mes d'agost, nova vaga dels operaris del ferrocarril i noves instruccions als alcaldes per controlar als "agitadores." No havien de permetre que els vaguistes romanguessin a les estacions. Tampoc hi podien romandre les seves dones i les criatures. S'advertia que calia impedir que obrers d'altres sectors secundessin les aturades dels ferroviaris, «*como también para el caso de que esta o las que se produzcan tomasen carácter revolucionario*». Calia obligar a treballar els empleats del servei d'enllumenat públic i de subministrament de pa. Els alcaldes havien d'actuar amb «*gran prudencia pero con toda energía y sin contemplación alguna, ajustándose a las circunstancias por ser indispensable sofocar el movimiento sedicioso*».

Es preveien fins i tot atemptats contra els trens que circulessin i contra les persones usuàries. Es responsabilitzava l'alcalde de la vigilància d'aquells vaguistes aliens al municipi, «*los movimientos de los habitantes de éste, que por ser huelguistas,*

[566] ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència 1917.

por sus antecedentes, o por profesar ideas avanzadas, infundan recelos o sospechas». L'amenaça era de sancions si no atenien el manteniment de l'ordre públic. La vaga va durar pràcticament tot el mes d'agost.

La demanda de dides per atendre les necessitats de la Casa de la Beneficència de Tarragona, on la mortalitat d'infants per manca d'alletament era massa nombrosa i les obres que convenien als pobles del partit judicial foren uns altres dels temes que preocuparen la Diputació durant la presidència de Pere Lloret.

De la problemàtica municipal de Vilaverd durant els anys del moviment autonomista de Catalunya: 1918 i 1919, n'és un exemple la manca de documentació relativa a aquells anys, en un ajuntament del qual ens han pervingut centenars de documents dels períodes anterior i posterior.[567]

Josep Alsina i Cortiella, alcalde de Vilaverd, el maig de 1920 envià als seus veïns més significats, un saluda per convidar-los a «*saludar en corporación*» el nunci apostòlic, monsenyor Francesco Ragonezzi, que el dia 30 de maig visità Poblet i Santes Creus. Montblanc i l'Espluga adornaren amb domassos els balcons i el reberen les autoritats.[568]

El juny de 1920 presidia la Diputació Josep Monserrat i Cuadrada. Els alcaldes d'alguns municipis del Camp de Tarragona i el Baix Camp li demanaren la convocatòria d'una assembla de tots els de la província per tractar diversos temes: abaratiment de les subsistències, qüestions referides a l'impost de consums, salvaguarda dels interessos municipals en relació al R.D. de 12-9-1918, etc. El president la convocà per al dia 18 i ho comunicava a tots els municipis.

Per altra banda, el poble de Vilaverd tenia problemes amb el servei de carteria. Demanaren l'ajut de Colom i Cardany,[569] nou diputat a Corts pel districte de Valls-Montblanc. Les gestions donaren el seu fruit i el carter es va prendre amb molt d'interès la seva feina en ser-li augmentat el sou de 331,25 pessetes a 450, suposem que anuals.

El maig de 1920, Vilaverd es movia per construir un celler cooperatiu. El diumenge 9 de maig, Albert Talavera hi anava per reunir el vinyaters de la localitat i engegar aquella obra. Per dur-la a terme s'havia demanat un préstec al Banc de Valls, però l'entitat havia esgotat la partida consignada a crèdits agrícoles per als cellers. L'interès i les gestions que es feren sembla que salvaren la situació, a l'espera que la Mancomunitat, a través de la Caixa de Crèdit Comunal pogués facilitar els diners. No tenim coneixement si mai s'arribà a concedir.

L'estiu de 1920 Vilaverd veié com es movia gent pel poble davant del rumor del projecte de construir un pantà, o embassament, en deien, a l'estret de la Riba. De moment, a més dels estudis pertinents, es mesurava l'aigua del riu Francolí,

[567] ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència 1918 I 1919.

[568] Vegeu *Diario de Tarragona,* 30-5-1920, p. 2

[569] Miquel Colom i Cardany. (Valls, 1887-1936) Advocat i polític conservador proper a Maura. Elegit en els comicis de l'1 de juny de 1919. En esclatar la guerra era regidor a l'Ajuntament de Madrid. Fou detingut i afusellat el 13 d'agost de 1936 per milicians del Comitè Antifeixista.

a l'alçada del Pont de la Fusta de Montblanc, per saber si era possible l'embassament dels 40 milions de metres cúbics que es volien acumular.[570]

No coneixem qui hi havia darrere el pseudònim A. de Fontscaldes. Publicà amb aquesta signatura diversos articles titulats "L'estany de Vilavert" en una secció epigrafiada com "Ideari", en les edicions del 28 d'agost i 18 de setembre de 1920.[571] El primer dels textos motivà una airada resposta de Joan de Vilasalva, pseudònim també desconegut, titulada "Oferiments aquesta hora?"[572] Amb la literatura adient a l'època aquest darrer text descriu el paratge on es pretenia construir l'embassament que donaria aigua a la ciutat de Reus i al Camp de Tarragona. Dibuixa una mínima aproximació als orígens històrics de la vila de Vilaverd, per expressar seguidament l'oferta, que "pren tot l'aire d'una burla cínica que únicament els castrats d'intel·ligència i virilitat, poden acceptar." Les invectives van destinades al "*joven diputado Sr. Colom i Cardany*." El text és un clam contra aquella proposta que causà l'alarma al poble. Es feien actuacions d'amagat i es creava confusió. A. de Fontscaldes, en els seus articles, defensa la vila de Vilaverd davant d'aquell projecte, resseguint el pols de la vila.

Tot just començat l'any 1921, la Mancomunitat hagué d'emprendre accions executives contra els ajuntaments deutors pels repartiments de consums. No sense abans notificar-ho amb l'amenaça de procedir si no s'ingressava. Vilaverd tenia pendents els anys 1917, els exercicis 1918-1919 i 1919-1920.[573]

Per a l'exercici de 1920-1921 el pressupost municipal de Vilaverd pujava a 10.482,40 pessetes. Els recursos procedien de la recaptació d'impostos: Repartiment general del contingent de consums, 3.606,45 i per repartiment general, personal i reial, per cobrir el dèficit 4.477,42. Pel que feia a les despeses destacaven dues partides: les despeses del consistori, 4.153,48, i les càrregues que suportava el municipi amb un total de 3.082,21 pessetes.

Per la documentació conservada de Vilaverd, sabem el cost de la confecció del Registro Fiscal de Edificios y Solares, manat formar per la Delegació d'Hisenda de Tarragona. Això degué comportar una sèrie d'alteracions que acabarien amb les rectificacions oportunes i un expedient que no quedaria resolt fins al juliol de 1923. Amb data 15 de setembre d'aquell any, es deixava constància d'un nou pressupost, que després del canvi de règim, degué prendre carta de naturalesa.[574]

Dels anys 1922 i 1923 no es disposa d'altres documents en la correspondència conservada a l'Arxiu Comarcal i relativa al municipi. Deixarem aquí les notícies sobre el municipi, en el temps de la Mancomunitat.[575]

570 *LNC*. 26-6-1920, núm. 81, p. 6.

571 *LNC*. 28-8 i 18-9-1920 núms. 90 i 93.

572 *LNC*. 4-9-1920, núm. 91, pp. 2 i 3.

573 ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència 1921.

574 ACCB. Fons municipal de Vilaverd. Correspondència 1923.

575 Dels anys 1924 i 1925 el fons de Vilaverd manté un bon gruix de documentació que inclou molts comunicats governatius del Directori Militar.

12.3.22. Vimbodí

Com tots els pobles de la comarca, el dèficit d'immobles que acollissin amb un mínim de condicions els nois i nois que anaven a l'escola, era imprescindible. En el cas de Vimbodí, l'any 1909 la corporació, de majoria republicana, prenia els acords següents en relació amb el tema: «*1) ...necesidad absoluta de construir un edificio bastante para escuelas públicas de niños y ni*ñas*… 2) ...acudir al Gobierno en demanda de subvención interesando sea dentro de los límites del máximo que pueda concederse y de otra suerte el Municipio no podría costar el complemento, dada la situación precaria que atraviesa*».

Vimbodí es comprometia a pagar el 50 % del cost de l'obra. Un 25 % consignat en quatre anys en els pressupostos. L'altre 25 % el podia pagar amb prestació personal.

La comissió encarregada d'aquell projecte no podia concretar la proposta que havia de tenir el vistiplau de l'arquitecte provincial, encarregat de realitzar el plànol, el projecte, la memòria i el pressupost. La comissió local de Vimbodí estimava que el cost del projecte no sobrepassaria la xifra de 112.000 pessetes.

Es proposava fer l'obra en els terrenys de Lluís Roig, fora del poble, a tocar de la carretera de Lleida a Tarragona, que tenien un preu assequible de compra. S'acordà per unanimitat la seva construcció, a la vegada que es disposava que s'encarregués de la direcció un facultatiu per ajustar-se a les prescripcions del reial decret de 28 d'abril de 1905.

El certificat del contingut d'aquella acta, datat a Vimbodí el 24 de juliol de 1916 i signat per l'alcalde Jaume Puig, el va redactar el secretari Joan Serra i Òdena. La conclusió és que durant set anys no s'havia avançat ni un pas.

El reial decret que concedia una subvenció per part del Ministerio de Instrucción Pública i Bellas Artes fou publicat el 14 de juliol de 1915 i, immediatament, Vimbodí es posà en marxa. S'atorgava el 50 % del cost de les obres que es pagaria de la forma següent: el 1915, 7.752,01, el 1916, 1917 i 1918 a raó de 10.000 pessetes cada any. L'inspector en cap provincial ho comunicava a l'Ajuntament el 22 de desembre i els apressava a començar l'obra.

Amb data 27 de juliol de 1916 s'aprovava un pressupost extraordinari de 8.876 pessetes «*para cubrir parte de los gastos del 50 % que corresponde a este municipio en virtud del Real Decreto de 3 de Diciembre de 1915 y acuerdo del Ayuntamiento de 5 de Diciembre de 1909*». El mateix dia s'acordava un repartiment en metàl·lic de 8.876,01 pessetes entre tots els veïns, de manera que es cobririen les despeses dels dos primers terminis a càrrec del poble, 1915 i 1916, per un total de 17.752,01.[576]

El 27 de gener de 1917, l'arquitecte provincial Ramon Salas i Ricomà era a Vimbodí per fer el replanteig de les obres de l'edifici destinat a escoles públiques.[577]

[576] ACCB. Fons municipal de Vimbodí. Pressupostos 1909-1926.

[577] *LV.* 28-1-1917, p. 19. Vegeu dades sobre el projecte de Salas Ricomà a Arxiu Diocesà de Tarragona. Fons Salas i Ricomà. Núm. 1443.

Ens haurem de remuntar a molts anys endarrere per trobar els orígens de la fabricació de vidre a Vimbodí. Avui, gràcies al Museu del Vidre en aquesta localitat, coneixem força detalls, tant tècnics com de la propietat de les fàbriques que operaren a començament del segle xx. La família Samaranch regentava el forn vell.[578] Isidre Pons, hisendat local amb interessos i casa a l'Espluga de Francolí, també n'explotava una «tant acreditada a Catalunya i fora d'ella».[579] Hi ha poca bibliografia sobre la indústria vidriera al poble, tant pel que fa als seus aspectes socials com econòmics. Algunes fotografies ens aporten informacions dels treballadors.[580]

La Unió de Vinyaters de Catalunya tenia un gran predicament a Vimbodí. Fruit d'aquesta empenta i de la propagació de societats agrícoles que construïen cellers cooperatius, el poble engegà el projecte per tenir on elaborar el vi en comú. Des de les pàgines de *La Nova Conca* se'ls oferia l'ajut que necessitessin, tot recomanant-los que «a dins del poble procurin fer obra d'unió i agermanament» advertint que si amb la resta de grups de viticultors de la localitat no hi podien col·laborar, almenys que hi mantinguessin bones relacions. Els corrents ideològics sovint eren un fre per dur a terme obres per afavorir el progrés local.[581]

Per alguns aspectes econòmics del municipi hem recorregut al seu fons municipal conservat a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. El 1916 tenien un pressupost de 12.733,11 pessetes que, pel que fa als ingressos, es cobrien amb els impostos corrents i el recursos per afrontar el dèficit que produïen les despeses. Aquell any preveien, en el capítol de noves construccions, 1.000 pessetes per a les escoles.

Per acabar l'apartat dedicat a Vimbodí, citarem un exemple extraordinari de l'activitat escolar del poble dirigida pel mestre Garcia Tajahuerque: el llibre escolar del curs 1922-1923 que es conserva en el fons municipal de Vimbodí, a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, Sig. 15.863.

12.3.22.1. Poblet

Com tothom sap, el monestir de Poblet fou espoliat el 1835. El 1837 el rector de l'Espluga de Francolí, mossèn Antoni Serret i Ribé [582] "aconseguí un permís de les autoritats militars de Tarragona per recollir les restes dels cossos reials." [583]

[578] JIBALLÍ QUADRAS, 2011:191-208.

[579] *GC.* 14-9-1912, núm. 76, p. 3.

[580] D'interès innegable el treball de Lluís Sopena Bellmunt i Begonya Enguix Grau, "El vidre bufat a Vimbodí" http://www.museudelvidre.cat/pdf/treballs/01-el-vidre-bufat-lluis-sopena.pdf (vist el 27-4-2016).

[581] *LNC.* 22-5-1920, núm. 76, pp. 6-7.

[582] Sobre Antoni Serret i Ribé vegeu VALLES i MARTÍ, "Maria Teresa Dalmau Rull (II)". *El Francolí,* núm. 287, l'Espluga de Francolí, gener, 2010, pp. 44-45.

[583] ALTISENT, 1974: 637.

Quan el 1844 fou creada la Comissió de Monuments de Tarragona es proposà com un dels seus principals objectius la recuperació artística del monestir i la seva salvaguarda. La Comissió tarragonina es plantejà la possibilitat de prendre possessió de Poblet i Santes Creus. No enumerem la bibliografia nombrosa i extensa sobre l monestir, però de fet, des de les obres de mossèn Joan Serra i Vilaró fins a les d'Eduard Toda, reflecteixen el periple del cenobi destrossat.

Tant de la venda de terrenys contigus com la mutilació i robatori d'elements artístics, passant per les recerques dels tresors, no feien altra cosa que destruir el patrimoni. Cap a finals del segle XIX, la mateixa Comissió de Monuments promogué algunes obres per fer possible la visita de les runes. Víctor Balaguer havia publicat el 1885 *Las ruínas de Poblet.* En la primera dècada del segle XX es començaren estudis arquitectònics i arqueològics sobre el monestir: Ramon Salas i Ricomà, Lluís Domènech i Montaner, el marquès de Montoliu. Després del període de la Mancomunitat vindrien, el 1927, els estudis de Cèsar Martinell i el 1931 coneixeríem la *Guia de Poblet* d'Antoni Palau i Dulcet. Això només per enumerar-ne alguns.

Per endinsar-nos en el període de la Mancomunitat ens remuntarem, seguint Agustí Altisent, al 1912 quan l'Institut Català de les Arts del Llibre visitava les runes monàstiques i obsequiava amb un llibre d'honor "per a signatures de personalitats importants que anessin a Poblet".[584] Àngel Guimerà escriví en aquell llibre: «Vergonya eterna a la nació que ha abandonat aquest monument». El 1923 hi signava Albert Einstein.

L'any 1920 Eduard Toda entrà a formar part de la Comissió de Monuments de Tarragona. Les runes monàstiques de Poblet foren un atractiu permanent per al nacionalisme català a partir de la puixança política de la Lliga. S'hi feren aplecs nacionalistes, homenatges als caps polítics, etc. També aquells que no eren creients s'hi recreaven fent-hi excursions. Els centres excursionistes d'arreu de Catalunya: Vilafranca del Penedès o Reus, per exemple, hi acostumaven a celebrar trobades. Igualment passava amb els orfeons. Líders republicans com Julià Nougués, que s'havia afincat al comellar de la Pena, explotaven el seu atractiu. Des del Balneari de les Masies s'hi feien excursions nocturnes amb torxes, posant a prova la resistència d'ànim dels visitants: «Regirant casualment l'inventari dels bens propis de l'Estat a Tarragona, van haver-nos de cridar la atenció dos, que en aquell document es descriuen: l'un, com "*un antiguo y ruinoso monasterio de monjes bernardos situado en el t*érmino municipal de Vimbodí, denominado Poblet",...» [585]

L'altre era Santes Creus. El febrer de 1922 Joan Vallès i Pujals (Terrassa, 1881 - Barcelona, 1966) presentava al Consell Permanent de la Mancomunitat el seu projecte davant l'Estat per adquirir els dos monuments: Poblet i Santes Creus. Poblet estava valorat en aquell Inventari estatal en 123.000 pessetes. Ambdós estaven qualificats

[584] Agustí Altisent cita que es conserva a l'armari VI, calaix 36, de l'Arxiu Monàstic de Poblet. El nunci apostòlic monsenyor Ragonesi i el Cardenal de Tarragona Vidal i Barraquer l'estrenaren el maig de 1920.

[585] AHDB. Fons Mancomunitat. Sig. Q-306, exp. 41 (5), 1922.

i valorats com a edificis destruïts i inservibles, deia Vallès i Pujals: «qual meravella artística és tan preuada com la seva gloriosa història, i en la quietud de quins llocs han descansat i descansen encara, en l'etern repòs de la mort, tantes il·lustres personalitats de la nostra terra».

Era el primer pas de l'intent de compra del monestir per part de la Mancomunitat de Catalunya amb l'objectiu de conservar-los i protegir-los. El conseller Vallès i Pujals exposava com havien estudiat la manera d'aconseguir-ne l'adquisició: «per obtenir finalitat tant alta, era precís que ens valguéssim d'una escusa petita...» S'acolliren a una llei de cessions de 1869, segons la qual l'Estat podia cedir en usdefruit a les diputacions alguns dels seus edificis, sempre, és clar, que es destinessin a serveis que eren competència de les diputacions.

L'equip que estudiava aquella possibilitat utilitzà el reclam de voler crear algunes "Granges agrícoles-assils." Poblet disposava d'una superfície de més de 4 hectàrees. En el mateix estudi també s'hi incloïa Santes Creus.[586] El Consell Permanent de la Mancomunitat prengué els acords corresponents, autoritzant al president Puig i Cadafalch a fer les «gestions i formalitats necessàries per obtenir l'eficàcia» d'aquell acord.

El dia 4 de març el president tramet al delegat d'Hisenda de Tarragona la instància adreçada al ministre. En aquell document es fa referència i es donen xifres corresponents als asilats que estaven a càrrec de la Mancomunitat en tot Catalunya. S'argumenta que molts dels més de 7.000 que hi havia eren fills de pagesos i havien de viure en centres urbans de beneficència. Després d'una llarga exposició demanava la cessió de Santes Creus per fundar-hi una escola-asil: «*Ha sido norma constante de la Mancomunidad cuidar con el más acendrado cariño y con respeto insuperable cuantos restos arquitectónicos e históricos están bajo su cuidado, una labor paciente e ininterrumpida, que ostenta como uno de sus más preciados timbres de gloria, es demostración irrefutable de su actuación en este sentido...*»

S'argüia també que els dos monuments eren una càrrega improductiva per a l'Estat, i que el pas del temps empitjorava la devastació «*comenzada por las turbas saqueadoras*». Amb la cessió, l'Estat tindria la garantia de la conservació «*mejor que ahora en que puestas al cuidado de una insuficiente vigilancia quedan de hecho a merced de cualquier atrevido o despreocupado visitante*».

La Mancomunitat féu la petició per separat en dues instàncies datades el 28 de febrer de 1922. En una de les dues es demanava la cessió «*a la Mancomunidad de las Diputaciones catalanas, a los fines dichos, a titulo gratuito, el antiguo monasterio de monjes bernardos situado en despoblado y en el termino municipal de Vimbodí, llamado Poblet*».

[586] Voldríem fer observar que els dos monestirs estaven en comarques de les quals procedien dos personatges influents en la Mancomunitat el 1922: Pau Robert de Vila-rodona i Josep M. Rendé de l'Espluga de Francolí i estem segurs que un i altre no eren del tot aliens a aquelles aspiracions, tenint en compte la seva vinculació al món agrari i cooperativista.

Certificats els acords del consell favorables a aquella petició presentada per Joan Vallès i Pujals, es nomenà el conseller Anselm Guasch i Robuster per coordinar les gestions pertinents. No coneixem el final d'aquesta història.[587] No obstant, l'equip d'arquitectes que dirigia Jeroni Martorell tingué cura de confegir plànols i escriure les memòries per a la futura restauració de molts monuments a Catalunya, entre ells les muralles de Montblanc amb el seu Portal de Bover, cedit a la Vila per la família de Josep M. Rendé i Ventosa i l'encarrilament de la recuperació arquitectònica de Poblet. De totes maneres, la Mancomunitat poc hi va poder fer. La Dictadura recollí part dels seus projectes i alguns varen anar tirant endavant. En el cas del monestir de Poblet, és sabut que fins a la intervenció d'Eduard Toda cap al 1930 poca cosa s'hi realitzà. La intervenció auspiciada per Toda es veié estroncada per la Guerra Civil. Després del conflicte i amb l'arribada dels monjos el 1940, fou el moment que podem considerar d'important l'actuació restauradora.

[587] L'expedient conservat a l'AHDB (Q-306/41/5) no aporta més informació. Podeu veure *Monografies* núm. 5, de la Diputació de Barcelona a (vist el 30-4-2016)
https://www.diba.cat/documents/429042/4da9b74d-b22f-49a7-a713-ec7e7a581788
Vegeu també LACUESTA, 2000.

13. ELS HOMES I LES DONES

Durant els anys que abasta aquest estudi, a la Conca de Barberà destaquen uns quants noms, alguns força coneguts i d'altres amb un paper important en el desenvolupament social de la comarca, que el temps ha anat diluint. Som conscients que cometrem alguna injustícia en recordar-ne uns i no uns altres, però ens guia, de fet, desvetllar la inquietud en els nostres lectors, de conèixer els trets fonamentals d'aquelles persones i, de passada, deixar constància d'altres noms que mereixerien igualment ser estudiats amb més profunditat, cosa que renunciem a fer-ho per no estendre massa aquest treball.

A part d'aquells dels quals exposem un esbós biogràfic més o menys detallat, incloem unes taules amb els noms que coneixem dels alcaldes dels diferents pobles, dels secretaris dels ajuntaments, dels mestres i les mestresses que exerciren durant el període 1911–1925, dels metges, dels farmacèutics; tots. Entenem que amb la seva personalitat i la seva preparació cultural i cívica influïren de manera determinant en la vida social dels municipis de la Conca.

En el dia a dia de la comarca, d'aquells anys apareixen també els noms dels publicistes que deixaren petjada en el setmanaris de Montblanc, en *El Francolí* de l'Espluga, en les corresponsalies de premsa local o nacional. La llista seria interminable. Ja són prou conegudes les biografies de Josep M. Rendé i Ventosa, Joan Poblet i Teixidó, Albert Talavera i Sabater. Potser no tant la de Pau Queralt i Gaya, el mossèn lluitador i inspirador de tants combats i l'home de *La Conca de Barbará.* Hi ha noms com Àngel de la Guàrdia Grau, Joan Farré i Gual, Àngel Foguet i Òdena, Manuel Miró Esplugas.

També n'hi ha d'altres que potser no van deixar moltes pàgines escrites, però que la seva actitud fou sempre constructiva.

Talment passa amb aquells homes –més que dones, lamentablement– que fundaren o presidiren entitats socials, culturals, recreatives, de socors mutus, esportives o agrícoles. Només els relacionem, però val a dir que foren ells qui arrossegaren els seus convilatans a treballar per al progrés de la comarca.

Algú es pot preguntar per què deixem els clergues a banda amb la influència que tenien en la societat rural, els vicaris i els rectors, a part dels predicadors, locals o forasters. No tenim cap resposta concloent, senzillament són tants els nomenaments, els trasllats d'un poble a l'altre, que hem optat per passar-ne de llarg, tot i reconèixer que estudiar el paper de l'Església durant el primer quart del segle a la Conca de Barberà és un tema atractiu. Entre els sacerdots de l'època hi ha poetes com Ramon Piñes o meteoròlegs com Blai Sans.

Jaume Foraster i Aldomar

(Montblanc, 1881 – Tarragona 1962) Advocat i polític. Fill de l'hisendat Jaume Foraster i Borràs. La seva mare era oriünda de Castelldans. El seu padrí de bateig fou l'advocat de Juneda Ramon Xamar.

El 1912 havia acabat la carrera de Dret i en retornar a Montblanc participà en els moviments nacionalistes de caire republicà, essent elegit president de la Joventut de UFNR a Montblanc (Mayayo, 1986:218). S'havia constituït en el si del Centro de Unión Republicana la Joventut d'Unió Federal Nacionalista Republicana i a la primera junta de govern acompanyaven Foraster Aldomar, Pere Solanellas, Ramon Vives, Emili Capdevila i Josep Roig. (*GdC.* 58, 11-1-1912, 3)

Els joves de la Conca de Barberà que varen tenir l'oportunitat d'anar a estudiar a Barcelona s'impregnaren dels aires de la Renaixença, de l'esperit catalanista. Estaven sadollats de les doctrines emancipadores dels treballadors. En un acte públic Jaume Foraster gosà proclamar que la propietat privada era un robatori, amb el consegüent rebombori i l'emprenyament del seu pare, un dels propietaris montblanquins més importants (MAYAYO, 1986:79).

Tan bon punt se situà en una posició política destacada a la seva vila començà a exposar les seves idees en el setmanari *Gazeta de la Conca.* El 18 de maig de 1912 publicava "El Banc Nacional Agrari". Josep de Zulueta havia proposat la seva creació al Congrés dels diputats el 26 de febrer d'aquell any. Els republicans federals consideraven necessària la creació d'aquella entitat per facilitar el finançament a la pagesia. S'adheriren a la proposta Laureà Miró i Julià Nougués.[588]

En l'edició del 15 de juny publicava "Catalunya y'l progecte de Mancomunitats" on blasmava el pla presentat per Canalejas al Congrés de diputats sobre aquella qüestió (*GdC.* 63, 15-6-1912, 1). Potser la frase més definidora de la seva posició en aquell moment és la que utilitza en començar el seu text: «Els que sustentem en la nostra terra ab tota integritat els ideals nacionalistes...». Se sumava així a les crítiques que rebria el projecte de mancomunitats des de les files republicanes, no per no estar d'acord amb la creació de la Mancomunitat, sinó pel que escrivia Foraster Aldomar: «Jo desitjava qu'el nou projecte dongués vida a la nostra història, facilitats per l'evolució del Dret civil català, dignifiquès l'ús de la nostra llengua, facilités

[588] VALLES i MARTÍ, *Julià Nougués*... Inèdit. També *La Vanguardia*. 27-2-1912, p. 7

l'expansió de la nostra riquesa, però en realitat dit projecte ers irrisori en l'ordre econòmich, completament nul en l'ordre jurídich; continuarem després de la Mancomunitat, els patriotes catalans reclamant pera la nostra terra un Parlament propi, una judicatura autònoma, una Hisenda pròpia, totes aquelles funcions qu'entenem pròpies, inherents a la nostra condició de poble que reuneix els caràcters de una vera nacionalitat».

L'article no va caure bé a mossèn Pau Queralt i durant un parell de setmanes el jove advocat republicà i el cap dels conservadors montblanquins –que en aquell moment no publicaven cap setmanari– mantingueren una viva polèmica sobre el model de Catalunya, tan allunyat que es proposava entre el de Prat de la Riba i el de Pi i Margall o Almirall. Sobretot, els republicans optaven per la desaparició de la monarquia i als homes de la Lliga ja els anava bé aquell règim.

La *Gazeta de la Conca* publicava textos d'una mena d'amalgama ideològica que no tenia massa futur. Havia seguit a *La Conca de Barbará*, després d'uns anys de no haver-hi premsa local a Montblanc. S'hi havien incorporat homes joves amb tarannà més progressista. La *Gazeta de la Conca* desapareixia amb un comiat ben explícit, en l'edició del 12 d'abril de 1913 (PUIG i altres, 1995:48).

Jaume Foraster va participar en l'Assemblea Nacionalista de Tarragona de la tardor de 1912. Segons ell, les diferències entre republicans i monàrquics, liberals o conservadors, amb les seves discussions i diferents punts de vista no impediríen lluitar per assolir «dintre Catalunya la recatalanització dels catalans, y davant de l'Estat el respecte d'aquest a la personalitat catalana». I seguia: «De tot cor voldria que poguessim ben aviat, els catalans patriotes, assolir tan enlairats propòsits; tenim per lograrho la força de la rahó, la força del nombre; tenim fé en el nostre ideal i tenim al costat nostre les modernes corrents dels pobles europeus; es qüestió de ferho valdre y aixís convertirem en realitat viventa l'ideal nostre, tan bellament expressat en les deliberacions de l'Assemblea per la ilustre poetisa catalana Agnès Armengol ab aquestes rebels paraules: Cal ressorgir la Catalunya rica,/Cal recavar la Catalunya plena,/Cal obtenir la Catalunya nova».

Obrí el seu despatx professional al carrer de Santa Tecla, 27 de Montblanc. Jaume Foraster formava part dels joves catalanistes montblanquins. A finals de 1915 es produí el trencament del sector catalanista d'esquerra que formava part de la redacció del setmanari *La Conca de Barbará.* Aquell trencament es personalitzà entre la figura de Pau Queralt i Gaya i la gent de la Lliga i Joan Poblet i Teixidó, líder d'una opció més progressista i reformista, que estava més per la defensa dels interessos agrícoles i catalanistes. S'aplegaren al seu voltant un bon gruix de persones joves que el gener de 1916 fundaren el setmanari *L'Escut.*[589]

L'estiu de 1915 era jutge municipal a Montblanc i s'ocupà del Jutjat de Primera Instància durant un mes per absència del titular.[590]

[589] Vegeu MAYAYO, 1986:228.
[590] *LCdB.* 21-8-1915, núm. 80, p. 3.

El 1916, en nom dels republicans nacionalistes, donà suport al candidat Albert Dasca, enfront del candidat radical. Anys més tard, ja resident a Tarragona, va presidir la delegació provincial de la Unió de Vinyaters de Catalunya. Va col·laborar amb Albert Talavera en diferents tasques relacionades amb la Federació Agrícola de la Conca de Barberà.

El juny de 1917 es casava amb Joana Dasca, filla del diputat del districte electoral de Valls Montblanc, Albert Dasca i Boada. El 1921 era nomenat jutge municipal.[591]

Rosa Conangla i Fontanilles

Germana del publicista, escriptor i poeta Josep. Rosa Conangla era una d'aquelles dones que deixaren la seva petjada vinculada a la seva fe. El 1915 escrivia dos articles al setmanari *La Conca de Barbará:* "Setmana Santa" i "Sagrat Cor" que se celebrava per la diada de Sant Pere.

El 1916 era elegida secretaria de l'Escola Dominical de Montblanc i el 1927, en reorganitzar-se la Tercera Orde de Sant Francesc d'Assís, també en fou nomenada secretària, entre les germanes que hi ingressaren. L'orde consagrada a l'Església Catòlica i dedicada a la penitència, disposava a Montblanc del convent de la Serra, de monges clarisses.

Dolors Rosell i Arnó, vídua de Pau Sales

Una altra de les dones de l'època que escriví en els setmanaris comarcals i, fins i tot, en algun diari de Reus, fou l'espluguina Dolors Rosell i Arnó. També una dona d'església, casada amb Pau Sales i sobretot una dona amb caràcter. Els seus textos a *El Radical* de Reus, que havia fundat i dirigia Felip Cabeza i Coll ja ens situen el personatge. A *La Conca de Barbará* hi publicà "Santa Missió" el 1917 i "Carta oberta" el 1918. El 1916 havia enviudat. El seu marit havia fet de cafeter al cafè del Xalet a l'Espluga, que sembla ser que no es distingia massa per la seva bona fama. Sobre aquella doble moral havia mantingut les seves discrepàncies amb el corresponsal a l'Espluga de *L'Escut,* Josep Miquel i Rovira.[592]

Dolors Rosell Arnó, quan signà els escrits inclosos en aquest llibre ho fa com a vídua de Sales (Pau Sales Cuadras). El 1917 era tresorera de l'Associació Catequista de l'Espluga de Francolí (ROCA, 2005: 122). Altres referències a VALLÈS, 2008. Pau Sales Cuadras era carlí i el març de 1901 actuà com a apoderat de Joan Bernat Torres en les eleccions. El 1922 figura com a sòcia del Sindicat amb l'alies Xaleta. Cafè Xalet. El cafè del carrer Major que el 3 d'agost de 1899 fou l'escenari de la reunió on s'organitzaren els avalots de l'endemà que acabarien amb la mort del cobrador (VALLÈS, 2014b). El 1903 el regentava Tomàs Civit que vivia al carrer de la Pedrera de l'Espluga de Francolí i actuà com a testimoni en el judici.

[591] *LNC.* 26-11-1921, núm. 157, p. 5.

[592] Vegeu VALLÈS i MARTÍ, 2008 i del mateix autor *Relats i cròniques.* Inèdit.

(ACCB. Fons Notarial. Josep Lacot Rodríguez, Sig. 774, núm. 34 de 3-8-1903, protest d'una lletra de canvi). Vegeu VALLÈS, 2014b.

Fèlix Foguet i March

Nasqué a Montblanc el 1891 on cursà els primers estudis.[593] Fou ajudat econòmicament per la Cambra Agrícola Oficial de Montblanc que liderava Joan Poblet i Teixidó. Viatjà a Barcelona per estudiar a l'Escola Catalana de Mestres, on destacà per la seva vocació i capacitat pedagògica. Exercí de professor en el col·legi Mont d'Or a la capital catalana. Publicà a la *Gazeta de la Conca* diversos articles de caire pedagògic i promogué el Míting Pedagògic de Montblanc, que se celebrà el 8 de desembre de 1912. La campanya d'aquest setmanari en relació amb aquella trobada, que es volia diferenciar de les *misiones pedagógicas* organitzades per l'autoritat governamental, posa de manifest l'entusiasme amb el qual fou plantejada i desenvolupada i ja una vegada fet, el disgust que produí a Foguet la poca assistència de mestres d'escoles públiques nacionals a la trobada.

Inicià la seva labor periodística amb uns articles de caire lúdic i cultural. En l'edició del 10 d'agost de la *Gazeta de la Conca,* núm. 71, publicà "Els jochs populars medis de cultura". Hi expressa tota mena d'opinions sobre els jocs dels infants, sobretot nois, recorrent a les teories que ell coneix en favor i en contra de la "fal·lera" de jugar. Poc a poc s'endinsa en les modernes tècniques pedagògiques, que defensa i propaga. En el següent text vol posar esperances en el futur desplegament de la Mancomunitat per fer créixer la vitalitat catalana. (*Gazeta de la Conca,* núm. 71, 17-8-1912, p. 1. "Especialització de la nostra cultura").

Així seguí fins que el mes d'octubre plantejà la seva "Missió Pedagògica." Primer preguntà si els montblanquins sabien què era una "missió pedagògica": «una mena de prèdica que conjuntament fan varis senyors, animorats de les coses de l'Escola y molt interessats en totes les maneres de la educació dels vostres fills...». Fèlix Foguet era un d'aquest enamorats i deixà escrita una pàgina important en la història de Montblanc pel que fa a pedagogia, a la qual seguiren altres grans mestres.

Estava previst celebrar aquell acte el 13 d'octubre. Fou suspès. L'Ajuntament de Montblanc considerà que la idea era bona i s'havia de fer alguna cosa. S'optà per denominar-lo "Míting Pedagògich" i es va fer el 8 de desembre. Els textos que s'hi dedicaren des de les pàgines de la *Gazeta de la Conca* (núm. 86 i 87 de 23 i 30 de novembre de 1912) expliquen extensament els propòsits dels organitzadors i miren de captar l'atenció d'aquells professionals a qui va adreçat, a més dels pares dels nois i noies en edat escolar.

---

[593] Moria a Barcelona el 21-5-1913. Vegeu *La Conca de Barbará.* núm. 16, de 30-5-1914, p. 1-3. Diversos escrits dedicats a la seva memòria. També GRAU, BADIA, 2008.

Col·laboraren en l'organització d'aquella jornada els membres de l'Associació de Mestres Públics del Partit Judicial de Montblanc. Havien d'intervenir-hi, a més d'ell, Manuel Ainaud, director del Nou Col·legi Mont d'Or de Barcelona; Enriqueta Anjaumà, mestra pública de Cornudella; Paulí Bayer, mestre públic de Montblanc; Alexandre Galí, director de l'Escola Vallparadís de Terrassa; Eladi Homs, publicista i expresident de les Institucions Pedagògiques dels Estats Units; Josep Serrano, director del Col·legi Sant Tomàs d'Aquino de Valls; Francesc Valle, president de l'Associació de Mestres públics del Partit, i els mossens Josep Gaya, canonge de la Seu de Lleida, Blai Sans, rector de la parròquia de Sant Miquel de Montblanc i Josep Vinyes, plebà de Santa Maria de Montblanc.

Pel que fa als assistents, adherits i representacions presents a l'acte, se citaven en l'edició del 14 de desembre (núm. 89, p. 2) i el resum de les intervencions es publicava a les pàgines 3 i 4 de la mateixa edició. Cal fer esment encara d'un altre text de Foguet relacionat amb aquell acte (*Gazeta de la Conca,* núm. 91, 28-12-1912, p. 1) "Acabem!" es titula i hi expressa tot el seu disgust amb l'esperança, això sí, que l'èxit acompanyarà els "demés que a la Conca's fassin, ab o sense les cooperacions que han mancat a aquest." Fèlix Foguet no en podria organitzar cap més. La mort el sobtava cinc mesos després d'aquell Nadal.

Abans hem citat l'Associació de Mestres Públics del Partit Judicial de Montblanc. Pel que coneixem, la Junta Directiva estava formada per Francesc Valle, mestre de Blancafort, president; Josepa Cabré, mestra de noies a Barberà, com a vicepresidenta; Salvador Ninot, mestre a Sarral, tresorer; Antoni Muntanyola, mestre de Solivella, en el càrrec de secretari i la mestra de Vilaverd Dolors Serra, com a vicesecretària.

August J. Escandé i Barthés

Enginyer elèctric i comerciant francès. Al sud de França és un cognom habitual, però fins avui no n'hem pogut esbrinar res més. En el *Diccionari Biogràfic Històric de Montblanc* de GRAU i PUJOL, Josep M.T. i BADIA i BATALLA, Francesc, es diu "El darrer terç del segle XIX instal·là a Montblanc una fàbrica d'electricitat amb gas en un local de la Muralla de Sant Francesc, per subministrar llum a la vila.[594]

Per la importància que donem a l'home que va difondre el corrent elèctric per la Conca de Barberà a partir de la primera dècada del segle XX, ampliarem les dades que coneixem d'ell.

Sabem que el fluid elèctric a Montblanc, a partir de 1900, el subministrava Manuel Arimany i Balcells des de les instal·lacions de la seva fàbrica del Molí de Poca, que havien posat en funcionament amb el seu nebot, l'enginyer fill de l'Espluga de Francolí i propietari del molí, Ramon Carreras i Arimany.

[594] GRAU, BADIA, 2008. També hi ha alguna referència a Josep M. Badia i Batalla. "Notes sobre el subministrament elèctric a Montblanc". A Vicenç Bayona i Cardona. "Montblanc i l'electricitat". Tot a *El Foradot* (39) 2006, 4-8.

L'empresa també subministrava electricitat a l'Espluga, però sembla que no anava prou a l'hora. El setembre de 1903 Arimany féu una important rebaixa en el preu de la contractació i instal·lació a nous domicilis, amb rebaixa inclosa de les làmpades i accessoris. Si aquells que ja eren abonats feien alguna millora, també es podien beneficiar de la reducció.[595]

La qüestió de la llum anava de mal en pitjor i el gener de 1904, des de les pàgines de *La Conca de Barbará,* s'expressaven les queixes per les deficiències en el subministrament: [596]

El febrer de 1907, August Escandé, junt amb el constructor barceloní Manuel Dourella, havia participat en la instal·lació d'uns arcs voltaics al port de Tarragona. El dia 13 s'inauguraren i s'encenien sobre el moll.[597]

Pel que veiem, el 1909 havia participat en la decoració dels nous locals de l'Agència a Tarragona de la companyia Catalana General de Crèdito. Entre els membres del Consell d'Administració hi havia Joan Sanfeliu. Escandé junt amb l'artesà tarragoní Clanchet s'havien ocupat de la part elèctrica.[598]

El 1910 oferia al poble de Santa Bàrbara, l'Ajuntament i particulars, la possibilitat de conduir-hi la llum elèctrica per a l'enllumenat. Es féu acompanyar per l'alcalde i tinent d'alcalde d'Amposta, on suposem que Escandé ja havia fet la corresponent instal·lació.[599]

J. Casanovas (Ll. Astrea) escrivia a l'*Espitllera* el 1988, seguint Antoni Palau i Dulcet: «... entre quines millores socials ja disfrutaven de l'electricitat, innovació que portà a la nostra vila un emprenedor home de negocis francès anomenat August Escandé i Barthés qui, a començament del segle XX s'establí a la nostra vila juntament amb l'esposa i el seu fill, instal·lant en un local de la Muralla de Sant Francesc la maquinària que produïa la corrent elèctrica, i consistent en un motor que funcionava amb el que llavors se'n deia "gas pobre", alimentat amb carbó mineral o "de pedra", del qual en tenia cura un operari molt "moreno" conegut pel "Pasqualé"...». [600]

El mateix encarregat de la fàbrica tenia cura de les possibles incidències que es produïen en el subministrament. La mateixa fàbrica venia les bombetes incandescents, al preu de dos rals: «Sembla ser que al senyor Escandé li plaïa viure a la

[595] *LCdB.* 27-9-1903, núm. 24, s/n. [3]

[596] *LCdB.* 31-1-1904, núm. 42, p. 1 i 3. Article titulat "Indiferencia y abandono" signat per AFO (Agustí Foguet i Òdena), del qual parlem a bastament en el capítol dedicat a la electricitat a Montblanc d'aquest mateix treball.

[597] *Diario de Tarragona,* 14-2-1907, núm. 39, p. 1. De fet hi consta Mr. Angoste Escande, però és Auguste. També hem trobat moltes altres cites on s'accentua el cognom: Escandé. Nosaltres mateixos vam cometre un error en seguir altres publicacions en la nostra obra *L'Espluga de Francolí en els setmanaris de Montblanc (1903-1923),* Valls, 2008, quan anotàrem Agust Escudé, com hem vist en algunes publicacions. Vegeu també *La Vanguardia,* 14-2-1907, "Notas Tarraconenses."

[598] *Diario de Tarragona,* 2-1-1909, p. 1.

[599] *Diario de Tarragona*, 1-2-1910, p. 2.

[600] CASANOVAS, agost-setembre 1988, núms. 80-81, p. 39. PALAU i DULCET, 1931.

nostra vila [Montblanc] doncs, comprà una vinya prop de la carretera de Lilla, abans d'arribar al pas a nivell del tren però, com sia que al cap d'uns anys l'empresa multinacional coneguda vulgarment per la Canadenca li comprà les instal·lacions, es vengué la vinya i s'absentà de la vila».

És possible que a Casanovas el traís la memòria, però alguna cosa en traiem del seu text. Igualment passa amb l'article de Vicenç Bayona.[601] Per un costat ens diu: «L'electricitat la va portar a Montblanc un emprenedor home de negocis francès anomenat August Escandé i Barthés, qui a començament del segle XX, s'establí a la Vila Ducal juntament amb l'esposa i un fill, instal·lant en un local de la muralla de Sant Francesc, per més precisar a prop del portal de Sant Jordi, una màquina que produïa el corrent continu».

Després d'una sèrie de consideracions tècniques sobre el "gas pobre" i la tècnica per a la fabricació de l'electricitat a través d'un alternador, passa a documentar que el 9 de novembre de 1900 es constituí una comissió per estudiar el contracte amb Manuel Arimany i Balcells per tal de subministrar el fluït elèctric a Montblanc.

Manuel Arimany s'havia assabentat de la subhasta que faria l'Ajuntament i hi optà per un import de 1.560 pessetes anuals. Donava conformitat a les condicions que s'exigien i explicava d'on sortiria la producció del corrent elèctric:«*La fuerza motriz se dará por medio de un salto (de agua) de 13 metros de altura con 450 libras de agua por segundo lo que desarrolla una fuerza de 75 caballos existente en el molino del llamado del Poca y para la* época *de escasez de agua con el vapor de 30 caballos existente en la misma finca, aumentado con otra que se pondrá de la fuerza necesaria*».

El 8 de gener de 1901[602] la corporació municipal de Montblanc aprovava atorgar la concessió a favor de Manuel Arimany. La fàbrica instal·lada en el Molí de Poca, finca propietat de Ramon Carreras i Arimany, nebot de Manuel Arimany, funcionà abans de 1902 i no subministrava llum a Barberà de la Conca, on l'energia hi arribà després que August Escandé, a partir de 1910, comprés als citats empresaris la concessió, no pas la finca, i produís electricitat a la seva factoria de la Muralla de Sant Francesc núm. 3 de Montblanc.[603]

Seguint el mateix autor Vicenç Bayona sabem que el maig de 1905:«... comencen les irregularitats del subministrament de l'energia elèctrica per les quals se l'imposa al concessionari Sr. Arimany per part del municipi de Montblanc, una multa de 250 pessetes que ell aviat va recórrer, demanda que fou denegada. Aleshores se l'incoà el consegüent expedient sancionador, el quals motius queden reflectits

[601] BAYONA, 2006: 4-8. Article sense cita de les fonts ni notes a peu de pàgina.

[602] ACCB. Fons Municipal de Montblanc. Actes 1901. En l'acta del 19-1-1901 Arimany es compromet a tenir enllestits els treballs per la Festa Major, a fi de poder inaugurar el servei. No hi ha cap acta amb data 8 de gener de 1901 i tampoc s'editava premsa setmanal a Montblanc en aquell moment.

[603] BAYONA en el seu article descriu també, seguint Antoni Carreras i Casanovas, les instal·lacions existents al Molí de Poca.

per "*el abandono lamentable del suministro eléctrico interrumpido a menudo y por las continuas interrupciones del mismo no justificadas*».

Fou així com el, 27 de març de 1906, l'Ajuntament autoritzava el traspàs de la concessió als empresaris targarins Cucurull i Cañellas. Posteriorment, el 30 de juliol de 1910 s'aprovava un nou traspàs a favor d'August Escandé que ja tenia la seva fàbrica en funcionament. El 1912 l'enginyer francès venia la concessió, la xarxa de distribució i la cartera de clients a la companyia Energia Elèctrica de Catalunya, que féu arribar el fluït a la Conca des de la ciutat de Reus. Pocs mesos després, el 1913, aquella companyia fou absorbida per Riegos y Fuerzas del Ebro, S.A.

Tornant a la persona d'August Escandé i Barthés, en el padró d'habitants de Montblanc de 1910,[604] consta que la família viu a la Muralla de Sant Francesc, núm. 3 i figuren en el padró amb el registre núm. 638. Se'ls qualifica de transeünts a ell, la seva esposa i el seu fill: «Escandé Barthes, Augusto Juan, 40 anys, nascut a Le Rialet, (departament del Gard, ─2011, 54 habitants─ districte de Castres), França».

És casat, naturalment consta que sap llegir i escriure tant ell com la seva esposa i el seu fill i fa 7 mesos que habiten a Montblanc. Cap d'ells ja no figura en el padró de 1920. A la casa hi ha empadronats:

> Pinard Soleau, Agustina, 44 anys, filla de Rochefort sur Mer, França.
> Escandé Pinard, Agustin, 18 anys, nascut a Rochefort sur Mer, el poble de la seva mare.
> Ribé Montserrat, Teresa, 27 anys, nascuda a Montblanc, no sap llegir ni escriure, és soltera, serventa i considerada veïna del poble.

Durant els anys que la família Escandé visqueren, malgrat que fos de manera provisional, a Montblanc, el seu fill Agustí E. Escandé i Pinard s'integrà al poble. En la processó de Corpus de la Parròquia de Sant Miquel de 1911 fou el pendonista.[605] Col·laborà especialment a través de la delegació local de la Creu Roja, que arribà a presidir.[606] Mentre en fou delegat, s'organitzà una rifa per subvenir les despeses generades amb l'establiment d'un hospital provincial per assistir als epidemiats. Els camillers de la Creu Roja montblanquina feien les pràctiques al pati de la fàbrica d'electricitat del seu pare.

L'agost de 1912 Escandé Pinard formà part de la comissió que organitzà els actes de la visita de la Infanta Isabel de Borbó a Poblet. El gener de 1913 pertanyia a la comissió per aixecar un monument a mossèn Cinto Verdaguer a Barcelona i ell mateix hi féu un donatiu de 25 pessetes.

El mes de març de 1912 s'organitzà a Montblanc una funció a benefici dels soldats ferits al Rif. L'enginyer August Escandé va oferir gratuïtament la llum per aquell acte, com una col·laboració més.[607]

[604] ACCB. Padró i índex del padró d'habitants de Montblanc, 1910.

[605] *GC.* 17-06-1911, núm. 11, p. 3.

[606] Vegeu *GC.* 23-12-1911, 13-01-1912 i 20-01-1912, núm. 38, 41 i 42, respectivament, p. 3, 3 i 1. La Creu Roja en aquell temps tenia el seu domicili a Montblanc, al carrer Major, 50, primer pis.

[607] *GC.* 30-03-1912, núm. 52, p. 3.

Després de desmantellar la fàbrica el 1914, la família es traslladà a viure a Barcelona. Agustí, el març de 1915, estava "incorporat a un regiment que opera en la línia de foc del territori de Flandes, composat per francesos del Roselló, que tots parlen català. Molt desitgem que el simpàtic company, qui lluita per la seua Pàtria, en surti en bé i Déu el guardi de tot mal." [608]

Macià Guarro i Ribé

(Montblanc, 1863 – 1953) Advocat i polític republicà federal. Estudià les primeres lletres a l'escola del seu pare i el batxiller a l'Institut de Tarragona. Es llicencià en dret a la Universitat de Barcelona el 1883. El mes d'agost de 1890 es va casar amb Mercè Monfar Potau. Era cunyat d'Albert Dasca i Boada.

El 1888 fou regidor a l'Ajuntament i alcalde del juliol de 1899 al desembre de 1901. Fou jutge municipal del Vendrell l'any 1895 i de Montblanc el 1903. President del Centro Unión Republicana el 1905. Diputat provincial el 1914 i, com a tal, diputat de la Mancomunitat de Catalunya, on fou membre del Consell Permanent i conseller d'Ensenyament. Tornà a l'alcaldia de Montblanc el 1931. El 1937 fou fiscal municipal i després jutge de 1ª Instància a Montblanc.[609] Fou membre del Tribunal Contenciós Administratiu de l'Audiència Provincial de Tarragona.

Afiliat al Partit Republicà, fou candidat a les eleccions municipals de 1887. El mes de juny sortí elegit regidor, però se'l declarà incapacitat per minoria d'edat, per no estar emancipat i per ser recluta disponible. Tanmateix, sabem que el 1890 era síndic de l'Ajuntament de la vila ducal. El juny de 1888 era el vicepresident del Círculo Republicano de Montblanc i, el 1905, president del Centro Unión Republicana.

El 1912 era president de L'Artesana. El 1913 fou nomenat candidat a diputat provincial pel partit d'Unió Republicana pel districte Valls-Montblanc. L'acompanyaven Artemi Padró Sanromà i Josep Mestres Miquel.

A finals de gener de 1915, en la seva condició de diputat provincial, prengué part al míting organitzat a Valls per la Unió de Vinyaters, per protestar contra el projecte de llei de restablir l'impost de consums sobre el vi. Aquell any fou designat vocal de la Junta d'Estadística del Treball i membre de la comissió Permanent de Foment. El 1917 formà part d'altres comissions com a diputat provincial i de la Mancomunitat.

El desembre de 1915 signava, amb altres diputats, una moció per ser presentada a Madrid, per demanar que s'establís a la capital una càtedra de Llengua Catalana per tal que tots els funcionaris que desconeguin la nostra parla puguin aprendre-la abans de venir a nostra terra.[610]

El maig de 1921 era el candidat republicà catalanista per a les eleccions a diputat provincial del districte Valls-Montblanc, però no va ser elegit. Pocs dies abans del

[608] *LCdB*. 6-3-1915, núm. 56, p. 3.
[609] GRAU, BADIA, 2008.
[610] *El Poble*, 11-2-1915, núm. 7, p. 4.

Nadal de 1922, intervingué en el míting a Montblanc de la Federació Republicana Autonomista, amb personalitats com Marcel·lí Domingo, Pere Lloret, Julià Nougués o Pau Robert. El 1930 era present en la fundació de l'Associació d'Esquerres a Montblanc. El 12 d'abril de 1931, n'era el president i entrava a l'Ajuntament.[611]

Manuel Potau i Grau

Manuel Potau i Grau (a) el Potau. Nasqué a Sarral el 1880 en el si d'una família republicana. El seu pare era un ferm seguidor de les tesis de Pi i Margall i responsable al poble que se celebrés cada any, la data de l'onze de febrer per commemorar la proclamació de la Primera República a l'Estat espanyol el 1873.

El primer de juliol de 1909 entrava com a regidor a l'Ajuntament del seu poble. Durant la Setmana Tràgica, Manuel Potau formava part del Comitè Republicà de Sarral. En aquesta vila s'impedí que els joves que havien d'anar al servei a l'Àfrica poguessin marxar del poble.[612] Del gener de 1910 fins al desembre de 1911 ocupà el càrrec de primer tinent d'alcalde.

Fins a la seva elecció com a diputat provincial el 1921, Manuel Potau ocupà el càrrec de subcaporal del sometent local.[613] El mes d'agost d'aquell mateix any era nomenat jutge municipal.[614] El desembre de 1921 moria la seva mare Maria Grau i Sanahuja i la premsa publicada a Montblanc el qualifica de "ferm nacionalista" i el citava com a diputat de la Mancomunitat.[615]

Aquell any per la diada de Sant Josep s'estrenava a Sarral *Patriamor* obra de teatre escrita pel sarralenc Antoni Mateu i Poblet. Manuel Potau, bon aficionat al teatre, interpretava el paper del protagonista. L'obra està ambientada en una comarca catalana en temps d'eleccions.[616] Potau era un líder nat al seu poble.

El dia 12 de febrer de 1922 era prevista a Montblanc una gran festa patriòtica. Com a diputat provincial acompanyà el president de la Mancomunitat Josep Puig i Cadafalch als actes en els quals es donà el nom d'Enric Prat de la Riba a la plaça Major de la Vila Ducal.[617] El diumenge 19 de novembre i, emmarcada en la campanya autonomista que vivia Catalunya aquell any, a Sarral s'organitzà un acte per "*Nostra Parla.*" Un acte de propaganda nacionalista i d'homenatge a la llengua catalana. Obrí aquell acte Manuel Potau presentant els oradors.

[611] Roser Puig ha escrit la fitxa pel diccionari de diputats de la Mancomunitat. http://www.diputatsmancomunitat.cat (Vist 10-5-2016)

[612] MAYAYO, 1986: 215 i 216. Citant *El Baluard,* núm. 11, Setembre-octubre 1984, pp. s/n. Article de Josep Antoni Bonet: "Els fets del tiràs."

[613] *LNC.* 14-6-1919, NÚM. 27, p. 9.

[614] *LNC.* 23-8-1919, núm. 37, p. 7.

[615] *LNC.* 31-12-1921, núm. 162, p. 5.

[616] Les eleccions municipals de 1921 comportaren molts conflictes a diferents pobles. A l'Espluga de Francolí, per exemple, hi hagué problemes que acabaren al jutjat. (VALLÈS i MARTÍ, *Relats i cròniques.* Inèdit.)

[617] *LNC.* 14-1 i 18-2 de 1922, núms 164, p. 1, i 169, pp. 1 i ss..

Potau també s'encarregà de cloure'l amb paraules "plenes d'amor a Catalunya." [618]

El juliol de 1922 Manuel Potau presidia el Centre Republicà Autonomista de Sarral. L'abril de 1922 s'havia encetat el plet entre els dos sindicats agrícoles de Sarral i la Fassina Cooperativa del Molí de Poca, de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà. Els dos sindicats units signaren un pacte amb el candidat a diputat a Corts el liberal Lluís Plandiura. Sarral s'havia venut el cens. Els socis del Centre Republicà Autonomista liderats per Manuel Potau estaven disposats a moure brega, però els dirigents i apoderats del candidat republicà Lluís Figueroa, que es presentava pel districte del Vendrell, al qual pertanyia Sarral en les eleccions a Corts, foren cridats per l'alcalde i els pressionà per tal de fer costat als sindicats agrícoles en aquella situació que travessaven. Per tal d'evitar mals majors, els republicans sarralencs no sortiren de casa l'endemà que era la cita electoral. Plandiura obtingué a Sarral 505 vots d'un cens de 566. El candidat republicà Figueroa, ni un.[619]

A partir del setembre de 1923 totes les aspiracions de Catalunya s'anaren en orris per l'acció nefasta de Primo de Ribera. No trobem activitat política de Manuel Potau fins els anys trenta.

Salvador Roca i Ballber

Salvador Roca i Ballber neix a Barcelona el 24 de juliol de 1862. Estudià a França el curs 1886-1887. Té la nacionalitat francesa. El setembre de 1888, amb el títol de metge cirurgià oculista, obre una clínica al carrer del Bisbe núm. 2, 1r., a tocar de la plaça de Sant Jaume de Barcelona. El juliol de 1896 la Société Française d'Hygiène el nomena Membre Associat Estranger.

Casat amb Elvira Carsi i Carsi el 25 de gener de 1895, el matrimoni tingué diversos fills, molts dels quals moriren albats. A la ciutat comtal canvien diverses vegades de domicili.

Les diferències socials en la Barcelona del segle XIX ajudaven a l'endogàmia familiar. Per tant, no és d'estranyar, que les quatre nissagues que conflueixen en el matrimoni de Salvador Roca i Elvira Carsi en siguin un bon exemple. El pare de Salvador, Narcís Roca Armengol s'havia casat amb Ramona Ballber Cortés. Era fill de Sabadell i entre altre patrimoni regentava una fàbrica tèxtil a Castellvell i el Vilar.

[618] *LNC.* 25-11-1922, núm. 209, p. 7.

[619] Vegeu MAYAYO, (dir.) 2008: 73 i ss. A la pàgina 83 hi podeu veure la transcripció d'un document de Teresa Farré esposa del diputat provincial Manuel Potau i Grau redactat el 20 de maig de 1923 i publicat en el número 33 d'*El Baluard,* corresponent als mesos de maig-juny de 1988. També sobre el plet de la Fassina podeu veure VALLES i MARTÍ, 2014a: 133 i ss. Sobre la venda del Cens electoral de Sarral podeu veure *La Nova Conca,* núm. 233, de 12-5-1923, p. 5, text reproduït de *La Segarra Nacionalista,* 10-5-1923, p. 4.

El setembre de 1894 mor el vell Roca Armengol i els descendents prenen inventari, amb la qual cosa podem conèixer els béns familiars.[620] Salvador Roca el 1896, ja casat, atorga testament i deixa única hereva a la seva esposa. Elvira Carsi mor el 1930 i ell viurà fins a 1941. Serà, doncs, el fill Ramon Roca i Carsi qui el 1943 haurà de tramitar l'herència dels seus pares.

Les famílies Roca i Carsi adquireixen en subhasta judicial els béns deixats per Pere Antoni Torres i Jordi situats a les Masies de l'Espluga de Francolí. Entre 1906 i 1930 es pot assegurar que fou l'època més esplendorosa de l'establiment. La burgesia barcelonina, passats els anys del pistolerisme a la capital, disposava de pau i de prosperitat econòmica. L'èxit fa pensar en la possibilitat de convertir els hotels Vil·la Engràcia i Vil·la Torres [Francolí] en un casino i millorar-ne les instal·lacions. Degué pensar en aquesta possibilitat abans del cop d'estat de Primo de Rivera i, en produir-se aquest, el degué deturar. El 1928, ja amb el pes de la dictadura minvat recuperà el projecte, però se n'anirà en orris amb l'adveniment de la República. L'endeutament fa inviable el projecte i el juny de 1936, un mes abans de l'aixecament militar, és novament subhastat. Salvador Roca mor l'onze d'agost de 1941.

Àngel de la Guàrdia Grau i Mata

Nascut a Maspujols el 3 d'agost de 1887 a cal Pujol. Perdé la mare en néixer el darrer dels seus germans. El pare es va tornar a casar i això causà la diàspora dels fills més grans.

Estudià al Seminari de Tarragona on coincidí amb Higini Anglès, un any més gran que ell. La mútua amistat perdurà en el temps i Grau col·laborà amb mossèn Higini en la recerca de músiques i cançons per les contrades tarragonines, on ell recollia les lletres.

Atret per la vocació literària, deixà el Seminari i es traslladà a Barcelona. Féu classes de grec i llatí a la Universitat Autònoma de Barcelona i entrà en contacte amb els cercles literaris i intel·lectuals de la ciutat. Publicà en revistes i premsa, entre la qual destaquen els setmanaris de Montblanc i de Valls. Es casà el 1917 amb la bibliotecària Júlia Aldaz i Demay, col·laboradora d'El Patufet.

També féu amistat amb Joan Puig i Ferreter que des de l'Editorial Proa li publicà *El repòs imaginari,* l'única novel·la que se li coneix.

Políticament participà en la fundació d'Unió Democràtica de Catalunya. En esclatar la Guerra Civil es refugià a la casa pairal de Maspujols. Es creà un parèntesi en la seva producció com a escriptor. Acabat el conflicte retornà a Barcelona, però no pogué recuperar la feina de professor universitari. Sembla que continuà escrivint, però la seva obra resta inèdita.

[620] Fons particular de Vil·la Engràcia. Famílies Querol i Segarra. Documentació cedida a aquest autor.

El seu darrer i definitiu viatge a Maspujols fou el 28 de desembre de 1952, on, a la casa pairal caigué per les escales. Fruit d'una embòlia, ja no va parlar mai més. Va morir el dia 23 de març de 1953[621] a l'edat de 65 anys.

Fou col·laborador assidu de *Catalunya Nova* (1910-1912) i *La Veu de Tarragona,* (1918) de Tarragona; *Gazeta de la Conca,* (1911-1913); *La Conca de Barbará,* (1914-1918) i *La Nova Conca,* (1919-1921), de Montblanc; *La Veritat,* (1910) i *Pàtria,* (1912-1921) de Valls.

Albert Sans i Fargas

Mestre de Rocafort de Queralt, articulista i poeta, va néixer a Valls el 1892, al carrer de Lledó. Amb 19 anys i havent acabat els estudis de magisteri començà a publicar articles i poesies a la premsa de la seva ciutat: *La Crònica de Valls, La Veritat* i *Pàtria.* Després del servei militar, el març de 1916, guanyà per oposicions la plaça de mestre a Rocafort de Queralt, des d'on publicà articles i poesies en els setmanaris de Montblanc: *La Conca de Barbará, L'Escut* i *La Nova Conca* Fou col·laborador del Diccionari de la Llengua Catalana. Promogué l'associació de mestres de la Conca de Barberà que organitzà converses pedagògiques i jornades a diferents llocs.

El setembre de 1917 es casà a Rocafort mateix amb Dolors Vidal Alarí. El mes d'abril de 1922, demanà una excedència i deixà l'escola de Rocafort. Es traslladà a Barcelona i donava com a domicili postal la joieria de Jaume Mercadé [622] al carrer de Pau Claris. Durant aquells anys va fer conferències i es començà a significar com a polític republicà. El 1919 participava i era premiat en els Jocs Florals de Granollers.

Sembla que a partir d'aquella estada a Barcelona treballà a l'escola de la Casa de la Maternitat de Barcelona i a l'escola Montessori de Canet de Mar. Als anys trenta fou nomenat mestre de l'escola pública de Lliçà de Vall. Milità a Esquerra Republicana de Catalunya i en fou un entusiasta propagador a Lliçà. El 25 de maig de 1933 fou elegit alcalde del poble. En les eleccions de novembre de 1933 tornava a guanyar, però deixaria l'alcaldia després de les eleccions de 1934.

Més tard, el 1934, el trobem exercint el magisteri a Sant Sadurní d'Anoia. Des d'allí va escriure una obra de teatre: *El coronel Moliner,* drama en tres actes en vers, el manuscrit del qual es conserva a la Biblioteca de Catalunya. (Ms.6.500)

Després de la Guerra Civil fou depurat, processat i se li impedí fer de mestre. Se l'acusà de massó, de pertànyer a Esquerra Republicana de Catalunya i de ser activista del Consell de l'Escola Nova Unificada. Fou condemnat a 15 anys de presó.[623]

[621] Alguna font parla del 16 d'abril.

[622] Jaume Mercadé i Queralt (Valls, 1889 – Barcelona, 1967) Pintor i orfebre. Professor de joieria i orfebreria a l'Escola d'Arts i Oficis de la Mancomunitat.

[623] Blog de Carles Querol: A contracorrent. La Guerra Civil dels sadurninencs (La repressió franquista). A l'Arxiu del Centre Documental de la Memòria Històrica s'hi conserva documentació relativa al seu procés al Juzgado especial número 1 de Represión para la Masoneria y del Comunismo.

Alcaldes a la Conca de Barberà (1912-1923) [624]

Barberà de la Conca

Nom	Inici	Final	
Josep Cantó i Vilaró	1912	1914	
Josep Vilaró	1914	1916	
Josep Cabestany i Fabregat	1916	1917	
Jaume Dalmau	1917	1919	
Isidor Lladó	1919	1919	
Josep Cabestany i Fabregat	1919	1920	
Antoni Ollé i Poblet	1920	Set. 1923	
Gabriel Bella i Tous	Set. 1923		

Blancafort

Josep Iborra i París (reelegit)	1912	1915	
Antoni Llurba i Llort	1915	1916	
Manuel Rosich i Prats	1916	1918	
Salvador Llevadot	1918	1919	
Josep Pons i Saumell	1919	1920	
Josep Obradó i Prous	1920	1922	
Josep Llurba	1922	Set. 1923	
Joaquim Oliveras i Miret	Set. 1923	1923	
Josdep Baltà	1923	Set. 1923	
Antonio Rodriguez i Martí	Set. 1923		

Conesa

Sebastià Tarragó	1913	1914	
Francesc Tarrida i Espasa	1914	1916	
Josep Civit i Bonet	1916	1917	
Josep Segarra	1917	1922	
Isidre Panadés i Barrot	1922	Set. 1923	
Matias Solé	Set. 1923		

[624] Premsa i ACCB. Fons municipals.

L'Espluga de Francolí[625]

Josep Cabeza i Coll	Maig 1912	1913	
Andreu Morgades i Farran	1914	1915	
Joan Micó i Martí	1916	1917	
Isidre Domènech i Prim	1918	1919	
Josep Altarriba i Amill	1920	1921	
Pau Tarés i Franquet	Abril 1922	Set. 1923	
Antoni Suau i Llampayas	Oct. 1923		

Forès

Miquel Moix i Gassol	1913	1914	
Joan Huguet i Puig	1914	1916	
Francesc Puig i Fabregat	1916	1919	
Antoni Huguet	1919	Set. 1923	
Ramon Pons i Miquel	Set. 1923		

Llorac

Jaume Santacana i Felip		1920	
Antoni Mena Segura	1920	Set. 1923	
Gabriel Gassó Casellas	Set. 1923		

Montblanc

Isidre Arnabat i Miquel	1910	1911	
J. Poblet i Civit	1911		
Josep Cabeza i Roselló	1911	1912	(† 14-4-1912)
Josep Mª. Marsal i Masalles	1912		
Maties Roselló i Farriol	1912		
Antoni Amorós i Sugrañes	1912	1913	R.O.nov. 1912
Josep Mª. Marsal i Masalles	1913		
Framcesc Sierra i Cuartiella	1913		
Josep Llobera i Sampons	1914	1915	
Josep Poblet i Calderó	1916	1917	
Jaume Vinyas i Tous	1917		R.O. febrer 1917
Josep Poblet i Calderó	1917		
Jaume Viñas i Tous	1917		
Carles Vallbona i Sanahuja	1917	1918	
Josep Poblet i Calderó	1918	1920	
Jaume Foguet i March	1920	1923	
Rafel Andreu i Gassol	Set. 1923	Oct. 1923	
Eduardo Xalapeira i Amorós	Oct. 1923	Nov. 1924	

[625] ROCA, 2005, amb modificacions.

Montbrió de la Marca

Josep Vila i Ninot	1916	1917	
Josep Tarragó i Bonet	1918	1922	
Casimir Roset i Andreu	1922	Set- 1923	
Josep Vilà i Sanahuja	Set. 1923		

Passanant (Belltall)

Sebastià Tarragó i Prats	1913	1913 †	
Francesc Briansó i Amenós	1914	1915	
Josep Llobet i Tomàs	1916	1917	
Josep Tomàs i Llobet	1918	1919	
Joan Carles i Minguell	1920	1922	
Sebastià Cabestany i Meda	1922	Set. 1923	
Francesc Roca i Amenós	Set. 1923		

Les Piles

Josep Corbella i Cendra	1913		
Rossend Malet	1914		
Martí Prous i Ramon	1916		
Josep Cadens i Marsans	1918		
Ermengol Puigjaner i Saperas	1920		
Rossend Segura i Travé	1922	Set. 1923	
Josep Cadens i Marsans	Set. 1923		

Pira

Joan Sanahuja i Miró	Abr. 1914		
Magí Mateu i Amorós	1916		
Joan Amill Torrellas	1918		
Antoni Cantó i Solé	Abr. 1922	Set. 1923	
Joan Sanahuja Miró	Oct. 1923		

Rocafort de Queralt

Salvador Miró i Blero	1913		
Antoni Tomàs	1914		
Isidre Llobera i Alemany	1916		
Roc Duch i Barrot	1918		
Pere Tomàs Carnicer	1920		
Joaquim Mateu Andreu	Set. 1923		

Rojals

Gregori Escoté i Rius	1914		
Salvador Escoté	1917		
Salvador Òdena	1919		

Pontils (Santa Perpètua)

Josep Gavaldà	1916		
Josep Clarasó i Domènech	1922		

Santa Coloma de Queralt[626]

Antoni Vives i Maixencs	1-7-1909	31-12-1913	
Fidel Castells i Marimon	1-1-1914	31-12-1917	
Antoni Vives i Maixencs	1-1-1918	1-4-1922	
Francesc Huguet i Folch	Abr. 1922	3-10-1923	
Joan Castells i Rosich	3-10-1923	3-9-1927	

Sarral[627]

Daniel Giné i Serra	1909	1911	
Francesc Sans i Montseny	1912	1913	
Joan Tous i Tous	1914	1917	
Damià Rosanes	1914		
Florenci Fornés i Roca	1918	1919	
Miquel Cantó i Mateu	Abr. 1920	1921	
Josep Pons i Miró	Abr. 1922		
Josep Ametlla i Pijoan	Set. 1923	1924	

[626] PALAU i RAFECAS, 1993.

[627] *Miscel·lània Sarralenca*, Sarral, 1981, p. 114. Vegeu per Sarral en l'època que estudiem i a la mateixa *Miscel·lània,* ANDREU i PADRENY, "Sarral al començ del segle XX. Romanç", p. 207-258.

Senan

Josep A. Vallverdú	1915	1922	
Pere Piñol Ayats	1922		

Solivella

Marcos Masagué Closa	1914		
Miquel Marí	1915		
Francisco Castro	1916		
Magí Iglesias	1919		
Antoni Sans	Abr. 1920	1922	
Josep Ribas i Palou	1922	Set. 1923	
Josep Iglesias i Prous	Set. 1923		

Vallclara

Antoni Roig Alentorn	1912	1916	
Jaume Dalmau Vallvé	1916	1918	
Antoni Batiste	1918	1919	
Antoni Llort i Anglés	1919	Abr. 1920	
Jaume Dalmau Vallvé	Abr. 1920	1922	
Josep Josa Clota	1922	1924	
Josep Alsamora i Josa	1924		

Vilanova de Prades

Ramon Casanovas	1913		
Jaume Vilalta i Aixelà	1914		
Josep Pagès Musté	1914		
Ramon Vilalta i Domènech	1918		
Josep Espasa i Tarragó	Abr. 1920		

Vilaverd[628]

Antoni Camell i Miró	1912	1915	
Pere (Pau) Granja i Rosell	1916		
Josep Solé i Miret	1916	1917	
Josep Alsina i Cortiella	1918	1923	
Lluís Guasch i Penedès	Set. 1923	1924	

[628] CORTIELLA i ÒDENA, 1982: 233.

Vimbodí[629]

Joan Griñó i Roselló	1912	1913	
Josep Piñol i Rosich	1914		
Jaume Griñó i Dalmau	1914	1915	
Lluís Roig i Huguet	1916		
Jaume Puig i Llevadot	1916	1917	
Salvador Llevadot i Morales	1918	1920	
Josep Pascual i Amorós	Abr. 1920	1922	
Joan Potau i Martell	1922	1923	
Antoni Duch i Vilà	Set. 1923		

[629] BERGADÀ i ESCRIVÀ, 1978: 151.

Secretaris d'ajuntament

Municipi	Nom	Any
Barberà	Emili Izquierdo Andreu	1912
Blancafort	Juan B. Izquierdo Andreu	1912
Blancafort	A. Izquierdo	1915
Blancafort	Juan B. Izquierdo Andreu	1918
Conesa	Roc Solé i Miret	1917
L'Espluga	Miquel Bonshoms i Fernández	1912
L'Espluga	Ramon Caballé	1918
L'Espluga	Joan Garcia	1918
L'Espluga	Antoni Llort i Pere	1921
L'Espluga	Pere Rull i Piñol	1923
L'Espluga	Perpétuo Villanueva i Villanueva	1923
Forès	Josep Fonoll i Puig	1913
Forès	Pere Puig i Moix	1915
Montblanc	Martí Galofré	1911
Montblanc	Joan Poblet i Teixidó [630]	1912
Montblanc	Josep Monmany	1915
Montblanc	Pius Sedó	1917
Montblanc	Josep Murtró López	1917
Montblanc	Jaume Foraster i Casanovas	1918
Montbrió	Josep Panadés	1922
Passanant	Joan Bonastre i March	1913
Les Piles	Antoni Llort i Pere	1914
Les Piles	Ramon Prous i Compte	1916
Pira	Josep Marsal i Mercé	1913
Pira	Joaquin Yerro	1915
Rocafort	Josep Panadès	1917
Rojals	Joan Òdena	1914 ☦
Sta. Coloma	Antoni Moix i Sanahuja	1912
Sta. Coloma	Ramon Moix	1920
Sarral	Josep M. Generès i Brufau	1912
Savallà	Jaume Poblet i Altisent	1922
Solivella	Josep Travé Castro	1914
Vallclara	Joan Calderó i Cunillera	1911
Vallclara	Isidor Lladó i Bové	1918
Vilanova	Josep Òdena	1913
Vilanova	Marcel Masip	1914
Vilanova	Francesc d'A. Fortuny	1915
Vilaverd	Martí Galofré	1906
Vilaverd	Eugenio Potau Torre de Mer	1923
Vimbodí	Joan Serra i Òdena	1912
Vimbodí	Àngel Perales Caballero	1916

[630] També presidia l'Associació Comarcal de Secretaris.

Mestres i mestresses

Municipi	Nom	Escola	Any	Any
Barberà	Francisco Valle i Garcia	Societat i privada	1904	
Barberà	Josep Barbens	Societat	1911	
Barberà	Victor Gómez	Societat	1912	
Barberà	Josep Sabaté	Pública	1914	
Barberà	Josepa Cabré	Pública	1914	
Barberà	Maria Canaleta	Interina	1916	1916
Barberà	Perpètua Serrat Miralles	proposta	1916	
Barberà	Constantina Casas Arriola	Proposta	1916	
Barberà	Anton Miserachs Fort	Interí	1916	
Barberà	Concepció González	Pública	1918	
Barberà	Carles Plans	Societat	1920	
Blancafort	Francesc Valle [631]	Pública	1912	
Blancafort	Jaume Iglésies [632]	Pública	1912	
Blancafort	Francesc Valle [633]	Pública	1912	
Blancafort	Adela Rodés	Pública	1912	
Blancafort	____ Muntanyola _____			
Blancafort	Joan Sendra i Sicart	Interí/Pública	1915	
Blancafort	Anton Izquierdo		1915??	
Blancafort	Sebastià Gallart Serra	Proposta	1916	
Blancafort	Josep Civit Vallverdú	Interí	1916	
Blancafort	Eusebio A. Nicolàs	proposta	1916	
Blancafort	Eusebi Cima Vinyas	Pública nois	1916	1922
Blancafort	Conxita Martí	Pública noies	1916	1918
Blancafort	Rosita Oliveras		1916	
Blancafort	Joaquima Mas	Pública	1918	
Forès	Maria Murtra	Pública	1920	
L'Espluga	Faustí Poi	Pública		1913
L'Espluga	Joan Manresà	Pública	1913	
L'Espluga	Encarnació Maseras	Pública	1913	
L'Espluga	Maria Recasens i Comas	Interina	1915	
L'Espluga	Joan Baptista Tibau	Pública	1915	
L'Espluga	Ramona Casals Alba	Proposta	1916	
L'Espluga	Josepa Pedrol Viñas (Vives)	Pública	1916	
L'Espluga	José Mallen i Garzón	U. Agrícola	1916	
L'Espluga	Vicenç Ferrer i Ramos	Pública	1916	
L'Espluga	Teresa Ibarz	Pública	1918	

[631] El 1912 presidia l'Associació de mestres del Partit Judicial de Montblanc que organitzà el míting pedagògic.

[632] Dirigia les caramelles.

[633] Dirigia el teatre.

L'Espluga	Vicenç Pérez	Interí	1921	
L'Espluga	Joan Sendra i Sicart	Interí	1922	
L'Espluga	J. Rovira	Interí	1922	
L'Espluga	Joan Cendra	Interí	1923	
L'Espluga	Martí Poch i Gramunt	Pública	1923	
La Guardia	Avelina Casas		1911	
La Guardia	Carme Lefebre Iborra	publica	1916	
La Guardia	Vicenta Labata i Tornés		1917	
La Guardia	Elisa Pérez de Bustos		1917	
La Guàrdia	Amparo Serrano	Pública	1919	
Lilla	Jacinta Vives	Pública	1911	
Lilla	Amalia Xhiquillo Chiquillo	Proposta	1916	
Lilla	Ramona Soler	Pública	1919	
Lilla	Nativitat Serra	Pública	1920	
Llorach	Delfina Sala Elias	pública	1918	
Montblanc	Paulí Bayer Coll	Pública	1912	1916
Montblanc	Narcís Boix	Pública	1913	
Montblanc	Joan Solé	Interí	1916	1917
Montblanc	Josefa Gil Andreu (Camps?)	Pública noies 1	1915	
Montblanc	Maria Gelonch i Jas	Pública noies	1916	1919?
Montblanc	Ramona Soler i Pascual	Lilla	1916	
Montblanc	Josep Murtró	Pública	1916	
Montblanc	Leovigild Aguirre San Miguel	Pública	1917	
Montblanc	Venanci Colubret	Interí	1917	
Montblanc	Joan Martorell	Pública	1923	
Montblanc	Josep M. Cabré	Pública	1923	
Montbrió	Joaquim Andreu Fresquet	Pública	1918	
Ollés	Teresa Montserrat	Pública		
Les Piles	Àngela Segarra i Borras	Pública	1906	
Pira	Mercè Llort i Briansó	Pública	1912	
Pira	Venanci Colubret	Sindicat	1920	
Pira	Josep Pelfort	Pública	1920	
Prenafeta	Tecla Marrasé	Pública	1911	1918
Prenafeta	Teresa Salvany i Balcells	Pública	1918	
Prenafeta	Francesca Matamoros Cañellas	Pública	1920	
Rocafort	Antoni Adellach Dalmau	Pública	1911	1915
Rocafort	Elvira Barrot i Güell	¿?	1914?	
Rocafort	Albert Sans i Fargas	Pública	1916	1922
Rocafort	Cinta Pilar Llerena			1916
Rocafort	Antònia Puig i Tudela	Pública	1920	
Rocafort	Pius Aubà	Pública	1922	
Rojals	Paula Escoda Sancho	Interina	1912	
Rojals	Montserrat Guinart	Pública	1914	

Rojals	Maria Recasens Mercadé	Pública	1915	
Rojals	Maria Pujol Barberà	Interina	1916	
Rojals	Josepa Pifarré	Pública	1916	
Sarral	Salvador Ninot i Miró	Pública	1912	
Sarral	Josep Nolla i Solé	Pública	1913	
Savallà	Adela Nin Riambau	Pública	1915	
Savallà	Bernardina Sogues i Escuder	Pública		1920†
Savallà	Dolors Soler i Castellano	Pública	1920	
Senan	Magdalena Cocurull Ballester	Pública	1918	
Solivella	Antoni Muntanyola	Pública	1912	
Solivella	Antonia Juncosa (R.I.P)			1915
Solivella	Anton Miserachs Tors	Interí	1915	
Solivella	José Solano Salazar	Proposta	1916	
Solivella	Mercé Roldán Estalella	Proposta	1916	
Solivella	Constantina Casas Orriola	Proposta	1916	
Sta. Coloma	Carme Cardona i Cabré	Pública	1909	
Sta. Coloma	Maria Olivella de Niubó	Pàrvuls	1909	
Sta. Coloma	Josep Piñol i Mirada	Pública	1912	
Sta. Coloma	Salvador Fontdevila Espanyol	Proposta	1916	
Sta. Coloma	Ricard Sanjuan i Moreno	Graduada	1918	
Sta. Coloma	Artur Garcia i Hernández	Graduada	1920	1922
Sta. Coloma	Salvador Fondevila	Graduada	1920	
Sta. Coloma	Carme Cardona	Graduada	1920	
Sta. Coloma	Carme Albareda	Graduada	1920	
Sta. Coloma	Pau Martí i Triginer	Graduada	1922	
Sta. Coloma	Josep M. Botella i Constantí	Graduada	1922	
Vallfogona	.... Martorell		1920	
Vilanova	Eduardo Morlans i Piñol	Pública	1921	
Vilaverd	Dolors Serra	Pública	1912	
Vilaverd	Silvestre Bel	Pública	1916	
Vimbodí	Jacint Garcia i Tajahuerce[634]	Pública	1903	1927
Vimbodí	Maria de la A. Pérez	Pública	1912	
Vimbodí	A.C.R.	Pública	1912	
Vimbodí	Carme Lanuza	Pública	1920	

[634] BERGADÀ i ESCRIVÀ, 1978: 151.

Metges i apotecaris[635]

Municipi	Nom	Any	Any	Professió
Barberà	Josep Fillat	1915		Metge
Barberà	Pere Poblet	1915		Metge
Barberà	Antoni Fabregat i Blanch [636]		1920 †	Apotecari
Blancafort	Ramon Estrada		1912	Metge
Blancafort	Manuel Martínez i Valdés	1914	1918	Metge
Conesa	Santiago Mundi		1919	Metge
Forès	Ramon Pijuan	1914		Metge
Forès	Aniceto Gresa i de Mirambell [637]	1915		Metge
Forès	Joan Queralt i Querol [638]	1916		Apotecari
Forès	Santiago Mundi [639]	1916		Metge
L'Espluga	Llorenç March i Anglada		1919 †	Metge
L'Espluga	Rafael Battestini i Galup	1913	1919	Metge
L'Espluga	Joan Pifarré	1919	1921	Metge
L'Espluga	Miquel Ferré [640]	1921		Apotecari
L'Espluga	Antoni C. Terol	1921	1922	Metge
L'Espluga	Lluís Ros i Costa	1919	1924	Metge
L'Espluga	Artur Carulla i Ambrós		1923	Apotecari
L'Espluga	Joaquin Bosqué i Llobet	1924		Metge
L'Espluga	Perfecto Gascon i Bardají	1924		Metge
L'Espluga	Josep M. Boquer i Martori	1923		Apotecari
Montblanc	Josep Murtró i Fusté	1911	1920	Metge
Montblanc	Francesc Pedrol i Poblet	1911		Metge
Montblanc	Carme Sabater de Pedrol	1912		Metgesa
Montblanc	Felip Jové i Vilà	1912		Apotecari
Montblanc	Matias Borràs	1913		Metge
Montblanc	Abelard Barberà [641]		1915	Apotecari
Montblanc	Joan Pujades i Fabregat [642]	1915		Apotecari
Montblanc	Jaume Sabaté i Cases	1915	1920	Apotecari
Montblanc	Manuel Sarró i Bella	1915	1920	Metge

[635] Majoritàriament la font utilitzada és la premsa de Montblanc i la correspondència dels fons municipals de l'ACCB. Contrastada amb JORDI i GONZÀLEZ, 2003.

[636] Consta a Montblanc. Suposem que erròniament.

[637] Metge titular i resident a Rocafort de Queralt, nomenat metge de Forès.

[638] Farmacèutic de Sarral, nomenat també per a Forés el gener de 1916. Les condicions del seu contracte figuren en l'acta de la sessió municipal del 2 de gener de 1916 (ACCB).

[639] Era el metge titular de Conesa.

[640] No figura en la *Colectànea*.

[641] No figura en la *Colectànea*.

[642] Antiga famàcia Casanovas.

Montblanc	Macià Anglès i Farriol[643]	1916		Apotecari
Montblanc	Francesc Chaparro	1916		Apotecari
Montblanc	Joaquim Mola	1918		Metge
Montblanc	Rigobert Sedó i Pàmies	1920		Metge
Montblanc	Carles Andreu	1920		Metge
Montblanc	Josep de Subirà i Feliu	1920		Metge
Montblanc	Manuel Delgado de Torres	1920		Metge
Montblanc	Pere Curto i Tacias	1920	1936	Apotecari
Montblanc	Ricard Benach i Bonet	1921		Metge
Montblanc	Josep Maria Marsal[644]	1922		Apotecari
Passanant	Ramon Pijoan i Monseny	1918		Interí
Pira	Pere Poblet		1923	Metge
Rocafort	Casimir Rendé	1914		Metge
Rocafort	Aniceto Gresa i de Mirabell	1914		Metge
Rocafort	Rafael Estartels	1916		Metge
Rocafort	Emilio Martín Rincon	1917		Metge
Rocafort	Salvador Sabaté i Calret		1918	Apotecari
Rocafort	Josep Vives i Batlle	1918	1920	Metge[645]
Rocafort	Josep M. Segur i Sauret	1920	1924	Metge
Sta. Coloma	Josep M. Sabaté	1918		Metge
Sta. Coloma	Santiago Mundi	1919		Metge
Sta. Coloma	Rigobert Sedó		1920	Metge
Sarral	Josep Vinyeta i Urgell[646]	1912		Apotecari
Sarral	Lluís Vinyeta i Urgell[647]	1912		Apotecari
Sarral	Modest Fabregat[648]	1920		Apotecari
Sarral	_______ Ferrer ______	1922		Metge
Solivella	Rodrigo de la Puerta	1916		Metge
Solivella	Ramon Pijoan	1917		Metge
Vilaverd	Ignasi de Llorens i Mauri	1922		Metge

643 El 1917 estava establert a Barcelona on moria l'any 1961.

644 No figura en la *Colectànea.*

645 Josep Vives i Batlle exercí de metge a Rocafort sense la titulació corresponent, per la qual cosa se li seguí un procés judicial.

646 El 1932 exercia a Barcelona. El seu germà Lluís no figura en la *Colectànea.*

647 Lluís Vinyeta apotecari de Sarral, féu una conferència sobre Víctor Balaguer a l'Associació Catalanista de Montblanc. Gazeta de la Conca, 16-3-1912, núm. 50,.

648 No figura en la *Colectànea.*

Bibliografia

ANDREU i PADRENY, Adolf. "Sarral al començ del segle xx. Romanç." a *Miscel·lània Sarralenca.* Sarral, 1981, pp. 207-258.

ALIÓ, M. Àngels i ALMUZARA, Rosa. *Bibliografia Històrico-geogràfica de la Conca de Barberà.* C.E.C.B. Montblanc, 1983.

ALTISENT, Agustí. *Història de Poblet.* Abadia de Poblet, 1974.

ARTÍS i MERCADER, Mireia*. L'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona des de la seva fundació fins al 1936.* Barcelona, 1995. (Universitat Autònoma Metropolitana. Mèxic, DF. "Arxius de l'ESAB", 1998, vol. 1.)

ARTOLA, Miguel, *Los ferrocarriles en España, 1844-1943*. Madrid, 1978. (Volum 1: "El Estado y los ferrocarriles". Volum 2: "Economia y ferrocarriles."

BADIA, Carme. *Ballar pel ball que toquen*. Viena Edicions, Barcelona, 2001.

BALCELLS, Albert. *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire. (1890-1936).* Barcelona, 1983.

BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric; SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia.* I.E.C. Barcelona, 1996.

BALLABRIGA i ALMENARA, Mercè. *Història del Futbol de Santa Coloma de Queralt (1916-2010).* Santa Coloma de Queralt, 2011.

BARCELÓ i PRATS, J. i GRAU i PUJOL, J.M. "L'assistència hospitalària benèfica a la Conca de Barberà (1918-1950)" a *Podall*, 2014, p. 412-446.

BAYONA i CARDONA, Vicenç. "Montblanc i l'electricitat" a *El Foradot*, núm. 39, desembre 2006, p. 4-8.

BERGADÀ i ESCRIVÀ, Àngel. *Vimbodí. Estudi Històric, Sociològic i Religiós*. Vimbodí, 1978.

BURGUEÑO, Jesús, *Història de la Divisió Comarcal.* Dalmau Editor, Barcelona, 2003.

CARRERAS i ALBAREDA, Guillem. *Història de Conesa.* Ajuntament de Conesa, 2015.

CARRERAS i TARRAGÓ, Josep M. "Cinquanta anys de sanitat a Santa Coloma de Queralt (1900-1950)" a *Recull* núm. 2. Associació Cultural Alt Gaià. Santa Coloma de Queralt, 1994. p. 7 a 47.

CARRERAS i TARRAGÓ, Josep M. "Apunt històric: L'escola a Santa Coloma de Queralt" a *IES. JOAN SEGURA I VALLS 1908-2008.* Santa Coloma de Queralt, 2008. Pp. 29-41.

CASANOVAS, Josep. [Ll. (Licenciado) Astrea] "L'arribada de la llum elèctrica" a *Espitllera,* Montblanc, núms. 80-81, agost-setembre 1988, p 39.

CASTELLVÍ i TÀRRAGA, Josep M. *Història del Cinquanta Primers Anys del Futbol a Montblanc (1914-1966*) Montblanc, 2006.

COLOMER, PLANAS, VALLS-JUNYENT, Eds. *Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.

CONTIJOCH i MIQUEL, Eduard. "Francesc Contijoch Grinyó, Cisquet Casaca de Montblanc (1867-1936)" *El Foradot,* Montblanc, núm 68, setembre-octubre 2011.

CORTIELLA i ÒDENA, Francesc. *Història de Vilaverd,* Ajuntament de Vilaverd, 1982.

CULLA, Joan B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona, 1986.

DUCH PLANA, Montserrat i FRANQUÉS SANS, Josep. *Viure de la terra. Història i memòria del Sindicat Agrícola de Constantí (1905-2005).* Tarragona, 2006.

FABRA i GARCIA, Isidre. *1929-2008. Club de Futbol Vimbodí. Història d'un sentiment*. Cossetània, Valls, 2008.

FERRER i POMÉS, Conrad. "La Indústria tèxtil a Santa Coloma" a *Recull* núm. 8, p. 96.

FUGUET i SANS, Joan. *El primer Celler Cooperatiu de Catalunya i l'Estat Espanyol: "La Sociedad de trabajadores agrícolas del Pueblo de Barberà"* Barcelona, 1980.

FUGUET i SANS Joan . "El celler del Sindicat Agrícola de Rocafort de Queralt (Conca de Barberà): primera obra agrària de l'arquitecte Cèsar Martinell, 1918". (Treball presentat a les «Jornades sobre la Viticultura de la Conca Mediterrània celebrades a Tarragona l'any 1986)

FUGUET i SANS Joan i PLAZA i ARQUÉ, Carme. "Notícies històriques sobre la vinya i la varietat trepat a la Conca de Barberà" a *Dossiers Agraris ICEA* · "La varietat trepat". Núm. 11 (juliol 2009), p. 11-25.

FUGUET, Joan / MAYAYO, Andreu. Ed. (Diversos autors). *El primer celler cooperatiu de Catalunya. Centenari de la Societat de Barberà de la Conca. (1894-1994)*. Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. Barcelona, 1994.

FORN, Casimir, *Els orígens de Montbrió de la Marca.* Montbrió de la Marca, 2005.

GARRABOU, Ramon et altri. "La crisi finisecular i la recomposició del mon rural a Catalunya" a *Recerques,* núm. 26, 1992, p. 105-132.

GAVALDÀ i TORRENT, Antoni. *L'associacionisme agrari a Catalunya. (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988).* 2 volums. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989.

GAVALDÀ i TORRENT, Antoni. *Josep M. Rendé i Ventosa*. Col·lecció Cooperativistes Catalans núm. 1. Fundació Roca Galès. Cossetània Edicions. Valls, 2005.

GAVALDÀ i TORRENT, Antoni. *El batec periodístic d'un dirigent cooperativista català. Josep M. Rendé i Ventosa.* Cossetània. Valls, 2007.

GAVALDÀ i TORRENTS, Antoni / SANTESMASES i OLLÉ, Josep. *Història economico-social de les cooperatives agrícoles de Nulles (1917-1992)* Valls, 1993.

GRAU i PUJOL, Josep M.T. i BADIA i BATALLA, Francesc. *Diccionari Biogràfic Històric de Montblanc.* Montblanc, 2008.

GARRABOU, Ramon, et altri. "La crisi finisecular i la recomposició del món rural a Catalunya" a *Recerques,* núm. 26, 1992, pp. 105-132.

GUAL i VILÀ, Valentí. *Guia de Rocafort de Queralt (Conca de Barberà)* Diputació de Tarragona, 1992.

GUAL i VILÀ, Valentí. "Evolució demogràfica i reconstrucció de famílies. Pira (ss. XIV-XX) a *Apiera* núm. 1. Recull de treballs de Pira i el seu entorn. Pira, 1995.

GUAL i VILÀ, Valentí. "Comerç de safrà. Exportacions de safrà a mitjan segle XIX" a *Cultura i paisatge a la ruta del Cister.* Núm. 7, 2013. Pp. 106-109.

JIBALLÍ i QUADRAS, Jordi. "Records d'una família de carreters: els Jiballí de Vimbodí" a *Aplec de Treballs.* CECB. Núm. 29, 2011. Pp. 191-208.

JORDI i GONZÁLEZ, R. *Colectànea de "speciers", mancebos boticarios, boticarios, farmacéuticos practicantes de farmacia y farmacéuticos en Cataluña. 1207-1997.* Fundació Uriach 1838. Barcelona, 2003.

LACUESTA, Raquel. *Restauració monumental a Catalunya (Segles XIX i XX). Les aportacions de la Diputació de Barcelona*. Ed. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2000.

LLORENS, Agnès i CARRERAS, Maria. "Les indústries tèxtils a Santa Coloma de Queralt" a *Recull*, núm. 2, pp. 155- 178.

MARTÍNEZ i GARCIA, Manuel. *El bosc de Poblet al llarg dels anys.* C.E.C.B., Montblanc, 2002.

MARTÍNEZ i GARCIA, Manuel. "Josep Reig i Palau (1863-1917), pioner de l'educació ambiental al Bosc de Poblet". C.E.C.B., *Aplec de Treballs,* núm. 31, Montblanc, 2013, pp. 79-90.

MATA DE LA CRUZ, Sofia. "Elements del castell de Barberà de la Conca al Museu Diocesà de Tarragona. El sepulcre de fra Joan de Sentmenat († 1660)" a *Aplec de Treballs,* núm. 30, Montblanc, 2012, pp. 201-215.

MAYAYO i ARTAL, A. "Un exemple de la burgesia agrària republicana al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà: Joan Esplugas i Moncusí (1857-1927)"a *Aplec de Treballs,* núm. 6, Montblanc, 1984, pp. 133-197.

MAYAYO i ARTAL, A. *La Conca de Barberà 1890-1939. De la Crisi agrària a la guerra civil.* C.E.C.B., Montblanc, 1986.

MAYAYO i ARTAL, Andreu. (director). *L'empenta d'un poble. Centenari de la Cooperativa Vinícola de Sarral (1907-2007).* Sarral, 2008.

MIRÓ i TORRES, Josep i SANS i MANASANCH, Josep M. *Belltall.* Cossetània, Valls, 1991.

MOIX i MARIMON, Josep (pseudònim Martí Mas i Gené) *El meu poble del temps vell.* Associació Cultural Revista *La Segarra*. Santa Coloma de Queralt, 1996.

MORELL i JANSÀ, Antoni. (prevere) *Història de Sarreal.* Sarral, 1975.

MORERA i LLAURADÓ, Emili. "Província de Tarragona" a *Geografia General de Catalunya.* Dr. Francesc Carreras i Candi. Barcelona, (1909-1918) (Partit Judicial de Montblanc, pp. 512- 622.

MUIÑOS VILLAVERDE, Maria Jesús. *"Tarragona, 1923. Crisi econòmica i postures ideològiques davant el cop d'Estat.* Ajuntament de Tarragona, 1987.

OLIVERAS i MASSÓ, Clauidi. *Datos para un avance sobre la viticultura de la provincia de Tarragona*. Barcelona, 1915.

OLIVERAS i SAMITIER, Josep. "La Mancomunitat de Tarragona". Publicat al *Diario de Tarragona* el 23-7-2014.

PALÀ I MONCUSÍ, Albert. "Les germandats de segurs mutus a la Baixa Segarra (1870-1960)", *Recull*, núm. 9, pp. 107-128.

PALAU i DULCET, Antoni, *Conca de Barbará. I Guia de Montblanc*, 1931.

PALAU i DULCET, Antoni. *Conca de Barbará. III Guia de la Conca.* Barcelona, 1932.

PALAU i RAFECAS, Salvador (a) El Galo. *Aspectes Històrics de Santa Coloma de Queralt i els seus Rodals.* Santa Coloma de Queralt, 1993.

PALAU i RAFECAS, Salvador (a) El Galo. *Imatges per al record. Santa Coloma de Queralt al segle XX.* Santa Coloma de Queralt, 2007.

PEREZ BASTARDAS, A. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Alfred Bastardas Sampere (1871-1944)* Edicions 62, Barcelona, 1987.

PIFERRER, Josep "La decadència dels Sindicats" a *Agricultura,* Barcelona, 1929, pp. 104-105.

PIJOAN i PARELLADA, Josep, GUAL i VILÀ, Valentí, GRAU i PUJOL, Josep M.T. i PUIG TÀRRECH, Roser. *Conesa. Història i vida.* Ajuntament de Conesa, 2009.

PIQUÉ i PADRÓ, Jordi i TORRELL i CAMPS, Nei. "Els expedients d'associacions (1862-1980) i les associacions de la Conca de Barberà. Una sèrie documental del fons del Govern Civil de Tarragona dipositat a l'Arxiu Històric de Tarragona" a *Aplec de Treballs*, C.E.C.B., núm. 12, Montblanc, 1994, p. 147-169.

PLANAS, Jordi. *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936),* Universitat de Girona i Documenta Universitaria, Girona, 2006.

PLANAS, Jordi. "Características y factores explicativos del primer cooperativismo agrario: el ejemplo de una comarca vitivinícola catalana" a *CIRIEC-España, Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa, nº 80, Abril 2014, pp. 111-135.*

PLANAS, Jordi. "Els inicis del cooperativisme vitivinícola a Catalunya" a Colomer, Planas, Valls-Junyent, Editors. *Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015. (369-401)

PRATS i BATET, Josep M. *Quimeres centenàries. Un segle d'associacionisme agrari a Blancafort*. Lleida, 1996.

PRATS i BATET, Josep M. *Blancafort.* Cossetània, Valls, 1998.

POBLET, Josep M. *Aquell any de 1917...* Barcelona, 1971.

PORTA i BALAÑA, J.M. "La Germandat de Socors Mutus «Monte-piu del Pendó del Santíssim Sagrament» a *Espitllera,* núms. 31 i 32. Montblanc, Juliol i agost 1984, p. 260-262 i 294-295.

PORTA i BALAÑÀ, J. M. "Notes d'Arxiu. L'agregació de la Guàrdia dels Prats i altres notes" a *Espitllera. Revista d'informació Montblanquina.* Núm. 39, Montblanc, març de 1985, p. 39-41, (111-113).

PORTA i BALAÑÀ, Josep M. "Notes de l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc. Notes sobre els processos d'agregacions a Montblanc. Els casos concrets de Lilla, Rojals i Prenafeta." *Espitllera. Revista d'informació Montblanquina.* Núm. 70, Montblanc, octubre, 1987, pp. 36-38, (360-362).

PUIG i LLORACH, Fèlix. *Recull històric de Forès.* Forès, 2004.

PUIG i TÀRRECH, Roser et altri. *La premsa i la història a la Conca de Barberà 1889-1939.* C.E.C.B. Montblanc, 1995.

PUIG I TÀRRECH, Roser (1995). "L'èxode rural i la fil×loxera: De l'Espluga de Francolí a Tarragona (1905)". *Recull Miquel Melendres Rué.* Tarragona: Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental Margalló del Balcó, p. 115-136.

RAMOS, Maria Lluisa. *La Segarra. L'Urgell. La Conca de Barberà.* Pòrtic. Barcelona, 2001.

RECASENS i LLORT, Josep. *Blancafort,* 1986.

RENDE i VENTOSA, Josep M. *Sindicat agricol i caixa rural de Espluga de Francoli: memoria resum dels seus 10 anys d'actuació, 1906 - 1916.* Montblanch, 1917.

RENDÉ i VENTOSA, Josep M. *Organització i guiatge dels Sindicats Agrícoles.* Barcelona, 1923.

ROCA i ARMENGOL, Jordi. *Història de l'Espluga de Francolí. El segle XX.* Volum VI. L'Espluga de Francolí, 2005.

ROCA i ARMENGOL, Jordi. "Història de la Germandat de la Santíssima Trinitat de l'Espluga de Francolí" a *Arrels* núm. 4. L'Espluga de Francolí, 1984, pp. 1-27.

ROCA i BALLBER, Salvador. "Nota de les deus d'aigües minero medicinals i Balnearis de Catalunya. (Territoris que avui comprén la Mancomunitat) a *Terapèutica.* Comunicació presentada al Segon Congrés de Metges de Llengua Catalana. Barcelona, 1917. http://taller.iec.cat/cmibllc/fons/2/02.02.026.pdf (21-4-2012)

SANTESMASES: "Els inicis de l'associacionisme agrari a Vika-rodona: la Societat de Treballadors Agrícoles" a *Quaderns de Vilaniu,* núm 17*,* Valls, 1990.

SANTESMASES i OLLÉ, Josep. "Projectes de ferrocarrils frustrats. El transversal del Principat de Catalunya i el ferrocarril Tarragona-Valls-Cervera-Ponts" a *La Resclosa,* núm. 1. Centre d'Estudis del Gaià. Vila-rodona, 1997,

SEGURA i VALLS, Joan. *Història de Santa Coloma de Queralt.* Refosa per Joaquim Segura Lamich. Santa Coloma de Queralt, 1971.

SELFA i SASTRE, Moisés. *Antroponímia i toponímia del terme municipal de Rocafort de Queralt*. Valls, 2010.

SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume, Dr. *Història de Catalunya. Del segle XVII fins els nostres dies.* Volum X. Bilbao, 1981.

SOL, Romà i TORRES, Carme. *Lleida en el temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)* Virgili & Pagès, S.A. Lleida, 1989.

SOLÀ i GUSSINYER, Pere. *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana. L'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964).* Diputació de Tarragona, 1998.

SOLDEVILLA, Fernando. *El año político.* (diversos volums)

TORRES i DOMÈNECH, Salva. *Benviure. Dues històries de l'Alt Gaià.* Ajuntament de Les Piles, 2003.

TORREBADELLA i FLIX, Xavier. "La Acadèmia d'Educació Física de Catalunya. Un intento para legitimar un espacio institucional y doctrinal de la educación física en la II República" a *Apunts.* Educación Física y Deportes 2013, n.º 114, 4.º trimestre (octubre-diciembre), pp. 23-35. https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/361736 (28-9-2015)

VALLÈS i MARTÍ, Josep M. "Vil·la Engràcia, un Balneari a Redòs de Poblet. La primera indústria turística a l'Espluga de Francolí" A *Actes de les Segones Jornades sobre el bosc de Poblet i les Muntanyes de Prades.* Poblet, 2006. Pàgines 515-532.

VALLES i MARTÍ, Josep M. "Josep Mallén i Garzón, un mestre republicà a l'Espluga de Francolí" a *Aplec de treballs* núm.24. C.E.C.B. Montblanc, 2006. Pp. 183-195.

VALLÈS i MARTÍ, Josep M. *De l'idealisme a l'oblit. Poesia i Teatre de Pere Antoni Torres i Jordi.* Valls, 2007.

VALLÈS i MARTÍ, J.M. *L'Espluga de Francolí en els setmanaris de Montblanc (1903-1923)* Valls, 2008.

VALLÈS i MARTÍ, Josep M. *Josep Cabeza i Coll.* Col·lecció Cooperativistes Catalans, núm. 15. Fundació Roca i Galés, Cossetània, Valls, 2009. (a)

VALLÈS i MARTÍ, J.M. *Rafael Battestini i Galup (1886-1939) Catalanista. Víctima de la repressió franquista.* Cossetània, Valls, 2009. (b)

VALLÈS i MARTÍ, J.M. "El republicanisme a Vimbodí (1901-1911) a *Aplec de Treballs*, núm. 30, C.E.C.B. Montblanc, 2012, pp. 157-170.

VALLÈS i MARTÍ, J.M. *Albert Talavera i Sabater*. Col·lecció Cooperativistes Catalans, núm. 23. Fundació Roca i Galés, Cossetània, Valls, 2013.

VALLÈS i MARTÍ, J.M. *El celler de baix. Visió històrica d'una obra col·lectiva (1913-2013)* Cossetània, Valls, 2014. (a)

VALLÈS i MARTÍ, J.M. *Judici a un poble. La mort del cobrador a l'Espluga de Francolí.* Ebook, Barcelona, 2014. (b)

VALLÈS i MARTÍ, J.M.; PLANAS, J. "L'Espluga de Francolí, model del cooperativisme vitivinícola català" a "COLOMER, PLANAS, VALLS-JUNYENT, Eds. *Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015, pp. 437-471.

VALLÈS i MARTÍ, J.M. *Julià Nougués i Subirà. Ciutadà Republicà*. Biografia inèdita.

VILLAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona, 1973.

VIROLAI, J. - "Bicicletas y automóviles", a *Montblanch, Boletín de cultura e información local*. Montblanc, Julio 1954, núm. 52, pp. 10-11.

SÁNCHEZ REAL, Maria : “Conflicte sanitari a Montblanc l’any 1920” a Sanitat *i vida (I) Notes esparces sobre la sanitat montblanquina i comarcal, (s. XVI . XX)* Publicacions del Museu Arxiu. Montblanc

Miscel·lània Sarralenca. (Varis autors) VIII Centenari de la Fundació de Sarral. Sarral, 1981.

VIII Assemblea Intercomarcal d’Estudiosos. Montblanc, 1966.

Veus i perfils de la Baixa Segarra. Pròleg, Lluís Foix; il·lustracions, Francesc Anglès. Associació Cultural Baixa Segarra. Santa Coloma de Queralt, 2006. http://www.tinet.cat/portal/uploads/veus_i_perfils_de_la_baixa_segarra1.pdf

Premsa antiga:

La Conca de Barberà. Montblanc. *(LCdB)*
Gazeta de la Conca. Montblanc. *(GC)*
L'Escut. Montblanc. *(LE)*
La Nova Conca. Montblanc. *(LNC)*
El Francolí. (1921-1926) L'Espluga de Francolí.
Vimbodí. Vimbodí.
La Vanguardia. (1914-1923) Barcelona. *(LV)*
La Veu de Catalunya. Barcelona
La Publicitat. Barcelona.
Tarragona Federal. Tarragona. (*TF)*
Diario de Tarragona. Tarragona.
La Veu de Tarragona. Tarragona.
Catalunya Nova. Tarragona.
Renovació. Tarragona.
Tarragona. Tarragona.
La Veritat. Valls.
Pàtria. Valls.

Premsa moderna de la Conca de Barberà[1]

Titol	Població	Any	Any final[2]
Gira-sol	Solivella	1979	2006
Vimbodí	Vimbodí	1981	2005
Espitllera	Montblanc	1982	1997
El Francolí	L'Espluga de Francolí	1983	
Llum	Barberà	1983	1998
El Baluard	Sarral	1983	2011
La Segarra	Santa Coloma de Q.	1985	
Vilaverd parlaparla	Vilaverd	1988	2001
L'Anguera	Pira	1991	2005
Plaça Major	Passanant	1994	1999
La Font de Baix	Rocafort de Queralt	1992	1999

[1] A partir de 1979 a Solivella es publica Gira-sol. A la resta de pobles de la Conca van apareixent revistes amb diferent periodicitat. Els historiadors locals o afeccionats hi publiquen sovint articles referits al passat del seu poble. En alguns casos fan referència al període que estudiem en aquest treball.

[2] Només per aquelles publicacions que no es publiquen avui.

Arxius

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Montblanc. (ACCB)

Arxiu Municipal de l'Espluga de Francolí. (AME)

Fons Miró Esplugas al Museu Arxiu de Montblanc i Comarca Montblanc. (MAMC)

Arxiu Històric Provincial de Tarragona. Tarragona. (AHT)

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Barcelona. (ADB)

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. Tarragona. (AHAT)

Biblioteca de Catalunya. Barcelona (BC)

Premis Aires de la Conca

Últims títols publicats

V

Josep RECASENS I LLORT

L'anomenat "Año de la Victoria" a la Conca de Barberà

VI

Josep M. SANS I TRAVÉ

La colonització de la Conca de Barberà després de la conquesta feudal: El cas de Vimbodí (1149?/1151-1200)

VII

Josep RECASENS I LLORT

Els anys de l'estraperlo a la Conca de Barberà (1940-1951)

VIII

Núria MEDRANO I TORRES

Músics i ball a la Conca de Barberà. Un segle d'agrupacions instrumentals (1844-1936)

IX

Núria MEDRANO I TORRES

Ballem? Les orquestres a la Conca de Barberà. (1936-1979)

X

Josep RECASENS I LLORT

L'impacte de la fil·loxera a la Conca de Barberà (1870-1905)

XI

Josep M. VALLÈS MARTÍ

La Conca de Barberà en el temps de la Mancomunitat de Catalunya (1911-1923)

La Conca de Barberà en el temps de la Mancomunitat de Catalunya (1911-1923) fa un recorregut pels pobles de la Conca de Barberà en el temps de la Mancomunitat. En alguns aspectes recula fins el 1911, quan Enric Prat de la Riba es proposà dotar Catalunya d'un ens autònom que li pogués garantir el progrés social, cultural i econòmic del país.

Els polítics i els dirigents de la Conca de Barberà de començament del segle xx estigueren amatents al ressorgiment nacionalista de Catalunya, mitjançant els setmanaris que es publicaven a Montblanc, entre 1903 i 1923, que es feren ressò del naixement de la Mancomunitat de Catalunya.

Els homes que des dels ajuntaments, les professions liberals o els mestres i mestresses que durant aquells anys regien els pobles de la Conca, són el veritable objectiu d'aquest treball, aprofundint en el seu pensament i actuació.

Consell Comarcal
de la Conca de Barberà